

ΑΡΧ. ΕΤΑΜΟΥΛΗ τ. 83

TEXTE UND FORSCHUNGEN
ZUR BYZANTINISCH-NEUGRIECHISCHEN PHILOLOGIE
Zwanglose Beihefte zu den "BYZANTINISCH-NEUGRIECHISCHEN JAHRBÜCHERN."
Herausgegeben von Prof. Dr. NIKOS A. BEES (Βέης)

Nº 13

ΑΙ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΑΙ
ΤΟΥ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΚΑΙ
Η "ΤΑΞΙΣ" ΑΥΤΩΝ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΑΘΗΝΑΙ
VERLAG "CHRONIKA,"
JOSEPH PAPADOPOULOS
Aristoteles-Str. 36

1934

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΑΙ
ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΚΑΙ Η "ΤΑΞΙΣ,, ΑΥΤΩΝ

ΑΠΟ ΤΟΥ 4ου/5ου — 20ου ΑΙΩΝΟΣ, ΕΙΣ ΔΥΟ ΤΟΜΟΥΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ

TEXTE UND FORSCHUNGEN
ZUR BYZANTINISCH-NEUGRIECHISCHEN PHILOLOGIE
Zwanglose Beihefte zu den "BYZANTINISCH-NEUGRIECHISCHEN JAHRBÜCHERN."
Herausgegeben von Prof. Dr. NIKOS A. BEES (Βέης)

Nº 13

ΑΙ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΑΙ
ΤΟΥ
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΚΑΙ
Η "ΤΑΞΙΣ,, ΑΥΤΩΝ

VIIO

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΟΣ Α'.

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ "ΤΑΚΤΙΚΩΝ,, ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΑΠΟ ΤΟΥ 4/5 ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 10 ΑΙΩΝΟΣ, ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ
ΤΟΥ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΝΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ 1555 Α.

ΤΕΥΧΟΣ Α'.

Α Τ Η Ν
VERLAG "CHRONIKA,"
JOSEPH PAPADÓPULOS
Aristoteles-Str. 36

1934

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΘΕΡΜΟΥΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΑΣ
ΤΩΝ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΙ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥ

ΜΕΤ' ΕΥΓΝΩΜΟΣΥΝΗΣ

Γ. Ι. Κ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἀφορμὴν πρὸς συγγραφὴν τοῦ ἔργου τούτου, μοὶ παρέσχε σχετικὴ ἐργασία, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβον ἐν τῷ Φροντιστηρίῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διδασκάλου μου κ. Hans Lietzmann. Ἡ ἐργασία ἐκείνη ἀναφερομένη εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἑλλάδος τῶν 7 πρώτων αἰώνων, πρόκειται νὰ συνταχθῇ ἐπὶ τῇ βάσει ὑλικοῦ εὗρισθέντος ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Πρωσίας.

Προϋπόθεσις ἀναμφισβήτητος τῆς τοιαύτης συγγραφικῆς ἐργασίας ἦτο ἀσφαλῶς ἡ ἀκριβὴς τῶν προβλημάτων τῶν καταλόγων τῶν μητροπόλεων, τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν καὶ ἐπισκοπῶν γνῶσις (τακτικά, *Notitia Episcopatum*). Οὕτως ὅπως τυχαίως ὠδηγήθην εἰς τὴν μελέτην τῶν ἐκκλησιαστικῶν «τακτικῶν», τὰ ὁποῖα οὐ μόνον δὲν ἐμελετήθησαν ἐπαρκῶς καὶ συστηματικῶς παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον παρείχον ἔδαφος πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐκμετάλλευσιν καὶ πρὸς ἐξαγαγὴν νέων συμπερασμάτων. Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν ἐρευνῶν τούτων, τόσον διὰ τὴν Γενικὴν Ἱστορίαν ὅσον καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν τοιαύτην μὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶπω. Ἄλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κυρίως μὲ ἐνδιαφέρει εἶναι τοῦτο· ὅτι ἡ μελέτη τῶν προβλημάτων τούτων ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν τῆς γνωριμίας τῶν ὁρίων τῶν ἐδικῶν (τοπικῶν) ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριῶν τῶν συγχρόνων βαλκανικῶν κρατῶν. Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἰδίως τῆς Ἑλλάδος ἔχει πολλὰ νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ ἀσχοληθῶ ἄλλαοῦ.

Ἐνταῦθα εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω δύο λέξεις περὶ τῆς συμπληρώσεως τῆς διατριβῆς ταύτης. Ἡ ἐργασία τοῦ α'. τεύχους συνεπληρώθη τὴν 1ην Ἰουλίου 1932 ἐν Βερολίνῳ. Αἱ μεταβολαί, τὰς ὁποίας ὄφειλα νὰ κάμω εἰς τὸ κείμενον, ἀνεφέροντο εἰς ζητήματα τοιαῦτα, ὥστε δὲν παρίσταιτο ἀνάγκη γενικωτέρας μεταβολῆς τοῦ κειμένου. Εἷς τινα σημεῖα μόνον ἐγένοντο προσθήκαι τινές. Αἱ μετα-

βολαὶ αὐταὶ ὀφείλονται τοῦτο μὲν εἰς παρατηρήσεις τῶν κ. κ. καθηγητῶν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ ἰδίᾳ τοῦ καθηγητοῦ κ. Β. Στεφανίδου, τοῦτο δὲ εἰς τὴν μελέτην νεωτέρων τινῶν ἔργων. Πρὶν ἢ κλείσω τὸν πρόλογον τοῦτον θεωρῶ καθήκον μου νὰ εὐχαριστήσω θερμῶς τοὺς συμβαλόντας εἰς τὰς σπουδὰς μου ἐν Γερμανίᾳ ἤτοι α') τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ "Ἀθλου" Ὀθωνος Σταθάτου (1930—33) ἀποτελουμένην ἐκ τῶν, Ἀθηνᾶς Ὁ. Σταθάτου, † Δημ. Αἰγνήτου, † Σιμ. Μενάρδου, † Σ. Παγανέλη, Α. Γκινοπούλου καὶ Δημ. Σαμωτάκη¹⁾ β') τὸν κ. Ἀμ. Ἀλυβιζᾶτον, καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἰς ὃν πολλὰ ὀφείλω, καὶ γ') τὸν καθηγητὴν κ. Ad. Keller (Γερνεύη) Γενικὸν Γραμματέα τῆς «Κεντρικῆς Ὁργανώσεως διὰ τὰς Ἐκκλησιαστικὰς Βοηθείας», ὁ ὁποῖος προθύμως ἐδέχθη πρότασιν τοῦ δευτέρου περὶ ἐπισχύσεως τῆς ὑποτροφίας τοῦ «Ἀθλου Σταθάτου» πρὸς ἀποστολὴν μου εἰς Γερμανίαν δι' εὐρύτερας σπουδᾶς. Ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς καθηγητὰς κ.κ. Adolf Deissmann, Hans Lietzmann καὶ Max Vasmer δὲν εἶμαι ὀλιγώτερον ὑποχρεωμένος. Πρὸς ἅπαντας ἐκφράζω τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην μου διὰ τῆς ἀφιερώσεως ταύτης.

Ἐν τέλει εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἐκφράσω τὰς θερμότερας τῶν εὐχαριστιῶν μου πρὸς τε τὴν νέαν Ἐπιτροπὴν τοῦ "Ἀθλου" Ὀθ. Σταθάτου, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν κ.κ. Δ. Γαζῆ, ὡς Προέδρου καὶ τῶν μελῶν Δημ. Σαμωτάκη, Ἀθ. Γκινοπούλου, Ἰ. Χρυσοβελόνη καὶ Α. Ι. Κυριακίδου, προθύμως βοηθήσασαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ παρόντος τεύχους καὶ τέλος τὸν διακεκριμένον καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Βέην ἀποδεχθέντα τὴν δημοσίευσιν τοῦ ὅλου ἔργου εἰς τὴν σειρὰν τῶν *Beihfte der Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbücher*.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 29^ῃ Ἰουνίου 1934.

Ὁδὸς Πλαπούτα 42.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΙΩΑΝ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

¹⁾ Τοὺς δύο τελευταίους ἐγγνωμονῶ ἰδιαιτέρως. Εἰς μνήμην Ὀθωνος Σταθάτου, τοῦ μεγάλου εὐεργέτου μου, ἀφιέρωσα ἄλλην ἐργασίαν μου ἐκδιδομένην προσεχῶς γερμανιστί. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτου θεωρῶ καθήκον μου νὰ εὐχαριστήσω τὸν ἐξαίρετον φίλον κ. Δημ. Καραγιαννίδην, ὅστις κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν μοῦ παρέσχε προθύμως τὴν βοήθειάν του.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Α' ΤΕΥΧΟΥΣ
ΤΟΥ Α' ΤΟΜΟΥ

	Σελίς
Πρόλογος	ζ'
Πίναξ τῶν περιεχομένων	θ'
Βιβλιογραφία	ια'
Εἰσαγωγή	1

ΜΕΡΟΣ Α'.

Γενικά καὶ πηγὰὶ τῶν «τακτικῶν» καθόλου. Ἡ ἐξέλιξις τῆς τάξεως τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ηου αἰῶνος, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «τακτικού» τοῦ τοῦ παρισινοῦ κώδικος 1555 Α	
Κεφάλαιον Α'.	
Γενικά προβλήματα τῶν «τακτικῶν». Ἐκδόσεις καὶ χρονολόγησις τοῦ παρισινοῦ κώδικος. Πηγὰὶ τῶν ἀναγραφῶν καθόλου.	11
Κεφάλαιον Β'.	
Ἡ ἐξέλιξις τῆς «τάξεως προκαθηδρίας» τῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμένου Πατριαρχείου. — Χρονολόγησις τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισινοῦ κώδικος. — Θέσις τῶν ἐκκλησιῶν Κύπρου, Ἰλλυρικοῦ καὶ Κάτω Ἰταλίας.	25
Πίναξ Α' (τῶν μητροπόλεων).	26
Κεφάλαιον Γ'.	
Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ ἡ τάξις αὐτῶν. Ἡ ἐξέλιξις τῆς «τάξεως προκαθηδρίας» τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν. Συμπληρωματικαὶ παρατηρήσεις.	61
Πίναξ Β'.	70
Παράρτημα τοῦ α' τεύχους: Ἀναθεωρημένη κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ παρισινοῦ «τακτικοῦ».	
Πορίσματα	87

ΣΥΝΤΜΗΣΕΩΝ ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Z. K. G. = Zeitschrift für Kirchengeschichte
Zw.Th. = » für wissenschaftliche Theologie
Jp.Th. = Jahrbücher für protestantische Theologie.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Πίναξ Β'. Στήλη 11. δ'. Ὁ Εὐχαίτων Ἐλλησπόντου. γράφη Ἐλενοπόντου
» 10. λθ'. Πυδαχθός » Πυδαχθός.

Αρχιεπίσκοπος Πίνας 71. 81. 100 σφ.
 Αρχιεπίσκοπος Πίνας 27.
 Αγιος 14(3). 81. Πίνας 71.
 Αρχιεπίσκοπος 94
 Αρχιεπίσκοπος Πίνας 71.
 Αρχιεπίσκοπος Πίνας 71.

Βενετία 81. Πίνας 71.
 Βιζυτινή Πίνας 71.
 Δέρμα 78-80
 Αρχιεπίσκοπος Πίνας 71.

Γραμμάτια 93

θεωρ. λαϊκός 41(8)

Κυβερνήτης Πίνας 71.
 Λαβύρα 92.

Μετα-αρχιεπίσκοπος Πίνας 71. 81.
 Μετα-αρχιεπίσκοπος 49. 51. 53. Πίνας 27. 81. 102
 Μαρτυρία Πίνας 71. 81.
 Μισθολόγος Πίνας 71. 81. 82. 100

Οδοποιία 48. 100
 Ροδόπη 99.

Συνέλευση Πίνας 71. 77/1994(1,2) 15(2). 17¹³ (2,3) 7
~~Συνέλευση Πίνας 71. 72. 97.~~

Τριώνισσος Πίνας 27.
 Φιλιππασκός Πίνας 27. 51
 Χαρισμάτιο 78-79. 81.

BIBLIOGRAPHIA

- 1) Parthey G. Hierocles Synecdimus et Notitiæ Græcæ Episcopatum. Accedunt Nili Doxapatri. Notitia Patriarchatum et locorum Nomina immutata. Berolini 1866.
- 2) Burckhard A. Hierocles Synecdimus (Ἐκδ. Κριτική) Lipsiae. M. D. CCCXCIII.
- 3) Gelzer H. Georgii Cyprii descriptio Orbis Romana accedit Leonis imperatoris Diatyposis genuine adhuc inedite Lipsiae 1890.
- 4) Παρισινὸς Κώδιξ 1555 Α'. Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ De Boor (Κριτικὴ Ἐκδοσις) ἐν Zeitschrift für Kirchengeschichte. XII Gotha 1890 σελ. 520-34. Ἐπίσης ὑπὸ τοῦ πρώην
- 5) Λεοντοπόλεως Σωφρονίου Ἐπιστρατιάδου: Τὸ ἀρχαιότερον τακτικὸν τῆς Ἐκκλ. Κωνσταντινουπόλεως. «Νέα Σιών», Ἱεροσόλυμα 1931. Σεπτέμβριος καὶ Ὀκτώβριος.
- 6) Gerland E. Corpus Notitiarum Episcopatum ecclesiae orientalis Graecae. I Band: Die Genesis der Notitia Episcopatum. I Heft, Einleitung, Chalcedonensis 1931.
- 7) Τοῦ αὐτοῦ: Die Vorgeschichte des Patriarchats von Constantinopel. Byz. Neugriechischen Jahrbücher IX, 217. XII (ἐνθα καὶ πλήρης βιβλιογραφία).
- 8) Gelzer H. Zur Zeitbestimmung der griechischen Notitiae Episcopatum. Ἐν Jahrbücher für Protestantische Theologie Leipzig 1886, σελ. 337-72 529-75.
- 9) De Boor C. Nachträge zu den Notitiae Episcopatum. Ἐν Zeitschrift für Kirchengeschichte XII Gotha 1891, σελ. 303-322, 519-34 καὶ 1894 σελ. 573 ἔξ.
- 10) Gelzer H. Die Kirchliche Geographie Griechenlands vor dem Slaveneinbruch. Ἐν Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie, Band 35. Leipzig 1892 σελ. 419-36.
- 11) Gelzer H. Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae Episcopatum. Abhandlungen der Bayer. Akademie zu München. Phil. Hist. Classe Band 21, München 1901. σελ. 529-641.
- 12) Ed. Schwarz. Acta Conciliorum Oecumenicorum. Ἐξεδόθησαν τὰ πρακτικὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων Ἐφέσου (431), Κωνσταντινουπόλεως (553) καὶ ἐν τεύχος τῆς Χαλκηδόνος (451).

ΑΘΗΝΑΙ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

- 13) *Mansi*: Sacrorum Conciliorum e.t.c.
- 14) *Realencyclopädie für Protestantische Theologie und Kirche*.
- 15) *Krumbacher*: Byzant. Literaturgeschichte, München 1897².
- 16) *Κ. Παπαρρηγοπούλου*. Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Ἔκδ. Ε΄. Ἀθήναι 1925.
- 17) *Ι. Χάκκεττ*. Ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Κατὰ μετάφρασιν καὶ συμπλήρωσιν *Χ. Ι. Παπαϊωάννου* Τόμος Α΄. Ἀθήναι 1923.
- 18) *Χρυσ. Παπαδοπούλου*. Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν. Ἀθήναι 1928.
- 19) » » Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Ἀθήναι 1930.
- 20) *N. Bees* Beiträge zur kirchliche Geographie Griechenlands im Mittelalter und Neueren Zeit. Ἐν «*Oriens Christianus*» 1914, σελ. 238-278.
- 21) *K. Müller*. Kirchengeschichte, Band I, Tübingen 1929.
- 22) *Kirsch. J.* Kirchengeschichte Band I. Die Kirche in der Antiken Griechischrömischen Kulturwelt. Freiburg im Breisgau 1930.
- 23) *Migne*. Ἑλληνική Πατρολογία.
- 24) *Pauly-Wissowa*: Realencyclopädie der klassischen Altertumwissenschaft. Neue Bearbeitung von Kroll.
- 25) *Brannnsberger Ot.* Der Apostel Barnabas, Mainz 1879.
- 26) Ἐλευθεροῦδάκη. Ἑγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Τόμ. 12.
- 27) Handkirchenlexikon (Κατολικόν). Νέα Ἔκδοσις 1930.
- 28) *Περιοδικὸν «Θεολογία»*.
- 29) *E. Stein*. Geschichte des Spätromischen Reiches. I Band. Von römischen zum byzantinischen Staate, Wien. 1928.
- 30) *Γ. Α. Σωτηρίων*. Αἱ Χριστιανικαὶ Θῆβαι τῆς Θεσσαλίας καὶ αὐτὰ καλοχριστιανικαὶ βασιλικαὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀθήναι 1931.
- 31) *Le Quien*. Oriens Christianus II.
- 32) *Jus Groecoromanum* Ἔκδ. ὑπὸ Ι. καὶ Π. Ζέπου. Ἀθήναι 1930.
- 33) *Γεο. Ι. Κονιδάρη*. «Τακτικά», ἐν Μεγ. Ἑλλ. Ἑγκυκλοπαιδείᾳ Τόμ. ΚΒ΄ σελ. 756-757.
- 34) Ὁ Ἀνθ. Ἀλεξούδης, συνέταξε πραγματείας τινὰς ἀναφερομένας εἰς τὰς μητροπόλεις Βελγρᾶδων, Ἡπείρου. πρβλ. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἑγκυκλοπαιδεία Τόμ. Α΄, * τεῦχος 1ον σελ. 100 — 104. Ἀθήναι 1924.
- 35) *Κ. Μ. Ράλλη*: Περὶ τοῦ προβιβασμοῦ τοῦ Θρόνου κατὰ τὸ δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀθῆναι Πανεπιστημίου.*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ πολλαπλὴ ἀξία τῶν «ἐκθέσεων» ἢ «τακτικῶν» (Notitia Episcopatum*), ἢτοι τῶν καταλόγων τῶν περιεχόντων τὰς Μητροπόλεις, Ἀυτοκεφάλους Ἀρχιεπισκοπὰς καὶ Ἐπισκοπὰς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἔχει ἀναγνωρισθῆ πρό πολλοῦ ὡς ἐνδιαφέρουσα οὐ μόνον τὴν ἔρευναν τῆς ἐξελίξεως τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀλλὰ καὶ τὴν διοικητικὴν αὐτοῦ ὁργάνωσιν καὶ ἀνάπτυξιν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Ἡ συμβολὴ δὲ τῶν ἀναγραφῶν τούτων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καθόλου, εἶναι σπουδαία, διότι αὐταὶ παρέχουσι πλήρη εἰκόνα τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῆς ἐξελίξεως καὶ τύχης κατὰ τὴν μακρὰν καὶ πλήρη ἀγώνων σταδιοδρομίαν αὐτῆς, ἣτις εἶναι συνδεδεμένη ἀρρήκτως μετὰ τὴν τύχην τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἐξ ἄλλης ἀπόψεως ἐξετάζόμενα τὰ τακτικά ταῦτα ἀποτελοῦσι πολύτιμον μέρος τῆς Μεσαιωνικῆς Γεωγραφίας, ἣτις ὀλίγον ἀτυχῶς ἀνεπτύχθη ἐν Βυζαντίῳ. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον αἱ ἐκκλησιαστικαὶ αὐταὶ ἀναγραφαὶ ἐν σπουδαίῳ τμήματι τῆς γεωγραφίας τῶν μέσων χρόνων θὰ ἦτο ἄγνωστον, ἐπὶ ζῆμίᾳ τῆς Ἑθνικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Τὸ γεγονός τοῦτο τὰ μάλιστα ἐπαληθεύει κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισικοῦ κώδικος 1555 Α, οὗτινος τὴν θέσιν ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς ἐξετάζω ἐν τῇ μετὰ χειρὰς μελέτῃ.

Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀξίας τῶν ταύτης καὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν ἐν Γερμανίᾳ, παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἔρευνα τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ἀναγραφῶν ἤρχισε σπουδαίως ν' ἀπασχολῆ τοὺς ἔρευνητὰς τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Φιλολογίας καθόλου. Οἱ γνωστοὶ Βυζαντινολόγοι *H. Gelzer* καὶ *De Boor*¹ ἠνοιξάν τὸν δρόμον πρὸς τὴν ἔρευναν δώσαντες τὴν πρέπουσαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀνευρεθέντων χειρογράφων. Τὸ ἔργον ἐκείνων, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὴν περαιτέρω ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν «τακτικῶν» συνεχίζει ὁ διακεκριμένος βυζαντινολόγος *Ernst Gerland*, ὅστις καὶ ἤρξατο τῆς ἀπὸ πολλοῦ ἀναμενομένης συστηματικῆς αὐτῶν ἐκδόσεως.

Ἡ μελέτη ὅμως τῶν ἀνεκδότων εἰσέτι χειρογράφων καὶ ἡ συγκριτικὴ

* Συνήθως μεταχειρίζομεθα τὴν λέξιν ἀναγραφὴ, ἀντὶ τῶν ἀνωτέρω ἐπισήμων ὄρων.

¹ Ὁ Ἄγγλος *Ramsay* εἰργάσθη κυρίως εἰς ὅτι ἀφορᾷ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. εἶναι γνωστὸν τὸ κύριον ἔργον του: *Asia Minor*. Νεωτέρα ἐργασία διὰ τὴν Μ. Ἀσίαν εἶναι καὶ ἡ τοῦ *Schulze*: *Altchristliche Städte und Landschaften*.

αὐτῶν ἐξέτασις ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐκδοθέντα καὶ τοὺς καταλόγους τῶν Συνόδων παρέχουσιν ἀκόμη εὐκαιρίας πρὸς περαιτέρω ἔρευναν καὶ ἐπιτρέπουσι τὴν ἐξαγωγήν νέων, οὐσιώδους σημασίας διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν κοθόλου, συμπερασμάτων. Τοιαύτην δὲ ἀκριβῶς εὐκαιρίαν πιστεύομεν, ὅτι παρέχει καὶ ὁ Παρισινὸς κώδιξ 1555 Α.

Αἱ δυσχέρειαι ἐναντίον τῶν ὁποίων ἔχει νὰ παλαίῃ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν ἀναγραφῶν εἶναι ποικίλαι, περιορίζονται δὲ εἰς δύο κυρίως περιοδούς, προκειμένου βεβαίως τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν χρονικοῦ διαστήματος (τέλος 4ου μέχρι τέλους περίπου 10ου αἰῶνος) εἰς τὸν 4ον δηλονότι αἰῶνα καὶ τὰς ἀρχάς τοῦ 5ου πρώτον καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου δεύτερον, ὅτε διὰ τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καθωρίσθησαν ὀριστικῶς τὰ κατὰ τὴν «τάξιν» τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου.

Διὰ τῶν τελευταίων τούτων τακτικῶν καθορίζεται σαφῶς ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἱεραρχίᾳ, ἐπὶ τῇ βάσει πάντοτε τῶν παλαιότερων τάξεων τοῦ 7ου καὶ τοῦ 8ου αἰῶνος (Ἡρακλείου 610—641) καὶ Λέοντος Γ' (717—41). Αἱ δυσχέρειαι δέ, περὶ ὧν ὠμίλησα ἀνωτέρω, αὐξάνουν ἀκόμη περισσότερο, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν ἔχομεν εἰς χεῖρας μας τὰ πρωτότυπα τῶν ἀναγραφῶν, ἀλλὰ μεταγενέστερα ἀντίγραφα, ἐπὶ τῶν ὁποίων οὐ μόνον σφάλματα τῶν ἀντιγραφῶν διετηρήθησαν, ἀλλὰ καὶ παραλείψεις ἐγένοντο καὶ ἐκ μιᾶς ἐπαρχίας ἐσχηματίζοντο ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως δύο ἢ ἐκ μιᾶς πόλεως φερούσης διπλοῦν ὄνομα ἐσχηματίζοντο ὡσαύτως δύο καὶ οὕτω καθέξῃς. Οὐχὶ δὲ ἀσύνηθες εἶναι τὸ φαινόμενον, καθ' ὃ ἄλλοι μὲν ἀντιγραφεῖς ἀντικαθίστων ὀνόματα πόλεων διὰ τῶν τοπωνυμικῶν τῆς ἐποχῆς τῶν, ἕτεροι δὲ ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν τὰς νέας μεταβολὰς ἐν μέρει, οὕτως ὥστε τὸ αὐτὸ ἀντίγραφον νὰ ἀνήκῃ εἰς δύο διαφόρους ἐποχάς. Ἐνεκα τούτου εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ καταφεύγωμεν εἰς εἰκασίας ἐκεῖ, ὅπου ἡ γνωστὴ ἱστορία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μᾶς βοηθήσῃ διὰ νὰ ἀποκαταστήσωμεν τὴν ἱστορικῶν ἀλήθειαν. Εἶναι δὲ γεγονός ἀξιοσημείωτον, ὅτι ἀκριβῶς αἱ μεγαλειετραὶ δυσχέρειαι συμπύκνουν εἰς τὴν ἀπὸ πνευματικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀπόψεως ἐποχὴν τῆς παρακμῆς τοῦ Βυζαντίου, ἣτοι ἀπὸ τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τῆς 7ης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν μέσων τῆς 9ης, ἣτοι τῶν χρόνων τοῦ Μεγάλου Φωτίου, ἐφ' οὗ ἔχομεν τὴν πρώτην ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων, ἣτις τόσον εὐδοκίμως ἐσυνεχίσθη ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν.

Ἡ ἱστορία τῶν διασωθεισῶν μέχρι σήμερον ἀναγραφῶν εἶναι ἐν ὀλίγοις ἡ ἐξῆς: Μετὰ τὴν κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ 7ου αἰῶνος καταρτισθεῖσαν, πρώτην εἰς ἡμᾶς γνωστὴν, ἀναγραφὴν, ἣτις φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐπιφανίου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου ἐκθεσις πρωτοκλησιῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν» καὶ ἣτις ψευδῶς ἀπεδόθη ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου εἰς τὸν γνωστὸν Ἅγιον Ἐπιφάνιον ἐκ Σαλαμίνας τῆς Κύπρου (†403) ἔχομεν τὸν παρισινὸν κώδικα 1555 Α, (7^ο) εἰς ὃν φαίνονται κατατεταγμέ-

ναι καὶ αἱ μητροπόλεις καὶ αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ τῶν Ἰλλυρικοῦ καὶ Κάτω Ἱταλίας, αἵτινες, ἀποσπασθεῖσαι ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πάπα, ὑπήχθησαν ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως διὰ διατίγματος Λέοντος τοῦ Γ' τοῦ Ἰσαύρου (717 — 41). Ἀμφότεραι αἱ ἀναγραφὴ καὶ ἰδίᾳ ἡ πρώτη, παρέχουσι, κατὰ τὸ πλεῖστον, πιστὴν εἰκόνα τῆς ἐκτάσεως τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεῖου τοῦ 7ου αἰῶνος (Ἐπιφ.) καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 8ου (Παρισ. Κώδιξ) καὶ ἐν ταύτῳ καὶ τὴν «τάξιν» ἢ «κλήσιν» τῶν μητροπόλεων καὶ ἀρχιεπισκοπῶν κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον. Ἄλλὰ περὶ τούτου θὰ διαλάβωμεν ἔκτενῶς ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης (ἣτοι μετὰ τὸ 746) καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου αἰῶνος ἐπικρατεῖ μία ἀνωμαλία γενικῆ, ἣτις εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἀδικόπων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν κατὰ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἄβαροι, Ἀσάβες, Σλαῦοι, Βούλγαροι εἰσβάλλουσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ἐγκαθίστανται πολλάκις εἰς αὐτὰς καὶ καταστρέφουσι τὰς πολυαριθμοῦς Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ κομποπόλεις ἐν τε τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῷ Αἴμω, ἰδίᾳ δὲ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι. Πολλὰ μητροπόλεις ἀπογυμνοῦνται μέρους τῆς δυνάμεως αὐτῶν ἐνίοτε δὲ καὶ ἐξαφανίζονται. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (9ος αἰὼν) προκειμένου περὶ τῶν ἀναγραφῶν παρατηροῦμεν, ὅτι ἔχομεν μίαν φιλολογικὴν μᾶλλον παραγωγήν. Αἱ ἀναγραφὴ τῶν χρόνων τούτων φέρονται εἴτε ὑπὸ τὰ ὀνόματα τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου εἴτε ἀνωνύμως. Τὰ τακτικὰ ὅμως ταῦτα δὲν εἶναι πλήρη οὐδὲ ἀνταποκρίνονται κατὰ πάντα πρὸς τὴν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Ἱεραρχίᾳ τάξιν (περὶ τούτου κατωτέρω). Αἱ ἀναγραφὴ αὐταὶ εἶναι μία, ἐλάχιστα τροποποιημένη, ἀντιγραφὴ τῶν παλαιότερων μὲ τὰς προσθήκας τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος. Τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἐκ τῆς νέας ταύτης ἀντιλήψεως ἐξετάζονται ἐν τῷ β' τεύχει τῆς μετὰ χεῖρας πραγματείας. Εἰς τὴν ἀντίληψιν ταύτην ὀδηγοῦσιν ἀσφαλῶς αἱ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἀναγραφῶν τούτων, ἐφ' ὅσον συγκρίνονται αὐταὶ πρὸς τε τὸν Παρισινὸν κώδικα 1555 Α καὶ πρὸς τὰς ἀναγραφὰς τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Τοῦτο νομίζω ὅτι εἶναι σημεῖον διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφῶν, προκειμένου μάλιστα νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς τύχης ὠρισμένων μητροπόλεων, ἀρχιεπισκοπῶν καὶ ἐπισκοπῶν. Ἐφ' ὅσον ἀπομακρύνονται, ἐν τινὶ μέτρῳ, τῆς πραγματικότητος, πρέπει νὰ χρησιμοποιῶνται μετὰ προσοχῆς καὶ οὐχὶ καθ' ἑαυτάς. Τὴν στήριξιν τῆς ἀντιλήψεως ταύτης βοηθοῦσι πολλαὶ παρατηρήσεις τῶν ἀνωτέρω ἔρευνητῶν, οἱ ὁποῖοι ὅμως διετύπωσαν ἐν τισὶ σημείοις πορίσματα τελείως ἀντίθετα πρὸς τὰ ἐνταῦθα ὑποστηριζόμενα. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐν μέρει, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι δὲν ἐξήτασαν τὰς ἀναγραφὰς ταύτας συγκριτικῶς καὶ δὴ ἐν σχέσει πρὸς τὸν περίφημον παρισινὸν κώδικα. Ἀκριβῶς δὲ τοῦτο ἐπεδίωξα νὰ ἐπιτύχω διὰ τῶν μεγάλων συγκριτικῶν πινάκων, τοὺς ὁποίους κατήρτισα καὶ παραθέτω κατωτέρω. Μετὰ τὰς ἀναγραφὰς ταύτας ἔχομεν τὸ τακτικὸν τοῦ Λέοντος τοῦ Σο-

ΔΙΕΥΚΛΙΜΙΑ

φου και τα «*Νέα Τακτικά*» του *Κωνσταντίνου του Πορφυρογεννήτου*, διὰ τῶν ὁποίων ἔχομεν πλέον τὴν ἐπίσημον «*τάξιν*», ἣτις ἐγκαθιδρύθη ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχείῳ κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ 10ου αἰῶνος. Καὶ αὐτὰ μὲν εἶναι αἱ ἀναγραφαὶ τῆς ὑπ' ὄψιν περιόδου.

Διὰ τὴν ὑπερνίκησιν δὲ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθεισῶν δυσχερεῶν ἀνεγνωρίσθη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς (Gelzer), ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ συνεξετάζωνται οἱ κατάλογοι τῶν παρόντων, (ὡς καὶ τῶν ὑπογραφῶν) ἐν ταῖς Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐν αὐταῖς εὗρισκε τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἡ «*τάξις*» ἢ ἡ «*κλήσις*» τῶν ἱεραρχῶν, ἡ καθοριζομένη ὑπὸ τῶν τακτικῶν. Αἱ Οἰκουμενικαὶ καὶ τοπικαὶ σύνοδοι χρησιμεύουσιν ὡς ἐπικέντρως τῆς «*τάξεως*», τὴν ὁποίαν γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν καὶ δεικνύουσι ταυτοχρόνως τὰς βαθμιαίας μεταβολὰς τὰς ἐπιφερομένας εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱεραρχίαν. Οἱ κατάλογοι τούτων εἶναι πολλαῖς αἱ μοναδικαὶ πηγαὶ μίᾳ μεταβατικῆς περιόδου ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχικῇ τάξει καὶ ἐπομένως ἡ γέφυρα πρὸς τὰ ἐπόμενα τακτικά.

Εὐχῆς ἔργον μάλιστα θὰ ἦτο ἐὰν ἐξήγοντο ἐκ τῶν διαφόρων συνόδων οἱ κατάλογοι τῶν παρόντων καὶ κατηγορῶντο ἐν εἶδος «*τακτικῶν*» ἐρωδιασμένων μὲ κριτικὰς σημειώσεις. Τοῦτο θὰ ἦτο μία σπουδαία ὑπηρεσία διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Πατριαρχείων καὶ τὴν μεσαιωνικὴν γεωγραφίαν. Εἰς τὴν ἐργασίαν ταύτην σπουδαίαν θὰ παράσχη βοήθειαν ἡ ἐπ' αἰσίσις ἀρξασμένη ἐκδοσις τῆς ἐργασίας τοῦ E. Gerland ἐκτελοῦντος συμφωνίαν αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῆς Πρωσσίας¹.

Ἐτερον σπουδαιότατον βοήθημα διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγραφῶν εἶναι αἱ *πολιτικαὶ ἀναγραφαὶ* τοῦ Ἱεροκλέους (530 μ. Χ.) καὶ *Γεωργίου τοῦ Κυπρίου* (ἀρχαὶ 7ου αἰῶνος). Τὸ β' τοῦτο ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν ἐξ ὧν τὸ μὲν 1ον μέρος ἀποτελεῖ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀναγραφὴν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως συνταχθεῖσαν ἐν ἀρχῇ τοῦ 9ου αἰῶνος ὑπὸ τινος ἀγνώστου κατὰ τὰ ἄλλα Βασιλείου, Ἀρμενίου τὸ γένος, τῷ δὲ β' ἀποτελεῖ πολιτικὴν ἀναγραφὴν τοῦ Γεωργίου τοῦ Κυπρίου, ἡ ὁποία εἶναι σημαντικὴ διὰ τὰς πληροφορίες τῆς διὰ τὰς διοικήσεις τῆς Ἰταλίας καὶ Ἀφρικῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Λογγοβάρδων.

Τὰ παρὰ Parthey ἐπ' ἀριθ. 1 *Notitia*, τὰ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Φωτίου φερόμενα, εἶναι ἡ παλαιότερα ἐκδοσις τοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ἔργου ἐκ χειρογράφου μὴ περιέχοντος τὰ σημειώματα περὶ τοῦ Βασιλείου καὶ Γεωργίου τοῦ Κυπρίου. Τοῦτο ἔπρεπε νὰ τινισθῆ ἑνταῦθα ἵνα μὴ θεωρηθῶσιν αὐτὰ ὡς δύο διάφοροι ἀναγραφαί. Κατὰ τὰ πορίσματα ὅμως τοῦ Gerland,

¹ Μετὰ λύπης μας ἐπληροφορήθημεν, ὅτι ὁ κ. Gerland ἀσθενεὶ βαρῶς, ὥστε κατέστη ἀδύνατος ἢ ὑπ' αὐτοῦ συνέχισις τῆς σχετικῆς ἐργασίας, ἣτις θὰ συνεχισθῆ πλέον ὑπὸ τῶν λογίων καθολικῶν μοναχῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.

αἱ ἀναγραφαὶ αὐτὰ δέον νὰ θεωρῶνται ὡς αὐτετελεῖς, ἀνεξάρτητοι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγραφῶν.

Ὡς ἐπίκουροι κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν ἀναγραφῶν δέον νὰ θεωρῶνται καὶ αἱ ποικίλα πληροφορία περὶ τῶν διαφόρων πόλεων, αἱ περιεχόμεναι εἰς τὰς διαφόρων ἱστορικῶν πραγματειῶν τῶν μέσων χρόνων. Ἡ Ἱστορία δὲ εἰδικῶς τῶν διαφόρων πόλεων εἶναι πολύτιμος ὁδηγὸς διὰ τὴν ἐξακριβῶσιν τῆς χρονολογικῆς θέσεως τῶν ἀναγραφῶν. Εἰς τὸ στοιχεῖον τοῦτο δέον νὰ δίδεται ἐξαιρετικὴ σημασία καὶ προσοχή, ἐφ' ὅσον μάλιστα, ὡς εἶδομεν, ὑπάρχουσι μεταγενέστερα τακτικά, τὰ ὁποῖα ἀκριβῶς μαρτυροῦσιν, ὅτι πόλεις τὰς ὁποίας ἀναφέρουσιν, ἔχουσιν ἐξαφανισθῆ καὶ ὅμως ἀναγράφονται.

Ἴδου τί ἀκριβῶς γράφει ὁ συντάκτης τῶν μεταγενεστέρων τακτικῶν (Notitia 13 παρὰ Parthey). «*Κατάλογος ἐπισκοπῶν αἱ τιναι ἕκαστος τῶν μητροπόλεων ὑποκέκλιται ὅσας σώζονται νῦν ἐκ μέρους· ἐκ τούτων αἱ πλείους ἠφανίστησαν*» (!).

Δύο λέξεις δέον νὰ προστεθῶσιν ἑνταῦθα προκειμένου περὶ τοῦ ἐπιγραφικοῦ ὕλικου. Ἡ σημασία τοῦ ἐπιγραφικοῦ ὕλικου προκειμένου περὶ τῆς ἀντιφάσεως μίᾳ ἐπισκοπῆς εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ἢ μητρόπολιν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραγνωρισθῆ, ἀλλὰ ἐκεῖ ὅπου ἔχομεν ἀναγραφὰς ἀρκετὰς δέον αἱ τελευταῖαι νὰ προτιμῶνται, ἐφ' ὅσον αὐτὰ φέρουσιν ἐπίσημον χαρακτῆρα.

Δι' ὄλων τῶν μέσων τούτων κατορθοῦται ἡ χρονολογικὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱεραρχικῶν ἀναγραφῶν κατάξις ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος, χωρὶς βεβαίως νὰ δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἐπιτυχάνεται ἡ ἀκριβὴς καὶ ἐντὸς ὁρισμένου ἔτους χρονολογικὴ αὐτῶν τοποθέτησις. Ἡ εἰκὼν τῆς ἐξελίξεως τῆς «*τάξεως*» καὶ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τετάρτου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ ἔκτου αἰῶνος συμπληροῦται ἐκ τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων. Αἱ δύο ἀκριβῶς πρῶται στήλαι τοῦ πίνακος α' παρουσιάζουσι τὴν ἐξέλιξιν ταύτην.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀφορῶσι τὸ ἐκδεδομένον ὕλικόν. Ἐρωτᾶται δ' ἤδη, τί δυνάμεθα νὰ ἀναμείνωμεν ἐκ τοῦ ἀνεκδότου εἰσέτι ὕλικου;

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ λεχθῆ ὡς ἀπάντησις, εἶναι τοῦτο, ὅτι δὴλα δὴ διὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς γενικῆς ἱστορίας τῆς ἐξελίξεως τῆς πρωτοκαθεδρίας τῶν Ἱεραρχῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐδρῶν ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὸ ἀναγκαῖον ὕλικόν καί, ὅτι διὰ τῆς κατ' αὐτὰς συντελουμένης συμπληρωματικῆς καὶ συστηματικῆς ἐρεύνης λαμβάνομεν ἀκριβῆ ὅποσδήποτε εἰκόνα τῶν συντελεσθέντων. Τὰ τυχόν λοιπὸν δημοσιευθησόμενα νέα χειρογράφα τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους, (περὶ ἐνὸς ἀνεκδότου ἐν τῷ Σεραγίῳ ἐν Κων/πόλει ἔγραψε κατ' αὐτὰς ὁ διαπρεπῆς καθηγητῆς μου ἐν Βερολίνῳ Κοσ Ad. Deissmann¹) θὰ προσφέρουσιν

¹ Τὸ τακτικὸν ἠρξένῃσα προσωπικῶς πρὸς Deissmann, Forschungen und Funde im Serai. Berlin 1933 σελ. 128.

ἀσφαλῶς σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἐπὶ μέρους ἐπισκοπῶν κλπ., ἀλλὰ δὲν πρόκειται νὰ ἐπιφέρουν ριζικὴν μεταβολὴν ἐπὶ τῶν ἤδη γνωστῶν γενικῶν γραμμῶν τῆς ἐξελίξεως (ἐννοῶ τὴν σειρὰν τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν). Περὶ τούτου πειθεταιί τις ἐκ τῶν κατωτέρω δημοσιευομένων πινάκων. Ἐκπλήξεις δὲν εἶναι πιθανὸν νὰ ἔχωμεν ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Παρὰ ταῦτα ἡ κριτικὴ καὶ φιλολογικὴ τῶν χειρογράφων ἔρευνα, ἔργον φιλολογικὸν (τοπωνυμικὰ) ἅμα καὶ ἱστορικὸν θὰ στηρίξη καὶ θὰ συμπληρώσῃ τὴν συντελεσθεῖσαν καὶ συντελουμένην ἐργασίαν.

Ἡ ἔκδοσις λοιπὸν τῶν χειρογράφων (ἀνεκδότων τακτικῶν) τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ ἡ φιλολογικὴ καὶ συγκριτικὴ αὐτῶν ἔρευνα, τὴν ὁποίαν ἀνήγγειλεν ὁ ἀκαταπύνητος τῶν ἀγιορειτικῶν χειρογράφων ἐκδότης καὶ ἐρευνητὴς σεβ. πρ. Λεοντοπόλεως εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εὐχάριστος. Θὰ εἶναι πρὸς τιμὴν ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι εἰς τὴν τόσον καρποφόρον ἐπὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ τούτου πεδίου ἔρευναν τῶν ξένων, θὰ ἔχωμεν ἴσως νὰ παρουσιάσωμεν τοῦλάχιστον ἐκδόσεις κριτικὰς τῶν εἰς χεῖρας μας εὐρισκομένων χειρογράφων.

Ἡ μετὰ χεῖρας ἐργασία σκοπὸν ἔχει, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἔρευναν ταύτην, παρέχουσα τὴν γενικὴν εἰκόνα τῆς συντελεσθείσης ἐργασίας, ἀπὸ τῆς καθαρῶς ἱστορικῆς τῆς πλευρᾶς ἐξεταζομένης, διότι ἡ φιλολογικὴ ἐργασία ἀνήκει εἰς τοὺς πρὸς τοῦτο ἀσχολουμένους, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ συστηματοποιήσῃ τὴν ἐν τῷ πεδίῳ τούτῳ παρ' ἡμῶν ἔρευναν. Διὸ καὶ ἐπεδίωξα νὰ συγκεντρώσω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ὅτι οἱ ἄλλοι ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου κατάρθωσαν νὰ προσαγάγῃσι καὶ προσέθηκα ὅ,τι ἡ ἴδια προσωπικὴ τῶν καλλιτέρων ἐκδόσεων ἔρευνα ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ. Ἡ ἐπιρριφθεῖσα κατὰ τῶν Ἑλλήνων κατηγορία, ὅτι δὲν χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν ἐργασίαν τῶν ὅ,τι πολυτιμότερον ἔχουσιν ὡς ἀνεκδοτὸν εἰς τὰς ἰδίας τῶν βιβλιοθήκας, ἀλλὰ ἀντιγράφουν ἀπλῶς τὰς χειροτέρας τῶν ἐκδόσεων ξένων συγγραφέων (Gelzer: Ungedruckte κλπ. σ. 568) πρέπει νὰ ἀποσεισθῇ διὰ μᾶς κριτικῆς ἐκδόσεως τῶν ὑπαρχόντων ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου τῆς ἐπιστήμης Ἑλληνικῶν χειρογράφων. Θὰ ἦτο ὅμως ἄδικον ἐὰν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ δὲν ἐμνημόνεον τὸ γεγονός ὅτι, εὐτυχῶς, ἔχομεν νὰ ἐπιδειξώμεν, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀρκετὰς εἰδικὰς φιλολογικὰς (τοπωνυμικὰς) ἐργασίας. Γενικὴν ὅμως ἐργασίαν ἐπὶ τῶν «τακτικῶν» δὲν κατέχομεν μέχρι τῆς στιγμῆς, ἐὰν δὲν ἀπατώμαί.

Ἡδὴ δι' ὀλίγων θὰ ἐκθέσω τὰ κατὰ τὴν μέθοδον τῆς ἐξετάσεως τοῦ Παρισίου κώδικος 1555 A, περιέχοντος «τακτικόν» τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ κώδιξ οὗτος καίπερ ἐκδοθεὶς πρὸ 40ετίας¹⁾ ἐξεδόθη τὸ βον ἡδὴ

¹⁾ Καθ' ὃν χρόνον συνεπλήρουν τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ α' μέρους τῆς μελέτης ταύτης, ἀνεῦρον, ὅλως τυχαίως, τὸ γ' μέρος τῆς κατωτέρω μνημονευομένης ἐργα-

ὑπὸ τοῦ σεβ. πρώην Λεοντοπόλεως κ. Σωφρονίου ὡς ἀνεκδοτός. Ἡ προσπάθειά μου ἐστράφη εἰς τὴν συγκριτικὴν ἐξέτασιν τοῦ Παρισίου τακτικοῦ πρὸς τὰς ἐκθέσεις ἢ τὰ τακτικά, τὰ ὁποῖα ἐξέδωκε μὲν ὁ Parthey, ἐπραγματεύθη δὲ ὁ Gelzer, ὅστις παρεσκευάσε καὶ ἐξέδωκε κριτικῶς ἐκ νέου τινὰ ἐξ αὐτῶν. Ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς ὕλης προέκυψεν ἡ διαίρεσις τοῦ α' τόμου εἰς δύο μέρη περιλαμβάνοντα ἐξ πλήρη κεφάλαια. Καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς μετὰ χεῖρας πραγματείας (3 κεφάλαια) ἐξετάζω τὰ κατὰ τὴν σχέσιν τοῦ ἡμετέρου κώδικος πρὸς τὰς παλαιότερας ἀναγραφάς, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὰ κατὰ τὴν παραιτέρω ἐπίδρασιν αὐτοῦ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου αἰῶνος. Ἡ συγκριτικὴ ἔρευνα τοῦ β' μέρους ἐπέβαλε τὴν ἐν ἀρχῇ αὐτοῦ καὶ ἐν ἰδίῳ μάλιστα κεφαλαίῳ διαπραγματέυσιν τῶν κατὰ τὰς ἀναγραφὰς τοῦ 9ου αἰῶνος, καθ' ἑαυτάς, ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως ἐπέισθη, ὅτι δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποδεχθῶ πάντα τὰ πορίσματα τῆς μέχρι τοῦδε ἐρεύνης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου, διότι θὰ ἔπρεπε διὰ συγκριτικῶν πινάκων νὰ δευχθῇ ἡ περαιτέρω ἐξέλιξις. Εἰς τὴν συνολικὴν ταύτην ἐξέτασιν ὁρμήθη τούτο μὲν ἐκ τῆς γνώσεως, ὅτι κυρίως ἠγνοήθη κατὰ τὸ πλεῖστον ὁ κώδιξ οὗτος παρ' ἡμῶν¹⁾, τοῦτο δὲ ἐκ τῆς β' ἐκδόσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως Σεβ. πρώην Λεοντοπόλεως, ὅστις ἀτυχῶς προέταξε τῆς νέας ταύτης ἐκδόσεως ὅλως ἐσφαλμένα προλεγόμενα. Τοιαύτη συγκριτικὴ τοῦ συνόλου ἐξέτασις δὲν ἐγένετο οὐδὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς ξένοις, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἀκριβῶς δὲ κατ' αὐτὴν γεννῶνται μὲν δυσχέρειαι ἀρκεταί, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀναδεικνύεται ἔτι περισσότερον ἡ ἀξία τοῦ περιφήμου παρισίου «τακτικοῦ». Βάσις τῆς ἐργασίας ταύτης ὑπῆρξε πρὸ πάντων ἡ ἴδια ἐκ νέου τῶν πηγῶν ἔρευνα, ἧς πολῦτιμοι ὁδηγοὶ ὑπῆρξαν οἱ ἀνωτέρω μνημονευθέντες σοφοί. Περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς προσπάθειάς ταύτης ἄλλοι εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι θὰ κρίνουν. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ὀφείλω ἐνταῦθα νὰ εἶπω εἶναι τοῦτο: ὅτι αἱ δυσχέρειαι πολλαχοῦ ἦσαν καταφανεῖς καὶ ἐπομένως αἱ τυχὸν δοθεῖσαι λύσεις στηρίζονται ἐπὶ ἀσταθῶν ἴσως βάσεων. Ὅπου ἦτο ἀδύνατον τελικῶς νὰ κρίνῃ τὸ ἔγγραφο ἄνευ τινὸς δισταγμοῦ. Πάντοτε δὲ ἐπὶ τῶν μεγαλύτερων

σίας τοῦ De Boor, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξετάζει οὗτος τὸν Παρισινὸν κώδικα. Τὸ β' μέρος τῆς πραγματείας του, τὸ περιλαμβάνον τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ παρισίου κώδικος ἐν τῷ περιοδικῷ Zeitschr. für Kirchengeschichte ἐδημοσιεύθη τῷ 1891 μὲ τὴν δὴλώσιν, ὅτι θὰ ἠκολούθει τὸ τέλος τῆς μελέτης του. Ἀνεζήτησα τοῦτο εἰς τὰ δύο ἐπόμενα ἔτη τοῦ περιοδικοῦ, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀνεῦρον. Περιέργως δὲ οὐδεμίαν μνείαν τῆς δημοσιεύσεως ταύτης ἔκαμαν οἱ παρασκευάσαντες τὴν β' ἔκδοσιν τῆς Βυζαντινῆς Γραμματολογίας τοῦ Krumbacher κατὰ τὸ 1897 καίτοι τὸ γ' μέρος τῆς διατριβῆς τοῦ De Boor ἐδημοσιεύθη τῷ 1894. Ἦναγκάσθη τούτου ἕνεκα νὰ ἀναθεωρήσω καὶ νὰ συμπληρώσω παραγράφους τινὰς τῆς διατριβῆς μου, τὰ πρωτόταπα σημεῖα τῆς ὁποίας οὐδεμίαν οὐσιαστικὴν μεταβολὴν ὑπέστησαν.

¹⁾ Ἐξαιρέσειν ἀποτελοῦν μόνον, καθ' ὅσον γνωρίζω, αἱ ἐργασίαι τοῦ διαπρεποῦς καθηγητοῦ κ. Ν. Βέη (σφβλ. παράρτημα).

πιθανοτήτων ἐστίριζα τὰ πορίσματα εἰς τὰ ὁποῖα ἦτο δυνατόν νὰ καταλήξω. Ἐπὶ τούτου ἔχει τὸν λόγον ἡ περαιτέρω ἔρευνα τῶν ἀνεκδότων χειρογράφων. Ὁ κρίνον τὴν ἐργασίαν ταύτην θὰ πρέπη ἴσως νὰ ἔχη ὑπ' ὄψει, ὅτι τὸ ὕλικόν τῆς ἐργασίας τῶν ἀναγραφῶν γενικῶς φέρει ἰδιάζοντα χαρακτηριστήρα, ὡς στερούμενον ἐσωτερικῆς ἐνότητος. Ἐπειτα αἱ ποικιλίαι τῶν ὀνομάτων καὶ ἡ ταυτότης πολλῶν αὐτῶν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν συγκριτικὴν πρὸς τὰς συνόδους ἐξέτασίν των, ἔτι δὲ τὸ πλῆθος αὐτῶν παρέχουσι πολλὰκις ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, ἐφ' ὅσον μάλιστα δὲν ἐγένετο ἀκόμη ἡ ἔκδοσις τῶν ὑπογραφῶν (ἡ ἔκδοσις τοῦ Schwarz ἦτοι τῶν πρακτικῶν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων συμπληροῦται σὺν τῷ χρόνῳ) καθ' ὃν τρόπον ὑπέδειξε ἀνωτέρω. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς ἱστορίας μερικῶν ἐπισκοπῶν, τὸ πρᾶγμα καθίσταται σχεδόν, πρὸς τὸ παρόν, ἐν πολλοῖς ἀδύνατον. Διὰ ταῦτα εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη θὰ ἔχη ἑλλείψεις, τὰς ὁποίας δὲν θὰ ἠδύνατο ἄλλοτε νὰ ἀποφύγῃ ἓνας νέος ἐρευνητής, ὅστις ἠθέλησε νὰ παράσχῃ ἐν τῷ α' τόμῳ, ἐν γενικαῖς βεβαίως γραμμαῖς, τὴν συνολικὴν εἰκόνα τῶν ἀναγραφῶν, μέχρι τέλους περιπτου τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα γεννῶνται κατὰ τὴν ἔρευναν αὐτῶν. Ἡ μελέτη αὕτη ἔχει σκοπὸν κυρίως νὰ βοηθήσῃ τὴν περαιτέρω ἔρευναν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἔχουν εἰς χεῖρας τὸν ἀναγραφὰς ἀνεκδότους ἢ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν θέσιν διαφόρων πόλεων εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀναγραφὰς. Τὰ νέα σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα συγκεντροῦνται καὶ ἡ πρωτοτυπία τῆς μετὰ χεῖρας μικρᾶς πραγματείας εἶναι τὰ ἑξῆς:

- 1) Ἡ γενικὴ συγκριτικὴ ἐξέτασις καθ' ὃν τρόπον γίνεται ἐνταῦθα δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε εἰμὴ μόνον μέχρι τοῦ 7ου αἰῶνος, ἐνῶ τὸ μετὰ ταῦτα διάστημα δὲν ἐξητάσθη μέχρι σήμερον συστηματικῶς.
- 2) Ἡ περὶ τῶν πηγῶν ἐπίσης θεωρία τοῦ Gerland τροποποιεῖται καὶ συμπληροῦται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν.
- 3) Καθορίζεται ἀκριβέστερον ἡ χρονολογικὴ τοῦ Παρισίου κώδικος θέσις.
- 4) Παρουσιάζεται σαφῶς ὁ ἐκ δύο μερῶν ἀπαρτισμὸς τοῦ κώδικος χρονολογικῶς ἴσως ἀπεχόντων μεταξύ των.
- 5) Ἀναλύεται ὁ κώδιξ εἰς τὰ ἐπιμέρους καὶ ἐρευνᾶται ἐν σχέσει πρὸς τὰς παλαιότερας καὶ ὀλίγον νεότερας αὐτοῦ ἀναγραφὰς.
- 6) Ἐξετάζεται ἡ σχέση τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων προστιθεμένων νέων παρατηρήσεων εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Τέλος δὲ κατὰ τὴν ἀναλυτικὴν ἐξέτασιν ἠρευνήθη ἰδίᾳ διὰ μακρῶν, ἡ ἐν τῷ τακτικῷ τοῦ Παρισίου κώδικος ἀναγραφὴ τῆς αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας τῆς ἀτυχοῦς Κύπρου, ὡς μητροπόλεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἐπεχειρήθη νὰ ἐξενρεθῇ ἡ πιθανότερα τοῦ γεγονότος τούτου ἐξήγησις.

Πρὶν ἢ κλείσω τὴν ἐισαγωγὴν ταύτην θεωρῶ ἐπ' ἀνάγκης νὰ προσθέσω ὀλίγας λέξεις διὰ τε τὴν προσπάθειαν, ἣτις ἐγκαινιάζεται διὰ τοῦ τεύχους τούτου, ὡς καὶ περὶ τῆς ὅλης ἐργασίας. Ἐνόμισα λοιπόν, ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη, ὅ,τι δῆλα δὴ προσφέρει ὁ παρὼν τόμος, θὰ ἦτο ἑλλειπής, ἐὰν δὲν συνεχίζετο μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, ἦτοι μέχρι τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς (1922). Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἀπεφάσισα, ὅπως τὸ ὄλον ἔργον διαι-

ρεθῇ εἰς 2 τόμους, ἐξ ὧν ὁ μὲν πρῶτος θὰ περιλάβῃ τὴν μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος περίοδον, ὁ δὲ δεύτερος τὴν μέχρι τῆς σήμερον.

Περὶ τῆς χρησιμότητος τῆς ἐργασίας ταύτης τόσον ἀπὸ γενικῆς, ὅσον καὶ ἀπὸ ἐιδικῆς ἀπόψεως ἐλέγχθησαν τὰ προσήκοντα ἐν ἀρχῇ τῆς ἐισαγωγῆς ταύτης. Ἐν τούτοις ὅμως νομίζω, ὅτι ἡ ἐιδικὴ ἱστορία τῶν ἐπὶ μέρους ἐπισκοπῶν ἔχει ἀνάγκην νέας ἐπεξεργασίας καὶ μελέτης, ἐφ' ὅσον διὰ τῆς μέχρι σήμερον συντελεσθείσης ἐργασίας ἐδημιουργήθησαν καὶ δημιουργοῦνται αἱ ἀσφαλεῖς αὐτῆς προϋποθέσεις. Αἱ μελέται αὗται θὰ ἀποτελέσουν τὸ ἀναγκαῖον συμπλήρωμα τῆς ἐγκαινιάζομένης προσπάθειας. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Δ. Μικρασίας ὡς καὶ τῆς Ἑλλάδος (Ν. Ἰλλυρικοῦ) θέλω νὰ ἐλπίζω, ὅτι θὰ φέρω εἰς πέρας μετὰ τινα ἔτη σχετικὰς ἐργασίας, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν ἱστορίαν τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπεξεργασθῇ ἐρευνητικῶς καὶ γνωρίζων τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἱστορίαν ἐκ τῶν πρώτων πηγῶν τῶν βορείων γειτόνων τῆς Ἑλλάδος.

Περαίνων τὴν ἐισαγωγὴν ταύτην ἐκφράζω τὴν εὐχὴν, ὅπως καὶ ἄλλοι κατέχοντες ἴσως περισσότερα τοῦ γράφοντος ἐφόδια, θελήσωσι νὰ παράσχωσι δι' ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν τὴν συμβολὴν των εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ σπουδαίου τούτου τμήματος τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας.

Ἐν Βερολίνῳ τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1932.

ΓΕΡΑΣ. Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΓΕΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΗΓΑΙ ΤΩΝ ΤΑΚΤΙΚΩΝ ΚΑΘΟΛΟΥ.—Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ "ΤΑΞΕΩΣ,"
ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΩΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩΝ
ΑΠΟ ΤΟΥ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ 4^{ΟΥ} ΜΕΧΡΙ ΤΕΛΟΥΣ ΤΟΥ 8^{ΟΥ} ΑΙΩΝΟΣ
ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ ΤΟΥ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΝΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΓΕΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ «ΤΑΚΤΙΚΩΝ».
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΝΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ.
ΠΗΓΑΙ ΤΩΝ ΑΝΑΓΡΑΦΩΝ ΚΑΘΟΛΟΥ.

§ 1. *Περὶ τῆς ἀνευρέσεως, ἐκδόσεως καὶ πρώτης χρονολογήσεως τοῦ τακτικοῦ τοῦ Παρισίου Κώδικος 1555A.*

1. Εἰς τὰ δύο τεύχη τῶν μηνῶν Σεπτεμβρίου καὶ Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 1931, τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Σιών»¹, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ φιλοπονωτάτου συγγραφέως σεβ. πρῶην Λεοντοπόλεως κ. Σωφρονίου Εὐστρατιάδου, ὁ ὑπ' ἀριθ. 1555A φ 23β² παρισινὸς κώδιξ, περιέχων τακτικὸν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ὡς ἀνέκδοτος. Τῆς ἐκδόσεως ταύτης προτάσσει ὁ σ. παρατηρήσεις τινὰς σχετιζομένας πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ περιφήμου τούτου κώδικος καὶ τὴν χρονολογικὴν αὐτοῦ ἐν τοῖς «τακτικοῖς» κατὰτάξιν. Χαρακτηριστικὸς διὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως εἶναι ὁ τίτλος τῆς ἐκδόσεως ταύτης, ὅστις ἔχει οὕτω: τὸ ἀρχαιότερον τακτικὸν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως³. Ὁ κώδιξ φέρει τὴν ἐξῆς ἐπικεφαλίδα «*Τάξις προκαθηδρίας τῶν ὁσιωτάτων πατριαρχῶν, μητροπολιτῶν καὶ αυτοκεφάλων*». Ἐλλείπει δὲ οἷα δήποτε ἄλλη σημείωσις ἐντὸς τοῦ κώδικος.

¹ Σελ. 556—569 καὶ 577—600. Ὁ σ. παρέχει τὴν ἐξῆς περιγραφὴν τοῦ κώδικος. «Κώδιξ βομβύζιμος τοῦ 14ου αἰῶνος δίστηλος ἐκ φύλλων 196 συνιστάμενος», ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 557.

² Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον συμφωνεῖ τόσοσ ὁ De Boor, ὅσον καὶ ὁ Gelzer Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie Band 35, 1892 σελ. 419. Ἄρα εἶναι ἐσφαλμένος ὁ ἀριθ. 1155, ὅστις ἀναγράφεται ἐν τῷ ἐγκυκλοπαιδικῷ λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη. Τόμ. Α' σελ. 342, Ε, 292 καὶ ἀλλαχοῦ.

³ Σελ. 556—61.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Ἡ δημοσίευσίς αὐτῆ γενομένη καθ' ὃν χρόνον ἡσυχολούμην¹ με τὰς ἐργασίας τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰς «ἐκθέσεις» ἢ τὰ «τακτικά» τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, με παρεκίνησε τοῦτο μὲν εἰς τὸ ν' ἀνερευνήσω μήπως ὁ κώδιξ οὗτος ἐδημοσιεύθη, τοῦτο δὲ εἰς τὸ νὰ καθορίσω τὴν χρονολογικὴν αὐτοῦ κατάταξιν.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ δεύτερον ἢ πρώτη ἐντύπωσίς μου ἐκ μιᾶς προχείρου συγκριτικῆς ἐξετάσεως τούτου πρὸς τὴν λεγομένην ἔκθεσιν τοῦ Ἐπιφανίου καὶ τὸ τακτικὸν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἤτο, ὅτι ὁ προκείμενος κώδιξ ἐκεῖτο μεταξύ τούτων οὐδαμῶς δὲ πρὸ τοῦ Ἐπιφανίου. Προσεκτικωτέρα δὲ ἐξετάσις με ἔπειθεν, ὅτι ὁ κώδιξ οὗτος ἀνήκει εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ περιφήμονι μεταρρυθμιστοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου χρόνου (717). Τὰς ὑποθέσεις ταύτας ἤλαθε νὰ ἐπικυρώσῃ ἢ ἀνεύρεσις τῆς πρὸ τεσσαρακοσταετίας γενομένης ἐκδόσεως τοῦ αὐτοῦ κώδικος ὑπὸ τοῦ Carl de Boor² ὡς καὶ αἱ μετὰ ταῦτα ἐπακολούθησασαι μικραὶ ἐργασίαι αὐτοῦ καὶ τοῦ Gelzer³. Ἡ μικρὰ μάλιστα ἐργασία τοῦ τελευταίου φέρει εἰδικὸν χαρακτῆρα, ἐφ' ὅσον περιορίζεται εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀναγομένου τμήματος τοῦ παρισικοῦ τακτικοῦ. Ἀμφότεροι κατέληξαν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἀναγραφὴ αὕτη συνετάχθη κατὰ τοὺς χρόνους τῶν εἰκονοκλαστῶν καὶ διη κατὰ τὴν πρώτην περιόδον τῆς εἰκονομαχίας⁴.

Ὁ Gezler⁵ μάλιστα ἀπεδέχθη, ὅτι ὁ προκείμενος κώδιξ συνετάχθη κυρίως ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Λέοντος Γ'. Τὴν γνώμην ταύτην ἀποδεχθεὶς καὶ ὁ E. Gerland ὀνομάζει τὴν ἀναγραφὴν ταύτην «Notitia der Bilderstürmer» (Ἀναγραφὴ τῶν εἰκονοκλαστῶν). Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἀμφότεροι ὁ τε De Boor καὶ ὁ Gelzer δὲν ἐξήτασαν ἐπαρκῶς τὰ ζητήματα τ' ἀναφερόμενα κατὰ τὴν συγκριτικὴν πρὸς τὰς ὑπαρχούσας ἀναγραφὰς ἔρευναν, πρὸς τούτοις δὲ δὲν ὦρι-

¹ Ἐξ ἀφορμῆς ἐργασίας παρὰ τῷ καθηγητῇ μου κ. Lietzmann.

² Nachträge zu den Notitiae Episcopatum. 'En Zeitschrift für Kirchengeschichte. Band. XII 1891 σελ. 519—31. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνευρέσεως τοῦ χειρογράφου ἔχει οὕτω: Τὸν κώδικα ἀνεῦρον, ὡς φαίνεται, σχεδὸν ταυτοχρόνως ὁ τε De Boor καὶ ὁ Gelzer κατὰ τὸ θῆρος τοῦ 1890, ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ πρῶτος ἀνήγγειλεν ἐγκαίρως διὰ τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ (σελ. 307), ὅτι θὰ προσέβαιεν ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὴν ἐκδοσιν τοῦ Κώδικος, ὁ Gelzer (πρβλ. κατωτέρω ὑποσημείωσιν) ἐθεώρησεν ὡς περιττὴν τὴν ἀναδημοσίευσιν καὶ ἐξήτασε μόνον τὸ μέρος τοῦ κώδικος, τὸ ἀφορῶν τὴν Ἑλλάδα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους. Ἡ δημοσίευσίς τοῦ de Boor περιέλαβε 3 τμήματα. Τὸ 3ον τμήμα ἐν τῷ ὁμοίῳ διαπραγματεύεται γενικῶς τὰ κατὰ τὸν παρισινὸν κώδικα, ἐδημοσιεύθη τρία περίπου ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσίν του ἤτοι τῷ 1894 ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι περιοδικῷ σελ. 573—99.

³ Die kirchliche Geographie Griechenlands vor dem Slaveneinbruch. 'En Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie, Band. 35 σελ. 419—436.

⁴ De Boor ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 519.

⁵ Gelzer ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 433.

σαν ἐπακριβῶς τὴν χρονολόγησιν τοῦ τακτικοῦ τοῦ κώδικος, διὰ τοῦτο αἱ ἐπόμεναι γραμμαὶ σκοποῦν ἔχουσι, τοῦτο μὲν νὰ δειξῶσι τὰς διαφορὰς τοῦ ἡμετέρου κώδικος πρὸς τὴν λεγομένην «ἐκθεσιν τοῦ Ἐπιφανίου», τοῦτο δὲ νὰ ἐξετάσωσι τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀναγραφὰς τοῦ 9ου καὶ τοῦ 10ου αἰῶνος. Ἐκ τούτων ἐξαρτῶνται τ' ἀνωτέρω. Κατὰ τὴν πρόσδον τῆς ἐργασίας θὰ ἐξετασθῶσι καὶ αἱ παρατηρήσεις τοῦ νέου ἐκδότου τοῦ τακτικοῦ τοῦ παρισικοῦ κώδικος.

Πρὶν ἢ εἰσέλθω εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ παρισικοῦ τακτικοῦ θεωρῶ σκοπὸν νὰ σημειώσω, ὅτι ὁ νέος ἐκδότης φαίνεται μὲν ἔχων ὑπ' ὄψει τὰς ἐργασίας τῶν Parthey¹ καὶ Gelzer², ἀλλ' οὐχὶ πάσας, ὡς ἐδείχθη ἀνωτέρω. Ἐπεὶ δὲ ἐπιθυμῶ νὰ τονίσω, ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ ἰδίᾳ μέρει ἔχει κυρίως ὑπ' ὄψει τὴν νεωτάτην κριτικὴν ἐργασίαν τοῦ Gerland³, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὴν πρώτην νέαν συστηματικὴν ἐργασίαν ἐπὶ τοῦ τμήματος τούτου τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ Γεωγραφίας.

Βάσις τῆς περαιτέρω ἐργασίας μου εἶναι οἱ κατωτέρω δημοσιευόμενοι πίνακες, οἵτινες περιέχουν παραστατικῶς τὴν ἐξέλιξιν τῶν τακτικῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 4ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου αἰῶνος, με βάσιν πάντοτε τὸ ἡμέτερον τακτικόν. Τὸν τρόπον τούτον τῆς ἐργασίας ἐθεώρησα ἀφ' ἐνὸς μὲν ὡς συντελεστικὸν εἰς τὴν πλήρη παραστάσιν τῆς ἐξελίξεως τῆς τάξεως τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν αυτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὡς ὑποβοηθητικὸν εἰς τὴν εὐχερεστέραν ὑπὸ τοῦ ἀναγνωστοῦ παρακολούθησιν καὶ κατανόησιν τῶν σχετικῶν ζητημάτων. Διὰ τῶν πινάκων ἐπὶ πλέον ἐπιτυγχάνεται ἡ ἄμεσος παρακολούθησις τῶν νέων προσθηκῶν εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κώδικος, ὡς καὶ αἱ μεταλλαγαὶ εἰς τὸ

¹ Hierocles Synecdimus et Notitiae Episcopatum accedunt Nili. Berolini 1866. Περὶ τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἱεροκλέους πρβλ. βιβλιογραφίαν μου.

² Ungedruckte u. ungenügend veröffentlichte Texte der Notitia Episcopatum. 'En Abhandl. der Bayer. Akademie der Wiss. Hist. Phil. Class. Τόμος XXI Abt. III σελ. 548. Ἐνταῦθα δέον νὰ μνημονευθῇ καὶ ἡ καλαιοτέρα ἐργασία τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ἡ φέρουσα τὸν τίτλον «Zur Zeitbestimmung der griech. Notitia Episcopatum.» 'En Jahrbücher für Protest. Theologie 1886 σελ. 337 ἐξ. καὶ 529 ἐξ. Κριτικὴν ἐξέτασιν ταύτης πρβλ. παρὰ De Boor ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 303 καὶ ἐξ. Ἑλληνιστὶ ὑπάρχει μία μικρὰ ἐκθεσις τοῦ σεβαστοῦ μοι διδασκόλου κ. Χρυσ. Παπαδοπούλου (νῦν Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κλπ.) ὑπὸ τὸν τίτλον «Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους». Ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐπετηρίδι τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Τόμ. III' 1923 σελ. 216-36. Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ δὲν ἀναφέρεται τι περὶ τοῦ παρισικοῦ τακτικοῦ.

³ Corpus Notitiarum Episcopatum Ecclesiae Orientalis Graecae, Band I. Die Genesis de Notitia Episcopatum. 1 Heft Einleitung. Ἐν τῇ σειρᾷ: Recherches Diplomatiques d'Histoire et de Geographie ecclesiastique publiées par l'Institut d'Études byzantines des Augustins de l'Assomption (Kadikouy = Istanbul.) Socii Assumptionistae Chalcedonenses 1931.

διάφορα σημεῖα αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἀ' μέρος ἐλήφθησαν ὡς βάσις οἱ πίνακες τοῦ Gerland, οἵτινες περιέχουσι τὴν ἐξέλιξιν τῆς κλήσεως τῶν μητροπολιτῶν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 4ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος¹. Εἰς τὸν πίνακα τῶν μητροπολιτῶν προσέθηκα, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν παρισινὸν κώδικα ἀναλελυμένον εἰς τὰ δύο μέρη αὐτοῦ καὶ ἐφωδιασμένον μὲ παρατηρήσεις τινάς. Τὴν αὐτὴν μέθοδον ἠκολούθησα καὶ εἰς τοὺς πίνακας τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν. Τοὺς πίνακας τοῦ Gerland ἐχρησιμοποίησα ἐλευθέρως, οὕτως ὥστε νὰ προσαρμύζονται πρὸς τὸ παρισινὸν τακτικόν.

2. *Περιγραφή τοῦ παρισινοῦ κώδικος.* Ὁ παρισινὸς κώδιξ (Reg. 1555A') ἀνήκει εἰς τὸν 10^{ον} αἰῶνα, ὃν δὲ βομβύκινος περιλαμβάνει 30 ἐν ὄλῳ χειρόγραφα. Ἐκ τούτων ἐνδιαφέρει ἡμᾶς τὸ 7ον, ἀποτελούμενον ἐξ 196 φύλλων (διστήλων). Τὸ χειρόγραφον τοῦτο περιέχει ἐν πλήρει τακτικὸν τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως².

Ἡ ἀναγραφὴ τοῦ κώδικος τοῦτου περιέχει πολλὰ σφάλματα ὡς καὶ πολλὰς διπλογραφίας, τὰς ὁποίας ἀφῆρεσα ἀπὸ τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον παρῶν ἐν παραρτήματι.

Ὁ αὐτὸν ἀριθμὸς τῶν ἐπισκοπῶν καὶ ἐπαρχιῶν τοῦ χειρογράφου, τὸ ὁποῖον δημοσιεύει ὁ De Boor (ἐνθ. ἀνωτ.), ἀνέρχεται εἰς 821, ἐνῶ ἐν τῇ πραγματικότητι αἱ ἔδραι, τὰς ὁποίας περιλαμβάνει ὁ κώδιξ ἀνέρχονται εἰς 698 ἢ 699³, ἤτοι 5 πατριαρχεῖα, 48+3 μητροπόλεις, 39 ἀρχιεπισκοπὰς (ἀφαιρουμένης τῆς Σελευκείας τῆς Ἰσαυρίας) καὶ 603/4 ἐπισκοπὰς.

Ὁ κώδιξ παρουσιάζει, ἐκτὸς τῶν πολλῶν διπλογραφιῶν ἱκανὰς παραμορφώσεις πλείστον τοπωνυμικῶν, ἰδίᾳ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Τὰς παραμορφώσεις ταύτας βλέπει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰς ὑποσημειώσεις τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισινοῦ κώδικος, τὴν ὁποίαν παραθέτω ἐν τέλει τοῦ παρόντος τεύχους. Περαιτέρω παρατηροῦμεν, ὅτι ἡμετέρα ἀναγραφὴ παρουσιάζει σφάλματα εἰς τοὺς χαρακτηρισμοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ὡς καὶ ἀρχιεπὶσ ἀραλείψεις. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιγραφὴν τῶν ἐπαρχιῶν παρουσιάζει τὸ ἡμέτερον τακτικὸν ἐπίσης πολλὰς παραλείψεις τῆς συνήθους φράσεως «ἔχει πόλεις...». Παρ' Ἐπιφανίῳ ἐπικρατεῖ ὁ τύπος «ἔχει πόλεις ἤτοι ἐπισκοπὰς», ἐνῶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀναγραφῇ παραλείπεται τὸ «ἤτοι ἐπισκοπὰς». Τοῦναντίον εἰς πάσας τὰς ἀναγραφὰς τοῦ 9ου αἰῶνος (Notitia 1, 6, 8 καὶ 9 πρὸς Parthey) παραλείπεται ἡ ἀνωτέρω φράσις ὡς

¹) Αὐτόθι: σελ. 8-10.

²) Catalogus Codicum manuscriptorum Bibliothecae Regiae. Tomus secundus. Parisiis M. D. CXXL σελ. 21-22.

³) Ἡ διαφορά αὕτη προκύπτει, ἐὰν ἀφαιρέσωμεν ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν τὴν ἐπισκοπὴν Αἴμου τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας, ἣτις πιθανώτατα δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Αἴμου (πρβλ. παράρτημα).

καὶ ἡ λέξις «μητρόπολις» παραπλεύρως τῆς προτενούσης τῆς ἐπαρχίας. Ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ἐπικρατεῖ ἐν πολλοῖς ἄλλος τύπος π. χ. «τῇ Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας» ἐνθα ὑπονοεῖται ἡ φράσις ἡ τεθημένη ἐν ἀρχῇ τοῦ κατωλόγου τῶν ἐπισκοπῶν καὶ ἡ ὁποία ἔχει οὕτω: «Ὅσοι ἐκάστη μητροπόλει ὑπόκεινται θρόνοι» (πρβλ. Texte παρὰ Gelzer).

§ 2. Γένεσις, πηγὰι καὶ διαίσεις τῶν ἀναγραφῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ Παρισινοῦ κώδικος. Γνησιότης αὐτοῦ.

1. *Γένεσις καὶ πηγὰι.* Τὸ ζήτημα τῶν πηγῶν τῶν ἀναγραφῶν ἐξητάσθη ἐξ ἀρχῆς, ὡς πρόβλημα συνδεόμενον σπουδαίως πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἀναγραφῶν τούτων, ὡς ἱστορικῶν μαρτυριῶν μιᾶς ὀρισμένης ἱστορικῆς περιόδου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει εἶναι τοῦτο, ὅτι τὰ χειρόγραφα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν εἰς χεῖρας μας εἶναι πάντα ἀντίγραφα τῶν πρωτοτύπων, οὐδὲν δὲ πρωτότυπον γνωρίζομεν¹. Τὰ ἀντίγραφα ὅμως ταῦτα παρουσιάζουσι μεταξὺ τῶν διαφορὰς καὶ ὅταν ἀκόμη πρόκηται περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀναγραφῆς ὡς π. χ. τοῦ Ἐπιφανίου. Οἱ ἀντιγραφεῖς τῶν ἀναγραφῶν τούτων ἢ ἀνέγραφον τὰς ἐν τῇ ἐποχῇ των γενομένας μεταβολὰς χωρὶς νὰ λάβωσιν ὑπ' ὄψιν τὴν πραγματικὴν «τάξιν» ἢ ἀντέγραφον παλαιότεραν τινὰ «τάξιν» εἰς ἣν περιλαμβάνοντο μητροπόλεις πρὸ πολλοῦ ἐκλείψασαι, ἢ τέλος ἀντιγράφοντες παρέλειπον μητρόπολιν τινα ἢ ἀρχιεπισκοπὴν. Εἰς ταῦτα δέον νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ σφάλματα κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν, ὡς καὶ αἱ παραμορφώσεις ἢ καὶ αἱ ἀντικαταστάσεις τῶν ὀνομάτων τῶν πόλεων διὰ λαϊκωτέρων. Τὰ φαινόμενα ταῦτα θὰ συναντήσωμεν ἰδίᾳ τόσον εἰς τὸν παρισινὸν κώδικα, ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀναγραφὰς τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος. Τὰ σφάλματα εἰς τὰς λοιπὰς ἀναγραφὰς εἶναι ὀλιγώτερα.

Παρὰ ταῦτα αἱ ὑπάρχουσαι ἀναγραφαὶ ἔχουσιν ὡς πηγὰς ἐπισημοὺς σημειώσεις, εὐρισκομένης πιθανώτατα εἰς τὰ Πατριαρχικὰ ἀρχεῖα καὶ τῶν ὁποίων πρακτικὸς σκοπὸς ἦτο, ὅπως κατὰ τὰς Συνόδους ἢ τὰς αυτοκρατορικὰς ἐορτὰς καὶ ἄλλας παρομοίας περιπτώσεις καθορίζηται σαφῶς ἡ θέσις ἐνὸς

¹) Τὰ ὑπάρχοντα κείμενα εἶναι κατὰ τὸ πλείστον νεότερα. Τὰ χειρόγραφα μάλιστα τῆς Ἀνατολῆς εἶναι πολὺ νεότερα τῶν τῆς Δύσεως. Ἐνῶ ἐνταῦθα δὲν εἶναι σπάνια τὰ χειρόγραφα τοῦ 10ου καὶ τοῦ 11ου αἰῶνος, τῶν πλείστον ἀνηχόντων εἰς τὸν 15ον καὶ 16ον αἰῶνα, τοῦναντίον ἐν Ἀνατολῇ ἔχομεν κυρίως χειρόγραφα τοῦ 16, 17 καὶ 18 αἰῶνος ἐλάχιστα δὲ ἀρχαιότερα. Τοῦτο εἶναι ἀπολύτως δικαιολογημένον, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς καταστροφὰς, τὰς ὁποίας ἐπέφερον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ τουρκικὴ κατάκτησις. Τὸ Μετόχιον τοῦ Παναγίου Τάφου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Σεραγίου καὶ ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Ἀθηνῶν κατέχουσι σπουδαιότατα χειρόγραφα περιέχοντα ἀρχαίας ἀναγραφὰς. Πρβλ. Gelzer. ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 531.

ἐκάστου Ἱεράρχου. Ὅτι δὲ τοῦτο ἦτο ἀπαραίτητον εἶναι ἐκτὸς ἀμφιβολίας, κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ Gelzer, ὅστις προσάγει σχετικὸν χωρίον ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς μιᾶς «τάξεως» ἀναγομένης εἰς τὴν ἐποχὴν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ¹.

Τὰ οὕτω προελθόντα «τακτικὰ» τελοῦσιν εἰς σχέσιν πρὸς ἄλληλα διὰ τῆς ἐκ τῶν αὐτῶν πηγῶν προελεύσεως αὐτῶν. Τὴν σχέσιν ταύτην θὰ ἐξετάσωμεν εἰς τὰς ἐπομένας γραμμάς.

Ἡ νεωστὶ ἀναπτυχθεῖσα θεωρία περὶ τῶν πηγῶν τῶν ἀναγραφῶν εἶναι ἔργον κυρίως τοῦ Gerland², ὅστις τὴν πρότερον ὑπάρχουσαν ἰδέαν περὶ μιᾶς ἀρχικῆς ἀναγραφῆς (Urnotitia) διὰ νέων ἐπιχειρημάτων καὶ παρατηρήσεων ἐπλούτισε καὶ ἐπεξήγησε νὰ κατοχυρώσῃ. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην πρέπει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ἀρχεῖφ ὑπῆρξεν ἀρχικὸς τις κατάλογος τῶν ἐπισκοπῶν (δῆλα δὴ τῶν μητροπόλεων μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν), ἄνευ οὐδεμιᾶς τάξεως ἢ τὸ πολὺ κατὰ γεωγραφικὴν καὶ πολιτικὴν τάξιν, ὡς παρὰ τῷ Ἱεροκλῆ. Ὁ κατάλογος οὗτος συνηνώθη τὸ βραδύτερον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ μετὰ τῶν καταλόγων 1) τῶν Πατριαρχείων, 2) τῶν Μητροπόλεων καὶ 3) τῶν Αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκοπῶν εἰς ἓν ὅλον. Ἡ συνένωσις ὅμως αὕτη δὲν ἦτο τόσον σταθερά, ὥστε νὰ ἀποκλιεῖ τὴν τμηματικὴν παράδοσιν τῶν καταλόγων τούτων. Ἡ γνώμη δῆλα δὴ τοῦ Gerland περὶ τῆς εἰς τέσσαρα τμήματα διαιρέσεως τῶν «τακτικῶν» οὐχὶ δὲ εἰς δύο καθίσταται σαφεστέρα διὰ τῶν παρατηρήσεων τούτων. Εἰς μεταγενέστεραν ἐποχὴν, προσθετὴ ὁ Gerland, ἐπεκράτησεν ἢ ἀντίληψις, ὅτι καὶ οἱ κατάλογοι τῶν ἐπισκοπῶν ἀντιπροσωπεύουν «κλήσιν» ἢ ὀρθότερον καθ' ἡμᾶς τὴν «τάξιν» τῶν ἐπισκοπῶν.

Τὴν θεωρίαν ταύτην τοῦ Gerland *δυνάμεθα* κατ' ἀρχὴν νὰ ἀποδεχθῶμεν οὐχὶ ὅμως ἄνευ τροποποιήσεων, τὰς ὁποίας ἐπιβάλλουσι τὰ ὑπ' ὄψει κείμενα. Ἡ γνώμη περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀρχικῆς τινος ἀναγραφῆς εἶναι ἀπολύτως ὀρθή, ἀποδεικνύεται δὲ ὡς τοιαύτη ἐκ τῆς φιλολογικῆς καὶ ιστορικῆς λογέσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγραφῶν πρὸς ἀλλήλας.

Εἰς τὴν παράστασιν ὅμως τῆς ἀρχικῆς ταύτης ἀναγραφῆς δὲν θὰ ἠδύνατό τις νὰ συμφωνήσῃ, ἐφ' ὅσον τὰ ὑπ' ὄψει μεταγενέστερα κείμενα παρέχουσιν εἰκόνα διάφορον ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ὁ Gerland, ἰδίᾳ δὲ προκειμένον περὶ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ὑπ' ὄψει ὕλικόν διαφεύγει κυρίως εἰς 3 ομάδας, ἐκάστη τῶν ὁποίων περιέχει εἴτε ἐν τμήμα τῶν ἀναγραφῶν εἴτε δλόκληρον τὴν ἀναγραφὴν. Ἰδιαιτέρον ὅμως τύπον ἀντιπροσωπεύουν ἀναγραφαὶ τινες περὶ ὧν θὰ ὀμιλήσω κατωτέρω.

¹) Ἡ ὀρθὴ παραπομπὴ εἶναι Parthey ἐνθ' ἄνωτ. 321—22.

²) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 15.

α'. Ἀναγραφαὶ πλήρεις: ¹ 1) Πατριαρχεῖα, Μητροπόλεις, Ἀρχιεπισκοπὰς καὶ 2) Ἐπαρχίας (Ἐπισκοπὰς) ²	β'. Ἀναγραφαὶ περιέχουσαι μόνον τὸ α'. μέρος ἤτοι, Μητροπόλεις καὶ Ἀρχιεπισκοπὰς ³	γ'. Ἀναγραφαὶ περιέχουσαι μόνον τὸ β'. μέρος ἤτοι, Ἐπαρχίας (Μητρ. καὶ Ἐπισκοπὰς) ⁴
1) Ἐπιφανίου.	1) Notitia 6	1) Notitia 9
2) Παρισινοῦ κώδικος.	2) » 2	2) » 3
3) Notitia 8.	3) » 11	3) » 13
4) » Βασιλείου.		
5) Τακτικὸν Λέοντος ⁵ .		
6) «Νέα Τακτικά».		
7) Notitia 10.		
8) » Ν. Δοξαπατοῦ.		

Ἐκ τοῦ πίνακος τούτου καθίσταται, ὡς νομίζω, φανερόν, ὅτι τὰ 9/10 τοῦ ὑπάρχοντος ὕλικου δὲν διαφοῦνται εἰς περισσότερα τῶν δύο τμημάτων. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ ἀναγάγωμεν εἰς τὴν *κανονικὴν* ἐξ ἀρχῆς τῶν πηγῶν διαίρεσιν εἰς δύο μέρη οὐχὶ δὲ εἰς τέσσαρα, ἐφ' ὅσον ὡς γνωστόν, διὰ τὴν ἀρχαιότεραν μάλιστα ἐποχὴν, δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν ἀναγραφὴν, ἥτις τυχὸν νὰ περιέχῃ ἐν μόνον τμήμα, π. χ. τὰς μητροπόλεις ἄνευ ἀρχιεπισκοπῶν. Αἱ ἐξ ἄλλων ἀφορμῶν ἢ μᾶλλον σκοπῶν προελθούσαι ἀναγραφαί, 5, 4 καὶ 12 ἀποτελοῦσιν *ἐξεζηγητὸν ἐξαιρέσιν* ⁶.

⁷ Ἡ ἀναγραφή ἐπ' ἀριθ. 5, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γράψω λεπτομερῶς εἰς

¹) Δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν τὴν «τάξιν τῶν Πατριαρχῶν», ἀφ' ἑνὸς μὲν, διότι λόγῳ τοῦ ἐλάχιστου ἀριθμοῦ αὐτῶν δὲν ἀποτελεῖ κυρίως κατάλογον, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι ἔλλειπει ἀπὸ τὰς πλείους τῶν ἀναγραφῶν. Ἡ τάξις τῶν 5 Πατριαρχῶν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον τμήμα τοῦ α' μέρους τῶν παλαιότερων ἀναγραφῶν, αἵτινες ἦσαν αἱ ἐξῆς: 1) Ἐπιφάνιος, 2) ἀναγρ. παρια. κώδικος, 3) Βασιλείος. Κατὰ τοὺς μετὰ τὸ σχίσμα χρόνους ἀναγράφονται δις μόνον οἱ Πατριάρχαι: 1) ἐπὶ Ἰωάννου Τσιμισκῆ, ὅπου ὁ Ρώμης φέρεται ὡς Ε' (1) καὶ 2) εἰς τὰ Notitia τῶν τουρκικῶν χρόνων. Τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι ἐξεζηγητόν.

²) α) Ἐπιφ. εἰς τὰ ὑπ' ἀριθ. 7 Notitia τοῦ Parthey. Κριτ. ἔκδοσις παρὰ Gelzer: Ungedruckte κλπ. σελ. 534—542. β) Παρ. κώδιξ παρὰ Parthey σελ. 162—180, 197—222, 265—308. δ) Βασιλείου Gelzer: Georgii Cyprii (παρὰ Βιβλιογραφίαν) σελ. 1—27 (Notitia 1 παρὰ Parthey σελ. 55—75). ε) Λέοντος: Gelzer ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 549—59. στ) Νέα Τακτικά: Georgii Cyprii κλπ. σελ. 57 ἐξ.

³) Parthey σελ. 145—149, 95—101, 225—235.

⁴) Parthey σελ. 181—197, 101—131, 243—261.

⁵) Ἐκ τῆς εἰκόνης, τὴν ὁποίαν μᾶς παρέχουσι τὰ μεταγενέστερα τακτικὰ εἰκόνα μὲν διὰ τὰ πρὸ τοῦ 7ου αἰῶνος. Λήλα δὴ δεχόμεθα, ὅτι ὁ κατάλογος τῶν ἀρχιεπισκοπῶν ἦτο ἀναπόσπαστον τμήμα τοῦ καταλόγου τῶν μητροπόλεων.

τὸ β' μέρος, ἐγράφη πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ παράσῃ γενικὴν εἰκόνα τῆς ἐκτάσεως τῆς δικαιοδοσίας τῶν Πατριαρχείων, ὡς ρητῶς δηλοῦται τοῦτο ἐν τῇ ἐπικεφαλίδι αὐτῆς, ἐχούσης κατὰ λέξιν οὕτω, «Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἀγιοτάτων Πατριαρχῶν, τῶν ὁροθεσιῶν, καὶ συναριθμησις τῶν ἀποστολικῶν θρόνων». Πράγματι δὲ ἡ ἀναγραφὴ αὕτη παρέχει γενικὴν εἰκόνα τῆς δικαιοδοσίας τῶν Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως, χωρὶς νὰ ἀφιερῶνῃ οὔτε μίαν γραμμὴν περὶ τῶν μητροπόλεων κλπ. τῶν Πατριαρχείων τούτων. Ὁ συντάκτης τῆς ἀναγραφῆς ταύτης κατ' ἐξαιρέσιν ἀναγράφει τὰς μητροπόλεις, ἀρχιεπισκοπὰς καὶ ἐπισκοπὰς (ἐπαρχίαι) τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας¹, ἴσως δὲ καὶ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Διὰ τὴν διάρῃσιν τῶν ἀναγραφῶν λοιπὸν οὐδὲν σχεδὸν προσφέρει ἡ ἀναγραφὴ 5.

Ἡ ἀναγραφὴ ὑπ' ἀριθ. 4 φέρουσα τὸν τίτλον, «περὶ τῆς τάξεως τῶν θρόνων τῶν μητροπολιτῶν, τίνες αὐτῶν λέγονται ἕξαρχοι καὶ ὑπέριμμοι, τίνες ὑπέριμμοι μόνον» εἶναι πολὺ μεταγενεστέρα, κύριος δὲ σκοπὸς τοῦ συντάκτη τοῦ ἐἶναι ἡ ἀναγραφὴ τῶν τίτλων τῶν μητροπολιτῶν. Ἐπίσης ἡ ἀναγραφὴ 12 (ἐκθεσις Νεῆς Ἀνδρονίου) παρουσιάζει τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονίου γενομένας προαγωγὰς ἢ τοὺς ὑποδιβασμούς τῶν μητροπόλεων. Ἐπομένως ἀμφότεραι δὲν δύνανται νὰ μᾶς χρησιμεύσουν εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα, τῆς ἀρχικῆς μορφῆς καὶ διαιρέσεως τῶν ἀναγραφῶν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν ὡς ἐξῆς τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἀρχικῆς πηγῆς καὶ μορφῆς τῶν τακτικῶν. Ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος πιθανώτατα, ἤρχισε νὰ σχηματίζεται ἐν τῷ Πατριαρχίῳ Ἀρχιεῖ ὁ ἀρχικὸς κατάλογος τῶν μητροπόλεων, τῶν αυτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν καὶ τῶν ἐπισκοπῶν, τῶν ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου. Ὁ κατάλογος οὗτος διηρέετο εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιελάμβανεν ἀπαραιτῶς πάντοτε τὰς μητροπόλεις καὶ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 9ου αἰῶνος καὶ τὰς αυτοκεφάλους ἀρχιεπισκοπὰς κατὰ τὴν «τάξιν» αὐτῶν, (τούτου δὲ προετύπαστο ἐνίοτε ἡ «τάξις» τῶν 5 Πατριαρχικῶν θρόνων), τὸ δὲ δεύτερον τὰς μητροπόλεις μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν. Τὰ τμήματα ταῦτα ἐκάστης ἀναγραφῆς συνεδέοντο πρὸς ἄλληλα διὰ τῆς εἰς ἀμφοτέρα τὰ μέρη ἀκολουθομένης «τάξεως». Ἀνεξαρτησία ὅμως σχετικὴ μετὰ τῶν ὑπῆρχε, δι' ὅ ἔχομεν τὴν μεμονωμένην παράδοσιν τῶν τμημάτων τούτων. Χρονικὴ τις διαφορὰ ἐπίσης ἐχώριζε τὰ τμήματα μερικῶν ἐκ τῶν ἀναγραφῶν, ὡς π. χ. τοῦ παρισινοῦ κώδικος. Εἰς στήριξιν τῆς θεωρίας ταύτης ἔρχεται καὶ τὸ φαινόμενο, καθ' ὃ αἱ ἀσυμφωνίαι ἐντὸς τῶν ἀναγραφῶν παρουσιάζονται συνήθως μετὰ τῆς α' καὶ τοῦ β' τμήματος, οὐχὶ δὲ ἐντὸς τοῦ α' τμήματος. (Τὴν ἐξαιρέσιν «τακτικῶν» τινῶν τοῦ 9ου αἰῶνος θὰ ἐξετάσω εἰς τὸ β' μέρος).

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπικρατήσεως τῆς ἰδέας περὶ ἀντιπροσωπεύσεως «τάξεως» καὶ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐπισκόπων, πρέπει νὰ δεχθῶμεν τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεισαν γνώμην τοῦ κ. Gerland. Πάντως ὁ 5' αἰὼν, ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ μετὰ ταῦτα, εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς συμπληρώσεως τῆς διαμορφώσεως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου¹. Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἔχομεν μαρτυρίας περὶ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας πρὸς καθορισμὸν τῆς «τάξεως» τῶν μητροπόλεων καὶ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν².

2. Ἀλληλεξάρτησις τῶν ἀναγραφῶν. Καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου εἰργάσθη ὁ Gerland³ ἐξαιρετικῶς. Αἱ θεμελιώδεις σκέψεις, τὰς ὁποίας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζητήματος διετύπωσε φέρουσι φιλολογικὸν χαρακτήρα.

Ἡ ἀλληλεξάρτησις τῶν ἀναγραφῶν κατὰ τὸν Gerland εἶναι φανερὰ ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὰ σφάλματα τῶν ἀντιγραφῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν διατήρησιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων.

Ἐν πρώτοις δέον νὰ τονισθῇ, ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἀναγραφαὶ εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τὰνάπαλιν. Ὁ Ἱεροκλῆς π. χ. δημιούργησεν τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ἀπὸ πολιτικῶν καταλόγου, περιέχοντος κατὰ σειρὰν τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἀνατολικῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ὡς ἀπόδειξιν τούτου φέρει ὁ Gerland τὸ ὅτι ὁ Ἱεροκλῆς παραθέτει τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων εἰς ὀνομαστικὴν ἐνῶ αἱ ἔκκλησιαστικαὶ ἀναγραφαὶ εἶναι εἰς γενικὴν. Ἐπίσης ὑπάρχει διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν περιγραφὴν. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἔργον τοῦ Γεωργίου Κυπρίου δὲν δυνάμεθα ἀσφαλῶς ν' ἀποφανθῶμεν, ἐφ' ὅσον τὸ σχετικὸν τμῆμα, τὸ περιλαμβάνον τὰς διοικήσεις Ἑυρώπης καὶ Ἀσίας ἀπολέσθη. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἐξαρτήσεως τῶν ἔκκλησιαστικῶν ἀναγραφῶν ἀπὸ τὰς πολιτικὰς, νομίζω, ὅτι θὰ ἠδυνάμην νὰ προσθέσω μίαν παρατήρησιν, ἣτις ὑπῆρχε κατὰ τὴν πρόοδον τῆς ἐργασίας μου σπουδαιώτατος βοήθός. Παρετήρησα δηλαδὴ, ὅτι ὄχι μόνον ἡ σειρὰ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν διαφόρων ἔκκλησιαστικῶν ἀναγραφῶν εἶναι διάφορος σχεδὸν πάντοτε τῆς τῶν πολιτικῶν, ἀλλὰ καὶ κυρίως ἡ τάξις τῶν ἐπισκοπῶν εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τελείως διάφορος τῆς σειρᾶς ἐκείνης τῶν πόλεων, τὴν ὁποίαν ἀνευρίσκομεν παρὰ τῷ Ἱεροκλῆ. Πρὸς τούτοις δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ ἔκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι δὲν καλύπτουσι συνήθως τὰς πολιτικὰς καὶ τὰνάπαλιν. Τοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει, ὅτι ἡ πολιτικὴ «τάξις» δὲν ἔσχεν ἐπὶ μακρὸν

¹) Χαρακτηριστικαὶ διὰ τὴν ἰστορίαν τῆς διαμορφώσεως τῆς ἐσωτερικῆς τάξεως τῶν μητροπόλεων εἶναι καὶ αἱ νεαραὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Πρβλ. π. χ. Corpus Juris Civilis, Νεαρά Γ', πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἐπιφάνιον. περὶ τοῦ ὁρισμοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τοῦ ἀριθμοῦ κληρικῶν διαφόρων ἔκκλησιαστικῶν ἰδρυμάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει.

²) Πρβλ. χαρακτηριστικὴν Νεαράν (XCIII) τοῦ αυτοκράτορος Ἰσαακίου Ἀγγέλου (1193), Jus Graecoromanum, Ἐπιμελεῖα Ἰω. καὶ Π. Ζέπου (ἐκ τῆς ἐκδ. Zachariae von Lingenthal) Γ'. Τόμ. Α. Ἀθήναι 1931 σελ. 468.

³) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 16—18.

¹) Τοῦ Πατριαρχείου τούτου κατέχομεν σχετικὸν κατάλογον, ὅστις εἶναι ἀρχαίωτος τοῦ Ψευδεπιφανίου, πρβλ. Gerland ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 12.

ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς. Αὐτὸ εἶναι ἄλλο ζήτημα. Ὅστε ἀποκλείεται πᾶσα ἀντιγραφὴ τῆς μιᾶς ἐκ τῆς ἄλλης.

¹⁾ Ἡ δευτέρα παρατήρησις τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως εἶναι ἐπίσης ὀρθή· Κατὰ τὴν παρατήρησιν ταύτην αἱ δύο παλαιότεραι ἀναγραφαί, ἡ λεγομένη «ἔκθεσις» τοῦ Ἐπιφανίου καὶ τὸ τακτικὸν τοῦ Παρισικοῦ κώδικος, προήλθον ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν ἀναγραφὴν, περὶ ἧς ἐγένετο ὁ προσήκων λόγος ἀνωτέρω. Αἱ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο τελευταίων εἶναι σχέσεις ἀδελφῶν, οὐχὶ δὲ «μητρὸς πρὸς θυγατέρα» κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν τοῦ εἰρημένου συγγραφέως ἔκφρασιν.

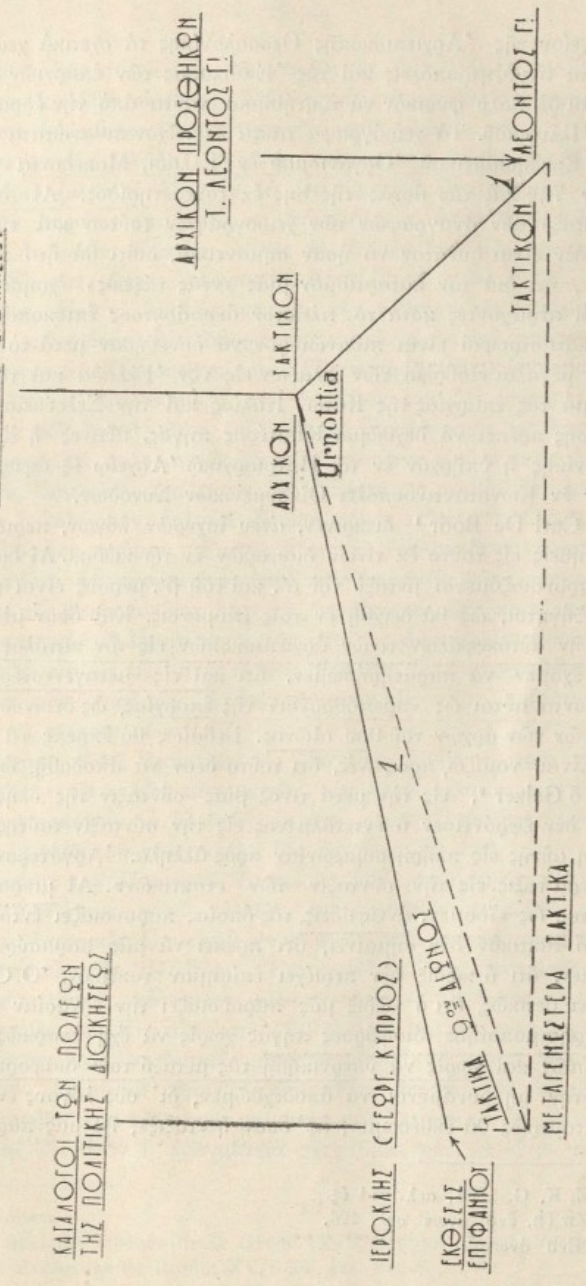
Περαιτέρω παρατηρεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ὅτι αἱ μεταγενέστεραι ἀναγραφαί δεικνύουσι συγγένειαν πρὸς τὰς δύο ἀνωτέρω ἀναγραφάς. Παρὰλλήλως ἐκρησιμοποιεῖτο ἐπὶ μακρὸν ἢ ἀρχικὴ ἀναγραφῇ. Ἐπὶ τοῦ 899 δὲν φαίνεται πλέον νὰ χρησιμοποιῆται αὕτη.

²⁾ Ὡς πρὸς τὴν τελευταίαν ταύτην παρατήρησιν, ἔχω νὰ εἶπω, ὅτι ἐκ τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας κάμνω ἐν τῇ εἰσαγωγῇ, ἐξάγεται σαφῶς ἢ γνώμη, τὴν ὁποίαν ἐσημάτισα περὶ τῆς θέσεως τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος. Τὴν γνώμην μου ταύτην θὰ ἐκθέσω διὰ μακρῶν εἰς τὸ ἀ' Κεφάλαιον τοῦ β' μέρους τῆς πραγματείας ταύτης. Ἐνταῦθα ὁμοῦ δέον νὰ λεχθῇ τὸ ἑξῆς: Αἱ ἀναγραφαὶ 6, 8, 9 καὶ ἡ τοῦ Βασιλείου δὲν φαίνεται νὰ γνωρίζουσι τὴν ἀναγραφὴν, τῆς ὁποίας ἀντίγραφον μᾶς διέσωσεν ὁ παρισινὸς κώδιξ. Ἐπομένως αἱ ἀναγραφαὶ αὗται δὲν ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτοῦ ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τὰ ἀρχικά *Notitia* καὶ τὸν Ἐπιφανίου. Εἰς ἀμφοτέρω φαίνονται νέα προσθήκαι, γινόμεναι κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους καὶ τὰς ὁποίας παρέλαβον οἱ συντάκται τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφῶν. Τοῦναντίον αἱ μεταγενέστεραι ἀναγραφαὶ στηρίζονται ἐπὶ τῶν δύο ἀναγραφῶν, τοῦ Ψευδεπιφανίου καὶ τοῦ Λέοντος Γ' τοῦ Ἰσαύρου. Τοῦτο ἐπίσης θὰ δεῖξθαι εἰς τὸ τέλος τοῦ β' μέρους τῆς πραγματείας ταύτης. Ὑπὸ τοὺς ὄρους τοῦτους θὰ ἠδυνάμεθα ν' ἀποδεχθῶμεν τὸ ἕναντι σχῆμα, τὸ ὁποῖον παραλαμβάνομεν ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω μνημονευόμενον ἔργον τοῦ Gerland.

3. Πηγῆ τοῦ Παρισικοῦ τακτικοῦ. Τὸ σχῆμα τοῦτο ἀφορᾷ κυρίως εἰς τὴν σειρὰν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῶν ἀνηκουσῶν ἐκπαλα εἰς αὐτό. Προκειμένου ὁμοῦ περὶ τῶν πηγῶν τοῦ ἀρχικοῦ χειρογράφου τοῦ παρισικοῦ κώδικος, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ διακρίνωμεν καὶ δευτέραν τινὰ πηγὴν, προσερχομένην πιθανώτατα ἐκ Θεσσαλονίκης, ἣτοι ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Πρωτεύουσος τῶν νέων ἐπαρχιῶν τῶν προστεθεισῶν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῷ 733. Πιστεύω δὴλα δὴ, ὅτι κατὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς νέας «τάξεως» τῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξητήθησαν ἐκ

1) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 18.

ΑΘΗΝΑΝ
ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

1) Ἐπὶ τῶν δύο τούτων σημείων ἀναφέρονται αἱ ἡμέτεραι τροποποιήσεις.

τοῦ Ἀρχιεποῦ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Θεσσαλονίκης τὰ σχετικὰ χειρόγραφα, τὰ περιέχοντα τὰς Μητροπόλεις καὶ τὰς Ἐπισκοπὰς τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Εἶναι δὲ πολὺ φυσικὸν νὰ ἐξηγήθησαν ταῦτα ἀπὸ τὴν ἔδραν τῶν συνόδων τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Τὰ χειρόγραφα ταῦτα περιείχον πιθανώτατα τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ὄργανισμοῦ ἐν Ἑλλάδι, Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπειρῷ κατὰ τὴν 7ην καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 8ης ἑκατονταετηρίδος. Αἱ διαφοραὶ βεβαίως μεταξὺ τῶν ἀναγραφῶν τῶν χειρογράφων τούτων καὶ τῆς πραγματικότητος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἦσαν σημαντικαί, διότι θὰ ἦτο παράλογον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι διὰ τὸν καταρτισμὸν μιᾶς «νέας τάξεως» ἐχρησιμοποίησαν κατάλογοι περιέχοντες κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεπάρκτους ἐπισκοπὰς. Αἱ μεγαλύτεραι καταστροφαὶ εἶναι πιθανώτερον νὰ συνέβησαν μετὰ τὸ 746, ὅτε ἤρχισαν αἱ μεγάλαι εἰσβολαὶ τῶν Σλαύων εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον. Διὰ τὰς ἐπαρχίας τῆς Κάτω Ἰταλίας καὶ τὴν Σελεύκειαν τῆς Ἰσουρίας ἐπίσης πρέπει νὰ δεχθῶμεν ἰδιαίτερας πηγὰς, αἵτινες ἢ ἐξηγήθησαν ἐκ Θεσσαλονίκης ἢ ὑπῆρχον ἐν τῷ Πατριαρχικῷ Ἀρχεῖφ ἕξ ἀφορμῆς τῶν τελευταίων ἐν Κωνσταντινουπόλει Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ὁ Carl De Boor¹ διέκρινεν, ἄνευ ἰσχυρῶν λόγων, περισσοτέρας πηγὰς, ὀρμηθεὶς εἰς τοῦτο ἐκ τινῶν διαφορῶν ἐν τῷ κώδικι. Αἱ διαφοραὶ ὅμως αὐταὶ παρουσιάζονται μεταξὺ τοῦ α' καὶ τοῦ β'. μέρους εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον εὐεξήγητοι, ὡς θὰ δεიχθῆ ἐν τοῖς ἐπομένοις. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν ἀναγραφὴν αὐτοκεφάλων τινῶν ἀρχιεπισκοπῶν εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐπισκοπῶν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἀνεγράφεοντο αὐταὶ ὡς «πρωτόθρονοι» τῆς ἐπαρχίας, ὡς δεικνύουσι τινὲς τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος. Βεβαίως θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ συμβαίη τοῦτο. Εἶναι, νομίζω, προφανές, ὅτι τοῦτο δέον νὰ ἀποδοθῆ, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Gelzer², εἰς τὴν μετὰ τινος βίας σύνταξιν τῆς ὅλης ἀναγραφῆς, καθ' ἣν δὲν ἐφρόντισεν ὁ ἐντεταλμένος εἰς τὴν σύνταξιν ταύτης νὰ φέρῃ τὰ δύο μέρη αὐτῆς εἰς πλήρη συμφωνίαν πρὸς ἄλληλα. Ἀργότερον ἐπεκράτησε μεγαλύτερα τάξις εἰς τὴν σύνταξιν τῶν «τακτικῶν». Αἱ μικραὶ λοιπὴν καὶ εὐεξήγητοι, ὡς εἶδομεν, ἀντιφάσεις, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἐντὸς τῶν μερῶν αὐτοῦ τὸ τακτικὸν δὲν σημαίνει, ὅτι πρέπει νὰ μᾶς παρασύρουν, ὥστε νὰ νομίσωμεν, ὅτι ὁ κώδιξ δὲν περιέχει ἐπίσημον τακτικόν. Ὁ C. De Boor³ προσθέτει θετικῶς, ὅτι ὁ κώδιξ μᾶς παρουσιάζει τὴν ἐργασίαν ἐνὸς ἰδιώτου, ὅστις ἐχρησιμοποίησε διαφόρους πηγὰς χωρὶς νὰ ἔχη ἐπαρκῶς γνῶσιν τῆς ἀξίας αὐτῶν καὶ χωρὶς νὰ ὑπερνικήσῃ τὰς μεταξὺ τῶν διαφορὰς. Τὴν γνώμην ταύτην μὴ δυνάμενοι νὰ ἀποδεχθῶμεν, δι' οὗς λόγους ἐν τοῖς ἐπομένοις λεπτομερῶς θὰ ἐκθέσωμεν, ἐφ' ὅσον ἡ «τάξις», ἣν μᾶς παρουσιάζει ἐπι-

¹) Z. K. G. 1894, σελ. 574 ἐξ.

²) ZwTh. ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 426.

³) Ἐνθ' ἄνωτ.

κυροῦται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου (787), παρατηροῦμεν ἐνταῦθα τὰ ἐξῆς: Βεβαίως τὸ παρισινὸν χειρόγραφον, δὲν εἶναι ἐπίσημον ἀντίγραφον τῆς «ἀναγραφῆς» τοῦ Λέοντος τοῦ Γ', ἀλλ' εἶναι ὅμως ἀντίγραφον τῆς ἐπισήμου «τάξεως» τῆς καθιερωθείσης ἐπὶ Λέοντος τοῦ Γ' τοῦ Ἰσαύρου (μετὰ τὸ 733) ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖφ. Τὸ ἀντίγραφον τοῦτο περιέχει σφάλματα, τὰ ὁποῖα δέον ν' ἀποδοθῶσι τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἀρχικὴν ἀνώμαλον σύνταξιν, τοῦτο δὲ εἰς τὸν ἰσως ἰδιώτην καὶ ἀμαθῆ ἀντίγραφέα. Εἰς τὸν αὐτὸν ἀντίγραφέα, ὅστις ἐξῆσε μετὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, δέον ν' ἀποδώσωμεν καὶ τὴν νόθευσιν τῆς ἐπαρχίας Κεφαλληνίας, ἣτις πιθανώτατα δὲν ἀνεγράφετο εἰς τὸ μέρος τοῦ χειρογράφου, τὸ ὁποῖον ὁ ἀντίγραφεὺς ἐχρησιμοποίησεν. Ἡ παραμόρφωσις τῶν ὀνομάτων πόλεων τινῶν, δέον ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν ἀμάθειάν του. Ἡ γνώμη τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως¹ καθ' ἣν τὸ μέρος τοῦ κώδικος τὸ περιέχον τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει, φιλολογικῶς ἐξεταζόμενον, τὴν εἰκόνα μιᾶς ἀναγραφῆς γραμμένης εἰς ὠρισμένην διάλεκτον δὲν δύναται νὰ κριθῆ ὑπ' ἐμοῦ, διότι εἶναι ζήτημα φιλολογικόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μόνον εἰδικὸς φιλόλογος δύναται νὰ ἐκφέρῃ ἔγκυρον γνώμην. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον δέον νὰ τονισθῆ ἐνταῦθα εἶναι τοῦτο, ὅτι προκειμένον περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸ ἑξαρχάτον τῆς Θεσσαλονίκης δέον νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι παρελήφθησαν εἰς τὸ ἡμέτερον τακτικὸν ἐξ ἰδιαίτερας πηγῆς περὶ ἧς ἀνεφέραμεν ἄνωτέρω. Περὶ τῆς φιλολογικῆς μορφῆς τῆς πηγῆς ταύτης, ὑποθέτω, ὅτι θὰ γραφῶσι τὰ δέοντα εἰς τὴν σειράν τῶν ἔργων τῶν Ἀσσομψιογιστῶν, ὡς τοῦτο καθίσταται φανερόν ἐκ τοῦ α'. τεύχους (Gerland).

Ὁ παρισινὸς κώδιξ διαιρεῖται εἰς δύο μέρη, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει τὴν «τάξιν» τῶν πατριαρχῶν, τῶν μητροπολιτῶν καὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων τὸ δὲ δεύτερον τὰς μητροπόλεις μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν. Λεπτομερῆ περιγραφὴν ἴδε ἄνωτέρω (§ 1,2).

4. Γνησιότης τοῦ Παρισικοῦ Τακτικοῦ. Τὴν γνησιότητα τοῦ ἡμετέρου τακτικοῦ ἠμφισβήτησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὁ γάλλος ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Duchesne ἐν τῇ μικρᾷ πραγματείᾳ αὐτοῦ περὶ τῶν ἀρχαίων ἐπισκοπῶν τῆς Ἑλλάδος². Ἐκτοτε οὐδεὶς ἄλλος ἐξεφράσθη ἐναντίον τῆς γνησιότητος αὐτοῦ, τοῦναντίον μάλιστα τόσον ἢ β'. ἐκδοσις τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας τοῦ Krumbacher (1897) ὅσον καὶ ἡ νεωτάτη ἐργασία τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δυτικῶν μοναχῶν (Gerland, 1931) δέχονται ἀσυζητητῆ ταύτην. Παρὰ τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναφέρω συντόμως τὰ σπουδαιότερα τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ Duchesne ὡς καὶ ν' ἀνασκευάσω αὐτὰ, ἐφ' ὅσον ἡ πραγματεία αὕτη θέλει μὲν νὰ εἶναι γενικὴ ἐπὶ

¹) Ἐνθ' ἄνωτ.

²) «Les anciens évêchés de la Grèce. En Mélanges d'Archéologie et d'Histoire. École Française de Rome, XV, 1895, σελ. 375-85.

τῶν Notitia ἐκθεσις, ἀλλὰ θέλει ἐπίσης νὰ εἶναι, ὅσον τὸ δυνατόν, πλήρης. Τὰ ἐπιχειρήματα εἶναι τὰ ἐξῆς καὶ προσβάλλουσι τοῦτο μὲν τὴν ἐπισημότητα τοῦ τακτικοῦ, τοῦτο δὲ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ:

1ον) Ὅτι ἀναφέρονται ἐν τῷ τακτικῷ αἱ δύο ἐπαρχίαι Μυσίας, αἵτινες δὲν ἀνῆκον ἀσφαλῶς εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα. Εἰς ἐνίσχυσιν τῆς γνώμης του φέρει ὁ εἰρημένος συγγραφεὺς καὶ ἄλλα τινὰ δευτερευούσης ἀξίας παραδείγματα. 2ον) Ὅτι διάφοροι ἐπαρχίαι ἀποτελοῦν συμπλήρωμα διαφόρων Notitia ἀπὸ καταλόγους διοικητικούς. Ὁ Duchesne καταλήγει εἰς τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει νὰ ἐρευνῶμεν τὰς ἀναγραφὰς ὡς νὰ μὴ ὑπῆρχε τὸ τακτικὸν τοῦτο. Δὲν δύναμαι νὰ εἰσέλθω ἐνταῦθα εἰς νέαν ἐρευναν τῶν παραδειγμάτων, τὰ ὅποια προσάγει ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς καὶ τοῦτο, διότι κατὰ τὸ πλείστον ἐζητάσθησαν ταῦτα ὑπὸ τοῦ De Boor ἐξετάζονταί δὲ καὶ ἐν τῇ πραγματείᾳ ταύτῃ (εἰς τὸ β'. κεφάλαιον). Τοῦτο μόνον θέλω νὰ προσθέσω ἐνταῦθα, ὅτι δῆλα δὴ ἡ ἀστήρικτος γνώμη τοῦ Duchesne προῆλθε κυρίως ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἀπέβλεψεν οὗτος, ὡς ἔδει, εἰς τὴν σύγκρισιν τῆς «τάξεως» τῶν μητροπόλεων τῶν διαφόρων τακτικῶν. Αἱ διαφοραὶ, τὰς ὁποίας τονίζει, ἀποτελοῦν ἀκριβῶς τὸ νέον, τὸ ὁποῖον ἦτο φυσικὸν ν' ἀναμένωμεν ἀπὸ τὸ τακτικὸν τοῦ Λέοντος τοῦ Γ'. Εἶναι ὁμῶς ἀξιοσημείωτον, ὅτι αἱ διαφοραὶ αὗται τοῦ ἡμετέρου τακτικοῦ ἐξεταζομένου ἐν σχέσει πρὸς τὸ τοῦ Ἐπιφανίου εἴτε συμφωνοῦσι πρὸς τὸ τακτικὸν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ὅπως π. γ. ἡ θέσις τῆς Μητροπόλεως Σελευκείας, εἴτε ἀποτελοῦν τὴν φυσικὴν προβαθμίδα τοῦτου, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν σειρὰν τῶν Αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκοπῶν. Τὰ προβλήματα ταῦτα λύνονται μόνον ἐὰν ἀποβλέψῃ τις ἀκριβῶς εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλας σύγκρισιν τῶν «τάξεων». Τοῦτο δὲ πιστεύω, ὅτι ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς μετὰ χειρὸς μελέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἡ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ «ΤΑΞΕΩΣ ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ»¹ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ—ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΝΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ.—Η ΘΕΣΙΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΚΥΠΡΟΥ, ΙΑΛΥΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΙΤΑΛΙΑΣ.

§ 1. Πίναξ Α'.

Ὁ κατωτέρω παρεντιθέμενος πίναξ παρέχει τὴν γενικὴν εἰκόνα τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν ὕλικου.

Αἱ στήλαι τοῦ πίνακος περιέχουσι τὰ ἐξῆς: Α'. τὴν ἀρχαιοτέραν «τάξιν τῆς προκαθεδρίας» τὴν ἰσχύσασαν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 4ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 5ου αἰῶνος². Β'. τὴν ἀπὸ τῆς ἐν Χαλκηδόνι (451) ἰσχύσασαν καὶ κρατήσασαν μέχρι τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Γ'. τὴν ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ (ἀρχαίου αἰῶνος) μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 8ου αἰῶνος, ἧτις εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν «ἐκθεσιν τοῦ Ἐπιφανίου»³. Δ'. τὴν τοῦ παρισινοῦ κώδικος 1555 Α.

τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαιοτέρας «τάξεως» ὡς καὶ τὴν ἀπὸ Χαλκηδόνος μέχρις Ἰουστινιανοῦ ἰσχύσασαν, ἢ ἀναπαριστοῦν αἱ δύο πρῶται στήλαι, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἐπὶ τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων ἐρευναν τῶν Gelzer καὶ Gerland, ἐφ' ὅσον δὲν διεσώθησαν τὰ σχετικὰ «τακτικά» τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν σειρὰν προσετέθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἡ Νίκαια καὶ ἡ Χαλκηδόν, τιμηθεῖσαι εἰς μητροπόλεις προφανῶς ἕνεκα τῆς ἐν αὐταῖς συγκροτήσεως τῶν Οἰκουμενικῶν Συνό-

¹) Προέκρινα ὡς καταλλήλοτερον τὸν ὄρον τοῦτου, διότι ἀπαντᾷ εἰς πλείστας ἀναγραφὰς, ἐνῶ ὁ ὄρος «κλήσις», ὃν ὡς συντομώτερον προετίμησεν ὁ Gerland (σελ. 8) φέρεται μόνον εἰς τὴν λεγομένην ἐκθεσιν τοῦ Ἐπιφανίου. Ὡς πρὸς τὸν ὄρον τοῦτου παρουσιάζουσιν αἱ ἀναγραφαὶ τὴν ἐξῆς εἰκόνα. α') «τάξις προκαθεδρίας» οὕτω: Παρισινὸς κώδιξ 1555 Α'. ἀναγρ. 6, 8 καὶ 3 (παρὰ Parthey) ὡς καὶ Βασίλειος (ἐκδ. Gelzer). Ἐπίσης αἱ ἀναγραφαὶ Ἀνδρονίκου Γ' τοῦ Παλαιολόγου καὶ τῆς Τουρκικῆς ἐποχῆς. β') «Τάξις». Οὕτως ἀπαντᾷ ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς 2, 4, 9, 10, 11 (παρὰ Parthey) ὡς καὶ ἡ ἐν τοῖς τακτικοῖς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ Τσιμισκῆ (Gelzer: Unge-druckte κ. λ. π.).

²) Gerland ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 1—9.

³) Ἡ ἐκθεσις Ἐπιφανίου ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐξ ἑλλιποῦς χειρογράφου ὑπὸ τοῦ Parthey (Notitia 7), ἔπειτα δὲ ἐκ πληρεστέρου χειρογράφου ὑπὸ τοῦ Gelzer αὐτόθι σελ. 534 καὶ ἐξῆς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

δων Α' και Δ'. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος, διατὶ ἔλαβον ἀκριβῶς τὰς θέσεις 8 και 9 παρατηρεῖ ὁ Gerland, ὅτι εἶναι πιθανὸν νὰ ἐπέδρασαν εἰς τοῦτο λόγοι γεωγραφικοί, ἐπειδὴ δῆλα δὴ ἀνήκον ἀμφοτέραι αἱ μητροπόλεις εἰς τὴν ἐπαρχίαν Βιθυνίας¹. Εἰς τοῦτο θὰ ἰδύνατό τις νὰ προσθέσῃ, ὅτι εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν και ἄλλοι λόγοι συνήρουν εἰς τὴν κατάταξιν τῶν μητροπόλεων. Περὶ τούτου θὰ γίνῃ λόγος εἰς τὰς ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκάστης μητροπόλεως ἢ αὐτοκεφάλου ἀρχιεπισκοπῆς.

§ 2. Γενικαὶ παρατηρήσεις. Κατώτερον χρονολογικὸν ὄριον συντάξεως τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Παρισίου Κώδικος.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω συγκριτικοῦ πίνακος καθίσταται φανερόν, ὅτι ὁ παρισινὸς κώδιξ περιλαμβάνει τὴν «τάξιν» τὴν ἐπικρατήσασαν ἐν τῷ Οἰκουμηνικῷ Πατριαρχείῳ, οὐχὶ πρὸ τοῦ Ἐπιφανίου ἀλλὰ μετ' αὐτόν, ἐφ' ὅσον περιέχονται ἐν αὐτῷ αἱ μητροπόλεις και αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ και τῆς Κάτω Ἰταλίας, αἵτινες ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Πάπα τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Γ' τοῦ Ἰσαύρου ἐν ἔτει 733².

Ἐπομένως πρὸ τῆς χρονολογίας ταύτης δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τεθῇ ἡ σύνταξις τοῦ πρωτοτύπου τοῦ παρισίου κώδικος. Κατὰ ταῦτα ἡ γνώμη τοῦ Σεβασ. πρῶην Λεοντοπόλεως εἶναι ἀστήρικτος. Τὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἐκ τῆς χρονολογήσεως ταύτης θὰ ἐξετάσω κατωτέρω. Πρὸ τούτου

¹) Ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς παρατηρεῖ εἰς νεωτάτην ἐργασίαν αὐτοῦ (Die Vorgeschichte des Patriarchats von Konstantinopel. Ἐν Byz. Neugr. Jahrbücher 9 Τόμος, 1933, σελ. 217 ἔξ.) τὰ ἑξῆς: Ὅτι μετὰ τὴν Καισάρειαν και τὴν Ἐφεσον ἀκολουθοῦν, χωρισμέναι διὰ τῆς θρακικῆς Ἡρακλείας, αἱ κύρια πόλεις τῆς Μικρασίας ἐν τέλει δὲ μετὰ ἐναρξιν ἀπὸ τῆς Φιλιππουπόλεως, διακοπτόμεναι μόνον ὑπὸ τῆς μητροπόλεως Ῥόδου, ἐμφανίζονται αἱ μητροπόλεις τῆς Ν. Α. Βαλκανικῆς Χερσονήσου. Παρατηρεῖ τις, ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ὅτι ἐνταῦθα ἔχομεν τὰς τρεῖς Ν. Α. Διοικήσεις τῆς διαιρέσεως τοῦ Κράτους, γενομένης ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ και τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου (Διοικήσεις Ἀσίας, Πόντου και Θράκης). Ἐκκλησιαστικῆς τῆς ἐνότητος παρατηρεῖται ἐνταῦθα ἀναμφισβητήτως, δεικνύουσα ἅμα και τὴν ἐπίδρασιν τῆς πολιτικῆς διαιρέσεως κατὰ τὸν πρῶτον σχηματισμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν.

²) Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1920 σελ. 5. Kirsch, Kirchengeschichte, Band I. Freiburg im Breisgau 1930 σελ. 706-707. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Ἐκδ. 5η, Ἀθῆναι 1925 Τόμ. Γ β. 38-39 και 49-50. Ἡ γνώμη τοῦ ἀειμνήστου Π. Καρολίδου, ἐν τῇ ὁποίᾳ προσπαθεῖ οὗτος ν' ἀποδείξῃ, ὅτι οὔτε ἄμεσος οὔτε ἔμμεσος ἐξάρτησις ἀπὸ τῆς Ρώμης ὑπῆρχεν, ἀλλ' ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι αὗται ἦσαν ἀνεξάρτητοι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γείνη ἀποδεκτὴ, ὡς ἀντικειμένη εἰς τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν. Ἐάν δὲν ὑπῆρχεν ἐξάρτησις πρὸς τί τότε ἐξεδόθη τὸ διάταγμα τοῦ Λέοντος περὶ ἀποσάσεως; Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς χρονολογίας τοῦ διατάγματος τοῦ Λέοντος τοῦ Γ' θὰ ἐπανέλθω ἀργότερον.

ΑΘΗΝΑΝ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ "ΤΑΞΕΩΣ ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ,, ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ 4^{ΟΥ}/5^{ΟΥ} ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 8^{ΟΥ} ΑΙΩΝΟΣ

ΠΙΝΑΞ Α'

Αριθ. ταξέως	Αρχαιότερα «τάξεις»	Αριθ. ταξέως	Από Χαλκηδόνος 451 μ. Χ.	Αριθ. ταξέως	Από 'Ιουστινιανού «'Επιφανείς»	Αριθ. επισκοπών	Αριθ. ταξέως	Τακτικόν Λέοντος 'Ισαύρου 'Από 733 μ. Χ.		Αριθ. επισκοπών	Επαρχία	Διοικήσεις	Παρατηρήσεις
								Μέρος Α'	Μέρος Β'				
α'	δ Καισαρείας ¹	α'	δ Καισαρείας	α'	δ Καισαρεία	5	α'	δ Καισαρείας	Όμοιος	6	Καπαδοκίας Α'	Πόντου) ¹ Έχρησιμοποίησα την γενικήν αντί της ονομαστικής της πόλεως (Gerland), διότι τούτο συνηθίζεται εις τὰ Νοτιίτα και είναι τό δρθότερον.
β'	δ 'Εφέσου	β'	δ 'Εφέσου	β'	δ 'Εφέσου	36	β'	δ 'Εφέσου	»	37	'Ασίας	'Ασίας	
γ'	δ 'Ηρακλείας	γ'	δ 'Ηρακλείας	γ'	δ 'Ηρακλείας	5	γ'	δ Κωνσταντίας	»	14	Κύπρου	»	
δ'	δ 'Αγιάρας	δ'	δ 'Αγιάρας	δ'	δ 'Αγιάρας	7	δ'	δ 'Ηρακλείας	»	14	Εύρώπης	Θράκης	
ε'	δ Κιζίκου	ε'	δ Κιζίκου	ε'	δ Κιζίκου	12	ε'	δ 'Αγιάρας	»	7	Γαλατίας Α'	Πόντου	
στ'	δ Σάρδεων	στ'	δ Σάρδεων	στ'	δ Σάρδεων	26	στ'	δ Κιζίκου	»	13	'Ελλησπόντου	'Ασίας	
ζ'	δ Νικομηδείας	ζ'	δ Νικομηδείας	ζ'	δ Νικομηδείας	8	ζ'	δ Σάρδεων	»	26	Λυδίας	»	
		η'	δ Νικαίας	η'	δ Νικαίας	3	η'	δ Νικομηδείας	»	11	Βιθυνίας	Πόντου	
		θ'	δ Χαλκηδόνος	θ'	δ Χαλκηδόνος	0	θ'	δ Ροστώνης	»	11	Κρήτης	'Ιλλυρικού	
							ι'	δ Νικαίας	»	4	Βιθυνίας	Πόντου	
η'	δ Σίδης	ι'	δ Σίδης	ι'	δ Σίδης	16	ια'	δ Θεσσαλονίκης ²	»	18	Μακεδονίας	'Ιλλυρικού) ¹ Έν τῷ κώδικι «Σαλονίκη». 'Ο άντιγραφείος φαίνε-ται διι άντικατέστησι την έπίσημον όνομασίαν της πόλεως διά της συνηθούς όνομασίας της έποχής του.
							ιβ'	δ Χαλκηδόνος	Παραλείπεται ως μη έχον έπισκοπίας.	0	Βιθυνίας	Πόντου	
							ιγ'	δ Σίδης	»	16	Παμφυλίας	'Ασίας	
							ιδ'	δ Σαρδηνίας	»			'Ιταλίας	
							ιε'	δ Δυρρακίου	»	8	'Ηπείρου Νέας	'Ιλλυρικού	
ιβ'	δ Τυάνων	ιδ'	δ Τυάνων	ιδ'	δ Τυάνων	3	ιστ'	δ Τυάνων	»	3	Καπαδοκίας Β'	Πόντου	
ιγ'	δ 'Αμμοσίας	ιβ'	δ 'Αμμοσίας	ιβ'	δ 'Αμμοσίας	6	ιζ'	δ 'Αμμοσίας	»	7	'Ελλησπόντου	»	
ια'	δ Μελιτηνής	ιγ'	δ Μελιτηνής	ιγ'	δ Μελιτηνής	5	—	—	»	—	'Αρμενίας Β'	»	
							ιη'	δ Μουχισού ή 'Ιουστινιανού	»	4	Καπαδοκίας Β'	»	
ιγ'	δ Γάγγρας	ιε'	δ Γάγγρας	ιε'	δ Γάγγρας	4	ιθ'	δ Γάγγρας	»	4	Παφλαγονίας	»	
ιδ'	δ Κλαυδιουπόλεως	ιστ'	δ Κλαυδιουπόλεως	ιστ'	δ Κλαυδιουπόλεως	5	κ'	δ Κλαυδιουπόλεως	»	5	'Ονωριάδος	»	
ιε'	δ Νεοκαισαρείας	ιζ'	δ Νεοκαισαρείας	ιζ'	δ Νεοκαισαρείας	4	κα'	δ Νεοκαισαρείας	»	4	Πόντου Πολεμωνιακού	»	
ιστ'	δ Πισινούττος	ιη'	δ Πισινούττος	ιη'	δ Πισινούττος	7	κβ'	δ Πισινούττος	»	8	Γαλατίας Β'	»	
ιζ'	δ Μύρων	ιθ'	δ Μύρων	ιθ'	δ Μύρων	36	κγ'	δ Μύρων	»	38	Λυκίας	'Ασίας	
ιθ'	δ Λαοδικείας	κα'	δ Λαοδικείας	κα'	δ Λαοδικείας	17	κδ'	δ Λαοδικείας	»	21	Φρυγίας Καπατωγής	»	
κ'	δ Συναδίων	κβ'	δ Συναδίων	κβ'	δ Συναδίων	24	κε'	δ Συναδίων	»	24	Φρυγίας Σαλουταρίας	»	
κβ'	δ 'Αντιοχείας	κδ'	δ 'Αντιοχείας	κδ'	δ 'Αντιοχείας	18	καστ'	δ 'Αντιοχείας	»	18	Πισιδίας	»	
κγ'	δ 'Αφροδισιάδος	κε'	δ 'Αφροδισιάδος	κε'	δ 'Αφροδισιάδος	28	κς'	δ Στανουπόλεως	»	28	Καρίας	») ¹ Μετωνομάσθη άρότερον εις Σταυρούπολιν.
κδ'	δ 'Ικονίου	κγ'	δ 'Ικονίου	κγ'	δ 'Ικονίου	14	κζ'	δ 'Ικονίου	»	15	Λυκαονίας	»	
							κη'	δ Νησιπόλεως	»	6	Παλαιάς 'Ηπείρου	'Ιλλυρικού) ¹ Τέως υπό τόν Πατριάρχην 'Αντιοχείας.
							κθ'	(ως V' αυτοκέφαλος άρχιεπίσκοπος)	δ Σελεικείας ως λ'	24	'Ισωνρίας	'Ανατολής ⁴	
κγ'	δ Πέργης	κα'	δ Πέργης	κα'	δ Πέργης	18	λ'	δ Πέργης	»	19	Παμφυλίας	'Ασίας	
θ'	δ Σεβαστείας	ια'	δ Σεβαστείας	ια'	δ Σεβαστείας	5	λα'	δ Σεβαστείας	»	5	'Αρμενίας Β'	Πόντου	
κε'	δ Τραιανουπόλεως	κβ'	δ Τραιανουπόλεως	κβ'	δ Τραιανουπόλεως	2	לב'	δ Τραιανουπόλεως	Όμοιος	7	Ροδόπης	Θράκης	
κοι'	δ Ρόδου	κγ'	δ Ρόδου	κγ'	δ Ρόδου	11	λδ'	δ Ρόδου	»	11	Νήσου	'Ασίας	
							λε'	δ Φάσιδος	»	5	Λακωνίας	Πόντου	
κς'	δ 'Αδριανουπόλεως	κδ'	δ 'Αδριανουπόλεως	κδ'	δ 'Αδριανουπόλεως	5	λς'	δ 'Αδριανουπόλεως	»	7	Αιμιμόντου	Θράκης	
							λστ'	δ 'Ιεραπόλεως	»	9	Φρυγίας Καπατωγής	'Ασίας	
							λζ'	δ Δόδρου	δ 'Όθρυσού ως ζζ'	7	Μυσίας (Α') Β'	'Εκτός τών συνόρων	
							λη'	δ Συρακουσών	»	12	Γοτιθ(ε)ίας	»	
							λι'	δ Ρηγίου	»	9	Σικελίας	(Κάτω) 'Ιταλίας	
							λθ'	δ Λαρισίας	»	18	Καλαβρίας	»	
							λμ'	δ Φιλίππου	»	14	Θεσσαλίας Β'	'Ιλλυρικού	
							λν'	δ Τόλης ως μα'	»	7	Σαθβίας	'Εκτός τών συνόρων) ¹ Πρόκειται προφανώς περί της κατωτέρου με', (διπλα-γραφία).
κδ'	δ Φιλίππουπόλεως	κοι'	δ Φιλίππουπόλεως	κη'	δ Φιλίππουπόλεως	3	λξ'	δ Φιλίππουπόλεως	παραλείπεται ⁴	—	Θράκης	Θράκης	
							μβ'	δ Μαρκιανουπόλεως	»	—	Θράκης	»	
							μγ'	δ Φιλίππου	»	—	(Μακεδονίας) ⁵	'Ιλλυρικού	
							μδ'	δ Σαρδικής	»	—	Σαρδικής	Λυκίας Μεσογείου	
κη'	δ Μαρκιανουπόλεως	λ'	δ Μαρκιανουπόλεως	λβ'	δ Μαρκιανουπόλεως	5	με'	δ Μαρκιανουπόλεως	Όμοιος	4	Αιμιμόντου	Θράκης	
							μστ'	δ Κεφαλληνίας	»	3	'Ηπείρου Α'	'Ιλλυρικού	
							μς'	δ Κορινθου	»	32 (37)	Πελοποννήσου	») ¹ 'Ο αριθμός ό εκτός τών παρενθέσεων δεικνύει τας πραγματικάς έπισκοπίας.
							μη'	δ 'Αθηνών	»	38 (39)	'Ελλάδος	»	
							μβ'	δ Κεφαλίας	παραλείπεται	—	Δαλματίας	»	

Σημ. Εις τό Β' μέρος τοῦ τακτικῶν Λέοντος 'Ισαύρου 'Επαρχία κζ' έλλείπει.

ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ προστεθῇ τὸ ἐξῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι σημαντικὸν διὰ τὴν χρονολογικὴν θέσιν τοῦ ὑπ' ὄψει κώδικος, ὅτι δηλαδὴ τὸ βον μέρος τούτου, τὸ περιέχον τὴν ἀναγραφὴν τῶν μητροπόλεων μετὰ τοῦ ὀνομαστικοῦ καταλόγου τῶν ὑπ' αὐτὰς ἐπισκοπῶν δεικνύει ἀνεξαρτησίαν τινὰ ἀπὸ τὸ συνταγματίον. Ἐπομένως δέον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι χρονολογικῶς ἀπέχουσι μεταξὺ τῶν τὰ δύο μέρη. Τοῦτο καθίσταται φανερὸν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τῆς ἀριθμώσεως εἰς τινὰ σημεῖα τοῦ κώδικος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τῆς εἰς τὸ β'. μέρος προσθήκης νέων μητροπόλεων, ἀναγραφομένων εἰς τὸ α'. μέρος ὡς ἀρχιεπισκοπῶν οὐχὶ δὲ ὡς μητροπόλεων.

Ἡ χρονολόγησις τοῦ τακτικοῦ ἢ γενομένη ὑπὸ τοῦ De Boor¹ δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι ἀφίνει μέγα χρονικὸν διάστημα ἐντὸς τοῦ ὁποίου θέτει τὴν συγγραφὴν τοῦ κώδικος. Δέχεται δηλαδὴ οὗτος, ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν πρώτην περίοδον τῆς Εἰκονομαχίας καὶ ὅτι πάντως ἦτο ἐτοιμὴ πρὸ τῆς 7ης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Τὴν γνώμην ταύτην ἐπανέλαβεν ὁ Gelzer εἰς τὴν μεταγενεστέραν γνωστὴν πραγματείαν του (Ungedruckte κλπ. σελ. 564) δεχθεὶς, ὅτι τὸ «τακτικόν» τοῦτο ἦτο ἤδη ἐτοιμον περὶ τὸ 780. Ἄλλὰ προφανές εἶναι, ὅτι ἀμφότεροι ἀπέφυγον νὰ ὀρίσουν², ἄγνωστον διὰ ποῖον λόγον, ὅτι τὸ ἔτος 733 ἀποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν διὰ τὴν χρονολόγησιν τοῦ κώδικος. Εἶναι δὲ πολὺ φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι εὐθὺς μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπηκολούθησεν ἡ κατάταξις τῶν εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἀρχικὴν ἀναγραφὴν, περὶ ἧς θὰ γίνῃ ὁ προσήκων λόγος εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον. Τὰ κατὰ τὸ τελευταῖον χρονικὸν ὄριον θέλω ἐξετάσει ἐν τῷ Γ'. Κεφαλαίῳ.

Ἡ δευτέρα παρατήρησις, τὴν ὁποίαν ἔχομεν νὰ κάμωμεν εἰς τὸν κώδικα τοῦτον εἶναι, ὅτι περιλαμβάνει τὴν ἀρχαιότεραν κατάταξιν εἰς τὴν «τάξιν» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου τῶν νέων μητροπόλεων καὶ ἀρχιεπισκοπῶν. Δὲν εἶναι δὲ ἀπίθανον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην νὰ ἐγένετο καὶ ἡ προαγωγὴ ἐπισκοπῶν τινῶν εἰς μητροπόλεις, ὡς ἡ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Φιλίππων τῆς Μακεδονίας. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης κρινόμενος ὁ ἡμέτερος κώδιξ προσλαμβάνει ἐξαιρετικὴν σημασίαν, διότι ἀποτελεῖ τὴν ἀρχαιότεραν ἱστορικὴν μαρτυρίαν τῶν νέων μεταβολῶν, αἵτινες ἔλαβον χώραν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀποσπάσεως τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τῆς Ρώμης. Ἰδιαιτέρως σημαντικὴ εἶναι ἡ συμβολὴ τοῦ ἡμετέρου κώδικος εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰλλυρικοῦ καθόλου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς προόδου τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, διότι ἐν αὐτῷ δεικνύνται ἡ αὔξησις τοῦ ἀριθμοῦ

¹) Z. K. G. 1898 σελ. 519 καὶ 1894 σελ. 573.

²) Ὁ Gelzer φαίνεται δεχόμενος, ὅτι ἡ νέα τάξις συνετάχθη «μετὰ τὴν διάστασιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην». (ZwTh. 35, σελ. 433). Πιθανὸν εἶναι νὰ ἔννοῃ τὸ ἔτος 733.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ

των επισκοπῶν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ τῇ Μακεδονίᾳ περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμίαν ἄλλην περιγραφὴν ἔχομεν¹⁾ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου αἰῶνος. Σημαντικαὶ δὲ εἶναι καὶ αἱ μεταβολαὶ εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν επισκοπῶν τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, περὶ τῶν ὁποίων θὰ πραγματευθῶ εἰς τὸ β' μέρος ἐν συνδυασμῶι πρὸς τὰς ἀναγραφὰς τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος²⁾.

§ 3. Ἡ κατάταξις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὡς τρίτης Μητροπόλεως ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

1. Ἡ πρώτη σπουδαιότατη διαφορὰ³⁾ τοῦ τακτικοῦ τοῦ ἡμετέρου κώδικος ἀπὸ τὴν λεγομένην «ἐκθεσιν» τοῦ Ἐπιφανίου⁴⁾ εἶναι ἡ ἀναγραφὴ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ὡς τρίτης κατὰ σειρὰν μητροπόλεως ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἐνῶ γνωρίζομεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ 431 ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένη ὡς αὐτοκέφαλος, ἐπικυρωθεῖσα καὶ ἀναγνωρισθεῖσα ὡς τοιαύτη καὶ ὑπὸ τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (691/2)⁵⁾.

Τὸ πρόβλημα τὸ ὁποῖον ἐντεῦθεν γεννᾶται καὶ τὸ ὁποῖον ὀρθῶς ἐπράξε θέσας ὑπὸ συζήτησιν καὶ ἐπιχειρήσας νὰ λύσῃ ὁ νέος ἐκδότης⁶⁾, ἐξητάσθη ἐλάχιστα ὑπὸ τοῦ De Boor⁷⁾ οὐδαμῶς δὲ ὑπὸ τοῦ Gelzer. Ἡ λύσις ὅμως, τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε νὰ δώσῃ ὁ νέος ἐκδότης εἰς τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἀποδεχτή, διότι ἀφ' ἐνὸς μὲν στηρίζεται ἐπὶ τῆς ὄλως ἐσφαλ-

¹⁾ Ἐν τῷ Περιοδικῷ «Θεολογία» (Ἀθήναι 1930 σελ. 228) ἐδημοσιεύθη μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλον «Μητρόπολις Μονεμβασίας». Αἱ ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ (σελ. 229) καὶ ἐντὸς τῆς φράσεως «πρώτην μνησίαν περὶ τῶν Μητροπόλεων καὶ επισκοπῶν κ. λ. π. . . . ἔχουσα τὴν τετάρτην θέσιν» περιλαμβανόμεναι πληροφορίαι εἶναι ἀπολύτως ἐσφαλμέναι, ἀκριβέστερον δ' εἰπεῖν εἶναι υἰοθέτησις ξένων ἀνακριβειῶν. Περὶ τούτου πρβλ. β' μέρος τῆς μελέτης ταύτης.

²⁾ Συμπληρωματικὰς τινὰς παρατηρήσεις πρβλ. ἐν τῇ § 4 τοῦ Γ'. Κεφαλαίου.

³⁾ Περὶ τῶν δύο πρώτων μητροπολιτῶν πρβλ. Gerland: Die Vorgeschichte des Patriarchats von Konstantinopel, ἐν Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbücher Band, 9. Heft 3-4, Athen 1933. σελ. 217 ἐξ. Ἡ Καισάρεια ὄφειλε τὴν θέσιν τῆς εἰς τοὺς Καππαδόκας ὡς καὶ τὴν σημασίαν τοῦ αὐτοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς, καίτοι ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς ἦτο νεώτερά τῆς τῆς Ἐφέσου. Ἡ Κύπρος δὲν κατώρθωσε νὰ προηγηθῇ τῶν δύο ἰσχυρῶν μητροπόλεων.

⁴⁾ H. Gelzer. Ungedruckte κλπ. ἐνθ' ἀνοστ. σελ. 531 ἐξ. καὶ 548. Krumbacher: Geschichte der Byzant. Litteratur. München 1897²⁾ σελ. 415.

⁵⁾ Οἱ Κανόνες η', τῆς Δ'. Οἰκ. Συνόδου καὶ λθ' τῆς πενθέκτης παρὰ Ἀλιβεζάτῃ: Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες, Ἀθήναι 1925. Ἰωάννου Χάκκεττ, Ἱστορία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου κατὰ μετάφρασιν Χάρ. Ι. Παπαϊωάννου Τόμ. Α. Ἀθήναι 1923 σελ. 29. K. Müller, Kirchengeschichte. Band I, Tübingen 1927²⁾ σελ. 627.

⁶⁾ «Νέα Σιών» 1931 σελ. 558.

⁷⁾ Z. K. G. 1894 σελ. 580.

μένης βιάσεως τῆς ἀρχαιότητος τοῦ κώδικος, περὶ ἧς ἐγένετο ὁ προσήκων λόγος ἀνωτέρω, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἀντίκειται εἰς τὰ πραγματικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς, εἰς ἣν ἀναφέρεται τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Κεδρηνοῦ, τὸ ὁποῖον προσάγει. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ νέου ἐκδότου πρέπει νὰ δεχθῶμεν «ἐποχὴν ἔστω καὶ βραχείαν, καθ' ἣν τὸ αὐτοκέφαλον κατηργήθη, ἴσως ἐξ ἀφορμῆς τῆς εὐρέσεως τῶν λειψάνων τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, ὡς ἀναφέρει ὁ Κεδρηνός¹⁾. Τὸ πλῆρες χωρίον τοῦ Κεδρηνοῦ παραθέτω εὐθὺς κατωτέρω ὁμοῦ μετὰ τῶν χωρίων τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ὑπ' ὄψει εἰδησιν.

Θεόδωρος Ἀναγνώστης²⁾ (ἀρχαῖ Κεδρηνός (α'. αἰών). 5'. αἰῶνος).

«Βαρνάβα τοῦ Ἀποστόλου τὸ λείψανον εὐρέθη ἐν Κύπρῳ ὑπὸ δένδρον Κερασέαν ἔχον ἐπὶ στήθους τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἰδιόγραφον τοῦ Βαρνάβα.

Ἐξ ἧς προφάσεως καὶ περιγεγόνασιν οἱ Κύπριοι τῷ αὐτοκέφαλον εἶναι τὴν κατ' αὐτοὺς μητρόπολιν καὶ τοῦ μὴ τελεῖν ὑπὸ Ἀντιόχειαν³⁾.

«Τούτῳ τῷ χρόνῳ⁴⁾ τὸ τοῦ⁵⁾ Ἀγίου Ἀποστόλου Βαρνάβα τὸ λείψανον εὐρέθη ἐν Κύπρῳ ὑπὸ δένδρον Κερασέαν ἰσάμενον ἔχον ἐπὶ τοῦ στήθους τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἰδιόγραφον αὐτοῦ τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα.

Ἐξ ἧς προφάσεως ἔκτοτε γέγονε μητρόπολις ἡ Κύπρος καὶ τοῦ μὴ τελεῖν ὑπὸ τὴν Ἀντιόχειαν, ἀλλ' ὑπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν⁶⁾.

Παρέθεσα τ' ἀνωτέρω χωρία ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ δεῖξω, ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ σημεῖα τῆς ἐξαρτήσεως τοῦ Κεδρηνοῦ ἀπὸ τὴν παλαιότεραν πηγὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἰδιάζοντα εἰς ἀμφοτέρω. Εἶναι προφανὲς νομίζω, ὅτι ἀρχαιότερα

¹⁾ Ἡ μὴ σημειουμένη παραπομπὴ εἶναι ἡ ἐξῆς: Migne, Ἑλληνικὴ Πατρολ. 121, 673.

²⁾ Περὶ τούτου πρβλ. Realencyclopädie für Protest. Theologie¹⁾ 19, 597 καὶ Krumbacher, ἐνθ' ἀνοστ. σελ. 247 καὶ 291.

³⁾ Ἡ ἐκ τοῦ Β'. Βιβλίου τῶν ἐκλογῶν ἐκ τῆς Ἐκκλ. ἱστορίας καὶ Θεοδώρου τοῦ Ἀναγνώστου, Migne 86, 184 προσθήκη, «ἀπὸ φωνῆς Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου» εἶναι νόθος, ὡς ἀπέδειξεν ὁ De Boor ἐν Z. K. G. VI, 489.

⁴⁾ Κατὰ τὸν Κεδρηνὸν συνέβη τοῦτο κατὰ τὸ δ'. ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Ζήνωνος ἢ τὸ 478, ὅπερ δὲν φαίνεται ὀρθόν (Χάκκεττ ἐνθ' ἀνοστ.), διότι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δὲν ἦτο ὁ Γναφεὺς Πατριάρχης Ἀντιοχείας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι βέβαιον εἶναι τοῦτο, ὅτι ἡ παράδοσις θέλει τὸ γεγονός τοῦτο συμβῆναι οὐχὶ εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνοδὸν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ζήνωνος (474-91). Ἐπίσης δὲν εἶναι ὀρθαί αἱ γνώμαι τῶν ἐξῆς 1) τοῦ Καλλίστου περὶ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ λειψάνου κ.λ.π. ἐπὶ Ἀναστασίου τοῦ Δικόρου (491-519) καὶ 2) τοῦ K. Müller, Kirchengeschichte. I Tübingen 1929²⁾ σελ. 627, δεδομένου, ὡς ἔτος τῶν γεγονότων τὸ ἔτος 470. K. Πάλλη, Ἐκκλ. Κύπρου, Ἐλευθερουδάκη, Ἐγκυκλ. Λεξ., Τόμ. 8 σελ. 319.

⁵⁾ Αἱ διὰ μαύρων στοιχείων ἐκτυπωθεῖσαι λέξεις δεικνύουσιν τὰ ἰδιάζοντα παρὰ τῷ Κεδρηνῷ ἢ Θεοδώρῳ τῷ Ἀναγνώστῃ.

ιστορική πηγή τῶν γεγονότων τούτων εἶναι ὁ Θεόδωρος ὁ Ἀναγνώστης, ἀκμάσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος καὶ συγγράψας τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ περὶ τὸ 530 μ. Χ. ἤτοι 50 περίπου ἔτη μετὰ τὰ «γεγονότα», τὰ ὁποῖα ἱστορεῖ.

Ἐκ τῆς παραβολῆς τῶν χωρίων τούτων καθίσταται φανερά ἡ συμφωνία ἀμφοτέρων, ἣτις φθάνει μέχρι αὐτῆς τῆς συνθέσεως τῆς προτάσεως καὶ αὐτῶν τῶν λέξεων. Ἡ ἐκ μέρους τοῦ Κεδρηνοῦ ἀντιγραφή τοῦ Θεοδώρου εἰς τὸ πρῶτον κῶλον καθίσταται φανερά, τοῦ Κεδρηνοῦ περιοριζομένου ἀπλῶς εἰς διαπλατύνσεις τινὰς τῶν φράσεων τοῦ ἀρχαιότερου καὶ συντομωτέρου κειμένου. Εἰς τὸ δεύτερον ὅμως μέρος τῆς προτάσεως ἐνῶ ἐν ἀρχῇ διὰ τοῦ «ἐξ ἧς προφάσεως» καὶ περὶ τὸ τέλος διὰ τοῦ «καὶ τοῦ μὴ τελεῖν ὑπὸ τὴν Ἀντιόχειαν» εἶναι ἀμφοτέρωθεν ἀπολύτως σύμφωνοι, ἐν τούτοις παρουσιάζουσι σπουδαιότητα διαφοράς, ὡς πρὸς τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀνευρέσεως (;) τοῦ λειψάνου τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, τοῦ μὲν ἀρχαιότερου χρονογράφου δεχομένου, ὅτι οἱ Κύριοι κατόρθωσαν νὰ διατηρήσωσι τὸ αὐτοκέφαλον ἐναντι τῶν Ἀντιοχειανῶν ἀξιώσεων τοῦ δὲ Κεδρηνοῦ ἀποδεχομένου δύο τινά, α') ὅτι ἐνεκα τῆς ἀνευρέσεως τοῦ λειψάνου τοῦ Ἀποστ. Βαρνάβα ἡ Κύπρος ἐγένετο μητρόπολις καὶ β') ὅτι θὰ ἐτέλει τοῦ λοιποῦ πλέον ὑπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ πρὸς μὲν τὸν Θεόδωρον τὸν Ἀναγνώστην φαίνονται συμφωνοῦντες οἱ χρονογράφοι Ἰωὴλ¹ καὶ ἐν τινι μέτρῳ ὁ Νικηφόρος Καλλιστός (ὅστις ἐσφαλμένως ἀνάγει τὸ γεγονός εἰς τοὺς χρόνους Ἀναστασίου τοῦ Δικούρου, δηλὸν ὅτι περὶ τὸ 500), ἐνῶ τοῦναντίον οὐδεὶς φαίνεται συμφωνῶν πρὸς τὸν Κεδρηνόν, καθ' ὅσον γνωρίζω. Εἰς τὸν λαβύρινθον τῶν ἀντιγραφῶν τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων εἶναι δύσκολον ἐν πολλοῖς νὰ ἀποφανθῇ τις ἀποφασιστικῶς περὶ τῶν πηγῶν, ἐξ ὧν ὠρισμένως ἀντέγραψεν οὗτος ἢ ἐκεῖνος ὁ χρονογράφος. Ἀνέτρεξα δέ, ὡς ἔδει, εἰς τὰς γνωστάς πηγὰς τοῦ Κεδρηνοῦ καὶ εὔρον μόνον τὸ ἀνωτέρω παρατιθέμενον ἀρχαιότερον χωρίον τοῦ Θεοδώρου τοῦ Ἀναγνώστου, ἐξ οὗ εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῶμεν πῶς προήλθεν ἡ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα ἀντίληψις τοῦ Κεδρηνοῦ. Ἄλλο καὶ ἂν ἀκόμη δεχθῶμεν, ὅτι δὲν ἦντιση ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ Θεοδώρου, ἀλλά τὸ ὁποῖον θεωρῶ ἀπίθανον, πάλιν καταλήγομεν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστόν, ὅτι καὶ ἄλλα χωρία τῶν χρονογράφων τοῦ Βυζαντίου, ὡς τοῦ Γεωργίου τοῦ Μοναχοῦ² συμφωνοῦσι περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ Αὐτοκεφάλου.

¹) Migne 139, 264.

²) «Ἐπὶ βασιλείᾳ Ζήνωνος, Βαρνάβα τοῦ Ἀποστόλου τὸ λείψανον εὐρεθὲν ἐξ ἀποκαλύψεως ἐν Κύπρῳ (ἐν πόλει Κωνσταντίᾳ) ὑπὸ δένδρον Κερασέαν ἔχον ἐπὶ τοῦ στήθους τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ἰδιόγραφον τοῦ Βαρνάβα, ἐξ ἧς προφάσεως τῆ ἀποκαλύψεως καὶ εἰσηγήσει τοῦ ἀποστόλου περιγεγόναι οἱ Κύριοι τῷ Γναφρεῖ Πέτρῳ φιλονικιοῦντα ὑπὸ Ἀντιόχειαν τελεῖν τὰς κατὰ τὴν Κύπρον Ἐκκλησίας καὶ αὐτοκέφαλον εἶναι τὴν κατὰ Κύπρον Μητρόπολιν» Migne, Ἑλλ. Πατρ. 110, 761.

Πάντως δεόν νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἀσφαλές, ὅτι ὁ Κεδρηνός καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ἔχουσιν ὡς κοινὴν περὶ τοῦ γεγονότος τούτου πηγὴν τὸν Θεόδωρον τὸν Ἀναγνώστην, ὅστις ἐχρησιμοποίησεν ἀσφαλῶς τὴν ὀλίγον ἀρχαιότεραν περὶ τῶν γεγονότων τούτων πηγὴν, ἣτοι τὸ ἐγκώμιον πρὸς τὸν Ἀπόστολον Βαρνάβαν ἐνός, κατὰ τὰ ἄλλα ἀγνώστου, Κυπρίου μοναχοῦ Ἀλεξάνδρου¹. Καὶ περὶ μὲν τῆς ἀξιοπιστίας τῆς διηγήσεως περὶ ἀνευρέσεως τοῦ λειψάνου δὲν ἐνδιαφερόμεθα ἐνταῦθα, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς κατισχύσεως τῶν ἀξιώσεων τῶν Κυπρίων ἐναντι τῶν ἀπαιτήσεων τῆς ἐκκλησίας Ἀντιοχείας, ἐκπροσωπούμενης ὑπὸ τοῦ διαβοήτου Πατριάρχου Πέτρου τοῦ Γναφρέως. Ἐάν ἤδη ἐξετάσωμεν λεπτομερέστερον τὴν εἰδησιν ταύτην τοῦ Κεδρηνοῦ, παρατηροῦμεν δύο τινὰ α') ὅτι εἶναι ἀπολύτως μεμονωμένη ἐν τῷ κειμένῳ καὶ β') ὅτι ὁ Κεδρηνός εἶναι δυσμενῶς διατεθειμένος ἐναντι τῶν Ἰσαύρων, ἐναντίον τῶν ὁποίων ἐκφράζεται δυσμενέστατα ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐνάρξεως τῆς διηγήσεως περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς βασιλείας τῶν. Τοῦτο βεβαίως παρέχει τὸ ἐνδόσιμον, ὅτι ἀποφεύγει νὰ κάμῃ μνείαν πράξεων αὐτῶν δικαίων, ὡς εἶναι ἡ ἀναγνώρισις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου. Ἡ ἀξιοπιστία του εἶναι βεβαίως ἐν πολλοῖς ἀμφίβολος, ἐφ' ὅσον εἶναι γνωστόν, ὅτι ἀντιγράφει ἄνευ τινὸς κρίσεως ἢ παραλείπει νὰ ἐκθέσῃ γεγονότα πολλάκις ἐνδιαφέροντα², ὡς εἶναι ἡ κατοχύρωσις τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας Κύπρου καὶ ἡ παροχὴ προνομίων εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν τῆς Νήσου. Ἐπομένως ἡ γνώμη τοῦ Κεδρηνοῦ περὶ ὑπαγωγῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὑπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ζήνωνος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ, ἐφ' ὅσον ἀντίκειται εἰς τὴν κοινὴν περὶ τούτου παράδοσιν. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Κεδρηνόν τὴν ἐπινόησιν μιᾶς τοιαύτης εἰδήσεως ἐπιβάλλεται ν' ἀναζητήσωμεν ἄλλην λύσιν τοῦ προβλήματος.

2. Ἀναχωροῦμεν λοιπὸν ἀπὸ τὸ γεγονός καθ' ὃ ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου οὐ μόνον κατόρθωσεν ὥστε νὰ ἐπικυρωθῇ ὑπὸ τοῦ Ζήνωνος τὸ αὐτοκέφαλον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐπιτύχει ἀπὸ τῆς Γ' Οἰκουμ. Συνόδου (431), ἀλλὰ ἐπὶ πλέον ἔλαβε καὶ προνόμια, τὰ ὁποῖα διατηρεῖ μέχρι τῆς σήμερον. Ἄλλωστε ἡ φυσικότερα συνέπεια τῆς διηγήσεως περὶ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ λειψάνου εἶναι ἡ ἐνίσχυσις τοῦ αὐτοκεφάλου, διὰ τῆς ἀποδείξεως τῆς ἀποστολικῆς προελεύσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου³. Ὁ Ζήνων λοιπὸν

¹) Braunsberger: Der Apostel Barnabas. Mainz 1876 σελ. 1-6, 11 καὶ 122-129. A. v. Harnack, Barnabas. Ἐν Realencyclopädie für Protest. Theol. Hakkett, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 39 ἐξ.

²) Πρὸβλ. τὴν γνώμην τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου: Ἱστορ. Ἑλλ. Ἐθνους ἐκδ. Ε' Τόμ. Γα σελ. 107 καὶ 237.

³) Χάγκετ—Παπαϊωάννου σελ. 44. Τοῦτο ἐπικυροῦται καὶ ἐκ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νέου ἐκδότου τοῦ Παρισίου κώδικος δημοσιευομένου ἀποσπάσματος τοῦ ὑπ' ἀφ. Ω 38 κώδικος τῆς Μονῆς τῆς Λαύρας (φ. 206) ἐν Ἀγίῳ Ὁρει. Τὸ σχετικὸν σημεῖον ἔχει

(474—91) ¹ ἐνίσχυσε τὴν ἤδη αὐτοκέφαλον ὑπάρχουσαν μητρόπολιν τῆς νήσου Κύπρου, ἣτις ἐξηκολούθησε νὰ ὑφίσταται ὡς τριαυτὴ μέχρι τοῦ 7ου αἰῶνος ². Τοῦτου ὄντος δεδομένου δέον νὰ ἐξετασθῇ, πόθεν προήλθε τὸ β' μέρος τῆς διηγήσεως τοῦ Κεδρηνοῦ. Τὴν λύσιν τοῦ προκειμένου ζητήματος, ὡς καὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῶν ἀναγομένων εἰς τὰς ἀναγραφάς, ἰδίᾳ τῆς ἐποχῆς ταύτης, δέον ν' ἀναζητῶμεν εἰς τὴν ἱστορίαν ἐκάστης πόλεως, ὅπου βεβαίως τοῦτο καθίσταται δυνατόν. Πρὶν ἢ ὅμως ἀκολουθήσω τὴν μέθοδον ταύτην πρέπει νὰ ἐκθέσω συντόμως τὴν ἐπιχειρηθεῖσαν ἐρμηνείαν τοῦ χωρίου τούτου τοῦ Κεδρηνοῦ. Πρῶτος ὁ Ἀλλάτιος ἐδέχθη, ὅτι παρὰ τῷ Κεδρηνοῦ ὑπῆρξεν ἀρχικῶς ἡ λέξις «Κωνσταντία», ἣτις ἀνεγνώσθη ἐσφαλμένως εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ὡς Κωνσταντινούπολις. Τὴν γνώμην ταύτην ἐδέχθη ὡς πιθανωτάτην καὶ ὁ Χάκκετ ³. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι διὰ τῆς προτεινομένης ἐξηγήσεως ἀποφεύγουμεν ἅπλως τὰς δυσκολίας, αἱ ὁποῖαι γεννῶνται ἐκ τῆς ἀκριβεστερας ἐξετάσεως τοῦ ζητήματος. Ἐπειτα δὲ ἡ λύσις τοῦ Ἀλλατίου, ἐφ' ὅσον δὲν στηρίζεται ἐπὶ ἀποδείξεως ὑπάρξεως τοιούτων χειρογράφων δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀποδεκτή. Ἐκτὸς δὲ τούτου δέον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄφει, ὅτι ὁ Κεδρηνὸς ἀντιγράφων, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν ὀλόκληρον τὴν εἰδησιν, οὐδὲν δὲ λέγει περὶ τοῦ αὐτοκεφάλου. Ἐὰν ἤθελε νὰ εἶπῃ ἐκεῖνον τὸ ὁποῖον ἰσχυρίσθη ὁ Ἀλλάτιος, τότε δὲν θὰ εἶχε τι καλλίτερον νὰ κάμῃ ἀπὸ τοῦ ν' ἀντιγράψῃ, ἔστω μεταβάλλον κατὰ τι τὸ ὑπόλοιπον τῆς εἰδήσεως, τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸ αὐτοῦ καὶ τῆς ὁποίας ἀντέγραψε μόνον τὸ α' μέρος. Ἀντὶ τούτου φέρει νῆαν εἰδησιν, ἴσως μεταγενεστέραν. Τοῦτο μὲ ἀναγκάζει νὰ δεχθῶ μᾶλλον ἀνάμειξιν ἄλλης μεταγενεστερας εἰδήσεως, τὴν ὁποίαν συνῆψε μετὰ τῆς γνωστῆς διηγήσεως περὶ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ λειψάνου τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα. Πάντως εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ Κύπρος διετήρησε τὸ αὐτοκέφαλον μέχρι τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (691/2). Τὸ γεγονός τοῦτο ἐπικυροῖ καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ 39ου κανόνος τῆς Πενθέκτης, ἔχοντος εἰς τὸ ἐνδιαφέρον ἡμᾶς σημεῖον οὗτω, «συνορῶμεν, ὡςτα ἀναί-

ὡς ἐξῆς: «Δεῖ εἰδέναι ὅτι ἡ Ἐπαρχία Ἁγίας Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Νήσου Κύπρου αὐτοκέφαλος ἔστω μὴ τελοῦσα ὑπὸ ἀποστολικῶν θρόνων τινά, ἀλλὰ παρ' αὐτῆ καὶ ἐποπτεῖαν ἔχουσαν ἐκ τε Οἰκ. Συνόδων τῆς γ' δηλαδὴ καὶ τῆς ς'. τὰ προνόμια λαβοῦσα καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκεῖνου Ζήνωνος εἰς τὸν ὅποιον καιρὸν εὐρέθη τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν λείψανον τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα» (Νέα Σιών ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 560, ὑποσημείωσις), πρβλ. καὶ Δοξαπατρῆ παρὰ Parthey σελ. 284 ὅπου τοῦτο τονίζεται ἰδιαιτέρως. K. Müller ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 627 Χάκκετ, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 61 καὶ Harnack ἐνθ' ἄνωτ.

¹) Ὅτι ὁ Ζήνων ἐβασίλευσε μόνον 17 ἔτη, οὐχὶ δὲ 27, ὡς θέλει ὁ Κεδρηνὸς εἶναι βέβαιον. Ἐκκλ. Ἱστορία Εὐαγγερίου III 29 καὶ Θεοφάνης παρὰ Migne 180, 300.

²) Χάκκετ-Παλαιῶν ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 51 ἐξ. Ἐλευθερουδάκη Ἐγκυκλοπαίδιον Λεξικὸν Τόμ. 8 σελ. 315.

³) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 44.

νοτόμητα διατηρηθῆναι τὰ παρὰ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον συνελθόντων Θεοφόρων Πατέρων τῷ θρόνῳ τοῦ προγεγραμμένου ἀνδρὸς παρασχεθέντα προνόμια». Καθαρώτερον ἴσως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διατυπωθῇ τὸ γεγονός τῆς διατηρήσεως τοῦ «Αὐτοκεφάλου». Τὴν λύσιν λοιπὸν τοῦ προκειμένου ζητήματος δέον ν' ἀναζητήσωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νήσου Κύπρου ἀπὸ τοῦ 692 καὶ ἐφεξῆς.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 7ης ἑκατονταετηρίδος ἤρχισαν αἱ σφοδραὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Ἀράβων ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ἐπεξετάθησαν, ὡς ἦτο φυσικόν, καὶ ἐπὶ τῆς ἀντιχούς Κύπρου, ἣν δυσκόλως ἠδύνατο νὰ υπερασπίζωνται οἱ Βυζαντινοί. Τοῦτου ἕνεκα ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς ὁ Β', ὁ Ρηνόμητος, ἠναγκάσθη μετὰ τὴν ἦταν αὐτοῦ ἐν Κιλικίᾳ νὰ μετοικήσῃ τοὺς Κυπρίους μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κυζίκου ἐν Ἐλλησπόντῳ. Ὁ νέος συνοικισμὸς ὀνομάσθη νέα Ἰουστινιανούπολις ¹. Τὸ γεγονός τοῦτο ἠνάγκασε τὴν ὀλίγον μετὰ ταῦτα συνελθούσαν Πενθέκτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον νὰ τακτοποιήσῃ τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς Ἰωάννου, διὰ τοῦ 39ου κανόνος αὐτῆς. Διὰ τοῦ κανόνος τούτου, ὡς εἶδομεν, ἐπεκυρώθη τὸ αὐτοκέφαλον ², ὥστε ὁ πρῶν Κύπρου, ἠδὲ καὶ «Νέας Ἰουστινιανουπόλεως», ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τὰ αὐτὰ προνόμια πρὸς τὰ παρασχεθέντα ὑπὸ τῆς Γ' ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου εἰς τὸν Μητροπολίτην Κωνσταντίας, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἔδραν του ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων ³. Ἐπὶ πλέον δὲ διὰ τοῦ κανόνος τούτου ἐπεκυρώθη, οὐ μόνον τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τοῦ μητροπολίτου Νέας Ἰουστινιανουπόλεως ὑπὸ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων, ἀλλὰ

¹) Κανὼν 39 τῆς Πενθέκτης Mansi, XI, 961. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης φέρει ὁ Κύπρου εἰς τὴν φήμην του μόνον τὸν τίτλον τῆς «Νέας Ἰουστινιανῆς» Χακκετ-Παλαιῶν ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 56 ἐξ. Νομίζω, ὅτι ἐκ τοῦ κανόνος τῆς Πενθέκτης ἐξάγεται σαφῶς, ὅτι Ν. Ἰουστινιανούπολις ὀνομάσθη ὁ συνοικισμὸς παρὰ τὴν Κυζίκον. Αἱ ὑποθέσεις περὶ τῆς Κύπρου ὡς Ν. Ἰουστινιανουπόλεως εἶναι τελειῶς ἀβάσιμοι.

²) Hefele. Conciliengeschichte II, 208.

³) Mansi ἐνθ' ἄνωτ. Hefele, ἐνθ' ἄνωτ. III. Freiburg 1877, σελ. 336 (ὑποσημείωσις). Ἡ γνώμη περὶ διορθώσεως τῆς λέξεως «Κωνσταντινουπόλεως» διὰ τῶν λέξεων «Κωνσταντινέων πόλεως» δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀποδεκτή, διότι διὰ ταύτης δὲν εὐδοχεῖ τὸ νόημα. Ἴδου δὲ διατί. Ὁ κανὼν ὀρίζει, ὅτι ὁ Κυζίκου θὰ ὑπάγεται εἰς τὸ ἐξῆς μεθ' ὅλης τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ ὑπὸ τὸν Νέας Ἰουστινιανουπόλεως, ἅρα ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως παραχωρεῖ «τὰ δικάια» του εἰς τὸν Νέας Ἰουστινιανουπόλεως. Ὅτι δὲ ὁ μνημονευθεὶς κανὼν οὕτω δέον νὰ ἐρμηνευθῇ, καθίσταται φανερόν ἐκ τῆς φράσεως, «ὥστε τὴν Ν. Ἰουστινιανούπολιν κλπ.» ἣς ἡ ἐπεξηγήσις εἶναι ἡ φράσις καὶ τὸν «ἐπ' αὐτῆ καθιστάμενον Θεοφ. ἐπίσκοπον πάντων προεδρεύειν τῆς τῶν Ἐλλησποντίων Ἐπαρχίας». Ὅλοι αἱ διορθώσεις αὗται καθίστανται εὐχερεῖς ἐκ τῆς συμπτώσεως τῆς ὁμοιότητος τῶν ὀνομάτων (Κωνσταντινέων-πόλεως—Κωνσταντινουπόλεως). Διὰ τὴν ἔρευναν ἢ σύμπτωσιν αὐτῆ δέον νὰ θεωρηθῇ ἴσως ὡς ἀτύχημα, πρβλ. ὀλικὸν παρὰ Χάκκετ-Παλαιῶν ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 57-66.

καὶ ὑπὸ τῆς δολοκλήρου ἢ Ἐπαρχία Κυζίκου ὑπ' αὐτὸν (ἀνήκουσα εἰς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως), τοῦ μητροπολίτου Κυζίκου δυναμένου, χρείας καλούσης, νὰ χειροτονῆται ὑπὸ τοῦ Ν. Ἰουστινιανουπόλεως¹. Αὐτὸ δὲ σημαίνει ἢ φράσις τοῦ κανόνος «τὸ δίκαιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως». Διὰ τῆς πράξεως ταύτης τῆς συνόδου, ἐκτελούσης ἐν προκειμένῳ ἐπιθυμίαν τοῦ αυτοκράτορος, συντελεῖται τὸ πρῶτον ἢ ἐπαφὴ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως ἐντὸς τοῦ κλίματος τῆς ὁποίας φιλοξενεῖται ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Τὰ ζητήματα, τὰ ὁποία προέκυψαν ἐκ τῆς ἐρεύνης τοῦ κανόνος τούτου κατέστησαν δυσεπίλυτα, λόγῳ τῆς μὴ ἐπαρκούς γνώσεως τῆς ἱστορίας τῆς ἀτυχοῦς Κύπρου κατὰ τοὺς ὑπ' ὄψει χρόνους. Τὴν σπουδαιότεραν δὲ δυσχέρειαν παρέχει ἢ ἄγνοια τοῦ χρόνου τῆς ἐπιστροφῆς τῶν Κυπρίων εἰς τὴν νῆσον των. Πότε ἀκριβῶς ἐπέστρεψαν εἶναι ἄγνωστον². Πάντως ὁ Μητροπολίτης Κωνσταντίας καὶ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Γεώργιος εὑρίσκειτο ἐν τῇ νήσῳ περὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων καθίσταται δῆλον, ὅτι ἡ διατήρησις τοῦ αυτοκεφάλου κατέστη δυνατὴ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Ἀραβοκρατίας ἐν Κύπρῳ. Ἐπέμεινα εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν γεγονότων τούτων, διότι ἤθελον ἀπ' ἐνός μὲν νὰ ἐξάρω τὴν ἐπελθούσαν μεταβολὴν εἰς τὴν θέσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου καὶ ἀπ' ἑτέρου νὰ δεῦξω ἐπὶ ποίων προϋποθέσεων δέον νὰ στηριχθῇ ἢ ἐπιχειρουμένη λύσις. Δύο δὲ μαρτύρια τῆς κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους συντελεσθείσης μεταβολῆς δὲν ἐλήφθησαν ποσῶς ὑπ' ὄψιν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν, ἴτοι α') τὸ τακτικὸν τοῦ ἡμετέρου Κώδικος καὶ β') τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου³.

Πρῶτος ὁ De Boor⁴ ἐξήτασε μὲν τὸ ζήτημα τῆς ἀναγραφῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Κώδικι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὡς γ' μητροπόλεως ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἀλλ' ὅμως παρεμπιπτόντως καὶ ἄνευ τῆς προσηκούσης προσοχῆς. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ αὐτὸς δὲν παρατήρησεν, ὅτι ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου φέρεται σταθερῶς ἡ Κυ-

¹) Τὰ προνόμια τὰ παρασχεθέντα εἰς τὴν Νέαν Ἰουστινιανούπολιν οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς προσωπικὰ πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὡς τοῦτο καθιστᾶσι φανερόν αἱ φράσεις: «τῷ θρόνῳ τοῦ προγεγραμμένου ἀνδρός» καὶ «ὥστε τὴν Νέαν Ἰουστινιανούπολιν τὸ δίκαιον ἔχειν». Ἐάν ἡ Σύνοδος ἐφρόντιζε μόνον διὰ τὸν Ἰωάννην τότε θὰ ἔλεγεν «ὥστε τῷ Ἰωάννῃ τὰ δίκαια κ. λ. π.».

²) Κατὰ πόσον ὁ Ἰουστινιανὸς ὁ Β' ἠκύρωσε τὴν διάταξιν ταύτην τῆς Συνόδου μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Κυπρίων εἰς τὴν πατρίδα των (Wetzer und Welte: Kirchenlexikon, Freiburg, 1884, III 1269) δὲν κατώρθωσα νὰ ἐξακριβώσω. Πάντως ἐάν ἡ ἐπάνοδος συνέβη μετὰ Ἰετίαν, ὡς θέλει ὁ Πορφυρογέννητος καὶ ὅπερ εἶναι ἀπίθανον (πρβλ. Χάκκετ-Παπαϊωάννου σελ. 68. Ἐλευθερουδάκη Τόμ. 8 σελ. 317) δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ ἢ τυχὸν ὑπάρχουσα ἀκύρωσις εἰς τὸν Ἰουστινιανὸν τὸν Β', διότι οὗτος ἐξορισθεὶς τῷ 695 ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον μόλις τῷ 705.

³) Mansi XI ἐνθ' ἀνωτ. καὶ XII, 994 ἐξ.

⁴) Z. K. G. 1894, σελ. 580.

πρου, ὡς μητροπολίτης Κωνσταντίας (οὐχὶ πλέον ὡς Νέας Ἰουστινιανουπόλεως) καὶ δὴ ὡς γ' ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ὁ De Boor λοιπὸν ἦτο τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τῆς Κύπρου ὡς γ' μητροπόλεως ὑπὸ τὸν Κ/πόλεως, ὀφείλεται εἰς τὸν ἀντιγραφέα, διότι αὕτη ἀνήκεν εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Διοίκησιν. Ὁ αὐτὸς δὲ προσθέτει, ὅτι ἐπειδὴ ἡ Κύπρος ἦτο αυτοκέφαλος, δὲν ὀνομάζεται ὑπ' αὐτοῦ (τοῦ ἀντιγραφέως) εἰς τὸ Β' μέρος ὡς «ἐπαρχία», ἐνῶ εἰς τὸν κατάλογον τῶν μητροπόλεων ἀντιγραφεὺς τις προσέθηκε τὴν λέξιν «ἐπαρχία» διὰ τὸ ὁμοίωμορον. Ἀμφότεροι οἱ ἰσχυρισμοὶ εἶναι ἀστήρικτοι διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους. Καὶ ὁ μὲν πρῶτος ἰσχυρισμὸς ἀνατρέπεται ἄρδην ἐκ τῆς συμφωνίας τοῦ παρισινοῦ τακτικοῦ πρὸς τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ δὲ δεύτερος εἶναι ἐπίσης ἀστήρικτος διότι ὁ ἀντιγραφεὺς δὲν θὰ ἠρκεῖτο νὰ προσθήσῃ τὴν λέξιν «ἐπαρχία» εἰς μόνον τὸ α' μέρος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ β'. Ἐπειτα δὲ ἔχομεν παραδείγματα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ Κύπρος χαρακτηροῦνται καὶ ἐκκλησιαστικῶς ὡς ἐπαρχία¹. Ἡ γνώμη τοῦ De Boor ἦτο ἀναγκαῖα συνέπεια τῆς ἀντιλήψεως αὐτοῦ, καθ' ἣν δὲν ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἐπίσημον ἀναγραφὴν. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ γίνῃ ὁ προσήκων λόγος εἰς ἕτερον σημεῖον τῆς πραγματείας ταύτης.

Ἀπομένει λοιπὸν τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἐμφανίζεται καθ' ὅλον τὸν 8ον αἰῶνα ὡς γ' μητρόπολις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχεῖου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δέον νὰ τεθῇ εἰς τὸ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 692—733 διαρρεῦσαν διάστημα, διότι μετὰ τὸ ἔτος 733 κατηρτίσθη τὸ πρωτότυπον τοῦ Παρισινοῦ τακτικοῦ. Περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου κατὰ τοὺς χρόνους τούτους δὲν ἔχομεν ἄλλας πληροφορίας ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθεισῶν. Τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐξητάσθη ἐπανειλημμένως εἶναι τοῦτο: πόσον χρόνον διήρκεσεν ἡ Ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις ἐν Κυζίκῳ καὶ ἐπομένως ἐπὶ πόσον χρόνον διήρκεσεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις ἢ διαμορφωθείσα ἐν Κυζίκῳ διὰ τοῦ 39ου κανόνος τῆς Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

Ἐκ τοῦ ἡμετέρου κώδικος καθίσταται φανερόν, ὅτι ἡ κατάστασις ἢ καθιερωθεῖσα ὑπὸ τῆς Πενθέκτης διήρκεσεν ὀλιγώτερον τῶν 50 ἐτῶν καὶ ὅτι ἢ ἐν τῷ ἡμετέρῳ τακτικῷ καθοριζομένη *νέα ὄλιως θέσις* τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου διήρκεσε καὶ πέραν ἴσως τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Le Quien² ἐδέχθη τὴν γνώμην καθ' ἣν ἡ Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ἀποκατεστάθη ἐπὶ τῆς Δυναστείας τῶν Ἰσαύρων. Πράγματι δὲ κατὰ τὸ ἔτος 746 ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος κατώρθωσε διὰ τοῦ Στόλου τῶν περιφήμων Κιβυρραιωτῶν νὰ καταστρέψῃ³ τὸν Ἀραβικὸν στόλον καὶ ν' ἀπελευθερώσῃ

¹) Πρβλ. Parthey σελ. 284 καὶ Γεώργιον Κύπριον παρὰ Parthey σελ. 93 καὶ Gelzer, Descriptio Orbis Romana.

²) Oriens Christianus II. σελ. 1041-51.

³) Κεδρηνὸς παρὰ Migne 121, 888. Χάκκετ-Παπαϊωάννου ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 69. Κ. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἔκδ. 5. Ἀθῆναι 1925 Τόμ. Γβ σελ. 68.

ἐπί τι διάστημα ὁλόκληρον τὴν Κύπρον. Οὕτω δὲ βλέπομεν, ὅτι ὁ διάδοχος τοῦ Ἰωάννου Γεώργιος, ὃν ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, εὐρίσκεται εὐθὺς μετὰ τὸ 750 ἐν τῇ Νήσῳ. Τοῦτο ἐννοεῖται, ὅτι δὲν ἀποκλείει τὴν πρὸ τοῦ 733 ἐπ' ἀνοδοῦ τῶν Κυπρίων εἰς τὴν πατρίδα των, ἰδίᾳ δὲ δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐπανήλθον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ στρατηγοῦ Ἡρακλείου, ἀδελφοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος Τιβερίου (698—705), ἥτοι περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος. Ἀλλὰ διὰ τῶν συνεχιθεισῶν ἐπιδρομῶν τῶν Ἀράβων ἢ κατὰστασις τῆς νήσου ἐξηκολούθησε νὰ χειροτερεύῃ καὶ ἐπομένως εὐρίσκειτο διαρκῶς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζητῆ τὴν βοήθειαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν εἶναι λοιπὸν φυσικὸν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι κατὰ τοὺς δεινοὺς τούτους διὰ τὴν ἀτυχὴν Κύπρον χρόνους, ὅτε ἡ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἡ προστατεύουσα καὶ ἐν παντὶ βοηθοῦσα, συνετελέσθη μία στενωτέρα ἐπαφὴ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων καὶ λόγῳ τῶν περιστάσεων βαθμιαία αὐξήσις τῆς ἐποπτείας τοῦ Πατριαρχείου, ἄνευ ἐπισήμου καταστροφῆς τοῦ αὐτοκεφάλου: "Ἄλλως τε ἡ σκέψις αὕτη καθίσταται φυσικὴ, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ κατάστασις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ τῇ ἐπιτρέψῃ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ζήτημα τοῦ αὐτοκεφάλου, τὸ ὁποῖον ἄλλως τε τοπικῶς διετηρεῖτο. Οὕτω λοιπὸν συνετελέσθη, ἄνευ ἴσως διαμαρτυρίας ἢ ἀγῶνος (ἐφ' ὅσον στερούμεθα οἰασθήσαστε ἄλλης περὶ τούτου πληροφορίας) ἡ κατὰ τῆς Κύπρου ὡς γ' μητροπόλεως ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἠλλάξεν ἢ θέσις αὐτοῦ (τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου) ἐθὺς ὡς αἱ περιστάσεις τὸ ἐπέτρεψαν.

Ἡ συνετελεσθεῖσα μεταβολὴ δεικνύται σαφέστατα, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Πενθέκτης, ὅπου ὁ Νέας Ἰουστινιανουπόλεως ὑπογράφει εὐθὺς μετὰ τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας¹⁾, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, περὶ ὧν ἐγράψαμεν ἀνωτέρω.

Μεταγενεστέρως ἔχομεν παρομοίαν περίπτωσιν ἀναγραφῆς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὡς Ἀρχιεπισκοπῆς τελοῦσης ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ μὲ ποιᾶν τινὰ ἀνεξαρτησίαν²⁾.

Τὸ δεύτερον τοῦτο γεγονός εἶναι, ὡς νομίζω, μία ἐπανάληψις τοῦ ἀνωτέρω ἐκτεθέντος γεγονότος, ὑπὸ καλλιτέρους βεβαίως ὄρους, ἐφ' ὅσον ἀναγράφεται πρὸ τῶν Μητροπολιτῶν καὶ ἑμοῦ μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Βουλγαρίας. Πρόκειται περὶ γεγονότων γενικωτέρας σημασίας διὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους. Διότι ὅλαι αἱ ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι τῆς Ἀνατολῆς ἀνεγνώριζον εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον κατὰ τοὺς ἀνωτέρω δι' αὐτὰς χρόνους τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἀνωτέραν τινὰ ἐποπτείαν, χωρὶς τοῦτο νὰ συνεπάγεται καὶ ἐπίσημον κατάργησιν τῆς αὐτοτελείας τῶν ἐκκλησιῶν τούτων. Νομίζω δέ, ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἴσως

¹⁾ Ἡ ὑπογραφή ἔχει οὕτω: Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος νέας Ἰουστινιανουπόλεως ὁρίσας ὑπέγραψα. Mansi, XI, 989.

²⁾ H. Gelzer, Ungedruckte κλπ. σελ. 569 καὶ 572.

παράτολμον, ἐὰν ὑποστηριχθῇ ἡ γνώμη, ὅτι τὴν πρώτην ἐναρξιν τῆς ἀσκήσεως τοιαύτης ἀνωτέρας ἐποπτείας παρέχει ἡ ἀναγραφὴ τῆς Κύπρου ὡς γ' μητροπόλεως ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα. Ἐὰν ἡ ἀποψις ἡμῶν αὕτη εἶναι ὀρθὴ καὶ ἱστορικῶς ἀληθής, τότε ἴσως θὰ ἰδυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι τὴν μοναδικήν, ἂν δὲν ἀπατώμαι, πληροφορίαν περὶ τούτου διέσωσεν, ἔστω καὶ οὐχὶ καλῶς, ὁ Κεδρηνός, ὅστις συνῆγε δύο εἰδήσεις ἀναφερομένας εἰς γεγονόνα ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων δύο καὶ πλέον αἰῶνας.

2. Περὶ τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, αἵτινες ἀριθμοῦνται ἐνταῦθα εἰς 14, παρατηροῦμεν, ὅτι πᾶσαι εὐρίσκονται ἀναγεγραμμέναι εἰς τὰς ἀναγραφὰς τοῦ Ἱεροκλέους¹⁾ καὶ τοῦ Γ. Κυπρίου, ἀλλὰ κατὰ διάφορον τάξιν ἢ ἐνταῦθα. Ἐπομένως ἀποκλείεται ἡ ἀναγραφὴ τοῦ Παρισίου Κώδικος νὰ εἶναι ἀντιγραφή ἐκ τῶν ἀνωτέρω. Παρὰ τῷ Γεωργίῳ τῷ Κυπρίῳ καὶ τῷ Νεῖλῳ Δοξαπατρῇ²⁾, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι τὴν αὐτὴν σειρὰν τῶν ἐπισκοπῶν, ἐλλείπουσιν ἡ Λευκωσία καὶ ἡ Νεάπολις. Παρὰ τῷ Ἱεροκλεῖ ἀναγράφεται ἀντὶ τῆς Νεαπόλεως ἡ Κιθβοῖα.

Ἡ σειρά τῶν παρόντων ἐπισκόπων κατὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον³⁾ συμφωνεῖ πρὸς τὴν τοῦ ἡμετέρου Κώδικος, ἐξαίρεσι τοῦ τελευταίου ἐπισκόπου.

Ἐξήτιστα ἐνταῦθα τὰς ἐπισκοπὰς τῆς Κύπρου, διότι ἐν τοῖς ἐφεξῆς δὲν ἀπαντᾷ πλέον ἢ Ἐπαρχία τῆς Κύπρου ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

§ 4. Αἱ περαιτέρω μεταβολαὶ ἐν τῇ «τάξει». — Σχέσις αὐτῆς πρὸς τὸν κατάλογον τῶν παρόντων ἐν τῇ Ζ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ (787). — Αἱ προσθήκαι τῶν Μητροπόλεων τοῦ Ἰλλυρικῆ καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας.

Πρὸς εὐχερεστέραν διαπραγματεύσιν των ζητημάτων τῶν ἀναγομένων εἰς τὰς περαιτέρω ἐν τῷ κώδικι μεταβολὰς, ὡς καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ προκύπτων ζητημάτων ἐθεώρησα πρέπον, ἵνα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξετάσω, ἐν γενικαῖς βεβαίως γραμμαῖς, τὰς μεταβολὰς ταύτας ὡς καὶ τὰς προσθήκας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐν τῷ ἐπομένῳ κεφαλαίῳ τὰ νέα προβλήματα, τὰ ὁποῖα προκύπτουσι κατὰ τὴν ἔρευναν αὐτοῦ.

1. Αἱ μεταβολαὶ αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὴν «τάξιν» τῶν παλαιῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἶναι δύο εἰδῶν: πρῶτον μεταβολαὶ ἐκ τῆς παρεμβολῆς μιᾶς νέας μητροπόλεως καὶ δεύτερον ἐκ τῆς ἀνυψώσεως ἢ τοῦ ὑποβιβασμοῦ μιᾶς ἐκ τῶν παλαιῶν μητροπόλεων⁴⁾. Τὸ τοιοῦτον ἐξηρ-

¹⁾ Parthey σελ. 36.

²⁾ Αὐτόθι σελ. 93-94 καὶ 285.

³⁾ Mansi XII, 993-5.

⁴⁾ Τοὺς λόγους δι' οὓς προήγοντο αἱ ἀρχιερατικαὶ ἔδραι ἀπαριθμεῖ ἐν τῇ πραγματείᾳ τοῦ ὁ κ. Ράλλης (πρβλ. βιβλιογραφίαν). Ὁ καθηγητὴς κ. Β. Στεφανίδης ἐδει-

τάτο οὐ μόνον ἐκ τῆς πολιτικῆς σημασίας τῆς πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς ἱστορίας καὶ σημασίας. Ἐκτὸς ὅμως τούτων ἔχομεν καὶ ἄλλην αἰτίαν ἐξ ἧς ἐξηγοῦνται αἱ νέαι μεταβολαὶ αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὴν «τάξιν», ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως δὴλα δὴ μιᾶς συνηθείας, καθ' ἣν οἱ αὐτοκράτορες πολλακις ἐφρόντιζον ν' ἀνυψωθῆ ἡ ἐπισκοπὴ τῆς πατρίδος των εἰς Μητρόπολιν ἢ νὰ προβιβασθῆ αὐτὴ ἀπὸ κατωτέρας βαθμίδος εἰς ἀνωτέραν καὶ τὰνάπαλιν¹. Τοιαῦτα παραδείγματα ἔχομεν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ Α' (Ἰουστινιανὴ Α')², ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνο³ (Ἀμόριον)⁴ καὶ βραδύτερον τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Μονεμβασίας κλπ.

Αἱ ἐν τῷ ἡμετέρῳ κώδικι προστεθεῖσαι μητροπόλεις τοῦ Ἰλλυρικοῦ δὲν ἦσαν πᾶσαι τοιαῦται πρὸ τῆς ἐνώσεως. Εἰς τὸ Γ' ὅμως κεφάλαιον ὅπου θὰ ἐξετάσωμεν τὴν σειρὰν τῶν παλαιῶν μητροπόλεων τοῦ Ἰλλυρικοῦ θὰ παραθέσωμεν ταύτας. Εἰς τὸ σημεῖον ὅμως τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν, κατὰ πόσον τὸ μητροπολιτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησεν ἐκ τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 4ου αἰῶνος⁵, εἶχε σημασίαν διὰ τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ὁ Gerland⁶ ἰσχυρίσθη ἐν προκειμένῳ, ὅτι τὸ μητροπολιτικὸν σύστημα οὐδεμίαν εἶχε κατ' ἀρχὰς σημασίαν διὰ τὴν δυτικὴν βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ τὴν Κρήτην καὶ ὅτι ἐνταῦθα ὑπῆρχον μόνον ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι. Μεταξὺ δὲ τῶν ἀρχιεπισκόπων προεξείχεν ὁ Θεσσαλονίκης, ὡς σταθερὸς Βικάριος τῆς ἀποστολικῆς ἕδρας Προχωρῶν δὲ τονίζει, ὅτι ἡ ὁμοιότης τῶν σχέσεων ἐπέτρεψεν, ὥστε ἀργότερον μὲ μίαν εἴκοτον προσάθειαν νὰ εἰσέλθουν οἱ Ἀρχιεπίσκοποι τοῦ Ἰλλυρικοῦ ὡς μητροπολίται εἰς τὴν «τάξιν» τῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Εἰς τὴν ἐσφαλμένην ταύτην ἀποψιν φαίνεται νὰ ὠδηγήθη ὁ κ. Gerland ἐκ σφαλερᾶς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ τίτλου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τόσοσιν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ὅσον καὶ ἐν τῇ Παπικῇ (κατὰ τοὺς ὑπ' ὄψει χρόνους). Ὁ τίτλος τοῦ «Ἀρχιεπισκόπου» ἐμφανίζεται ἤδη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ τετάρτου αἰῶνος⁷ καὶ σημαίνει τὸν πρῶτον καὶ πρῶτιστά-

ξεν ἐν τῇ πραγματικῇ αὐτοῦ τῇ φερούσῃ τὸν τίτλον «Ἡ ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἀνύψωσις ἐπισκοπῶν εἰς μητροπόλεις» Κωνσταντινουπόλις 1919, ὅτι οἱ αὐτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου δὲν ἠρκοῦντο εἰς ἀπλᾶς προτάσεις περὶ προαγωγῆς τῶν θρόνων, ἀλλὰ προέβαινον εἰς τὴν ἀνύψωσιν τούτων, τῆς Ἐκκλησίας ἀναγνωρίζουσας ἐκ τῶν υποτέρων τὴν κατάστασιν, καίτοι αὕτη, ὡς εἶδομεν, ἀπηγόρευε τοῦτο.

¹) Parthey 237 ἐξ.

²) Χρ. Παπαδοπούλου. Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Ἀθῆναι 1930.

³) Gelzer, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 547.

⁴) K. Müller. I, Kirchengeschichte, ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 531 ἐξ. Kirsch, Kirchengeschichte, I, σελ. 291.

⁵) Ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 1.

⁶) Mansi III 38 καὶ V.

μενον τῶν ἐπισκοπῶν ἐκκλησιαστικῆς τινος περιφερείας¹. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν παρατηροῦμεν, ὅτι τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἔφερον ἐν ἀρχῇ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας, οὐχὶ διὰ νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἦτο εἰς τὴν μητροπολιτῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ δείξῃ, ὅτι ὑπερέκειτο αὐτῶν. Ἔνεκα τούτου μετεδόθη τάχιστα εἰς τοὺς ἐξάρχους (Πατριάρχας) τῆς Ἀνατολῆς. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἠδύνατο νὰ καλεῖται ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ Θεσσαλονίκης, ὡς ἐξάρχος τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἔχει καὶ ὁ τίτλος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν σήμερον, ἐφ' ὅσον οὗτος προΐσταται τῶν μητροπολιτῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας αὐτῆς. Ἐν τῷ Ἀνατολικῷ Ἰλλυρικῷ ὅμως τὰ πράγματα ἦσαν διάφορα, ἐφ' ὅσον τοῦτο ὑπέγχοτο τότε εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ Ἀρχιεπίσκοποι (Archevêques, Erzbischof) ὀνομάζοντο οἱ μητροπολίται, ὁ δὲ ὄρος μητροπολίτης ἐχρησιμοποιεῖτο συνήθως διὰ τοὺς ἀρχηγούς τῶν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν. Ἐν τῷ Οἰκ. Πατριαρχεῖῳ ὅμως ἐπεκράτησεν, ὥστε ὁ τίτλος τοῦ «ἀρχιεπισκόπου» νὰ μεταδοθῆ καὶ εἰς τοὺς ἐπίσκοπους ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἀνεκηρύσσοντο «αὐτοκέφαλοι» ἀπὸ τοῦ μητροπολίτου τῆς περιφερείας των καὶ ὑπῆγοντο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τὸν Πατριάρχην.

Ὁ τίτλος λοιπὸν τοῦ «Ἀρχιεπισκόπου», ὁ ὁποῖος ἀπεδίετο ἐν τῇ Δύσει εἰς τὸν ἐπίσκοπον τῆς πρωτεύουσας μιᾶς ἐπαρχίας, ὅστις ἦτο κατ' οὐσίαν μητροπολίτης τῆς περιφερείας του, προεδρεύον τῆς συνόδου τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς, δέον νὰ μὴ συγχέηται πρὸς τὸν τίτλον τοῦ «αὐτοκεφάλου Ἀρχιεπισκόπου». «Αὐτοκέφαλοι ἀρχιεπίσκοποι»² ἐν τῷ Νοτίῳ Ἰλλυρικῷ δὲν ὑπῆρχον τοῦλάχιστον πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου αἰῶνος ἢ τὸ βραδύτερον μέχρι τοῦ ἔτους 733. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ 8ου αἰῶνος ἐμφανίζονται μόνον δύο, ὁ Πατρῶν καὶ ὁ Ἀρχαδίας (ἦτοι Κυπαρισσίας, πρβλ. πίνακα Β').

Ἡ οὐσία τοῦ Μητροπολιτικοῦ συστήματος ἔγκειται ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας ἀσκεῖ τὰ δικαιώματα τὰ παραχωρηθέντα αὐτῷ ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων (κυρίως τοῦ Προέδρου τῆς ἐπαρχιακῆς Συνόδου) καὶ οὐχὶ εἰς τὸν τίτλον. Ἄλλωστε δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν, ὅτι εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων ἐξακολουθεῖ ἡ συνήθεια νὰ ὀνομάζονται πολλακις καὶ αὐτοὶ οἱ μητροπολίται ἀπλῶς ἐπίσκοποι τόσοσιν εἰς τοὺς καταλόγους τῶν παρόντων ὅσον καὶ εἰς τὰς ὑπογραφὰς ἐκάστου πρακτικοῦ³. Ὅτι δὲ οἱ Ἀρχιεπίσκοποι—Μητροπολίται τῆς Ἑλλάδος, π.χ. ὁ Θεσσαλονί-

¹) K. Müller ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 627. Χρ. Παπαδοπούλου ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 94. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ: Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1928 σελ. 107—108.

²) Οἱ Αὐτοκέφαλοι Ἀρχιεπίσκοποι, δὲν ὑπῆγοντο ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην τῆς Ἐπαρχίας εἰς τὴν ἀνήκον, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Πατριάρχην ἦσαν δὴλα δὴ κυρίως αὐτοκέφαλοι ἐπίσκοποι. Ὁ τίτλος λοιπὸν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἦτο κυρίως τιμητικὸς καὶ δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὴν ἀρχαίαν σημασίαν τῆς λέξεως.

³) Ἰδιαιτέρως χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ πρακτικὰ τῆς Πενθέκτης, Mansi XI, 989—92.

κης¹, ὁ Κορίνθου, ὁ Γορτύνης (Κρήτης) θεωροῦντο καὶ ἦσαν μητροπολιταί, δεικνύται σαφῶς ἐκ τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων, ὅπου σταθερῶς φέρονται ὡς τοιοῦτοι ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν μητροπολιτῶν καὶ δὴ ἐν ὑψηλῇ θέσει². Τὸ μητροπολιτικὸν λοιπὸν σύστημα ἐπεκράτησεν ἐνωρίτατα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἰλλυρικοῦ.

Οἱ ἐν τῷ ἡμετέρῳ λοιπὸν τακτικῷ περιληφθέντες μητροπολιταὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ εἴτε ἦσαν παλαιοὶ τοιοῦτοι, εἴτε ἀνεκρηύχθησαν πιθανώτατα τότε, ἔφ' ὅσον ἠῤῥιζανεν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκοπῶν τῆς περιφερείας τῶν.

2. Μεταβολαὶ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῶν παλαιῶν μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου, τῶν περιλαμβανομένων ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κώδικι, ἀπὸ τῆς Καισαρείας μέχρι τῆς Σίδης (α-ιγ) δὲν ἐπῆλθον. Αἱ μεταβολαὶ αἱ ἐπελθούσαι εἰς τὴν «τάξιν» αὐτῶν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς παρεμβολῆς τῶν μητροπόλεων Κύπρου, Κρήτης καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τὸ β' μέρος τοῦ τακτικοῦ ἀναγράφονται σχεδὸν πᾶσαι αἱ μητροπόλεις μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν, ἐκτὸς τῆς Χαλκηδόνος, ἥτις οὐδέποτε ἀπέκτησεν ἐπισκοπίας.

Τὸ πρῶτον ζήτημα, τὸ ὁποῖον γεννᾶται εἶναι τοῦτο : διατὶ οἱ νέοι μητροπολιταὶ Κρήτης³ καὶ Θεσσαλονίκης ἔλαβον τόσον ὑψηλὰς θέσεις, αἵτινες εἶναι αἱ ὑψηλότεραι ἐκείνων, τὰς ὁποίας ποτὲ ἔλαβον ἐν τοῖς «τακτικοῖς» μέχρι τοῦ 11ου αἰῶνος; Τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου δεόν ν' ἀναζητήσωμεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν σημασίαν καὶ ἱστορίαν αὐτῶν ἀφ' ἐνὸς καὶ εἰς τὴν θέσιν τῶν ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν Οἰκουμηνικῶν Συνόδων τῶν συνελθουσῶν πρὸ τῆς ἐνώσεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ μετὰ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως.

Ἡ Ἐκκλησία Κρήτης⁴ θεωρεῖτο ὡς μία τῶν μεγάλων ἀρχαίων ἀποστολικῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνων

¹) Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν (ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 60) χρησιμοποίησε ἀμφοτέρους τοὺς τίτλους διὰ τὸν Θεσσαλονίκης. Οὗτος ὀνομάζεται ἀρχιεπίσκοπος εἰς τὰ πρακτικά τῆς ἐν Χαλκηδόνι. Mansi VI, 1081.

²) Mansi αὐτόθι καὶ VI 1124, 1140, 1212, κλπ. Κατὰ τὴν Δ' συνεδρίῳσιν τῆς Δ' Οἰκουμηνικῆς μετέσχον οἱ μητροπολιταὶ Ἑλλάδος, οἵτινες ἀναγράφονται οὕτω : μετὰ τὸν Θεσσαλονίκης, ἀκολουθοῦσι Πέτρος εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Κορίνθου, Μητροπόλεως Ἑλλάδος καὶ Ἀττικῆς εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Νικοπόλεως Μητροπόλεως Ἡπείρου καὶ Λουκάς Λυραραίου, Μαρτύριος ὁ εὐσεβέστατος ἐπίσκοπος Γορτύνης μητροπόλεως Κρήτης. Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρίᾳ γίνεται σαφὴς διάκρισις τῶν Ἐπισκοπῶν τῶν μητροπόλεων τούτων. Mansi VII, 28—9. Πρβλ. ἰδία : Corpus scriptorum ecclesiasticorum Latinorum, Vol. 35, 2. σελ. 527-ἔξ καὶ 533. (Collectio Avellana, 119, 24, 122, 3).

³) Ὁ Σεβασμιώτατος πρῶτος Λεοντοπόλεως ἐκφράζει (παραδόξως) τὴν ἀπορίαν του διὰ τὴν μὴ παρουσίαν τῆς Κρήτης ἐν τῷ τακτικῷ τοῦ Ἐπιφανίου, («Νέα Σιών» 1931 σελ. 558-9) γεγονός, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπολύτως δικαιολογημένον, δεδομένου ὄντος, ὅτι ἐπήγετο τότε ὑπὸ τὸν Ρώμη. Parthey ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 294-295.

⁴) Ἐμ. Πετράκη : Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας ἐν Κρήτῃ. Μέρος Α'. Ἡράκλειον 1925.

κατέλαβε τιμητικὴν θέσιν μετὰ τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ¹. Εἰς τὴν ἐξύψωσιν τῆς θέσεώς της ταύτης συνετέλεσε καὶ ἡ προσωπικότης τῶν ἐπισκόπων αὐτῆς. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Κρήτης ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀρχαίως ἐπισκοπίας, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ἦτο ἀρχαῖοθεν ἡ μητρόπολις Γορτύνη², ἥτις ἀπετέλει καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς Νήσου πρωτεύουσαν³. Ἡ Κρήτη εἶχεν ἰδίαν ἐπαρχιακὴν Σύνοδον, κατὰ τὸ ἀρχαῖον παράδειγμα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν ὑψηλὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν φαίνεται κατέχων ὁ Κρήτης ἐν τῷ ἡμετέρῳ τακτικῷ διετήρησε καθ' ὅλον τὸν 8ον αἰῶνα, ὡς δεικνύουσι τὰ πρακτικά τῆς Ζ' Οἰκουμηνικῆς Συνόδου (787)⁴, πιθανώτατα δὲ καὶ μέχρι τῆς Ἀραβικῆς τῆς νήσου κατακτήσεως. Ὑψηλὴν ἐπίσης θέσιν φαίνεται κατέχων ὁ Μητροπολίτης Γορτύνης ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν Οἰκουμηνικῶν Συνόδων, Πέμπτου⁵ Ἐκτῆς καὶ Πενθέκτης. Ἐν τῇ προτελευταίᾳ μάλιστα ἐμφανίζεται ὁ Κρήτης ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Ρωμαϊκῆς Συνόδου⁶. Ἐν τῇ τελευταίᾳ προηγέται τοῦ Γορτύνης ὁ Κορίνθου⁷. Τὸ περίεργον ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει εἶναι τοῦτο : τὸ πῶς δηλαδὴ κατώρθωσεν ἡ Ἐκκλησία Κρήτης νὰ κατὰλάβῃ κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα ὑψηλότεραν θέσιν καὶ αὐτῆς τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Ἐπ' αὐτοῦ δὲν εὗρισκω πρὸς τὸ παρὸν ἀσφαλῆ ἐξήγησιν. Πιθανώτατα ἔχομεν πρὸ ἡμῶν τὸν παραμερισμὸν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὅστις εἶχε φθάσει εἰς ὑψηλὴν θέσιν, ὥστε νὰ ὑπογράψῃ ἐνίοτε εὐθὺς μετὰ τοὺς Πατριάρχας χάρις εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ὑψηλὴ θέσις⁸, τὴν ὁποίαν κατέβαλεν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης εἶναι ἐδεξήγητος, διότι οὗτος προΐστατο ἐπὶ αἰῶνας τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἰλλυρικοῦ⁹ διατελὼν μάλιστα ἀπὸ τοῦ 4/δου αἰῶνος καὶ ἑξαρχος τοῦ Ἀποστο-

¹) Mansi IV, 1124 καὶ 1140, IX, 989-92.

²) A. v. Harnack, Die Mission und Ausbreitung des Christentums in der ersten drei Jahrhunderten. Leipzig 1924+. II, 785.

³) Parthey σελ. 13. Κριάρη. Ἱστορία τῆς Κρήτης (Νέα) Τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1930 σελ. 80 ἔξ. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1920 σελ. 2.

⁴) Mansi XII, 994 καὶ ἰδία XIII, 365. Εἰς τοὺς τελευταίους τούτους τόμους περιλαμβάνονται τὰ πρακτικά τῆς Ζ' Οἰκουμηνικῆς Συνόδου οὕτως ὥστε παρέλκει ἡ περαιτέρω μνημόνευσις τῆς παραπομπῆς ταύτης.

⁵) JpTh. Leipzig. 1886, σελ. 358.

⁶) Mansi XI, 989.

⁷) Ἐν σχέσει πρὸς τὴν θέσιν, ἣν κατεῖχε πρότερον ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἐν ταῖς Οἰκουμηνικαῖς Συνόδοις ἢ θέσις, ἣν κατέλαβεν ἐν τοῖς «τακτικοῖς» εἶναι πολὺ κατωτέρα. Ἐξήγησιν τούτου πρβλ. ἀνωτέρω.

⁸) Χαρακτηριστικὸς εἶναι ὁ τίτλος τοῦ Ἀλεξάνδρου Θεσσαλονίκης μετέχοντος τῆς Α' Οἰκ. Συνόδου (325) : «Ἀλέξανδρος Θεσσαλονίκης διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν τελούτων ταῖς κατὰ Μακεδονίαν πρώτην καὶ δευτέραν, σὺν τῇ Ἑλλάδι τὴν τε Εὐρώπην πᾶσαν, Συρθίαν ἑκατέραν καὶ ταῖς κατὰ τὸ Ἰλλυρικὸν ἀπάσις Θεσσαλίαν καὶ Ἀχαΐαν» Mansi II, 881.

λικού Θρόνου της πρεσβυτέρας Ρώμης¹. Ὡς τοιοῦτος προϊστάτο της Συνόδου τῶν ἐπισκόπων τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ Ἐπαρχίας φέρον συνήθως τὸν τίτλον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, περὶ οὗ ἐγράψαμεν ἀνωτέρω. Εἰς τὴν 18ην πρᾶξιν τῆς 6ης Οἰκουμενικῆς Συνόδου φέρεται ὁ Θεσσαλονίκης εὐθὺς μετὰ τοὺς Πατριάρχας προφανῶς ὡς Βικάριος καὶ ἀπεσταλμένος τῆς ἀποστολικῆς ἔδρας. Ὁμοίως καὶ ἐν τῇ Πενθέκτῃ. Ἡ συμφωνία τοῦ Παρισίου τακτικοῦ ἐν προκειμένῳ καὶ τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' Οἰκ. Συνόδου εἶναι πλήρης. Ὁ Gelzer² δέχεται, ὅτι τόσον ἡ Μακεδονία ὅσον καὶ ἡ Νέα Ἠπειρος ἦσαν πρὸ πολλοῦ, «*grossenteils in partibus*» καὶ παρέμειναν ὡς τοιαῦται ἐπὶ μακρόν, ὡς δεικνύει ἡ περιορισμένη ἔκτασις αὐτῶν εἰς τὰ «*Νέα Τακτικά*» τοῦ Κων/τίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου. Προφανῶς ὁ εἰρημένος ἔχει ὑπ' ὄψει τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σλαύων τοῦ 7ου αἰῶνος. Τοῦτο ἀναφέρεται ἐν μέρει εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς δικαιοδοσίας τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἣτις ἀντέστη εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σλαύων. Ἐὰν λάβωμεν λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τὴν χρονολογίαν τῆς συντάξεως τοῦ τακτικοῦ ἀφ' ἐνὸς καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Θεσσαλονίκης, ὡς μητροπολίτου ἐν τῇ Ζ' Οἰκ. Συνόδῳ ἀφ' ἑτέρου, ἴσως θὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Μητρόπολις Θεσσαλονίκης διετήρησε πράγματι τὴν θέσιν της, μειωθέντος βεβαίως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος. Ἡ μὴ πλήρης καὶ ἀκριβὴς γνῶσις τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων τούτων καὶ ἰδίως τῶν ἐπὶ μέρους πόλεων δὲν ἐπιτρέπει πάντως νὰ ὀμιλῶμεν μετὰ βεβαιότητος. Καὶ εἰς τὸν γράφοντα λοιπὸν φαίνεται πιθανόν, ὅτι ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναγραφοῦν τόσαι ἐπισκοπαὶ ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τοῦλάχιστον τινὲς ἐξ αὐτῶν.

3. Αἱ περαιτέρω ἀπὸ τῆς ἰδ. μητροπόλεως *Σαροθρίας* μέχρι τῆς αἰ. μητροπόλεως *Μωκησοῦ* παρουσιαζόμεναι μεταβολαὶ ἐν τῷ κώδικι (ἐν γένεσι πρὸς τὴν λεγομένην ἔκθεσιν τοῦ Ἐπιφανίου) ἀνταποκρίνονται πλήρως πρὸς τὴν τάξιν τὴν κρατοῦσαν κατὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Εἰδικώτερον αἱ μεταβολαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς: Τὴν 13ην καὶ 14 θέσιν καταλαμβάνουσιν αἱ νέαι μητροπόλεις τῆς *Σαροθρίας* καὶ τοῦ *Λυραχίου*³, μεθ' ὃ ἀκολουθοῦν τῶν *Τυάνων τῆς Ἀμασειας* καὶ *Μωκησοῦ* ἀντὶ τῶν *Σεθαστειας*, *Ἀμασειας*, *Μελιτηνῆς*, ὡς καὶ τῶν *Τυάνων*. Ἡ μὴ ἀναγραφή τῆς Μητροπόλεως *Μελιτηνῆς* τῆς Ἀρμενίας δεικνύει τὴν ἀξιοπιστίαν τῆς παρισινής ἀναγραφῆς, διότι εἶναι γνωστὸν ἐκ τῆς ἱστορίας, ὅτι ἡ *Μελιτηνὴ* ἀπωλέσθη διὰ τοὺς Βυζαντινοὺς ἤδη ἀπὸ

¹) Σύντομον ἱστορίαν τοῦ Ἐξαρχάτου Θεσσαλονίκης βλέπε παρὰ Χρυσ. Παπαδοπούλω: Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, σελ. 56-76. Ἡ παρὰ Mansi σωζομένη ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Λαράσου ἀπευθύνεται πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκόπους τοῦ Ἰλλυρικοῦ.

²) Zwth. 35 (1892) σελ. 426.

³) Ἐσφαλμένως ἀναγράφεται ἐν τῷ κώδικι, ὅτι τὸ *Λυραχίον* ἀνήκει εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἠπειροῦ Α'. ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ: Ἠπειροῦ Νέας.

τῶν ἀρχῶν τοῦ 8ου αἰῶνος¹. Ἐὰν τὸ παρισινὸν χειρόγραφον δὲν ἦτο ἀντίγραφον ἐπισήμου ἀναγραφῆς, ἰσχυρῶς κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα δὲν θὰ παρέλειπε τὴν *Μελιτηνὴν*, ἀλλὰ θὰ τὴν ἀνεγράφευ ὡς 13ην, ὡς ἔπραξαν οἱ συντάκται τῶν ἀναγραφῶν τοῦ 9ου αἰῶνος. Εἶναι λοιπὸν αὐτονόητον, ὅτι οὐδεὶς μητροπολίτης *Μελιτηνῆς* παρέστη κατὰ τὴν 7ην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, διότι παρέμεινεν αὐτὴ ἐπὶ μακρὸν εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων, ἀνακτηθεῖσα μόλις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10ου αἰῶνος, ὅτε καὶ περιελήφθη εἰς τὰ «*Νέα Τακτικά*» τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου².

Αἱ νέαι μητροπόλεις *Σαροθρίας* καὶ *Λυραχίου* ἐμφανίζονται εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους Ἐκτὴν καὶ Πενθέκτῃν εἰς ὑψηλὴν θέσιν, ἐνῶ εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν τοῦναντίον. Εἰς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν ἐμφανίζονται ὡς καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Τακτικῷ. Ἡ Μητρόπολις *Σαροθρίας* δὲν ἀναγράφεται ἐν τῷ β'. μέρει, ὡς στερουμένη Ἐπισκοπῶν. Τὸ *Λυραχίον* διετέλεσε πρωτεύουσα θεματος ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 13ου αἰῶνος. Ἐκ τῶν μεταβολῶν τῶν ἐπεληθουσῶν εἰς τὰς παλαιὰς μητροπόλεις σημαντικώτερα εἶναι ἡ τῆς *Μωκησοῦ*, ἣτις προαχθεῖσα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς Μητρόπολιν καὶ καταλαβοῦσα τὴν 26ην θέσιν³ μετὰ τῶν παλαιότερων μητροπόλεων ἐπιτυγχάνει ἤδη, ἴσως ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς νέας κατατάξεως τῆς γενομένης ὑπὸ τῶν Ἰσαύρων, τὴν 18ην θέσιν, ἣν φαίνεται διατηροῦσα κατὰ τὴν 7ην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον⁴. Τοιαύτας ἀμφιταλαντεύσεις συναντῶμεν συχνὰ εἰς τὰς νέας μητροπόλεις τὰς ἀναγραφόμενας τὸ πρῶτον εἰς τὸ τακτικὸν τοῦ Ἐπιφανίου. Ἡ μητρόπολις *Μωκησοῦ* κατέλαβεν ἀργότερα τὴν 29ην θέσιν, ἦτοι μετὰ τὴν τῶν Ἀθηνῶν⁵. Αἱ μεταβολαὶ αὗται εἶναι εἰς τοιαύτας περιπτώσεις εὐεξήγητοι, δεδομένου ὄντος, ὅτι ἡ πρὸς κατάληψιν ἀνωτέρας θέσεως ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ τάξει τοῦ Πατριαρχείου προσπάθεια δὲν ἦτο ἀσυνήθης⁶. Τὴν τάξιν δὲ ταύτην, ἣτις εἶναι πολὺ παλαιὰ, ἐπεξήγησε νὰ καταστεῖλῃ ἡ Ἐκκλησία, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἐπεδιώκετο ἡ πραγματοποίησις της διὰ πολιτικῶν μέσων, διὰ τοῦ 12ου κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου⁷. Ἦτο δέ, ὡς νομίζομεν, φυσικόν, ὅτι αἱ μητροπόλεις, αἵτινες νεωστὶ ἀνυψωθεῖσαι κατόρθωσαν μεταγενεστέρως νὰ καταλάβωσιν ἀνωτέραν θέσιν, ἐκτοπίσασαι ἄλλας

¹) Πρβ. «*Ἀρμενίας ἱστορία*» ἐν Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη. Τόμ. Β'. Ὁ De Boor κἀμνει τὴν αὐτὴν παρατήρησιν. Z. K. G. 1894 σελ. 576.

²) Gelzer: Descriptio Orbis Romana. Τοῦ αὐτοῦ: Ungedruckte κλπ. σελ. 564.

³) Gerland, ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 9.

⁴) Ἡ ἐν τῷ β'. μέρει ἐμφάνισις ταύτης ὡς 20ῆς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀποτέλεσμα σφάλματος τοῦ ἀντιγράφου, ὡς τοῦτο δεικνύεται ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς 7ης Οἰκουμενικῆς Συνόδου.

⁵) Gelzer: Ungedruckte κλπ. σελ. 550.

⁶) Parthey σελ. 322.

⁷) Α. Ἀλβιζάτου: Οἱ Ἴεροὶ Κανόνες, Ἀθήνα, 1925. Πρβλ. καὶ ἐρμηνείαν τοῦ 38 κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ ὑπὸ Βαλοαμῶνος, Migne 134, 644.

καθίσταντο πλέον εϋμετακίνητοι. Είναι γεγονός αναμφισβήτητον, ὅτι ὅσον κατωτέρα ἦτο ἡ θέσις μητροπόλεως τίνος τόσοσιν μεγαλύτεραι καὶ εὐκολώτεραι καθίσταντο αἱ μεταβολαὶ διὰ τὰς ὁποίας συνέτρεχον διάφοροι, ὡς εἶδομεν, παραγόντες. Αἱ ἀρχαιότεραι μητροπόλεις κατώρθωσαν εὐχερέστερον γὰρ διατηρηθῆσαι, κατὰ τοὺς μετὰ τὸν 9ον αἰῶνα χρόνους, εἰς τὰ ἀρχαῖα αὐτῶν ἐν τῇ τάξει τῆς προκαθεδρίας «δικαίαια»— Παραδείγματα εὐρίσκει τις εἰς τὰ Notitia 11 καὶ 12 παρὰ τῷ Parthey.

4. Νεαὶ μεταβολαὶ εἰς τὴν ἀκολουθίαν τῶν ἐπομένων μητροπόλεων μέχρι τῆς τῶν Μύρων (κγ) δὲν ἐπῆλθον· ἡ ἀριθμητικὴ ὁμως «τάξις» ἤλλαξε, συνεπεία τῶν νέων προσθηκῶν καὶ μεταβολῶν περὶ ὧν ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω. Αἱ ἀπὸ τοῦ σημείου ὁμως τούτου μέχρι τῆς 30ῆς μητροπόλεως ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ εἶναι σημαντικαί. Ἡ παλαιὰ μητρόπολις Ἀφροδισιάδος τῆς Καρίας ἀναγράφεται πλέον ὡς Στανουόπολις, 27ῆ τὴν σειρᾶν, ἐνῶ πρότερον ἦτο 20ῆ! Πράγματι ὁμως ἀπώλεσε 2 θέσεις, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι προσετέθησαν πρὸ αὐτῆς 5 νεαὶ μητροπόλεις. Εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους κατορθῶναι βεβαίως ὡς ἀποκτῆσθαι ὑψηλοτέραν θέσιν, ἀλλὰ δὲν φθάνει τὴν παλαιάν. Τὸ αὐτὸ συνέβη καὶ εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰκονίου. Περιέργως εἶναι ἡ ἀναγραφὴ τῆς Νικοπόλεως ὡς 29ῆς ἐν τῷ α'. μέρει καὶ ὡς 13ῆς ἐν τῷ δευτέρῳ. Πρὸς τὴν ἀναγραφὴν τῶν μητροπόλεων, ὡς εἶδομεν, συμφωνεῖ καὶ ὁ κατάλογος τῶν παρόντων κατὰ τὴν 7ην συνεδρίαν τῆς Ζ' Οἰκ. Συνόδου, ὅσπερ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι τὴν πραγματικὴν θέσιν δεικνύει τὸ πρῶτον μέρος. Ὡς πιθανὴν ἐξήγησιν τῆς διαφορᾶς ταύτης θεωρῶ τὴν ἐξῆς: Ἐν τῷ χειρογράφῳ τῷ περιέχοντι τὰς ἐπισκοπὰς τῶν μητροπόλεων τοῦ Ἰλλυρικοῦ εὐρίσκοντο ἀναγεγραμμένα ὁμοῦ αἱ δύο μητροπόλεις τῆς Ἡπείρου, ἡ τῆς Νικοπόλεως ὡς α'. (13ῆ ἐν τῷ κώδικι) καὶ ἡ τοῦ Δυρραχίου ὡς β'. (14ῆ ἐν τῷ κώδικι) καὶ ἀντεγράφησαν ὡς ἦσαν, χωρὶς νὰ παρατηρηθῇ ὑπὸ τοῦ ἀντιγράφου, ὅτι οὕτω μετεβάλλετο ἡ τάξις. Ὡς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ Νικοπόλεως παρατηροῦμεν τὰ ἐξῆς: Εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον εὐρίσκεται ὁ Νικοπόλεως εἰς πολὺν χαμηλὴν θέσιν¹⁾. Εἰς τὴν Ε, ΣΤ' καὶ Πενθέκτην Οἰκ. Σύνοδον οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἐξ ἑμῶν τῆς Ἡπείρου παρέστη, ἐνῶ εἰς τὴν Ζ' Οἰκ. παρέστη ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως Ἀναστάσιος²⁾. Ἡ θέσις του λοιπὸν αὐτῆ οὐδεμίαν παρουσιάζει διαφορὰν πρὸς τὴν ἤδη γνωστὴν παλαιάν θέσιν αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα ἀναγράφεται μόνον ἐν τῷ β'. μέρει τοῦ κώδικος ἡ μητρόπολις Σελευκείας τῆς Ἰσαυρίας, ἣτις ἀνῆκε πρότερον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Ἀντιοχείας. Ἰδοὺ πῶς διατυπώνει τὰ τῆς ὑπαγωγῆς τῆς μητροπόλεως ταύτης ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως «ὡσαύτως (ἐννοεῖται τὸ «προσετέθησαν τῇ Συνόδῳ τῆς Κων/πόλεως») καὶ ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Διοικήσεως ἀποσπα-

¹⁾ Mansi II σελ. 568.

²⁾ Mansi ἐνθ. ἀνωτ.

³⁾ Εἰς τὸ τακτικὸν τοῦ Λέοντος Γ'. ἡ ἐπαρχία ὀνομάζεται πλέον Παμφυλίας.

σθεις ὁ Σελευκείας Ἰσαυρίας³⁾ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῷ ὄντων εἴκοσι τεσσάρων Ἐπισκόπων». Ἡ αἰτία διατυπῶνται χαρακτηριστικῶς οὕτω, «διὰ τὸ ὑπὸ τῶν Ἐθνῶν κατέχεσθαι». Αὐτὴ ἦτο ἡ ἀρχαία γνώμη, ἡ ὁποία ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων. Ἡ ἀληθὴς ὁμως αἰτία τῆς ἀποσπάσεως τῆς Σελευκείας τῆς Ἰσαυρίας ἀπὸ τοῦ Πατριαρχείου τῆς Ἀντιοχείας ὑπῆρξε κατὰ τὸν Gelzer ἡ αὐτὴ πρὸς ἑκείνην, ἣτις παρεκίνησε τὸν Λέοντα τὸν Γ'. εἰς τὸ ν' ἀποσπάσει τὸ Ἰλλυρικὸν καὶ τὴν Ν. Ἰταλίαν ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ρώμης, δηλὰ διῆ διωσμένην τοῦ Ἀντιοχείας πρὸς τὴν περὶ τῶν εἰκόνων πολιτικὴν τοῦ Λέοντος. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ H. Gelzer, στηρίζεται, νομίζω, ἐπὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀντιθέσεως τῆς Παλαιᾶς πρὸς τὴν Νεάν Ρώμην καὶ ἔχει πολλὰ τὰ ὑπὲρ ἑαυτῆς. Ἐν τούτοις ὁμως φαίνεται ὀρθότερα ἡ ἀρχαία γνώμη καθ' ἣν, ἡ ἐκονομαχία παρέσχεν ἀπλῶς τὴν ἀφορμὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδέας τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ διοικητικῆς ἐνότητος τῶν ἐπαρχιῶν τῶν ὑπαγομένων πολιτικῶς ὑπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διότι αἱ ἀνωτέρω ἐπαρχίαι, ὑπαγόμεναι πολιτικῶς ὑπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάγονται ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἀρχιερέως εὐρισκομένου ἔξω τῶν ὁρίων τοῦ Κράτους⁴⁾. Ὁ Λέων ὁ Γ'. ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Gelzer⁵⁾, ὅστις ἐφήρμωσε τὴν ἀρχὴν ταύτην. Καὶ τὸ γεγονός τούτο, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε σημαντικόν, ἐξαιρεται διὰ μακρῶν ὑπὸ τοῦ Κ. Παπαρηγοπούλου. Ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶχε διατυπωθῆ πολὺ ἐνωρίτερον, ὅτε δηλαδὴ ἡ πολιτικὴ (διοικητικὴ) μᾶς ἐπαρχία μεταβολὴ συνεπίγητο καὶ ἐκκλησιαστικὴν τοιαύτην⁶⁾.

Ἡ αὕτη Σελεύκεια ἀναφέρεται ἐν τῷ α'. μέρει ὡς Ἀρχιεπισκοπή. Ἡπιθανότερα ἐξήγησις τῆς ἀντιφάσεως ταύτης εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἡ Σελεύκεια ἐν ἀρχῇ μὲν καὶ εὐθὺς ὡς ἀποσπάσθη ἐκ τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, κατετάγη ὡς αὐτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπή, μετὰ ταῦτα δὲ κατέλαβε τὴν θέσιν τῆς 30ῆς μητροπόλεως χωρὶς νὰ ἀναγραφῇ καὶ εἰς τὸ Α' μέρος ὡς μητρόπολις. Τὴν θέσιν ταύτην φαίνεται διατηροῦσα καὶ εἰς τὰ Νέα Τακτικά τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου. Εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς δὲν ὑπογράφει εἰς τὴν κανονικὴν θέσιν. Ἴσως νὰ εἶναι τοῦτο τυχαῖον. Εἰς τὴν Πενθέκτην ἐμφανίζεται ὡς Μητροπολίτης Σελευκείας ὁ Μακρόβιος, ὅστις καὶ ὑπογράφει πρὸ τοῦ Τυάνων (ιδ'). Εἶναι δὲ περιέργον, ὅτι τὰ Notitia 6, 8, καὶ 9 δὲν ἀναγράφουσι τὴν Σελεύκειαν, ἣτις εἶναι βέβαιον, ὅτι παρέμεινεν ὑπὸ τὸ Οἰκ. Πα-

⁴⁾ Ἡ Σελεύκεια ἦτο, πρὸ τῆς ἀποσπάσεως, τῆ Μητρόπολις τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Parthey ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 142.

⁵⁾ Jahrbücher für Protest. Theologie, 1886, 356.

⁶⁾ Τὴν τροποποίησιν τῆς γνώμης μου ὀφείλω εἰς ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ εισηγητοῦ-καθηγητοῦ, κ. Βασ. Στεφανίδου.

⁷⁾ Αὐτόθι.

⁸⁾ Σχετικὸς εἶναι καὶ ὁ λθ'. κανὼν τῆς 7ης ἐν Τρούλφ Οἰκ. Συνόδου, «τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ ἡ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τάξις ἀκολουθήτω», πρβλ. Ράλλη καὶ Ποτλῆ Β', σελ. 394.

τριαρχείον καθ' ὅλον τὸν 9ον αἰῶνα¹. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι σημαντικόν διὰ τὴν περὶ τῶν ἀνωτέρω ἀναγραφῶν κρίσιν μας. Νομίζω δ' ὅτι τοῦτο εἶναι ἔν ἐπὶ πλέον ἐπιχείρημα ἐναντίον τῆς γνώμης τοῦ Gelzer², καθ' ἣν τὰ ἐν λόγῳ Notitia ἀντιπροσωπεύουσι τὴν προσωρινὴν «τάξιν» τὴν κατασταθεῖσαν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Νικηφόρον. Ἀλλὰ περὶ τούτου θὰ γίνῃ ὁ προσήκων λόγος εἰς τὸ α'. κεφάλαιον τοῦ Β' Μέρους³ τῆς μελέτης ταύτης.

5. Ἀπὸ τῆς μητροπόλεως Πέργης (λ—λς') μέχρι τῆς Ἱεραπόλεως (τῆς τελευταίας παλαιᾶς μητροπόλεως) ἐπῆλθον ἀρκετὰ σημαντικαὶ μεταβολαί. Ἡ μητρόπολις Σεβαστείας⁴ ἀπὸ 11ῃ παρουσιάζεται ἐνταῦθα ὡς 31ῃ, καὶ εἰς τὸ βον μέρος ὡς 17ῃ. Ἐξηγήσιν τῶν διαφορῶν τούτων εἶναι δύσκολον νὰ εὐρωμεν, ἐφ' ὅσον δὲν παρέστη ὁ Μητροπολίτης Σεβαστείας εἰς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Ἀξιοσημείωτον πάντως εἶναι, ὅτι εἰς τὰ «Τακτικά» τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου ἀνακτᾷ ἡ Σεβαστεία τὴν παλαιὰν αὐτῆς θέσιν. Αἱ μητροπόλεις Ρόδου, Φάσιδος, Ἀδριανουπόλεως καὶ Ἱεραπόλεως δὲν ἔχασαν ἀναλόγως πολλὰς θέσεις, δεδομένου, ὅτι αἱ πλεῖσται ἐξ αὐτῶν δὲν ἀπώλεσαν οὐδὲ τὰς 5 θέσεις, ὅσαι δῆλα δὴ εἶναι αἱ προστεθεῖσαι πρὸ αὐτῶν νέαι μητροπόλεις.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο λήγει ἡ συμφωνία ἢ ὑφισταμένη μεταξὺ τοῦ παρισινοῦ κώδικος καὶ τῶν πρακτικῶν (ιδίᾳ τῆς 7ης Συνεδρίας) τῆς Ζ' Οἰκ. Συνόδου. Τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι αξιοσημείωτον διὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἡμετέρου κώδικος, δεδομένου ὅντος, ὅτι ὑπάρχουν μεταγενέστεραι ἀναγραφαὶ μὴ πλήρεις, ἢ χρησιμοποίησις τῶν ὁποίων ἐξαρτᾶται κυρίως ἐκ τῆς ιστορικῆς ἀξίας τοῦ ἡμετέρου κώδικος, συγκριτικῶς ἐξεταζομένου, τοῦτο μὲν πρὸς τὰς ἀναγραφὰς ταύτας καὶ τὰς τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, τοῦτο δὲ πρὸς τὰ πρακτικά τῶν συγχρόνων αὐτοῖς καὶ γνωστῶν εἰς ἡμᾶς συνοδικῶν καταλόγων. Πρὸ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ κώδικος τούτου δὲν ἠδύναντο νὰ κριθῶσιν ὀρθῶς οἱ κατάλογοι τῶν παρόντων κατὰ τὴν Ζ' Οἰκ. Σύνοδον, ἐφ' ὅσον μάλιστα τὰ πρακτικά αὐτῆς παρουσιάζουσι διαφορὰς μεταξὺ τῶν διαφορῶν συνεδριῶν. Ὅτι δὲ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ὑπάρχῃ κατάλογος, περιέχων τὴν τάξιν, ἣς ἐπεκράτησεν ἐν τῷ Π/χείῳ μετὰ τὴν προσθήκην τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς Κάτω Ἱταλίας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, δὲν ὑπετέθη ἀτυχῶς ἐξ ἀρχῆς καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀπεδόθη, ἰδίᾳ εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ἢ σημασία ἐκείνη, ἢ ὅποια ἔπρεπε ν' ἀποδοθῆ εἰς τὴν εὐρεσίαν του⁴. Ἐκ τῶν πρακτικῶν λοιπὸν τῆς Ζ' Οἰκ. ἐμφαίνεται, ὅτι αἱ ὑπόλοιποι μητροπόλεις, δῆλα δὴ ἀπὸ τῆς 36ης καὶ ἔφεξῆς,

¹) Parthey σελ. 74—75 (Βασίλειος).

²) Ungedruckte κλπ. σελ. 546.

³) Περὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης πρβλ. Gerland ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 45 καὶ 46.

⁴) Τὴν συμφωνίαν τοῦ Παρ. κώδικος πρὸς τὰ πρακτικά τῆς Ζ' Οἰκ. ἐξάγει, ἀλλὰ μὲ ἀρκετοὺς δισταγμοὺς ὁ De Boor εἰς τὸ III μέρος τῆς πραγματείας αὐτοῦ, περὶ ἧς γράφω ἐν τῇ εἰσαγωγῇ μου.

οὔτε μετέσχον οὔτε ἀντιπροσώπους ἀπέστειλαν εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην. Ἴσως τοῦτο εἶναι εὐεξήγητον, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν κατὰ ποίαν ἐποχὴν συνήλθεν ἡ Ζ' Οἰκ. Σύνοδος. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν μεγάλων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σλαύων κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τῶν ἐν τῇ Νοτίῳ Ἱταλίᾳ κτήσεων τοῦ Βυζαντίου. Αἱ ἐπιδρομαὶ αὗται ἀρξάμεναι, ἀραιότερον πως, περὶ τὰ τέλη τοῦ 7ου αἰῶνος ἐσυνεχίσθησαν καθ' ὅλον τὸν 8ον αἰῶνα τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος. Πάντως δὲ πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶχε συνταχθῆ ἡ ἀναγραφὴ τοῦ παρισινοῦ κώδικος, διότι αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Σλαύων ἀσφαλῶς ἐπέφεραν καταστροφὰς τοιαύτας, ὥστε νὰ περιορισθῆ κατὰ πολὺ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ Παρισινῷ κώδικι ἀναγραφομένων ἐπισκοπῶν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὰς μητροπόλεις τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Τοῦτο καθίσταται φανερόν ἐκ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (911), διότι οὐδεμία ἀτυχῶς ἄλλη ἀναγραφὴ ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου αἰῶνος περιλαμβάνει ἐπισκοπὰς τοῦ Ἰλλυρικοῦ (διότι μητροπόλεις ἀναγράφονται εἰς τὰς ἀναγραφὰς τοῦ 9ου αἰῶνος) ἐκτὸς τοῦ Παρισινοῦ κώδικος καὶ τοῦ «Τακτικοῦ» τοῦ Λέοντος¹. Εἶναι δὲ ἀπορίας ἄξιον πῶς ἐγράφη, ὅτι τὰ τακτικά τοῦ 9ου αἰῶνος ἀναφέρουσιν ἐπισκοπὰς ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι, ἐνῶ μόνον ἐν κυρίως τακτικὸν ἀναφέρει ἐπισκοπὰς τῆς Κρήτης καὶ οὐδὲν πλέον. Πάντως ὁμοῦς ὁ ἡμέτερος κώδιξ παρουσιάζει γενικῶς τὴν κατάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τὸ α'. ἡμῖν τοῦ 8ου αἰῶνος, διότι θὰ ἦτο παράδοξον νὰ δεχθῶμεν, ὅτι διὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς νέας «τάξεως προκαθεδρίας» τῶν μητροπόλεων καὶ ἀρχιεπισκοπῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἐν τῷ Οἴκῳ. Πατριαρχείῳ, ἐχρησιμοποιήθησαν χειρόγραφα, περιέχοντα ἐπισκοπὰς, αἵτινες εἶχον πρὸ πολλοῦ πᾶσαι ἐξαφανισθῆ. Εἶναι δὲ δι' ἡμᾶς βέβαιον, ὅτι π. χ. αἱ Ἀθῆναι δὲν ἔπαυσαν, κατὰ τοὺς ζοφεροὺς τούτους διὰ τὴν Ἑλλάδα χρόνους, νὰ ἔχουσι τὸν ἀρχιερέα των, ἐφ' ὅσον κατὰ τὸ 200ετὲς διάστημα, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 680 μέχρι 889² ἀριθμοῦνται 15 μητροπολίται καὶ πιθανώτατα δύο ἐπίσκοποι πρὸ τούτων (περὶ τῶν Ἀθηνῶν πρβλ. κατωτέρω ἐκτιθέμενα). Περιορίσθη λοιπὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκοπῶν, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἐξηφανίσθησαν πᾶσαι. Πάντως πιστεύω, ὅτι αἱ πλεῖσται τούτων θὰ ὑπῆρχον, ὅταν συνετάχθη τὸ πρωτότυπον τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ἡμετέρου κώδικος. Τοῦτο ἐνισχύεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι κατὰ τὸ 727 οἱ «Ἑλλαδικοὶ» ἐκήρυξαν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ εἰκονομάχου Αὐτοκράτορος καὶ παρεσκευάσαν τὴν γνωστὴν ἐκστρατείαν, ἧς ἠγοῦντο ὁ Ἀγαλλιῶν, ὁ Στέφανος καὶ ὁ ὑπὸ τῶν Ἑλλαδικῶν ἀναδειχθεὶς Ψευδοαυτοκράτωρ

¹) Ἦτο ἀνάγκη ἐνταῦθα νὰ μνημονεύσῃ τὴν μοναδικὴν ἐξάφαισιν τῶν Not. 8 καὶ 9, αἵτινα περιλαμβάνουσιν ἐπισκοπὰς μόνον τῆς Κρήτης. Parthey σελ. 107 καὶ 185.

²) Χρυσ. Παπαδοπούλου. Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν, Ἀθῆναι 1928. σελ. 111.

Κοσμάς¹. Θὰ ἦτο δυνατόν μία χώρα κατεστραμμένη (ὡς ὑπέθεσεν ὁ παραδοξολόγος Fallmeyer) νὰ παρασκευασθῆ μίαν τοιαύτην θαλασσίαν ἐκστρατείαν; Νομίζω λοιπόν, ὅτι ἡ παρισινή ἀναγραφή συμπληροῦ τὰ κατὰ τῆς θεωρίας τοῦ περιβοίου τούτου λεχθέντα.

6. Αἱ ἀπὸ τῆς μητρ. Ἱεροπόλεως μέχρι Φιλίππουπόλεως (λς'-.μα') περιλαμβανόμεναι Μητροπόλεις εἶναι πᾶσαι νέαι προσθήκαι εἰς τὴν μητροπολιτικὴν «τάξιν». Αἱ δυσχέρειαι, αἵτινες γεννῶνται κατὰ τὴν ἔρευναν αὐτῶν προέρχονται τοῦτο μὲν ἐκ τῆς ἀριθμῆσεως καὶ ἀναγραφῆς τινῶν ἐξ αὐτῶν μόνον εἰς τὸ β' μέρος τοῦ κώδικος καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς προκαλουμένης ἀλλαγῆς τῆς τάξεως τοῦτο δέ, ἐκ τοῦ ὅτι ἐπίσης τινὲς ἐξ αὐτῶν θεωροῦνται ὡς πρὸ πολλοῦ ἀπολεσθεῖσαι διὰ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν (ἦτοι ἀπὸ τοῦ 679)². Ἐπειδὴ δὲ κυρίως τὰς περισσοτέρας τῶν δυσχεριῶν παρέχει ἡ ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἐμφανιζομένη ἀναγραφή τῶν «αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν» Ὁδυσσοῦ, Γοιθείας³ καὶ Τόμης, ὡς μητροπόλεων θὰ ἐξετάσω προηγουμένως ταύτας ὁμοῦ καὶ μετὰ ταῦτα θὰ συνεχίσω τὴν περὶ τῶν ὑπολοίπων νέων μητροπόλεων τοῦ τμήματος τούτου ἔκθεσίν μου.

Αἱ δυσχέρειαι περὶ τῶν ὁποίων ὁμίλησα ἀνωτέρω θὰ ἠδύναντο ἴσως νὰ ὑπερνηκηθῶσιν, ἐὰν ἐγνωρίζομεν καλῶς τὴν προτέραν ἐκκλησιαστικὴν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἱστορίαν. Ἀκριβῶς δὲ περὶ τῆς ἐκκλ. ὀργανώσεως καὶ ζωῆς τῶν περιφερειῶν τούτων σχεδὸν δὲν γνωρίζομεν παρά ἐλάχιστα. Ἐντεῦθεν ἀποβαίνει δυσχερὴς ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν πηγῶν (ἐὰν δῆλα δὴ αὗται ἦσαν πολιτικαὶ ἢ ἐκκλησιαστικαὶ) ἐξ ὧν ἠντησεν ὁ συντάκτης τῆς ἀναγραφῆς ταύτης ὡς καὶ ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τῶν πηγῶν τούτων. Ἐς παρακολουθήσωμεν ἤδη κατὰ σειράν τὰς ἐλάχιστας γνωστάς περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων πληροφορίας τῶν χρόνων τούτων.

Περὶ τῆς «Ὁδυσσοῦ» ἔχομεν, ἐκτὸς τοῦ παρ. κώδικος, τὰς ἀναγραφὰς τοῦ Ἐπιφανίου, ὡς ἐπίσης καὶ τὰς ἀνωνύμους 6 καὶ 8 καὶ τέλος τὴν τοῦ Βασιλείου. Εἰς τὰς τέσσαρας τελευταίας φέρεται σταθερῶς ὡς α'. «αὐτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπῆ» τῆς ἐπαρχίας Μυσίας, χωρὶς νὰ χαρακτηρίζεται αὕτη (ἢ ἐπαρχία) ὡς α'. ἢ β'. Αἱ τελευταῖαι αὗται πηγαὶ εἰς οὐδὲν βοηθοῦσιν, ἐφ' ὅσον οὐδὲν πληροφοροῦσι περὶ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Ἐν ἀντιθέσει λοιπὸν πρὸς τὰς ἀναγραφὰς τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος ὁ παρισινὸς κώδιξ παρουσιάζει τὴν Ὁδυσσοῦν ὡς μητρόπολιν (μετὰ τὸν 9ον δὲν μνημονεύεται πλέον) ἐπικεφαλῆς τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Μυσίας α'. Τὴν ἀντίφασιν

¹) H. Gelzer. Die Kirchliche Geographie Griechenlands vor den Slaven-einbruch, ἐν ZwTh, 1892, σελ. 430.

²) Αὐτόθι σελ. 426.

³) Αὕτη δὲν ἀναγράφεται παρὰ τῷ Ἐπιφανίῳ οὔτε εἰς τὰς ἀναγραφὰς τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος. Τοῦναντίον ἀναγράφεται εἰς τὰς ἀρχιεπισκοπὰς τῆς Ἀναγραφῆς Λέοντος τοῦ Σοφοῦ (βλέπε κατωτέρω σχετικὸν πίνακα).

λοιπὸν ταύτην θὰ ἐπιζητήσωμεν ν' ἄρωμεν, χωρὶς βέβαια νὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν μετ' ἀσφαλείας τι τὸ ὀριστικόν, ἐφ' ὅσον στερούμεθα θετικῶν περὶ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων πληροφοριῶν, μετὰ τὰ τέλη τοῦ 7ου αἰῶνος, ὅτε θεωροῦνται, ὅτι περιήλθον αἱ ἐπαρχίαι αὗται εἰς χεῖρας τῶν βαρβάρων¹.

Τὰς πληροφορίας ταύτας τῶν ἀναγραφῶν εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ συγκρίνωμεν πρὸς τὴν παλαιότεραν, πολιτικὴν, ἀναγραφήν τοῦ Ἱεροκλέους καὶ τὴν ἀπαντητικὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἐπισκόπου τῆς περιφερείας ταύτης πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Λέοντα (458 μ. Χ.), περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῆς Δ'. Οἰκ. Συνόδου². Πᾶσαι αἱ πόλεις αἱ ἀναγεγραμμέναι παρὰ τῷ Ἱεροκλεῖ ἀναγράφονται ἐπίσης καὶ εἰς τὸν παρισινὸν κώδικα, ἀλλ' ἠδῆ μὲν αἰσθητὰ κατὰ μίαν ἦτοι τὴν ἐπισκοπὴν Παλαιστίνης, ἥτις κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ De Boor³ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴν Παλαιστολοῦ.

Παρὰ ταῦτα δὲν δυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ἡμετέρου κώδικος ἀντέγραψε τὸν Ἱεροκλέα, διότι ἡ τάξις εἶναι τελειῶς διάφορος τῆς τοῦ Ἱεροκλέους⁴.

Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ λεχθῆ προκειμένου καὶ περὶ τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Λέοντα, ἐν τῇ ὁποίᾳ μάλιστα δὲν ὑπογράφει ὁ Μαρκιανούπολεως. Ἐπειτα δὲ ἐνῶ παρὰ τῷ Ἱεροκλεῖ ἀναγράφεται ὡς πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας ἡ Μαρκιανούπολις, ὡς πολιτικὴ δῆλα δὴ μητρόπολις, ἐνταῦθα ἀναγράφεται ὡς ἐκκλ. μητρόπολις ἢ Ὁδησοῦς, ἥτις ἐν μὲν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Λέοντα φέρεται ὡς ἡ Ἐπισκοπὴ παρὰ δὲ τῷ Ἐπιφανίῳ ὡς αὐτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπῆ. Ἐκ τούτων καθίσταται δῆλον, ὅτι ὁ συντάξας τὸ β' μέρος τοῦ πρωτοτύπου τῆς παρισινής ἀναγραφῆς ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν κατάλογον περιέχοντα τὴν ἐκκλ. διοικητικὴν τάξιν τῶν Ἱεραρχῶν τῆς Μυσίας, ὡς ἦτο αὕτη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 7'. αἰῶνος. Ἐκ τῆς ἐπαρχίας ὅμως ταύτης δὲν διέγραψεν ὁ συντάκτης τὰς ἐπισκοπὰς ἐκεῖνας, αἵτινες ὑπήγοντο, ἤδη ἀπὸ μακροῦ χρόνου, ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Μαρκιανουπόλεως. Νομίζω δ' ὅτι ἡ παρισινή ἀναγραφή μᾶς διέσωσε τὰ ἴχνη μιᾶς μεταβολῆς γενομένης κατὰ τὸ β'. ἡμῖσι τοῦ 7ου αἰῶνος⁵. Ἡ μεταβολὴ αὕτη συνίσταται εἰς τὸν καταρτισμὸν β'. μητρ. περιφερείας εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας τοῦ Αἴμου. Δὲν θεωρῶ λοιπὸν ὡς πιθανὴν τὴν γνώμην, καθ' ἣν ἡ ἐπαρχία Αἰμιμόντου (Μαρκιανούπολις) ἀντικατέστησε κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὴν Μυσίαν. Πιθανώτερον εἶναι, ὅτι ὁ ἡμέτερος κώδιξ διεφύλαξε τὴν τελευταίαν ἱστορικὴν μαρτυρίαν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς θέσεως τῶν ἐπαρχιῶν τούτων κατὰ τὴν ἑναρξιν τῆς κυρίως βυζαντινῆς περιόδου. Πάντως οὐδὲν τὸ ἀπολύτως ἐξηκριβωμένον εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῆ εἰς τὴν

¹) Gelzer, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 426.

²) Mansi, VII, 546.

³) Zeitschrift für Kirchengeschichte, 1894 σελ. 587.

⁴) Parthey, σελ. 5-6.

⁵) ZKG ἐνθ' ἄνωτ.

προκειμένην περίπτωσιν. Ἀργότερα ἐλπίζω νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὡς καὶ τῆς ἐπομένης.

Κατόπιν τούτου ἔρχομαι εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν κατὰ τὴν τέως Ἀρχ/πὴν Τόμης τῆς ἐπαρχίας Σκυθίας. Αἱ περὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὑπάρχουσαι πληροφορίαι βεβαιοῦσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν εἰς παλαιότερους χρόνους ὑπαρξιν τῆς ἐπισκοπῆς Τόμης, ἣτις φαίνεται νὰ προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν μετὰ τὸ 451 μ. Χ. (πρβλ. πίνακα Β') ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' καὶ ἐφ' ἑξῆς. Τὸ λυπηρὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι, ὅτι δὲν εὐρίσκομεν ἀντιπροσώπους τῶν ἐπισκοπῶν τούτων εἰς τὰς συνόδους, οὕτως ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν πότε περίπου ἔπαυσαν νὰ ὑπάρχωσιν ἐκκλησιαστικῶς αἱ ἐπαρχίαι αὗται. Πάντως ὅμως τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ 7ου αἰῶνος οἱ βάρβαροι κατακλύζουσι τὰς ἐπαρχίας ταύτας. Ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἐπισκοπῶν, τὴν «τάξιν» καὶ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ὑφίστανται οὐσιωδέσταται διαφοραὶ πρὸς τὸν Συνέκδημον τοῦ Ἱεροκλέους, οὕτως ὥστε ἀποκλείεται πᾶσα ἀντιγραφή. Ἐπομένως ἔχομεν τὴν αὐτὴν περίπτωσιν πρὸς τὴν τῆς «Ὀδυσοῦς». Ἀμφοτέραι δὲν ἀναγράφονται φυσικὰ εἰς τὸν κατάλογον τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν τοῦ παρισινοῦ κώδικος. Καὶ τοῦτο εἶνε ἀξιοσημείωτον διὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀξιοπιστίαν.

Αἱ περὶ τῆς ἐκκλ. ἐπαρχίας Γοτθείας ὑπάρχουσαι εἰδήσεις συμπληροῦνται διὰ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ἡμετέρου κώδικος. Περαιτέρω ἐκτὸς τῶν Ἀρχ/πῶν Χερσῶνος καὶ Βοσπόρου, αἵτινες συχνὰ ἐμφανίζονται εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν Συνόδων καὶ τὰς ἀναγραφὰς τοῦ Οἰκ. Π/χειοῦ, ἐγνωρίζομεν περὶ ἑνὸς ἐπισκόπου Φαναγαρίας¹ τὰς περὶ τοῦ ὁποίου ἐλαχίστας εἰδήσεις συνέλεξεν ὁ Le Quien². Αἱ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς λοιπὸν ὀργανώσεως τῶν ἐπαρχιῶν τούτων εἰδήσεις τῆς παρισινῆς ἀναγραφῆς εἶναι πολὺτιμοι, ἐφ' ὅσον μάλιστα στερούμεθα ἄλλων συγχρόνων ἱστορικῶν πληροφοριῶν. Ὅτι δὲ αἱ εἰδήσεις αὗται σχετίζονται πρὸς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα βεβαιοῦται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῶν μεταγενεστέρων τακτικῶν ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς. Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπογράφει ὁ Γοτθείας πρῶτος μὲν μεταξὺ τῶν μητροπολιτῶν πότε δὲ μεταξὺ τῶν αυτοκεφάλων ἀρχ/πῶν καὶ δὴ εἰς ὑψηλὴν θέσιν, ἐνῶ εἰς τὴν ἀναγραφὴν Λέοντος τοῦ Σοφοῦ φέρεται ὡς 46ῃ αυτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπῆ³. Ὁ De Boog ἐπιζητήσας νὰ ἐξηγήσῃ τ' ἀνωτέρω διευτύπωσε τὴν ὀρθὴν γνώμην, καθ' ἣν φαίνεται, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Γοτθείας στηριζόμενος εἰς προηγουμένην ἀνεξαρτησίαν του εἶχε κατὰ τοὺς

¹) Αὐτόθι σελ. 588-9

²) Oriens Christianus I. 1327-28.

³) Εἶναι ἴσως ἀξιοσημείωτον, ὅτι πᾶσαι αἱ ἀναγραφαὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος οὐδὲν γνωρίζουσι περὶ τῆς Γοτθείας. Πρβλ. τοὺς πίνακας τοῦ β'. τεύχους.

χρόνους τούτους ἀξιώσεις ἐπὶ μιᾶς ἀνωτέρας θέσεως ἐν τῇ Ἱεραρχικῇ «τάξει» τοῦ Π/χειοῦ, ὡς οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Μυσίας καὶ Σκυθίας. Τὴν θέσιν ταύτην ἀπώλεσε μὲν βραδύτερον, ἴσως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 9ου αἰῶνος, ἔνεκα τῆς ἀπογυμνώσεως τῆς ἐπαρχίας του κατὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν βαρβάρων, ἀλλὰ κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα ἀνυψώθη καὶ πάλιν εἰς μητροπολίτην καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ἡ σχετικὴ ἔκθεσις Ἀνδρονίκου τοῦ γέροντος¹. Ὑπὲρ τῆς αὐθεντικότητος τοῦ ἡμετέρου καταλόγου συνηγορεῖ καὶ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ὡς μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας ὀνομαζομένη Λόρος, εἶναι γνωστὴ ἐκ μεταγενεστέρων εἰδήσεων οὐ μόνον ὡς κύριον κέντρον γοθικῶν τινων φύλων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀρχιεπισκοπῆ².

Αἱ μητροπόλεις τῶν Σαρακουσῶν καὶ τοῦ Ρηγίου τῆς Κάτω Ἰταλίας ἀναγράφονται ἐνταῦθα ἐν σχετικῶς χαμηλῇ θέσει, ἐνῶ μεταγενεστέρως κατορθοῦσι νὰ καταλάβωσιν ὀπωδῆποτε ὑψηλότερας θέσεις, εἰ καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους παραμένουσιν οἱ μητροπολίται αὐτῶν ἐν Κόνστ/πόλει ὄντες μακρὰν τῶν ἐδρῶν των, ἔνεκα τῶν μεγάλων ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν.

Ἐκ τῶν ἀκολουθουσῶν μητροπόλεων ἡ τῆς Φιλιππουπόλεως φέρεται ἐνταῦθα εἰς πολὺ κατωτέραν θέσιν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἄλλοτε κατεῖχε, καίτοι ἦτο μία τῶν παλαιότερων μητροπόλεων τοῦ Πατριαρχείου. Ἡ μητρόπολις Φιλιππουπόλεως κατ' ἀρχὰς μὲν ὑπεβιβάσθη ἀπὸ 24ῃ εἰς 26ῃν καὶ 28ῃν, κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος εἰς 41ῃν, κατώρθωσεν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ νὰ ἀνυψωθῇ εἰς τὴν 36ῃν θέσιν. Τὰ σημεῖα τῆς προσεγγίσεως μεταξὺ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισινοῦ κώδικος καὶ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ Λέοντος εἶναι κατάδηλα, ἐνῶ ἀντιθέτως ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος, ἐν αἷς φέρεται ἡ Φιλιππούπολις ἢ ὡς 28ῃ ἢ ὡς 29ῃ, καθιστᾷ φανεράν τὴν ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς πραγματικότητος ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀναγραφῶν τούτων. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν παρατηρήσεων τούτων θὰ ἦδυνάμην ἴσως νὰ προσθέσω, ὅτι παρατηρεῖται γενικῶς ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς τὸ ἐξῆς φαινόμενον, ὅτι αἱ μεταβολαὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπαρχιῶν ἦσαν πάντοτε μεγαλύτεραι καὶ εὐκολώτεραι εἰς τὰς κατωτέρας θέσεις ἢ εἰς τὰς ἀνωτέρας.

Ἐν τῇ ἀναγραφῇ τῶν μητροπόλεων τοῦ ἡμ. τακτικοῦ ἀπαντᾷ παράδοξως νέα μητρόπολις Μαρκιανουπόλεως τῆς Θράκης, ἐκτὸς τῆς γνωστῆς παλαιᾶς τῆς ἐπαρχίας Αἰμιμόντου τῆς κατωτέρω ἀναγραφομένης ὡς 45ῃς μητροπόλεως. Ἐν τῇ ἱστορίᾳ εἶναι γνωστὴ ἡ ὑπαρξὶς μιᾶς μόνον Μαρκιανουπόλεως³ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Θράκης, δηλαδὴ τῆς ἀνωτέρω, ἣτις συνήθως

¹) Τὸ σχετικὸν χωρίον ἔχει οὕτω: πγ' Γοτθείας καὶ αὐτὴ Ἀρχιεπισκοπῆ οὐσα, Μητροπόλις γέγονεν. Parthey σελ. 232 καὶ 297.

²) Πρβλ. ZKG ἐνθ' ἀνωτ.

³) Pauly: Realencyclopädie für klassische Altertumswissenschaften. Neue Bearbeitung von Wissowa. Herausgegeben von Kroll. 28. Halband Stuttgart. 1930, 1505-11.

αναγράφεται εις τὸς χάρτας εις τὴν κάτω Μυσίαν ¹. Ἡ ἐξήγησις τῆς διπλογραφίας ταύτης δὲν εἶναι ἴσως δυσχερής, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἐπαρχία Αἰμιμόντου φέρεται καὶ ὡς ἐπαρχία Θράκης. Ὁ συντάκτης λοιπὸν (ἢ ὁ ἀντιγραφεὺς τῆς ἀναγραφῆς ταύτης ἐξέλαβεν ὡς δύο διαφόρους μητροπόλεις τὴν αὐτὴν μητρόπολιν, ἣν ἐν τοῖς χειρογράφοις ἀνεῦρε πιθανώτατα ὑπὸ τὰς δύο μορφάς, δηλὰ δὴ ὡς μητρόπολιν «Ἡμιμόντου» ἢ Αἰμιμόντου καὶ ὡς μητρόπολιν Θράκης. Τοῦτο καθίσταται φανερὸν ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἐν τῷ β' μέρει τοῦ τακτικοῦ ἀναγράφονται μόνον αἱ ἐπισκοπαὶ τῆς β'. (κατὰ τὸν κώδικα), Μαρκιανουπόλεως οὐδεὶς δὲ γίνεται λόγος περὶ τῆς πρώτης.

Περαιτέρω ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι οἱ Φίλιπποι τῆς Μακεδονίας ἐμφανίζονται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ὡς μητρόπολις (43η), ἀλλ' ἄνευ ἐπισκοπῶν. Αἱ ἀναγραφαὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος φέρουσιν ἐπίσης τοὺς Φιλίππους ὡς 37ην μητρόπολιν, ἀλλ' ἄνευ ἐπισκοπῶν. Ἡ μὴ ἀναγραφή τῶν Φιλίππων εἰς τὸ β' μέρος τοῦ τακτικοῦ δέον ν' ἀποδοθῇ, πιθανώτατα, εἰς τὴν πραγματικὴν ἔλλειψιν ἐπισκοπῶν. Ὁ συντάκτης τῆς ἀναγραφῆς δὲν ἀναγράφει κατὰ κανόνα τὰς μητροπόλεις, αἵτινες δὲν ἔχουσιν ἐπισκοπὰς ².

Ἡ Σαρδικὴ ἀναγράφεται ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ὡς μητρόπολις ὑπὸ τὸ ὄικ. Πατριαρχεῖον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχη διὰ τῆς πράξεως τοῦ Λέοντος. Ἡ Σαρδικὴ ὡς πρωτεύουσα τῆς Δακίας ὑπερεῖχε διοικητικῶς κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα τῆς Θεσσαλονίκης, (πρὸβλ. παρ. 2 τοῦ Γ'. Κεφαλαίου), ἀλλὰ τὰ τέλη τοῦ αὐτοῦ αἰῶνος ἀπώλεσε τὴν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν αὐτῆς σημασίαν καὶ ἐπομένως καὶ τὴν πρωτεύουσαν ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς τοῦ Ἰλλυρικοῦ θέσιν τῆς ³. Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῶν γεγονότων τούτων ἦτο ἡ ἀνύψωσις τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ἣτις ἀπέβη πολιτικὴ ἄμα καὶ ἐκκλησιαστικὴ πρωτεύουσα τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς τετάρτης ἑκατονταετηρίδος μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς 8ης (733). Περὶ τῆς περαιτέρω ἱστορίας τῆς Σαρδικῆς γνωρίζομεν τὰ ἐξῆς. Ἡ πόλις κατεστράφη πιθανώτατα τῷ 447 μ. Χ. ὑπὸ τῶν ἐπιδρομῶντων Οὐννων, ἀλλ' ἀνοικοδομήθη ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α' κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος ⁴. Ὁ Ἱεροκλῆς ἀναγράφει τὴν Σαρδικὴν ὡς πολιτικὴν Μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας Δακίας (Μεσογαίου) «ὑπὸ Κονσουλάριον», ἣτις περιελάμβανε τέσσαρας πόλεις κατὰ τὸ 536 ⁵. Ὁ Παπαρρηγόπουλος ⁶ θεω-

¹) Πρὸβλ. Χάρτας παρὰ E. Stein, Geschichte des Spättrömischen Reiches. Band I. Wien 1928.

²) Τὰ περὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ μητροπόλεως Φιλίππων γραφέντα ὑπὸ τοῦ Στ. Μερτζίδου ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ τῷ φέροντι τὸν τίτλον «Οἱ Φίλιπποι» Κων/πολις 1897, σελ. 208 καὶ ἰδίᾳ 211, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐσφαλμένα.

³) Χρυσ. Παπαδοπούλου. Τὸ Πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, Ἀθήναι 1930, σ. 58.

⁴) Ἐλευθερουδάκη τόμ. 11, σελ. 343.

⁵) Parthey 654, 3 ἐξ.

⁶) Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους Ἐκδ. ε'. Ἀθήναι 1925 Γα, 111 β, 174, 82—84 καὶ 174.

ρεῖ μὲν ὡς πιθανὴν τὴν εἶδησιν περὶ τῆς κατὰ τὰ τέλη τοῦ 7ου αἰῶνος παραχωρήσεως τῆς Σαρδικῆς εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἀλλὰ θεωρεῖ ταυτόχρονως ὡς γεγονὸς τὴν ἀπόδοσιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ταπεινώσεως τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνούμου. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δέον νὰ τεθῇ πρὸ τοῦ 750, ἐφ' ὅσον πρὸ τοῦ ἔτους τούτου εἶχε συντελεσθῇ κατὰ τὸν γράφοντα ἢ συμπλήρωσις τοῦ πρωτοτύπου τοῦ ἡμετέρου κώδικος (Πρὸβλ. παρ. 5 τοῦ Γ'. κεφαλαίου).

Περὶ τῆς Μητροπόλεως Μαρκιανουπόλεως, τῆς ἐπαρχίας Αἰμιμόντου ἐγένετο ὁ προσήκων λόγος ἀνωτέρω. Ἐνταῦθα δέον νὰ προστεθῇ, ὅτι εἶναι πολὺ πιθανὸν ἡ ἀναγραφή ταύτης ἐν τῷ ἡμετέρῳ κώδικι νὰ εἶναι καὶ ἡ τελευταία περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς θέσεως πληροφορία, τὴν ὁποίαν κατέχομεν δεδομένου ὄντος, ὅτι ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 8ου αἰῶνος δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀπολεσθεῖσα. Τὰ τακτικὰ τοῦ 9ου αἰῶνος, ἐπαλαμβάνουσι τὰς πληροφορίες τῆς ψευδεπιφανίου «Ἐκθέσεως» ¹, ἐνῶ αἱ ἀναγραφαὶ τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς οὐδὲν περὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἀναφέρουσιν. Ἡ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ἀνήκουσα ἐπισκοπὴ Νόβας ἀναγράφεται καὶ ὡς ἐπισκοπὴ τῆς Μυσίας α'. Εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως ² διέγραψα ταύτην ἐκ τῆς β'. ἐπαρχίας, ἐφ' ὅσον παρετήρησα, ὅτι αἱ ἐπόμεναι ἀναγραφαὶ, συμφωνοῦσι πρὸς ὅτι μᾶς πληροφοροεῖ ὁ παρισινὸς κώδιξ περὶ τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

Μετὰ ταῦτα ἔρχομαι εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπαρχίας Ἡπείρου α' ³, ἣτις ἐμφανίζεται μόνον ἐν τῷ παρισινῷ κώδικι οὐδαμῶς δὲ ἀλλαχού. Ὡς μητρόπολις τῆς νέας ταύτης ἐπαρχίας φέρεται ἡ Κεφαλληνία, ἣν ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ «τακτικὰ» τοῦ Λέοντος (911) καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου (959) ὡς δ'. ἀπλὴν ἐπισκοπὴν τῆς μητροπόλεως Κορίνθου! Τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐντεῦθεν γεννᾶται καθίσταται δυσεπίλυτον ἕνεκα τῆς παραδόξου συγκροτήσεως τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐν τῷ παρισινῷ τακτικῷ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἕνεκα τούτου ἐθεωρήθη, ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἡ ἐπαρχία αὕτη, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὅλην ἐπαρχίαν, καίτοι κατ' ἀρχὴν δὲν ἀνήκει τοῦτο εἰς τὸ ἡμέτερον θέμα.

Ἡ ἔκτασις τῆς ἐπαρχίας ταύτης παρουσιάζει μίαν παράδοξον συγγένειαν πρὸς ὀρισμένον τμήμα τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Χάριν τῆς ἀκριβείας παρέχω εὐθὺς κατωτέρω, ὡς καὶ ὁ Gelzer, παραλλήλως ἀμφοτέρω τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐνδιαφέρουν:

¹) Gelzer: Ungedruckte κλπ. σελ. 542. De Boor ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 533.

²) Βλέπε παράρτημα ἐν τέλει τοῦ παρόντος τεύχους.

³) De Boor ἐν ZKG 1891, σελ. 521 καὶ 523.

Παρισινός Κώδιξ ¹

Πρακτικά τῆς Ζ' Οἰκ. Συνόδου ²

α'. «Κεφαλληνία μητρόπολις	Γρηγόριος	πρεσβύτερος	καὶ ἐκ προσώπου τοῦ
		θρόνου	Κεφαλληνίας
β'. Ὁ Κερκυραίων	Φίλιππος	ἐπίσκοπος	Κερκυραίων
γ'. Ὁ Τροιζίνης	Ἀντώνιος	»	Τροιζίνης
δ'. Ὁ Μονοβασίας	Πέτρος	»	Μονοβασίας
ε'. Ὁ Ἐγένης	Γαβριήλ	»	Αἰγίνης
ς'. Ὁ Πορθμοῦ	Λέων	»	Πορθμοῦ
ζ'. Ὁ Ὠραίου	Φίλιππος	»	Ὠρεοῦ
η'. Ὁ Ζακύνθου	Λέων	»	Ζακύνθου»

Ἡ σύμπτωση αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τυχαία, κατὰ τὴν ὀρθὴν παρατήρησιν τοῦ H. Gelzer ³. Τὸ παράδοξον τῆς ἐκτάσεως τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐγκρατεῖται εἰς τοῦτο, ὅτι φέρεται ἐκτεινομένη ἐπὶ τῆς δικαιοδοσίας τῶν μητροπόλεων Κορίνθου καὶ Ἀθηνῶν! Περαιτέρω παρατηροῦμεν, ὅτι τινὲς τῶν ἐπισκοπῶν τῶν φερομένων, ὡς ἀνηκουσῶν εἰς τὴν μητρόπολιν Κεφαλληνίας, ἀναγράφονται οὐ μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας εἰς τὰς ὁποίας φυσικῶς ἀνήκον. Οὕτως ἡ ἐπισκοπὴ Τροιζίνης ἀναγράφεται ἐν τῷ κώδικι ὡς 8η ὑπὸ τὸν Κορίνθου, ἡ Αἰγίνης ὡς 18η ὑπὸ τὸν αὐτὸν καὶ τέλος ἡ Πορθμοῦ ὡς 9η ὑπὸ τὸν Ἀθηνῶν. Αἱ παρατηρήσεις αὗται ὠδήγησαν εἰς τὴν ἄποψιν τῆς θεωρήσεως τῆς ὅλης ἐπαρχίας ὡς νόθου ⁴. Ἡ νόθευσις αὕτη προήλθεν ἐκ τῆς παραποιήσεως τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Τὸ ζήτημα εἶναι κατὰ πόσον δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν ἄποψιν ταύτην ἄμεσος συνέπεια τῆς ὁποίας θὰ εἶναι ἡ θεώρησις τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὡς μηδέποτε ὑπαρξάσης. Πρὶν ἢ ἐξετάσω λοιπὸν λεπτομερῶς τὸ προκείμενον ζήτημα θεωρῶ πρέπον νὰ τονίσω, ὅτι εἶναι ἀναμφισβήτητος ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι πιθανὸν νὰ ὑπῆρξε τοιαύτη τις ἐπαρχία τοῦτο εἶναι τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐν τοῖς ἀμέσως ἐπιμέλλοις.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων καθίσταται δῆλον, ὅτι ἀφαιρουμένων τῶν διπλογραφικῶν ⁵ παραμένουσιν ὡς ἐπισκοπαὶ τῆς ἐπαρχίας Ἡλείρου α'. αἱ ἑξῆς: Ἡ μητρόπολις Κεφαλληνίας μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν Κερκυράς, Ζακύνθου, Μονοβασίας καὶ Ὠραίου. Ἡ ἔρευνα λοιπὸν θὰ περιορισθῇ εἰς δύο τινά, πρῶτον εἰς τὴν διοικητικὴν θέσιν τῆς Κεφαλληνίας κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ β'. εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τῶν ἐπισκοπῶν

¹) Αὐτόθι σελ. 533.

²) Συνεδρία 4η Mansi XIII, 145.

³) Z. w. Th. 1892 σελ. 428.

⁴) Αὐτόθι. Ἄμεσος φιλολογικὴ ἐξάρτησις εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκλεισθῇ.

⁵) ἦτοι Τροιζίνης, Αἰγίνης καὶ Πορθμοῦ.

τούτων κατὰ τοὺς ὑπ' ὄψει χρόνους. Σκοπὸς τῆς ἐρεῦνης ταύτης εἶναι ἡ ἐξακριβωσις τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑπάρξεως μητροπόλεως Κεφαλληνίας.

Αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ἀπετέλουν κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους ἁπλὴν «Τούρμαν» μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν νῆσον Κεφαλληνίαν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 10ου αἰῶνος, ὅτε ἐπεξετάθη καὶ ἐπὶ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους τὸ σύστημα τῆς διοικητικῆς διαιρέσεως εἰς «θέματα», προήχθη πιθανώτατα καὶ ἡ Τούρμα τῆς Κεφαλληνίας εἰς θέμα ¹. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι ἀπετέλουν (πολιτικῶς) ἰδίαν περιφέρειαν καὶ ἐπομένως εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπετέλουν καὶ ἰδίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῶν ἀνωτέρω ἐπισκοπῶν παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς:

Πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς Κεφαλληνίας, πρὸ τῆς ἐνώσεως τοῦ 733, ἐλαχίστας πληροφορίας ἔχομεν ². Διὰ τοὺς ὑπ' ὄψει χρόνους κατέχομεν δύο μαρτύρια, τὸν ἡμ. κώδικα, περὶ τῆς ἱστορικότητος τοῦ ὁποίου δὲν δυνάμεθα νὰ ἀμφιβάλλομεν καὶ τὰ πρακτικά τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Συνόδου ταύτης ἀπαντᾷ οὐ μόνον τὸ ἀνωτέρω νόθον τμήμα τῆς παρισινή ἀναγραφῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτερον ἐν τῷ ὁποίῳ φέρονται χωριστὰ αἱ ἐπισκοπαὶ Κεφαλληνίας, Κερκυράς καὶ Ζακύνθου. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔχει τὴν ἐξῆς σημασίαν. Αἱ ἐπισκοπαὶ αὗται φέρονται τρόπον τινά ὡς ἀνεξάρτητοι, ἐφ' ὅσον οὔτε ἐπαρχία, εἰς ἣν ἀνήκον, σημειοῦται, ἀλλ' οὔτε καὶ ὡς ἐκπρόσωποι τοῦ Κορίνθου (ὅστις δὲν παρέστη) ἀναγράφονται. Καὶ τὸ γεγονός τοῦτο ἐνισχύει τὴν ἡμετέραν γνώμην περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς ὑπάρξεως τῆς Μητροπόλεως Κεφαλληνίας. Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ Κεφαλληνία, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἐπισκοπαὶ τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐκτὸς τῆς Κρήτης, δὲν ἀναγράφεται ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἀναγραφῶν τοῦ 9ου αἰῶνος (Notitia 1, 6, 8, καὶ 9 παρὰ Parthey), ἀλλὰ φέρεται ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος καὶ ἐφ' ἑξῆς ὡς δ'. ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὴν μητρόπολιν τῆς Κορίνθου ³.

¹) Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου «Ἐκθεσις Βασιλείου τάξεως». Ἐκδ. Bonn, σελ. 224 Κων. Παπαρηγοπούλου. Ἐνθ. ἀνωτ. Δ. α 29.

²) Τὰς περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Κεφαλληνίας ὑπαρχούσας ἱστορικὰς εἰδήσεις εἶχεν ἀναγγεῖλει ὁ ἀείμνηστος ἱστοριοδίφης Ἡλίας Τσιτσέλης, ὅτι θὰ περιλάβῃ εἰς β'. τόμον τῶν «Κεφαλληνιακῶν συμμίξτων» του, Ἀθῆναι 1904. Ὁ τόμος οὗτος ὁμοῦ δὲν ἐξεδόθη. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπισκοπῆς Κεφαλληνίας τῶν νεωτέρων χρόνων ἔχω συγκεντρώσει ἀρκετὸν ὕλικόν ἐξήγησα ν' ἀναλάβω τὴν ἐκδοσὴν τοῦ ὕλικου τοῦ Τσιτσέλη. Μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης δὲν ἔτυχον οὐδεμιᾶς ἀπαντήσεως ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν του εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων εὐρίσκονται τὰ σχετικὰ χειρόγραφα.

³) H. Gelzer. Ungedruckte, σελ. 556. Τοῦ αὐτοῦ: Descriptio Orbis Romanae σελ. 75. Ἡ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, β'. κατὰ τὸν γράφοντα, προαγωγή τῆς Κεφαλληνίας εἰς μητρόπολιν δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἐνταῦθα.

Προκειμένου ήδη να εξετάσωμεν τὰ κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν θέσιν τῆς Κερκύρας κατὰ τοὺς ὑπ' ὄψει χρόνους εἶναι ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν πρότερον τὴν πολιτικὴν αὐτῆς κατάστασιν. Ἡ Κέρκυρα ἀνῆκε κατὰ τὸν Ἱεροκλέα (536) ¹ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου, ἧς πρωτεύουσα ἦτο ἡ Νικόπολις. Κατὰ τὸ ἔτος 562 κατεστράφη ὑπὸ τῶν βαρβάρων τὰ δὲ εἰσέβια αὐτῆς ἐσώζοντο μέχρι τοῦ 13 αἰῶνος². Συνεπεία τῆς ἐπιδρομῆς ταύτης ἠναγκάσθησαν οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Κερκύρας νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ γνωστὸν φρούριον, ὅπου ἔκτισαν τὴν νέαν τῶν πρωτεύουσαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Κορφοί. Ἐν τῷ φρουρίῳ ἰδρύθη καὶ ὁρθόδοξος ναός. Ἡ ἐπισκοπὴ Κερκύρας ὑπῆγετο, ὡς εἶδωμεν, ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Νικοπόλεως, ὡς δεικνύουν αἱ ὑπογραφαὶ τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἀπέστειλαν οἱ ἐπίσκοποι τῆς Π. Ἡπείρου πρὸς τὸν αυτοκράτορα Λέοντα (458) περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου³. Ἡ ἐξάρτησις αὐτῆ διήρκεσε πιθανώτατα μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 8ου αἰῶνος. Αἱ ἀναγραφαὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος οὐδὲν περὶ αὐτῆς ἀναφέρουσιν. Ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ προήχθη εἰς αὐτοκέφαλον ἀρχιεπισκοπὴν. Ὡστε προκειμένου περὶ τοῦ 8ου καὶ 9ου αἰῶνος οὐδεμίαν ἄλλην μαρτυρίαν ἔχομεν ἐκτὸς τοῦ ἡμετέρου κώδικος καὶ τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ πιθανώτερα λοιπὸν ἐξήγησις τούτων εἶναι ἡ ἑξῆς⁴. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος ἡ Κέρκυρα ὑπῆχθη πιθανώτατα μετὰ τῆς Λευκάδος ὑπὸ τὸν μητροπολίτην Κεφαλληνίας. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης «ἐτιμήθη» κατὰ τὰ τέλη τοῦ 9ου ἢ ἀρχὰς τοῦ 10ου εἰς ἀρχιεπισκοπὴν.

Μετὰ τοῦτο ἐρχόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὰ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς περιφέρειμου ἐπισκοπῆς Μονεμβασίας, ἧτις ἀναγράφεται διὰ πρώτην φοράν ὡς ἐπισκοπὴ εἰς τὸ νόθον τμήμα τοῦ ἡμετέρου κώδικος καὶ ἐπομένως εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁵. Τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐντεῦθεν γεννᾶται εἶναι τοῦτο: Πότε ἀκριβῶς ἐγένετο ἐπισκοπὴ ἡ Μονεμβασία;

¹) 652, 6.

²) Ἐλευθερουδάκη, 7, 342. Τὴν ὑπὸ τινος κληρικῶν γραφείσαν ἐκκλ. ἱστορίαν τῆς Κερκύρας δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔχω ὑπ' ὄψει μου.

³) Mansi, VII, 619.

⁴) Gelzer: Ungedruckte z.τ.λ. σελ. 551. Τοῦ αὐτοῦ: Georgii Cyprii, Descriptio z.λ.π. σελ. 61. Ὁ σεβ. Παραμυθίας κ. Ἀθηναγόρας ἐν τῇ μικρᾷ μελέτῃ του περὶ τῆς ἐκκλ. ἱστορίας τῆς Ἡπείρου (Ἀνατύποις ἐκ τοῦ 216ου τεύχους τῆς Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείας, Ἀθήναι, 1930 σελ. 7) ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ Κέρκυρα ἐχειραφετήθη ἐπὶ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ «ὑπαχθεῖσα εἰς τὸ τότε ἰδρυθέν θέμα τῆς Κεφαλληνίας, ὥστε οὐδεμίαν δικαιοδοσίαν ἠδύνατο νὰ ἔχη ἐπ' αὐτῆς ὁ Μητροπολίτης Ναυπακίου». Τὸ ὁρθὸν εἶναι, ὅτι γενομένη αὐτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπὴ ὑπῆγετο ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἡ πολιτικὴ ἐξάρτησις οὐδὲν πλέον ἐσημάνει.

⁵) Τὰ περὶ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐπισκοπῆς Μονεμβασίας ὑπὸ τῶν σεβ. Παραμυθίας καὶ τοῦ ἀρχιμανδρ. κ. Δημητρίου γραφέντα ἐν τῇ «Θεολογία» (τόμ. Ζ' σελ. 139—41 καὶ τόμος Η' σελ. 228 ἐξ.) εἶναι ἐσφαλμένα.

Ὁ Gelzer εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι ἡ Μονεμβασία ἀντικατέστησε τὴν ἐπισκοπὴν Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς, ἧτις σημειωτέον ἀναγράφεται ἐν τῷ ἡμετέρῳ κώδικι, ὡς 17η ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Κορίνθου. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη φαίνεται, ὅτι ἐγένετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Σλαβικῶν ἐπιδρομῶν, ὅτε οἱ κάτοικοι τῶν πέριξ κωμοπόλεων ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ ὄχυρὸν φρούριον τῆς Μονεμβασίας. Ἐρωτᾶται δ' ἤδη ποίας περὶ τῶν γεγονότων τούτων μαρτυρίας ἔχομεν.

Ἐκ τῆς βιογραφίας τοῦ Ἀγ. Βίλιβάλδου καὶ ἐξ ὅσων ὁ Θεοφάνης (422, 29) πληροφορεῖ ἡμᾶς περὶ τῆς πανόλους τοῦ 746 ἐξάγεται, ὅτι ἡ Μονεμβασία ὑπῆρχεν ἤδη οὐ μόνον πρὸ τοῦ ἔτους τούτου, ἀλλὰ καὶ πρὸ τοῦ ἔτους 723, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀσφαλῶς συνάγεται καὶ ἐκ τῆς αὐθεντικῆς μαρτυρίας τῆς βιογραφίας τοῦ πρώτου¹. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐνέχει κατὰ τὸν Gelzer² ἐξαιρητικὰ σημασίαν διὰ τὴν χρονολόγησιν τῆς περιγραφῆς τῶν ἐπαρχιῶν τούτων.

Εἰς τὸ σημεῖον ὅμως τοῦτο, νομίζω, ὅτι δὲν ἔχει δίκαιον ὁ εἰρημένος συγγραφεὺς, διότι ἡ ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως τῆς πόλεως (ἢ) τῆς Μονεμβασίας δὲν ἔχει ὡς ἄμεσον ἐπακολούθημα καὶ τὴν ἀπόδειξιν τῆς ὑπάρξεως ἐπισκοπῆς Μονεμβασίας πρὸ τοῦ 746. Ἐπὶ τούτου δὲν δυνάμεθα τίποτε ἀσφαλῆς νὰ εἴπωμεν ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ Μονεμβασία γίνεται γνωστὴ ὡς ἐπισκοπὴ ἀπὸ τοῦ βου ἡμίσεος τοῦ 8ου αἰῶνος καὶ ὅτι ἐπομένως ὀρθῶς δὲν ἀναγράφεται εἰς τὸ γνήσιον μέρος τοῦ τακτικοῦ τοῦ παρισινοῦ κώδικος. Πρῶτον ἐπίσκοπον Μονεμβασίας γνωρίζομεν τὸν Πέτρον, παραστάντα εἰς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν (787).

Ὁ Le Quien³ λέγει ἀκριβῶς, ὅτι οὐδένα ἄλλον πρὸ αὐτοῦ γνωρίζει καὶ ἔχει πλήρες δίκαιον⁴. Δὲν ἀποκλείεται βεβαίως ὁ Ἐπίσκοπος Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς νὰ παρέμενον ἐν Μονεμβασίᾳ καὶ πρὸ τοῦ ἔτους 746 διατηρῶν τὸν τίτλον τῆς παλαιᾶς του ἑδρας. Ἀλλὰ οὐδαμῶς δυνάμεθα ἐκ τούτου νὰ συναγάγωμεν, ὅτι ἡ ἡμετέρα ἀναγραφὴ παρουσιάζει τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν πρὸ τοῦ 723, ἐπειδὴ δὲν ἀναγράφει τὴν Μονεμβασίαν. Ἐπομένως θεωρῶ, ὡς σχετικῶς ἀσφαλῆ τὴν γνώμην, ὅτι κατὰ τὸ διάστημα, ἀπὸ 733 μέχρι τοῦ ἔτους 751 τὸ πολὺ, (περὶ τούτου πρβλ. τελευταίαν παράγραφον τοῦ γ' κεφαλαίου) δὲν ὑπῆρχεν ἐπισκοπὴ Μονεμβασίας, ἀλλ' ἐπισκοπὴ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς. Πότε ἀκριβῶς ὑπῆχθη ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Κορίνθου δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ εἴπωμεν. Τοῦτο μόνον εἶναι βέβαιον, ὅτι εἰς τὸ τακτικὸν τοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ φέρεται ὡς γ' ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὸν Κορίνθου.

Ἡ ἐπισκοπὴ Ὁρωσῶ ἢ Ὁρείου ἢ Ὁρεοῦ ἀναγράφεται τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ὡς καὶ εἰς τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Λέοντος, ὡς ε'. ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὸν

¹) Z. w. Th. 1892, σελ. 431.

²) Αὐτόθι σελ. 432.

³) Oriens Christianus II.

⁴) Πρβλ. καὶ Laurant. La liste episcopale du Synodicon de Monembasie. «Échos d'Orient» 1933 σελ. 161.

Ἐπιτομή 1. Καὶ ἡ ἐπισκοπὴ αὕτη δέον νὰ θεωρηθῆ πιθανώτατα δημιούργημα τοῦ β'. ἡμίσεος τοῦ 8ου αἰῶνος.

Περὶ τῆς ἐπισκοπῆς Ζακύνθου γνωρίζομεν, ὅτι παρὰ μὲν τῷ Ἱεροκλεῖ² φέρεται αὕτη ὡς ὑπαγομένη πολιτικῶς μὲν εἰς τὴν ἐπαρχίαν «Ἑλλάδος ἦτοι Ἀχαΐας», (κατὰ τὰς ἀναγραφὰς τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου αἰῶνος) ἐκκλησιαστικῶς δὲ ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Κορίνθου, ἧς ἦτο ε'. ἐπισκοπῆ.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων νομίζω, ὅτι δυνάμεθα νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι οὐδεμία θετικὴ μαρτυρία ὑπάρχει περὶ ὑπαγωγῆς τῶν Ἰονίων νήσων ὑπὸ τὰς μητροπόλεις Κορίνθου καὶ Νικοπόλεως, κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα. Τοῦναντίον μάλιστα ἐκ τῆς πολιτικῆς καὶ διοικητικῆς αὐτῶν αὐτοτελείας ὡς καὶ τῶν γνωστῶν ἡμῖν ἱστορικῶν μαρτυριῶν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς πιθανὴ ἡ ὑπαρξὶς τῆς μητροπόλεως Κεφαλληνίας κατὰ τὴν κρίσιμον ταύτην διὰ τὰς ἑλληνικὰς μητροπόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἐποχῆν. Εἰς τὰ ἐπιχειρήματα ταῦτα δέον νὰ προστεθῶσι καὶ τὰ ἑξῆς: Δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς τυχαίαν τὴν μὴ ἀναγραφὴν οὐδεμιᾶς τῶν Ἰονίων νήσων εἰς τὸ γνήσιον μέρος τοῦ τακτικοῦ; Ἐὰν πᾶσαι αἱ νήσοι ὑπήγοντο ὑπὸ τὰς μητροπόλεις Κορίνθου καὶ Νικοπόλεως εἶναι ἀδύνατον, καθ' ἡμᾶς, νὰ μὴ ἀνεγράφετο τυχαίως μία τῶν ἐπισκοπῶν τούτων, ἐφ' ὅσον μάλιστα ἡ ἡμετέρα ἀναγραφὴ ἀριθμεῖ τόσας διπλογραφίας. Ἐπειτα δὲ ἔρχομαι εἰς ἕνα δεύτερον σημεῖον, τὸ ὁποῖον ὀδηγεῖ ἀσφαλῶς εἰς τὴν πιθανώτερον λύσιν τοῦ ζητήματος. Ὁ νοθεύσας τὴν τελευταίαν ταύτην ἐπαρχίαν πρέπει νὰ εἶχεν ὀρισμένην ἀφορμὴν διὰ νὰ πράξῃ τοῦτο. Τὴν ἀφορμὴν ταύτην δέον ν' ἀναζητήσωμεν ἐν τῷ κώδικι. Πιστεύομεν δὴλα δὴ, ὅτι ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψει ὁ ἀντιγραφεὺς, ἀνεγράφετο εἰς τὸ α'. καὶ τὸ β'. μέρος ἡ μητρόπολις Κεφαλληνίας ἀνεῖν ὅμως ἐπισκοπῶν. Τὰς ἐπισκοπὰς ταύτας ἀνεζήτησεν οὗτος εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ'. Οἰκουμενικῆς ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅμως παρέλαβε τὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν τμήμα ἀντὶ τοῦ τμήματος τῆς Ζ'. πράξεως, ἐν τῇ ᾧ περιλαμβάνονται χωριστὰ αἱ ἐπισκοπαὶ Κερκύρας καὶ Ζακύνθου. Αὐτὴν θεωρῶ ὡς τὴν πιθανώτερον ἐξήγησιν τῆς νοθεύσεως τῆς ὅλης συγκροτήσεως τῆς ἐπαρχίας ταύτης, εἰς ἣν πιθανώτατα ὑπήγετο καὶ ἡ Λευκάς. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ὡς καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τινες τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς ἦσαν πιθανώτατα ἐφήμερον κατασκευάσμα τῆς ἀνωμάλου ἐκείνης ἐποχῆς μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ὁποίας διελύθη, ἀφοῦ μάλιστα αἱ ἐπισκοπαὶ Λευκάδος καὶ Κερκύρας προήχθησαν (ἴσως κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα) εἰς ἀρχιεπισκοπὰς. Τί συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ προαχθῶσι μὲν αἱ ἀνωτέρω, νὰ ὑπαχθῶσι δὲ αἱ ἐπισκοπαὶ Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου ὑπὸ τὸν Κορίνθου δὲν γνωρίζομεν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐφ' ὅσον ἡ ἱστορία τῶν χρόνων τούτων εἶναι πλήρης χασμάτων. Ὡς

¹) Gelzer: Ungedruckte x. λ. π. σελ. 556.

²) 648, 7.

πρὸς τὴν θέσιν τῆς μητροπόλεως Κεφαλληνίας παρατηροῦμεν ἐν τέλει, ὅτι ἡ εἰς τὸ α'. μέρος ἀναγραφὴ αὐτῆς πρὸ τῶν μεγάλων μητροπόλεων Κορίνθου καὶ Ἀθηνῶν φαίνεται παράδοξος, ἐνῶ τοῦναντίον εἰς τὸ β'. μέρος ἀναγράφεται ὀρθότερον μετ' αὐτάς. Ἴσως τοῦτο νὰ προῆλθεν ἐκ σφάλματος τοῦ ἀντιγραφεύς.

Μετὰ τοῦτο ἔρχομαι εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν δύο ἄλλων μεγάλων μητροπόλεων τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἦτοι τῆς Κορίνθου καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ Κορίνθος εἶναι γνωστὴ, ὡς ἡ ἀρχαιότερα μητρόπολις τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ αὐτὴν ὑπήγοντο πᾶσαι αἱ ἐπισκοπαὶ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τινων νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ Ἰονίου Πελάγους¹, ὡς δεικνύουν τὰ πρακτικὰ τῶν Συνόδων καὶ ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Λέοντα¹. Τὸ γεγονός τοῦτο συμφωνεῖ ἀπολύτως πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς πόλεως θέσιν ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων μέχρι τῆς ἐποχῆς τῶν Ἰσαύρων.

Ἐνταῦθα δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἐνῶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ κώδικι φέρονται 82 ἐπισκοπαὶ ὑπὸ τὸν Κορίνθου, εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Λέοντα φέρονται 21, περιλαμβανομένων καὶ τῶν δύο κενῶν θέσεων τῶν ὑπογραφῶν τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης². Ἡ αὔξησις τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Κορίνθου θὰ συνετέλεσθη κατὰ τὸν 5ον καὶ 6ον αἰῶνα, (πάντως δὲ μετὰ τὸ 451), ὅτε διὰ τῶν μέτρων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐδόθη τὸ τελευταῖον κτύπημα ἐναντίον τοῦ Ἐθνισμοῦ³.

Ἐπὶ τὴν μητρόπολιν τῆς Κορίνθου ὑπήγετο ἀρχαιότερον ἡ ἐπισκοπὴ Ἀθηνῶν, ἧτις ἐν τῇ μνημονευθείσῃ ἐπιστολῇ φέρεται ὡς α'. τῶν ἐπισκοπῶν, τῆς μητροπόλεως ταύτης. Αἱ Ἀθῆναι γίνονται γνωσταὶ ὡς ἐκκλησιαστικὴ μητρόπολις τὸ πρῶτον⁴ διὰ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισυνου χειρογράφου. Θὰ ἦδύνατό τις νὰ υποθέσῃ, ὅτι ἡ προαγωγή αὕτη συνετέλεσθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας (769 καὶ ἑξῆς), ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς δὲν ἐπιτρέπει τοιαύτην ὑπόθεσιν, δι' οὗς λόγους

¹) Χρυσ. Παπαδοπούλου. Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Τόμ. Α' Ἀθῆναι 1920 σελ. 4.

²) Mansi VII, 612.

³) 21 εἶναι ὁ ἐλάχιστος ἀριθμὸς τῶν Ἐπισκοπῶν τῆς Μητροπόλεως Κορίνθου κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος.

⁴) Ἐκ τῶν ὑστέρων παρετήρησα, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη εὐρίσκει στηρίγματα εἰς τὰς χριστιανικὰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας. Ὁ καθηγητὴς κ. Γ. Σωτηρίου γράφει τὰ ἑξῆς εἰς τὸ ἀξιωματικὸν ἔργον του «Αἱ Χριστιανικαὶ Θῆβαι τῆς Θεσσαλίας κλπ.» «Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς ἰδρύσεως αὐτῶν (δὴλα δὴ παλαιοχριστιανικῶν βασιλικῶν τῆς Ἑλλάδος) κατὰ τὸ πλεῖστον ἐλλείπει, δυνάμεθα ἐν τούτοις ἐκ τῆς μορφῆς καὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ τῶν σχήματος καὶ τῆς τεχνουργίας τῶν γλυπτῶν καὶ τῶν μωσαϊκῶν τῶν δωπέδων νὰ εἰπωμεν, ὅτι ὄλγα ἀνάγονται εἰς τὸν 4ον αἰῶνα, ἡ μεγάλη δὲ οἰκοδομικὴ ὁρμὴ παρατηρεῖται κατὰ τὸν 5ον αἰῶνα, εἰς ὃν ἀνάγεται ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ἀναγραφόμενων ἐνταῦθα βασιλικῶν, εἴτα δὲ καὶ εἰς τὸν 6ον αἰῶνα, ἦτοι τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουστινιανοῦ» — σελ. 107 καὶ σελ. 247—8.

θά ἴδωμεν ἐν τῷ γ. κεφαλαίῳ (τελ. παράγραφος). Ἡ ἀνακήρυξις λοιπὸν τῶν Ἀθηνῶν εἰς μητρόπολιν δέον ν' ἀναζητηθῆ ἐντὸς τοῦ α'. ἡμίσεος τοῦ 8ου αἰῶνος. Ὡς αἰτίαν δὲ τῆς προαγωγῆς ταύτης θά ἠδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν αὔξησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Ἑλλάδος. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐπιβεβαιοῖ ἡ ἡμετέρα ἀναγραφή. Ἐπειτα, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἀπ' ἑνὸς μὲν τὸ ἀνωτέρω λεχθέν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἀθηνῶν ἦτο *προϊόθρονος* τῆς Κορίνθου, ἀπ' ἑτέρου δέ, ὅτι εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Σ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου φέρεται ὡς ἀπεσταλμένος τῆς Ρώμης¹, δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἴσως πρὸ τοῦ ἔτους 733 προήχθησαν αἱ Ἀθῆναι εἰς μητρόπολιν. Κατὰ ταῦτα οὐδεὶς δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ προαγωγῆς τῶν Ἀθηνῶν εἰς αὐτοκέφαλον ἀρχιεπισκοπὴν πολὺν δὲ περισσώτερον περὶ ἐπισκοπῆς Ἀθηνῶν² κατὰ τὸν Η'. αἰῶνα. Αἱ Ἀθῆναι προήχθησαν πιθανώτατα κατ' εὐθειαν ἀπὸ ἐπισκοπῆς εἰς μητρόπολιν. Περὶ τῶν ζητημάτων τῶν γενομένων ἐκ τῶν «τακτικῶν» τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος καὶ τῶν Ἀθηναϊκῶν ἐπιγραφῶν θά πραγματευθῶ εἰς τὸ β'. μέρος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐν τῷ β'. μέρος «τάξιν» τῶν μητροπόλεων Κορίνθου καὶ Ἀθηνῶν παρατηροῦμεν, ὅτι αὕτη εἶναι ἐσφαλμένη, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ νέα μητρόπολις ἢ προελθοῦσα ἐκ τῆς Κορίνθου ἦτο δυνατόν νὰ καταλάβῃ θέσιν ἀνωτέραν ἐκείνης, τὴν ὅποιαν ἔλαβεν ἡ ἀρχαία καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου. Ὅτι δὲ τοῦτο εἶναι ὀρθὸν δεικνύουσιν, ἀπ' ἑνὸς μὲν τὸ α'. μέρος τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς ἔνθα ἀναγράφεται πρὸ τῆς μητροπόλεως Ἀθηνῶν καὶ ἀπ' ἑτέρου τὰ ἐπόμενα «τακτικὰ» μέχρι τοῦ 10ου αἰῶνος³. Τὸ σφάλμα τοῦ β'. μέρους δύναται νὰ ἐξηγηθῆ κατὰ δύο τρόπους ἦτοι, ἢ νὰ δεχθῶμεν μετάρθεσιν φύλλον ἢ νὰ θεωρήσωμεν τοῦτο ὡς ἔργον τοῦ ἀντιγραφέως ἢ τοῦ συντάκτου, ὁ ὁποῖος ἐθεώρησε πρὸς τὸν νὰ προτάξῃ τὴν ἔχουσαν τὰς περισσοτέρας ἐπισκοπὰς μητρόπολιν καίτοι οὐδεμίαν σημασίαν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκοπῶν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς διοικητικῆς θέσεως μιᾶς μητροπόλεως. Τοῦτο καθίσταται φανερὸν ἐκ τοῦ ἡμετέρου συγκριτικοῦ πίνακος, ἐν τῷ ὁποίῳ περιελαμβάνον τὸν πραγματικὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπισκοπῶν ἐκάστης ἐπαρχίας.

Τὸ παραδόξον εἰς τὰς τελευταίας ταύτας θέσεις τοῦ ἡμετέρου τακτικοῦ εἶναι ἡ ἀναγραφή τῆς Κορίνθου εἰς τόσον χαμηλὴν θέσιν, ἐνῶ εἶναι γνωστόν, ὅτι εἰς πάσας τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους κατεῖχε πάντοτε ἐξαιρετικὴν θέσιν. Τὸ γεγονός τοῦτο θά ἠδύνατο ἴσως νὰ συνδεθῆ πρὸς τὰ περὶ τῆς Θεσσαλονίκης λεχθέντα. Ἴσως ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἐνεργείας ὠρισμένης ἀρχῆς

¹) Χ. Παπαδοπούλου Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν σελ. 28. Ὁ Gelzer δὲν ἐθεώρησεν ἀπίθανον τὴν γνώμην, ὅτι εἶναι δυνατόν αἱ Ἀθῆναι νὰ εἶχον σχετικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου αἰῶνος.

²) Ν. Α. Βέη, Ἐκκλησιαστικά Ἀθῆναι, ἐν Ἐγκυκλοπαιδικῷ Λεξικῷ Ἐλευθερουδάκη. Τόμ. Α, σελ. 366.

³) Πρὸβλ. α'. πίνακα τῆς 2ας παραγράφου τοῦ ἐπομένου κεφαλαίου.

(εἴτε ἐκκλησιαστικῆς, εἴτε πολιτικῆς), ἡ ὁποία ἠθέλησε νὰ ὑποβιβάσῃ τὰς δύο ἀρχαίας μητροπόλεις τοῦ Ἰλλυρικοῦ, αἵτινες κατέλαβον, οἷαν εἶδομεν ἔθελον, χάρις εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης. Πάντως οὐδὲν δύναται νὰ λεχθῆ μετ' ἀσφαλείας, ἐφ' ὅσον στερούμεθα οἰασθήποτε ἔξωθεν εἰδήσεως.

Περὶ τῆς μητροπόλεως *Κεφαλίας* τῆς Δαλματίας οὐδεμίαν εἶδησιν ἠδυνήθη νὰ ἀνεύρω. Αἱ γνωσταὶ εἰδήσεις φέρουν ὡς μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὰ *Σάλονα*¹.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῶν θέσεων, τὰς ὁποίας κατέλαβον αἱ μητροπόλεις τοῦ Ἰλλυρικοῦ παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς: Αἱ τελευταῖαι μητροπόλεις 46, 47, 48 καὶ 49 φέρονται ὁμοῦ καὶ ἐπομένως δύναται τις νὰ θεωρήσῃ, ὅτι ἐπέδρασαν καὶ γεωγραφικοὶ λόγοι διὰ τὴν προσθήκην, ἰδίᾳ τῶν 3 τελευταίων, εἰς τὴν σειράν τῶν μητροπόλεων τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὧν ἔδει νὰ προηγῆται ἡ τῆς Κορίνθου. Προκειμένου ὁμως περὶ τῶν περισσοτέρων δὲν ἀνευρίσκομεν ἄλλους παράγοντας εἰδικούς, συντελέσαντας εἰς τὸ νὰ καταλάβουν τὴν θέσιν ἀκριβῶς, ἣν κατέλαβον ἐν τῷ τακτικῷ, ἐκτὸς τοῦ γενικοῦ, δηλαδὴ ὅτι τόσον ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερνικηθῶσι τὰ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα παρεμβάλλοντο ἐκ μέρους τῶν ὑποβιβαζομένων μητροπολιτῶν ἐκ τῆς παρεμβολῆς τῶν νέων μητροπόλεων. Σχετικὴν πάντως ἐπίδρασιν ἤσκησε καὶ ἡ θέσις, ἣν κατεῖχον τινὲς ἐκ τῶν μητροπόλεων τούτων εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Αἱ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΑΡΧΙΑΙ ΤΟΥ ἸΛΛΥΡΙΚΟΥ ΚΑΙ Η ΤΑΞΙΣ ΑΥΤΩΝ.
Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ «ΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ» ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΩΝ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩΝ. — ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ.

§ 1. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχαίαι τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας, αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὸ Βυζάντιον.

1. Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχαίαι τοῦ Ἰλλυρικοῦ, αἵτινες περιλαμβάνονται ἐν τῷ ἡμετέρῳ κώδικι εἶναι αἱ ἑξῆς κατὰ τὴν «τάξιν» αὐτῶν:

1) Κρήτης	5) Θεσσαλίας Β'.
2) Μακεδονίας	6) Δακίας Μεσογείου
3) Π. Ἡπείρου	7) Πελοποννήσου
4) Ν. Ἡπείρου	8) Ἑλλάδος
	9) Ἡπείρου Α'.

¹) Πρὸβλ. ἄρθρον «Dalmatien» ἐν τῷ Handkirchenlexikon (τελευταία ἐκδοσις).

Ἐκ τῆς παραθέσεως τοῦ ἀνωτέρου καταλόγου καθίσταται δῆλον, ὅτι ἡ ἀναγραφὴ τοῦ παρισίου κώδικος, περιέλαβε δύο νέας ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, ἐκτὸς τῶν παλαιῶν ἐπαρχιῶν, ἧτοι τὴν ἐπαρχίαν Πελοποννήσου καὶ τὴν ἐπαρχίαν Ἡπείρου Α'. Ἡ πρώτη ἐκ τούτων, οὕσα ἄλλοτε ἠνωμένη μετὰ τῆς σημερινῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀπετέλει τὴν ἐπαρχίαν τῆς «Ἑλλάδος ἤγουν Ἀχαΐας»¹, ἣτις διηρέθη εἰς δύο, μετὰ τὴν προαγωγὴν τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀθηνηνῶν εἰς τὴν μητρόπολιν, γεγονός τὸ ὁποῖον δέον νὰ τεθῆ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος. Διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Πελοποννήσου ὡς ἰδιαίτερας ἐπαρχίας ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐπαρχίαις τῆς Ἑλλάδος περιωρίσθη ταυτοχρόνως ἡ ἔκτασις, ἣτις ἐχαρακτηρίζετο διὰ τῶν ὀνομάτων Ἑλλάς—Ἀχαΐα, τῆς ὀνομασίας Ἑλλάς παραμενάσης διὰ τὴν σημερινὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἥς πρώτη μητρόπολις ἀνεδείχθησαν αἱ Ἀθῆναι. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικόν, ὅτι τὸ τοπωνυμικὸν «Πελοπόννησος» δὲν ἀναγράφεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροκλέους.

Ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἡ Μακεδονία φέρεται ἐν τῷ α'. μέρει διηρημένη εἰς δύο ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας, ἧτοι τὴν μητρόπολιν Θεσσαλονίκης καὶ τὴν νέαν μητρόπολιν Φιλίππων, ἐντὼ ἐν τῷ β'. μέρει δὲν ἀναγράφεται ἡ τελευταία πιθανώτατα, διότι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπισκοπὰς². Τὸ αὐτὸ συμβαίνει πιθανῶς καὶ μετὰ τὴν μητρόπολιν Σαρδικῆς, ἣτις εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐγένετο βουλγαρικὴ μόλις κατὰ τὸ ἔτος 809³. Πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἐπαρχίαι ἀναγράφονται εἰς ἀμφότερα τὰ μέρη τοῦ κώδικος. Ὁ Gelzer (ἐνθ. ἀνωτ.) παρετήρησεν, ὅτι ἐλλείπουσιν αἱ ἐπαρχίαι:

1) Μακεδονίας Β'.	4) Πρεβάλεως
2) Δαρδανίας	5) Ἄνω Μυσίας
3) Δακίας (tipensis)	

Διὰ τελευταίαν φορὰν ἀνευρίσκομεν τινὰς τῶν ἐπισκοπῶν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, εἴτε εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Α'. εἴτε εἰς τὴν Πενθέκτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. Οὐδεμία π.χ. ἐπισκοπὴ τῆς παλαιᾶς τῆς Ἱεροκλεῖ ἀναγραφομένης Μακεδονίας Β'. φέρεται ὡς τοιαύτη εἰς τὰς ἀναγραφὰς τοῦ Parthey ἢ τὸν ἡμέτερον κώδικα, γεγονός τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ ὑπὲρ τῆς ἀξίας τοῦ ἡμετέρου κώδικος, ὅστις ἐὰν ἀπεμακρύνετο οὐσιωδῶς τῆς πραγματικότητος καὶ ἠθέλε τοῦτο ὁ συντάκτης θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε περιλάβει

¹) Ἱεροκλέους Συνέκδημος, 43, 6.

²) Ἡ ἐν τῇ ἀναγραφῇ φερομένη ἐπισκοπὴ Φιλίππων ὑπὸ τὴν Θεσσαλονίκην (De Boor, ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 525) μετὰ τὸ ἐσφαλμένον ὄνομα Φιλιπποπόλεως, δέον ν' ἀποδοθῆ εἰς τὸ ὅτι, προήχθη τότε εἰς μητρόπολιν χωρὶς νὰ διαγραφῆ ὑπὸ τοῦ συντάκτου τοῦ τακτικοῦ ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ἐπισκοπῶν τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης.

³) Gelzer, ἐν Zeitschrift für wiss. Theologie, 1892, σελ. 425.

καὶ τὰς κατὰ θεωρίαν εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν ὑπαγομένας ἐπαρχίας, αἵτινες, ὡς αἱ ἀνωτέρας, εὐρίσκοντο εἰς χεῖρας τῶν ἐπιδρομῶν βαρβάρων. Φαίνεται λοιπὸν πιθανόν, ὅτι τινὲς καὶ οὐχὶ πᾶσαι αἱ ἐπισκοπαὶ τῆς Μακεδονίας Α'. καὶ Ν. Ἡπείρου εἶχον διασωθῆ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος. Αἱ μεγαλύτεραι τῶν καταστροφῶν συνέβησαν πιθανώτατα μετὰ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος. Ἡ ἀρχὴ καθ' ἣν ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου τοῦ Βυζαντίου ἴστανται μόνον αἱ χώραι, αἱ πολιτικῶς καὶ πραγματικῶς ἀνήκουσαι ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹ εἶναι ὀρθὴ διὰ τὴν ἐποχὴν, ἣν ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ στηρίζει ἀκριβῶς τὴν ἡμετέραν ἄποψιν. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς ὅχι μόνον δὲν ἀναγράφονται αἱ ἀνωτέρω 5 ἐπαρχίαι καὶ ἡ ἐν τῷ πρώτῳ μέρει μνημονευομένη Μελητινὴ τῆς Ἀρμενίας, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὸ 75¹ πεσοῦσα εἰς χεῖρας τῶν Λογγοβάρδων Ραβέννα². (Περὶ τῆς τελευταίας ταύτης βλέπε τελευταίαν παράγραφον). Τὴν ἀρχὴν ταύτην ἐφήρμοσε πρώτος ὁ Λέων ὁ Γ'. ὁ Ἰσαυρος.

2. Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω μνημονευθειῶν ἐπαρχιῶν τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ ἀνατολικὸν Ἰλλυρικὸν ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπαρχίαι τῶν ἐν Ν. Ἰταλίᾳ κτήσεων τοῦ Βυζαντίου, αἵτινες ἦσαν αἱ ἑξῆς:

- 1) Σαρδηνίας
- 2) Σικελίας καὶ
- 3) Καλαβρίας

Ἐκτὸς τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρώτη δὲν ἀναγράφεται ἐν τῷ β' μέρει τοῦ κώδικος, ὡς στερουμένη ἐπισκοπῶν, προσετέθη πιθανώτατα καὶ ἡ μητρόπολις τοῦ Ἐξαρχάτου τῆς Ραβέννης διαγραφεῖσα μετὰ τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν Λογγοβάρδων. Αἱ δύο τελευταῖαι ἐπαρχίαι εἶχον ἀνά μίαν αὐτοκέφαλον ἀρχιεπισκοπὴν (βλ. ἐπομένην παράγραφον).

Εἰς τὰς ἐπαρχίας ταύτας δέον ἐν τέλει νὰ προσεθεῖ ἡ ἐπαρχία Σελευκίας τῆς Ἰσωνρίας, ἣτις ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῆς δικαιοδοσίας τοῦ εἰκονοφίλου Πατριάρχου τῆς Ἀντιοχείας. Περὶ ταύτης ἐγένετο ὁ προσήκων λόγος ἐν τῷ α' κεφαλαίῳ.

Διὰ τῆς προσθήκης τῶν ἐπαρχιῶν τούτων ἐπῆλθε πλήρης ἀναστάσις εἰς τὴν τάξιν τῶν μητροπόλεων καὶ αὐτοκεφάλων ἐπισκοπῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Αἱ μεταβολαί, αἵτινες ἐπῆλθον δὲν προῆλθον ἐκ τῆς

¹) Αὐτόθι, σελ. 426.

²) Ὁ Ραβέννης κατέχει ἐν τῷ Πενθέκτη ὑψηλὴν θέσιν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μητροπόλεων. Mansi XI, 989—92.

παραβολῆς ἀπλῶς νέων τινῶν μητροπόλεων ἢ ἀρχιεπισκοπῶν εἰς τοὺς σχε-
τικοὺς πίνακας, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἀνυψώσεως ἢ ὑποθιβάσεως τῶν παλαιῶν, φαι-
νόμενον, τὸ ὁποῖον διὰ *πρώτην φοράν συναντῶμεν ἐνταῦθα,*

§ 2. Ὑπῆρξε «τάξις προκαθεδρίας» ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ ;

Τὸ δεύτερον ζήτημα, τὸ ὁποῖον δέον νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ ἐν τῷ κεφα-
λαίῳ τούτῳ εἶναι τὸ περὶ τοῦ, ἐὰν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὑπῆρξε
«τάξις» ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ὧν κέντρον ὑπῆρξε
κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ Σαρδική (ἀρχαῖ μέτροι τέλη τοῦ 4ου αἰῶνος), μετὰ ταῦτα
δὲ ἡ Θεσσαλονίκη (τέλος 4ου μέχρι ἀρχῶν 8ου αἰῶνος).

Αἱ περὶ τοῦ προβλήματος τούτου δοθεῖσαι ἀπαντήσεις τῶν Gelzer¹
καὶ Gerland² εἶναι κατὰ βάσιν ταυτόσημοι, διότι ἀμφότεροι δέχονται, ὅτι
δὲν φαίνεται νὰ ἐξηλίχθη τοιαύτη «τάξις προκαθεδρίας» ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ, ὡς
συνέβη ἐν τῷ Οἰκουμηνικῷ Πατριαρχείῳ. Τὴν γνώμην ταύτην διευτύπωσε σα-
φέστερον ὁ δεύτερος δεχθεὶς, ὅτι αἱ πρὸς τοῦτο τοῦλάχιστον ὑφιστάμεναι ἀρχαὶ
δὲν ἔλαβον οἰανδήποτε τελικὴν διατύπωσιν διὰ μιᾶς κωδικοποιήσεως. Παρὰ
ταῦτα ἐπεχείρησεν ὁ τελευταῖος νὰ ἀναπαραστήσῃ τὴν «τάξιν», ἣτις πιθανώ-
τατα ἐπεκράτησεν ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ.

Τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ
ζητήματος τούτου (κατὰ τὴν α'. περίοδον, ἣτοι ἀπὸ τοῦ 4ου μέχρι τῶν ἀρ-
χῶν τοῦ 8ου αἰῶνος) δὲν περιλαμβάνεται εἰς οὐδεμίαν ἀναγραφὴν, ἐφ' ὅσον
αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Ἰλλυρικοῦ δὲν ὑπήγοντο ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πα-
τριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τοῦ ἔτους 733, ἀλλ' ἀπετέλουν τρό-
πον τινὰ αὐτοδιοικήτων ἐκκλησιῶν, τελούσων ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν
τοῦ Ῥώμης, ἀντιπροσωπευομένου ὑπὸ τοῦ Βικαρίου τῆς Ἀποστολικῆς Ἐδρας
Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, ὅστις ἦτο ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον αἰῶνας ἕξασ-
τος τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Τὴν πρώτην ἀναγραφὴν τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐν τῇ τάξει τῶν
Πατριαρχείου διέσωσεν ὁ παρισινὸς κώδιξ, ὅστις ἀποτελεῖ ἕμμεσον πηγὴν διὰ
τὴν ἐρευναν τοῦ ζητήματος τῆς «τάξεως» ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ταύταις. Τὸ ὑλι-
κὸν λοιπόν, τοῦ ὁποῖου ἔχομεν ἀνάγκην, πρέπει νὰ ἐξευρεθῇ ἀλλοθόθεν, ἐφ'
ὅσον ἀναζητοῦμεν τὴν «τάξιν» τὴν ἐπεκρατήσαν ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ ἀπὸ τῶν
μέσων τοῦ 4ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 8ου αἰῶνος, ὅτε συντελέσθη ἡ ἔνω-
σις. Τὸ λυτηρὸν ἐν προκειμένῳ εἶναι, ὅτι δὲν διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν
πρακτικὰ τῆς ἐν Θεσσαλονίκη ἐδρευούσης συνόδου, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἦδυ-
νάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ἔχωμεν πλήρη «τῆς τάξεως» παράστασιν. Εἶμαι δὲ βέ-
βαιος, ὅτι ἐὰν εἴχομεν τὰ ἐν λόγῳ πρακτικὰ θὰ ἀνευρίσκομεν τὴν «τάξιν»,
ἢ ὁποία ἀσφαλῶς ἐπεκράτησεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ.

¹) Jahrbücher für Protest. Theologie 1886, σελ. 358.

²) Gerland ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 14.

Αἱ ἕμμεσοι λοιπὸν πηγαί, τὰς ὁποίας δέον νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν πρό-
κειμένοι ν' ἀναπαραστήσωμεν, κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον, τὴν ἐξέλιξιν
τῆς «τάξεως» τῶν μητροπόλεων (ἀρχιεπισκοπῶν) τοῦ Ἰλλυρικοῦ εἶναι αἱ
ἐξῆς 1) τὰ πρακτικὰ τῶν Οἰκουμηνικῶν Συνόδων. 2) Αἱ ἐπιστολαὶ τῶν μη-
τροπολιτῶν τῶν Ἰλλυρικοῦ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα τὸν Α' (457/8)
περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ'. Οἰκουμηνικῆς Συ-
νόδου καὶ 3) τὰ μετὰ ταῦτα τακτικά. Οἴκοθεν ἐννοεῖται, ὅτι ἐν τῇ προκειμένῃ
ἐρευνῇ τὴν σπουδαιότεραν σημασίαν κατέχουν τὰ πρακτικὰ τῶν Συνόδων. Ἐκ
παραλλήλου ὅμως ἐθεώρησα πρέπον νὰ περιλάβω εἰς τὴν συγκριτικὴν ταύτην
ἐξέτασιν καὶ τὴν πολιτικὴν κυρίως ἀναγραφὴν τοῦ Ἰεροκλέους, ἢ ὁποία εἶ
καὶ διαφέρει οὐσιωδῶς, ὡς εἶδομεν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγραφῶν, ἐν τού-
τοις ἔχει τὴν σημασίαν τῆς εἰς τὴν συγκριτικὴν τῆς «τάξεως» καὶ τοῦ ἀριθμοῦ
τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν ἐξέτασιν. Εἶναι περιττὸν ἴσως νὰ τονισθῇ ἰδιαί-
τέρως, ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ προσπάθεια ἡμῶν στρέφεται εἰς τὴν ἀναπαραστάσιν
μῆς ἐξελίξεως τριακοσίων ἐτῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μὴ ἔχωμεν εὐρύτερον
σχημα ἐκεῖνου, τὸ ὁποῖον προέτεινε εἰς τὴν τελευταίαν ἐκδοσίν του ὁ Gerland.
Τὸ οὕτως ἐξαγόμενον σχῆμα θὰ δεικνύη βεβαίως θετικῶς τὴν θέσιν τῶν μητρο-
πόλεων τούτων ἐν ταῖς Οἰκουμηνικαῖς συνόδοις, δηλαδὴ ἐν τῇ σειρᾷ τῶν
μητροπόλεων τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Πατριαρχείου, (αὐτοκεφάλους ἀρχιεπισκοπᾶς
δὲν φαίνεται νὰ εἶχεν ἡ Ἑλλάς τοῦλάχιστον πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 7ου ἢ τῶν
ἀρχῶν τοῦ 8ου αἰῶνος) ἐμμέσως δὲ θὰ πλησιάζῃ πρὸς τὴν σειρὰν τὴν πι-
θανῶς ἐπικρατήσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἐξαρχάτου τῆς Θεσσαλονίκης.
Προϋπόθεσις ἀπαραίτητος τῶν σκέψεων τούτων εἶναι, ὅτι ἡ «τάξις» ἢ ἐπικρα-
τήσασα ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ εἶχε τὴν ἐπίδρασίν τῆς ἐπὶ
τῆς σειρᾶς τῶν ἐν ταῖς Οἰκουμηνικαῖς Συνόδοις παρευρισκομένων μητροπολι-
τῶν τῶν ἐπαρχιῶν τούτων, δεδομένου ὄντος, ὅτι τὰ ζητήματα ταῦτα εἶχον
πάντοτε τὴν σημασίαν τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ τῆς ἐποχῆς, τὴν
ὁποίαν ἐξετάζομεν. Ἡ ὑπάρξις δύο διαφορῶν τάξεων θὰ ἀπετέλει ἀνω-
μαλίαν, τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη εὐτυχῶς δὲν ἀνευρίσκομεν. Ἡ συγκριτικὴ ἐξέτα-
σις τῶν «τάξεων», τὰς ὁποίας παρέχομεν κατωτέρω, δεικνύει, ὅτι αἱ σπου-
δαιότεραι τῶν διαφορῶν κείνται μεταξὺ τοῦ 7ου καὶ τοῦ 8ου αἰῶνος, χωρὶς
νὰ διακόπτεται ἡ ἐπίδρασις τῆς «τάξεως», ὡς φαίνεται αὕτη ἐξεληχθεῖσα κατὰ
τοὺς 4 τελευταίους πρὸ τῆς ἐνώσεως αἰῶνας. Ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ἡ ἐπί-
δρασις τῆς παλαιᾶς «τάξεως» ἐπὶ τῆς ἀκολουθίας εἶναι μικροτέρα. Πρὶν ἢ
παραθέσω τὸ ὑλικὸν ἐξ οὗ θέλω ἐξαγάγει τὸ σχῆμα, τὸ ὁποῖον νομίζω ὡς
ἀκριβέστερον τοῦ τοῦ Gerland, θεωρῶ πρέπον ν' ἀναφέρω, ὅτι ὁ αὐτὸς συγ-
γραφεὺς ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ μόνων τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων
στηριχθεῖσα τάξις, εἶναι ἐπισημῶς¹.

¹) Gerland ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 14.

Τὸ ὕλικόν τὸ ὁποῖον ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας παρέχει τὴν ἐξῆς περιπτου εἰκόνα, προσσημοσμένην εἰς τὴν «τάξιν» τοῦ παριστινοῦ κώδικος.

Σύν. Σαρδικῆς 348	I. Oik. Egrasos 431 (1)	Δ. Oik. Χαλκηδόν 451	Ἐπιστολὴ πρὸς Λέοντα 458 μ.χ.	Τεροζλέους Συνέδριος (2)	E. Oik. 558	5. και II ενθ. 680 και 691/2	Ἀπὸ τοῦ Δ - Ζ' αἰῶνος	Z. Oik. Παρ. 808 αἰων	Ἀναγραφαι 9ου	Βασιλειος 880 (?)	Λέοντος Σοφου 907
β' δ' ε' ζ' η' θ'	α' η' α' β' γ' δ' ε' ς' ζ' η' θ'	α' β' γ' δ' ε' ς' ζ' η' θ'	(α) β' γ' δ' ε' ς' ζ' η' θ'	α' Μακεδονίας α' η' β' γ' Ἀχαΐας ε' Π. Ἡπείρου δ' Κορίνθης ζ' Ν. Ἡπείρου β' Θεσσαλίας θ' Προβιάλειος η' Λαοδανίας ζ' Δακίας Μεσογείου	1	α' β' γ' δ' ε' ς' ζ' η' θ'	α' ὁ Θεσσαλονίκης β' ὁ Κορίνθου γ' ὁ Νικοπόλεως δ' ὁ Κορίνθης ε' ὁ Δυρραχίου ζ' ὁ Λαρίσης ς' ὁ Σκόδρας η' ὁ Σκούτης ἢ Τουστινιανῆς Α' θ' ὁ Σαρδικῆς	β' γ' δ' ε' ς' ζ' η' θ'	γ' β' δ' ε' ς' ζ' η' θ'	α' β' γ' δ' ε' ς' ζ' η' θ'	α' β' γ' δ' ε' ς' ζ' η' θ'
<p>Σημ.—Τὸ σημεῖον τῆς παύλας σημαίνει, ὅτι αἱ μητροπόλεις αὐταὶ δὲν ἀναγράφονται πλέον, ὡς ἀπολεσθεῖσαι διὰ τὴν Βυζαντινὴν Αυτοκρατορίαν. Αἱ νεαὶ θέσεις σημαίνουν, ὅτι δὲν ἔχομεν ὑπογραφάς. () Τὸ σημεῖον τοῦτο δηλοῖ τὴν πιθανήν, κατὰ τὸν συγγραφέα, συμπλήρωσιν τοῦ ἐλλείποντος. Αἱ «νεαὶ μητροπόλεις», προστέθησαν ὑφ' ἡμῶν.</p> <p>1) E. Schwarz. Acta Conciliorum Oekumenicorum. Τόμ. Α'. Volumen I, pars altera. 1927 σελ. 3 καὶ 46.</p> <p>2) Πεββ. Burekard, 688, 1-654 καὶ 558, 3-6.</p>											
<p>Νεαὶ Μητροπόλεις</p> <p>ὁ Φιλίππων ὁ Ἀθηνῶν ὁ Κεφαλληνίας ὁ Δαλματίας ὁ Πατρῶν ὁ Ν. Πατρῶν</p>											

Ἐκ τοῦ ἔναντι πίνακος, ὅστις ἀφ' ἑνὸς μὲν παριστᾷ ταυτοχρόνως τὴν συμμετοχὴν καὶ τὴν θέσιν τῶν μητροπολιτῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ εἰς τὰς Οἰκουμηνικὰς Συνόδους (ἐκτὸς τῆς Σαρδικῆς), ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξαντλεῖ τὸ ὕλικόν τὸ ὑπάρχον εἰς τὰς ἀναγραφὰς μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου αἰῶνος, καθίσταται δῆλον πόσον δυσχερὴς ἀποβαίνει ἡ ἀκριβὴς ἀναπαράστασις τῆς ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ ἐξελιχθείσης «τάξεως» τῶν μητροπόλεων, ἐφ' ὅσον τὸ ὕλικόν εἶναι ἐλλιπές. Εἰς τοῦτο δέον νὰ προστεθῇ καὶ τὸ γεγονός καθ' ὃ εἰς τὰς πράξεις τῶν Οἰκουμηνικῶν Συνόδων αἱ ὑπογραφαὶ δὲν παρουσιάζονται πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν σειρὰν εἰς τὰς διαφόρους τῶν συνόδων τούτων συνεδρίας. Ἐν παραδείγματι τοῦ φαινομένου τούτου ἀνεγράφη ἀνωτέρω ἐν τῇ 2α στήλῃ. Ἐντεῦθεν λοιπὸν δυσχεραίνεται ὁ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῆς θέσεως ἐκάστης τῶν μητροπόλεων. Ἡ κατάταξις ἐπομένως, τὴν ὁποίαν προτείνομεν κατωτέρω, στηρίζεται ἐπὶ τῶν μεγαλύτερων πιθανοτήτων, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ μέσου ὄρου.

Αἱ περαιτέρω παρατηρήσεις θὰ στραφῶσι περὶ δύο κυρίως σημεῖα ἤτοι, ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν στηλῶν καθ' ἑαυτάς, ὡς αὐταὶ παρατίθενται ἀνωτέρω καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν συγκριτικὴν ἐξέτασιν τῶν τάξεων τούτων ἐν τῇ σχέσει αὐτῶν πρὸς ἀλλήλας. Εὐνόητον δὲ πρὸς τούτοις εἶναι ὅτι παρατηρήσεις τινὲς περὶ τῆς θέσεως ἐνίων ἐκ τῶν μητροπόλεων θὰ υποβοηθήσωσαν εἰς τὴν διαφώτισιν τοῦ ὅλου ζητήματος.

1. Ἡ σειρὰ τῆς Α' στήλης (κατὰ τὴν γνώμην μου) δεικνύει, πιθανώτατα, τὴν «τάξιν» τὴν ἐπικρατήσασαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶνος, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου διαίρεσιν τοῦ Κράτους εἰς Ὑπαρχίας (Praefecturae), αἵτινες ὠρίσθησαν τρεῖς διὰ τὴν Δύσιν καὶ δύο διὰ τὴν Ἀνατολήν¹. Ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἡ Ὑπαρχία τοῦ Ἰλλυρικοῦ διηρέθη εἰς δύο διοικήσεις, τὴν τῆς Δακίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σαρδικὴν καὶ τὴν τῆς Μακεδονίας μὲ ἔδραν τὴν Θεσσαλονικίην. Ἡ διοίκησις τῆς Μακεδονίας περιελάμβανε πάσας τὰς χώρας τὰς περιλαμβανομένας εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλληνικὴν Δημοκρατίαν εἰς ἃς δέον νὰ προστεθῇ ἡ σημερινὴ Βόρειος Ἡπειρος (Νέα Ἡπειρος), ἥς μητρόπολις ἐγένετο τὸ Δυρράχιον καὶ μέρος ἴσως τῆς Νοτίου Σερβίας². Ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ διεμορφώθησαν κατ' ἀρχὰς μὲν 6 μητροπόλεις, ἦτοι:

α) Τῆς Θεσσαλονίκης μετὰ πασῶν τῶν ἐπισκοπῶν Μακεδονίας α', καὶ β', καὶ τῶν παρακειμένων νήσων.

β) Τῆς Λαρίσης περιλαμβανοῦσης τὰς ἐπισκοπὰς τῆς Θεσσαλίας μετὰ τῶν νήσων Σκιαθοῦ, Σκοπέλου καὶ Πελαρήθου.

γ) Τῆς Κορίνθου μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Ἀχαΐας (ἦτοι τὴν Ἑλλάδα ὡς ἦτο αὕτη περίπου πρὸ τοῦ 1881).

¹) E. Stein: Geschichte des Spättrömischen Reiches. Wien 1928, σελ. 179 ἐξ.

²) Λυτόθι, 4ος πολιτικὸς χάρτης.

- δ) Τῆς Νικοπόλεως μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου
 ε) Τοῦ Δυρραχίου » » » Νέας Ἡπείρου καὶ
 στ) Τῆς Γορτύνης τῆς Κρήτης μετὰ τῶν 8 ἐπισκοπῶν αὐτῆς ¹, μετὰ ταῦτα δὲ 10.

Ἐν τῇ Ὑπαρχίᾳ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικοῦ ὑπερῆξε διοικητικῶς κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ μητροπολίτης τῆς Σαρδικῆς, ἣτις ἦτο πρωτεύουσα τῆς Μεσογείου Δακίας μετ' αὐτὸν δὲ ἠκολούθει ὁ Θεσσαλονίκης. Ἡ Σαρδικὴ ὅμως ἀπώλεσε βαθμιαίως τὴν πολιτικὴν αὐτῆς σημασίαν ², τοῦτο δὲ ἄμεσος συνέπεια ἦτο καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτῆς θέσεως, ἐφ' ὅσον ἡ δευτέρα αὕτη ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης. Οὕτως ἀντικατεστάθη βαθμιαίως περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνος ἡ Σαρδικὴ διὰ τῆς Θεσσαλονίκης.

Μετὰ τὴν ἀναγκαίαν ταύτην παρέκθασιν ἐπανέρχομαι εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὕλικού, τὸ ὁποῖον παρέθηκα ἀνωτέρω.

Ἡ α'. λοιπὸν στήλη πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὴν σειρὰν τοῦ Ἱεροκλέους (536), μετὰ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν, ὅτι ἡ Σαρδικὴ ἐμφανίζεται ὡς α'. μητρόπολις τοῦ Ἰλλυρικοῦ, δι' οὗς λόγους εἶδομεν ἀνωτέρω. Ἐν τούτοις ὅμως δὲν πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ Θεσσαλονίκης εὗρισκετο εἰς πολὺ καλλιτέραν θέσιν, διότι εἶναι γνωστόν, ὅτι ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς Ἀριανικῆς ἔριδος ὁ Θεσσαλονίκης εἶχεν ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν αὐτοῦ πάσας τὰς μητροπόλεις τῆς Διοικήσεως Μακεδονίας περὶ ἧς ἐγράψαμεν ἀνωτέρω ³. Μετὰ δὲ τὴν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν αὐτῆς ἀνύψωσιν κατέστη ἡ ἐκκλησιαστικὴ μητρόπολις τοῦ Ἰλλυρικοῦ, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς ἀναδειχθέντος, τῇ βοήθειᾳ τῶν παπῶν, ἐξάρχου τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Σημαντικὸν ἐπίσης εἶναι τὸ γεγονός καθ' ὃ ἡ μητρόπολις Λαρίσσης φέρεται ὡς β'. μετὰ τὴν τῆς Θεσσαλονίκης, γεγονός τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ μετὰ τὴν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν αὐτῆς θέσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ἡ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Κορίνθου ἔπειτα τῆς Μητροπ. Λαρίσσης, καίτοι ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ζητήμασι ὁ Κορίνθου διεδραμάτισε σπουδαῖον πάντοτε πρόσωπον. Θεωρῶ πολὺ πιθανόν, ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰῶνος προηγεῖτο ὁ Κορίνθου τοῦ τῆς Λαρίσσης.

Ἡ δευτέρα στήλη δεικνύει πόσον ἀκαθόριστος ἦτο ἡ θέσις ἐκάστου ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μητροπολιτῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ 5ου αἰῶνος. Ἐν τούτοις δύο θέσεις παραμένουν σταθεραί, ἡ τοῦ Θεσσαλονίκης ὡς πρώτου καὶ ἡ τοῦ Δυρραχίου ὡς τελευταίου. Αἱ δυσχέρειαι διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς τάξεως αὐξάνονται, ἐφ' ὅσον δὲν παρέστησαν πάντες οἱ μητροπολίται τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐν ταῖς Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις Γ'ην, Δ'ην, Ε'ην, Σ'ην καὶ Πενθέκτην καὶ ἐπομένως δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν ποίαν περιτοῦ θέσιν

¹) Παρὰ Χρυσ. Παλαδοπούλε (Τὸ πρῶτον τοῦ Ἐπ. Ρώμης, σελ. 57) ἀναγράφονται μόνον πέντε, ἐξ ὧν αἱ δύο τελευταῖαι κατὰ διάφορον ἢ παρ' ἐμοὶ «τάξιν».

²) Ἀυτόθι σελ. 58.

³) Πρβλ. παράγραφος 5 τοῦ α'. κεφαλαίου.

ἐν τῇ «τάξει» κατεῖχον κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τῆς περιφέρειας ταύτης. Ἡ ἐπίδρασις ὅμως τῆς πολιτικοδιοικητικῆς τάξεως ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς φαίνεται νὰ ἐξακολουθῇ ἐν ἀρκετῷ μέτρῳ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, καίτοι αἱ ἀποκλίσεις ἀρχίζουν νὰ εἶναι καταφανεῖς. Ἀπὸ τῆς Δ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου καθίστανται σαφέστερα τὰ σημεῖα τῆς ἐπαφῆς τῶν δύο «τάξεων» μετὰ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν, ὅτι ἡ μητρόπολις Κρήτης τίθεται μετὰ τὰς δύο Ἡπείρους.

Κατὰ τὴν Ε'. Οἰκουμενικὴν Σύνοδον παραδόξως παρέστη μόνον ὁ Κρήτης οὐδεὶς δὲ ἄλλος ἐκ τῶν μητροπολιτῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Κατὰ δὲ τὴν Σ'. καὶ Πενθέκτην δὲν παρέστη ὁ μητροπολίτης Παλαιᾶς Ἡπείρου. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς πιθανὸν εἶναι, ὅτι ὁ Νικοπόλεως ἀπώλεσε βαθμιαίως τὴν θέσιν αὐτοῦ, κατέλαβε καλλιτέραν θέσιν ἢ ὁ τοῦ Δυρραχίου, ὁ δὲ Κρήτης βαθμιαίως ἀκόμη ὑψηλοτέραν, ὥστε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος νὰ προηγῆται καὶ αὐτοῦ τοῦ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης.

Ἡ τροποποίησις λοιπὸν καὶ ἡ ἀκριβεστερά ἐκθεσις τῆς «τάξεως» ἡ προτεινομένη ὑπὸ τοῦ Gerland, καθίσταται ἐπιβεβλημένη ἐκ τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα ἐξεθέσαμεν συντόμως ἀνωτέρω. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ θεωρήσωμεν τὴν κατωτέρω «τάξιν» ὡς ἀκριβεστεράν, ὡς πρὸς τὰς βαθμίδας, ἃς κατέλαβεν ἐκάστη τῶν μητροπόλεων τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐν τῇ ἐξελίξει τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς τάξεως προκαθεδρίας τῶν μητροπόλεων τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἀπὸ τοῦ Δ' μέχρι τοῦ Σ' αἰῶνος.

Ἀριθ. «τάξεως»	Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δ' αἰῶνος (¹)	Ἀριθ. «τάξεως»	Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Δ' μέχρι τῶν ἀρχῶν Σ' αἰῶνος	Ἀριθ. «τάξεως»	Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Σ' μέχρι τῶν ἀρχῶν Η' αἰῶνος
α'	Σαρδικὴ	α'	Θεσσαλονίκη	α'	Θεσσαλονίκη
β'	Θεσσαλονίκη	β'	Κόρινθος	β'	Κόρινθος
γ'	Λάρισα	γ'	Λάρισα (;	γ'	Κρήτη
δ'	Κόρινθος	δ'	Νικόπολις	δ'	Δυρράχιον
ε'	Νικόπολις	ε'	Κρήτη	ε'	Νικόπολις
ς'	Δυρράχιον	ς'	Δυρράχιον	ς'	Λάρισα (;
ζ'	Κρήτη	ζ'	Σκούπη ἢ Ἰουστινιανὴ	ζ'	Σαρδικὴ
η'	Σκόδρα (;	η'	Σαρδικὴ (;	η'	Σκόδρα (;
		θ'	Σκόδρα (;	θ'	Σκούπη (;

¹) Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πλείστου μέρους τῆς ἐργασίας ταύτης συνεζήτησα μετὰ τοῦ διακεκριμένου διδασκάλου μου, τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου κ. Stein τὰ κυριώτερα τῶν πορισμάτων αὐτῆς. Εἰς ἀρκετὰ τῶν σπουδαιότερων ση-

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω πίνακος καθίσταται φανερόν, ὅτι αἱ περισσότεραι τῶν ἀμφιβολιῶν μου συγκεντροῦνται ἐν τῇ β' στήλῃ καὶ τοῦτο, διότι αἱ ὑπάρχουσαι ὑπογραφαὶ τῶν συνοδικῶν πράξεων παρουσιάζουσιν ἀποκλίσεις μεταξὺ των. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶναι ἴσως εὐεξήγητον, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ ἐποχὴ εἰς ἣν ἀναφέρεται ἡ β' στήλη εἶναι ἐποχὴ τῆς διαμορφώσεως τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος ὡς καὶ τῆς ἰσχυροποιήσεως τῶν μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν περιφερειῶν τῶν Πατριαρχείων καὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἐκκλησιῶν. Ἡ ἀξία λοιπὸν τῆς ἀνωτέρω σειρᾶς, ἣτις προέρχεται ἐξ ἐμμέσων πηγῶν, εἶναι πάντοτε σχετική. Ὑπάρχει ὅμως ἡ ἐλπίς, ὅτι ἐὰν εὐρεθῇ κάποτε χειρόγραφον περιέχον τὴν τάξιν τὴν ἐπικρατήσαν ἐν τῇ ἐν Θεσσαλονίκῃ Συνόδῳ δὲν θὰ ἐπέλθουν σπουδαῖα μεταβολαὶ εἰς τὴν «τάξιν» ταύτην.

Πρὶν ἢ κλείσω τὴν παράγραφον θεωρῶ χρήσιμον νὰ προσθέσω παρατηρήσεις τινὰς ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω ἐξελίξεως, διὰ τὴν ἐξακριβῶσιν τῆς ἐπιδράσεως ἢ μὴ τῆς ἀνωτέρω ἐκτεθείσης πιθανῆς «τάξεως» τῶν μητροπόλεων τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Ἡ πρώτη ἐντύπωσις, τὴν ὁποίαν ἀποκομίζει τις παρατηρῶν τὰς πρώτας στήλας τὰς περιλαμβανούσας τὴν σειρὰν μετὰ τὴν ἔνωσιν, εἶναι ὅτι αὕτη ἐπιφέρει τελειάν σχεδὸν ἀνατροπὴν τῆς παλαιᾶς τάξεως, γεγονός, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ, ὅ τε παρισινὸς κώδιξ καὶ τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ'. Οἰκουμένης Συνόδου. Αἱ παραδοξότεραι τῶν μεταβολῶν, ὡς εἶδόμεν, εἶναι δύο, ἡ ἀνύψωσις τῆς Κρήτης καὶ ἡ ὑποβίβασις τῆς Κορίνθου. Ἀμφότερα τὰ γεγονότα ταῦτα εἶναι δυσεξήγητα. Κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα ἐξακολουθεῖ ἡ πρώτη νὰ κατέχη τὴν αὐτὴν θέσιν μέχρις ὅτου κατεκτήθη ἡ νῆσος ὑπὸ τῶν Ἀράβων. Μετὰ τὴν ἀνάκτησιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου Φωκά δὲν ἀνέκτησε καὶ αὐτὴ τὴν ἀνωτέρω θέσιν. Ὁ Κορίνθου ἀνέκτησε καὶ πάλιν τὴν θέσιν του ἴσως κατὰ τὰ μέσα τοῦ 9ου αἰῶνος, ἀλλὰ δὲν μοι φαίνεται πιθανὸν νὰ κατέλαβε ποτὲ θέσιν ἀνωτέραν τοῦ Θεσσαλονίκης, ὡς ἀναγράφουσι τοῦτο τὰ ἀνώνυμα τακτικὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος, περὶ τῶν ὁποίων θὰ γίνῃ ὁ προσήκων λόγος ἐν ἀρχῇ τοῦ Β' μέρους.

Ἡ ἐπίδρασις λοιπὸν τῆς παλαιᾶς τάξεως ἐμφανίζεται κατὰ πολὺ ἐξησθημένη ἐν τῇ ἀρχῇ, μετὰ ταῦτα δὲ ἰσχυροτέρα, ἀνεξαρτήτως τῶν παρεμβολῶν τῶν νέων μητροπόλεων τοῦ Ἰλλυρικοῦ. Τὴν μεταβατικὴν πρὸς τὴν

μείων ἐφάνη συμφωνῶν. Ἐπὶ τοῦ σημείου ὅμως τούτου ἀκριβῶς μοι παρετήρησεν, ὅτι περὶ μιᾶς «τάξεως» κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ' αἰῶνος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ λόγος. Γνωρίζω βεβαίως, ὅτι περὶ «τάξεως» σταθερᾶς δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἐποχὴν, ἐν τούτοις παρέλαβον ταύτην εἰς τὴν σειρὰν, ἐφ' ὅσον δεικνύει ἀφ' ἐνὸς μὲν τάξιν ἔχουσαν καθ' ἑαυτὴν σημασίαν τινά, διότι παρουσιάζει τάξιν πιθανὴν καὶ ἀφ' ἑτέρου, διότι συμβιβάζεται πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν, ἣς ἀποτελεῖ ἀξιόλογον ἀπαρχήν. (Προέρχεται ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνελθούσης τῆς 343 Συνόδου). Ἡ σχετικότης τῆς «τάξεως» ταύτης εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς φανερά.

ἢ) Τὸ ἐρωτηματικὸν σημαίνει, ὅτι αἱ ἀμφιβολίαι τοῦ γράφοντος εἶναι μεγαλύτεραι τοῦ δέοντος.

ΑΘΗΝΑΝ

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ "ΤΑΞΕΩΣ ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ,, ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΩΝ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ 5^{ΟΥ} ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 8^{ΟΥ} ΑΙΩΝΟΣ

ΠΙΝΑΞ Β'

'Αριθ. «τάξεως»	Μέχρι 431 και 459 μ. Χ.	'Αριθ. «τάξεως»	Μέχρι 518-19/20 και 536 μ. Χ.	'Αριθ. «τάξεως»	Μέχρι 553 μ. Χ.	'Αριθ. «τάξεως»	Μέχρι 'Ηρωαλείου 641 μ. Χ.	'Αριθ. «τάξεως»	'Από Λέοντος 'Ισαύρου 733 μ. Χ.	'Επαρχία	Διοίκησις	Παρατηρήσεις
α' β'	δ 'Ιεραπόλεως δ 'Οδυσοῦ δ Τόμης μέχρι 459 μ. Χ.							α' β'	δ Πατρῶν δ 'Αρκαδίας	'Ελλάδος Πελοποννήσου Φρυγίας Καπατιανῆς Μυσίας Σαυθίας	'Ιλλυρικοῦ '	Προίχθη εἰς μητρόπολιν (βλέπε πίνακα Α')
γ'	δ Βιζύης 459			κη'	δ Εἰχαίτων 680/1			γ' δ' ε'	δ Βιζύης δ Εἰχαίτων δ Πομπηίουπόλεως	Εὐρώπης 'Ελλησπόντου (1) Παφλαγονίας	'	(1) 'Εσφαλμένος ἀναγράφεται ὡς ἐπαρχία 'Αρ- μενίας α'
δ'	δ Πομπηίουπόλεως 458							ς' ζ' η'	δ Σαύρωνης δ Κατάνης δ Λεοντοπόλεως	'Ασίας Σικελίας 'Ισαυρίας	'Ασίας 'Ιταλίας 'Ανατολῆς	
ε'	δ Σιμόνης 458							θ' ι' ια' ιβ' ιγ' ιδ' ιε' ις' ιτ' ιυ'	δ Μαρωνείας δ 'Απαμείας δ Μαξιμανουπόλεως δ Γερμίων δ Σελευκείας δ 'Αρκαδιουπόλεως δ Βερόνης δ Μυτιλήνης δ Νικοπόλεως δ Παρίου δ Μιλήτου δ Νικοπόλεως τοῦ Βουλήρου	Ροδόπης Βιθυνίας Ροδόπης Γαλατίας Β' 'Ισαυρίας Εὐρώπης Θράκης Λέσβου (Νήσων) Καλαθρίας 'Ελλησπόντου Καρίας Θράκης	Θράκης Πόντου Θράκης Πόντου 'Ανατολῆς (2) Θράκης '	(2) 'Αναγράφεται ὡς λ' μητρόπολις ἐν τῷ β' μέρει τοῦ κώδικος 1555 Α.
ς'	δ Λεοντοπόλεως 680/1							κα' κβ' κγ' κδ' κε' κς' κζ' κη' κθ' λ'	δ Μαρωνείας δ 'Απαμείας δ Μαξιμανουπόλεως δ Γερμίων δ Σελευκείας δ 'Αρκαδιουπόλεως δ Βερόνης δ Μυτιλήνης δ Νικοπόλεως δ Παρίου δ Μιλήτου δ Νικοπόλεως τοῦ Βουλήρου	'Ελλησπόντου Εὐρώπης Αἰμμόντου Λέσβου (Νήσων) Βιθυνίας Εὐρώπης Ροδόπης Ζηγκίας '	'Ασίας Θράκης '	
ζ' η' θ' ι'	δ Μαρωνείας 459 δ 'Απαμείας 536 δ Μαξιμανουπόλεως δ Γερμίων 692							λβ' λγ' λδ' λε'	δ Κοτράδων δ Καρπάθου δ Αἴνου	'Ισαυρίας Νήσων Ροδόπης Εὐρώπης 'Αθασγίας	'Ανατολῆς 'Ασίας Θράκης Θράκης '	
ια' ιβ' ιγ'	δ 'Αρχαδιουπόλεως δ Βερόνης 458 δ Μυτιλήνης							λς' λζ' λη' λθ'	δ Κοτράδων 680/1 δ Καρπάθου 553 δ Αἴνου 553	Θράκης Εὐρώπης Αἰμμόντου 'Αρμενίας (Β')	Θράκης '	
ιδ'	δ Παρίου 459	ιε' ις'	δ Μιλήτου 536 δ Νικοπόλεως		κα' κβ' κγ' κδ' κε' κς' κζ' κη' κθ' λ'	δ Κοτράδων 680/1 δ Καρπάθου 553 δ Αἴνου 553		μ'	δ Σεβαστουπόλεως	'Αθασγίας Αἰμμόντου	Θράκης Εὐρώπης '	Εκτός τῶν παλαιῶν συνόρων
		ιζ' ιθ' ιη' κ' κα' κβ' κγ' κδ' κε'	δ Προκονήσου δ Σιλυβρίας 519/20 δ 'Αγγιάλου 553 δ Μεθύμνης 519/20 δ Κίου 536 δ 'Απρου δ Κυψάλων δ Χερσῶνος δ Βοσπόρου		κα' κβ' κγ' κδ' κε' κς' κζ' κη' κθ' λ'	δ Κοτράδων 680/1 δ Καρπάθου 553 δ Αἴνου 553		λς' λζ' λη' λθ'	δ Δερίκων δ Δριζιπάρων δ Μεσημβρίας δ Πυδαρθῆς	Θράκης Εὐρώπης Αἰμμόντου 'Αρμενίας (Β')	Θράκης '	
		κς'	δ Νικόψεως 536		λα'	δ Δριζιπάρων 553		λς' λζ' λη' λθ'	δ Δερίκων δ Δριζιπάρων δ Μεσημβρίας δ Πυδαρθῆς	'Αθασγίας Αἰμμόντου	Θράκης Πόντου	Εκτός τῶν παλαιῶν συνόρων
								λς' λζ' λη' λθ'	δ Δερίκων δ Δριζιπάρων δ Μεσημβρίας δ Πυδαρθῆς	'Αθασγίας Αἰμμόντου	Θράκης '	Σημ. Χρησιμοποιῶ τὸν ὄρον «Διοίκησις» ἀντὶ «θέμα», διότι δὲν γνωρίζομεν ποτε ἀκριβῶς ἐπέξε- τάθη ἡ νέα διοικ. διαίρεσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐ- τοκρατορίας εἰς τὴν 'Ελλάδα. Πιθανότατα μετὰ τὸν 7ον αἰῶνα.

Γερ. I. Κοσιδάκη : Αἱ Μητροπόλεις καὶ 'Αρχιεπισκοπαὶ ἁπλ. Τόμ. Α', τεύχος α'.

νέαν «τάξιν» κατάστασιν παρουσιάζουσι κατὰ τὴν γνώμην μου τὰ πρακτικὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου συνόδων¹.

Ἡ ἐξέλιξις τῆς «τάξεως προκαθηδρίας» τῶν αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκοπῶν καὶ ὁ παρισινὸς κώδιξ.

§ 4. Πίναξ Β'.

Αἱ τέσσαρες πρῶται στήλαι τοῦ ἔναντι πίνακος ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μνημονευομένου ἔργου τοῦ Gerland² (σελ. 10—11), τὸν ὁποῖον καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον θ' ἀκολούθησω ἐν τοῖς ἐπομένοις, ἐφ' ὅσον ἐπέισθην, ὅτι τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτιθέμενα πορίσματα συμφωνοῦσι πρὸς ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ λεχθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν πηγῶν. Ἡ ἡμέτερα ἐργασία συνίσταται ἰον εἰς τὴν προσθήκην τοῦ καταλόγου τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων, ὡς διέσωσεν ἡμῖν τοῦτον ὁ παρισινὸς κώδιξ ἀφ' ἑνὸς καὶ 2ον εἰς τὴν προσαρμογὴν τῶν πινάκων τοῦ Gerland πρὸς τὸν πίνακα τοῦ εἰρημένου κώδικος ἀφ' ἑτέρου. Προκειμένου δὲ περὶ τῶν παρατηρήσεων τῶν γενομένων ἐπὶ τῆς παρισινήσ ἀναγραφῆς ἠκολούθησα τὸν De Boor, τοῦ ὁποῖου τὰς σκέψεις ἐξήτασα κριτικῶς καὶ κατ' ἴδιον τρόπον, σύμφωνον πρὸς τὴν ἐν τοῖς πρόσθετον ἐκτεθείσαν γνώμην μου περὶ τῆς ἀξίας τοῦ παρισινοῦ καταλόγου. Προσθήκαι τινὲς ἢ συμπληρώσεις ἐγένοντο ἴδια εἰς τὸ τελευταῖον σημεῖον. Σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἡμέτερα εἶναι τὰ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 3 τῆς ἐπομένης παραγράφου λεγόμενα.

Ἡ γένεσις τῆς «τάξεως» τῶν Αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκοπῶν. Μεταβολαὶ καὶ προσθήκαι ἐν αὐτῇ.

§ 5. Γενικαὶ παρατηρήσεις. Στατιστικαὶ τῆς τάξεως τῶν Μητροπόλεων καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκοπῶν.

1. Πρὶν ἢ ἐκθέσω τὰς μεταβολὰς τὰς ἐπελθούσας ἐν τῇ τάξει τῶν παλαιῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἐπιφανίου (α—λδ') εἶναι ἀνάγκη νὰ προτάξω διασαφήσεις τινὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἱστορικῆς καταρτίσεως τῆς παλαιᾶς «τάξεως».

Πρῶτος ὁ Gelzer³ ἐπεχείρησε νὰ ἐξακριβώσῃ τὸν χρόνον τῆς ἐμφανίσεως ἐκάστης αὐτοκεφάλου Ἀρχιεπισκοπῆς, τὴν δὲ ἐργασίαν ἐκείνου ἐτροποποίησεν ὁ Gerland. Ἀμφότεροι οἱ ἐρευνηταὶ ἐδέχθησαν, ὅτι ἡ γένεσις

¹) Πρὸβλ. τὰς σχετικὰς σειρὰς παρὰ τῷ Gelzer, ἐν Zeitschrift für Protest Theologie 1886, σελ. 530.

²) Ἡ πρώτη στήλη τοῦ ἀνωτέρω πίνακος ἀπετελέσθη ἐκ δύο τοιούτων τοῦ Gerland δι' οἰκονομίαν χώρου· ἡ διαίρεσις ὁμοῦς διετηρήθη.

³) Jahrbücher für Protest. Theologie 1886, σελ. 357 ἐξ.

της σειράς τῶν αυτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν δέον νὰ θεωρηθῆ ὡς ἱστορικὴ¹ δῆλα δὴ, ὅτι ἐκάστη ἐπισκοπὴ ἀνυψουμένη εἰς Ἀυτοκέφαλον Ἀρχιεπισκοπὴν κατετάσσετο ἐν τέλει τῆς ὑπαρχούσης «τάξεως», οὐδαμῶς δ' ἐντὸς αὐτῆς. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, φαίνεται ἐπικρατήσασα ἀπὸ τοῦ 5ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 8ου αἰῶνος, δὲν ἴσχυεν ὅμως, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἐν τῇ κατατάξει τῶν νέων μητροπόλεων. Ὁ παρισινὸς κώδιξ δεκνύει τὴν πρώτην παράθεσιν τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἐν τῷ καταρτισμῷ τῆς τάξεως τῶν ἀρχιεπισκοπῶν.

Ὁ ἀριθμὸς, τὸν ὁποῖον ἔθεσεν ὁ Gerland δεξιᾶ ἐκάστης αυτοκεφάλου ἀρχιεπισκοπῆς δεκνύει τὸ ἔτος καθ' ὃ ἢ ἐν λόγῳ Ἀρχιεπισκοπὴ ἐμφανίζε-
ται τὸ πρῶτον εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων.

Ὅπου δὲν ὑπάρχει ἀριθμὸς σημαίνει, ὅτι ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ ἐμφανίζε-
ται διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν λεγομένην «ἐκθεσιν» τοῦ Ἐπιφανίου.

Πᾶσαι αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ αἱ ἀπὸ τῆς Ὀδύσσοῦ μέχρι τῆς Σεβαστουπόλεως ἀριθμοῦμεναι (α'—λγ') φέρονται κατὰ τὴν αὐτὴν ἀπολύτως ἀτάξιν», παρ' Ἐπιφανίῳ, ἢ «τάξις» τοῦ ὁποῖου ὑπῆρξεν ὁδηγὸς κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τοῦ ἀνωτέρω συγγραφέως. Κατὰ ταῦτα παρέμειναν ἐκτὸς τῆς σειράς τοῦ Ἐπιφανίου, αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ Ἱεραπόλεως, (ἀναρρίθμητος), καὶ Σωζοπό-
λεως. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Ἱεραπόλεως ἀνυψώθη, ὡς εἶδομεν, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἰς μητρόπολιν, καταταχθεῖσα ἐν τέλει τῆς ἀρχαίας «τάξεως» ὡς 33η. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Σωζοπόλεως φαίνεται, κατὰ τὴν εἰκασίαν τοῦ Gelzer², ὡς αυτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπὴ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βης Οἰκουμε-
νικῆς Συνόδου (680). Εἰς τὴν λεγομένην ἐκθεσιν τοῦ Ἐπιφανίου ἀναγράφεται ἡ Σωζόπολις ὡς ἀπλὴ ἐπισκοπὴ ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Ἀδριανουπόλεως, ἥς ἦτο πραγματικῶς πρωτόθρονος, διότι ἢ παρ' Ἐπιφανίῳ καὶ ἐν τῷ παρισινῷ κώδικι ἀναγραφομένη ὡς πρωτόθρονος ἐπισκοπὴ Μεσημβρίας ἦτο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς 7ης ἐκατονταετηρίδος ἀρχιεπισκοπὴ³. Ἐπομένως ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Σωζοπόλεως φέρεται ἀποκτήσασα τὸ αυτοκέφαλον μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς Ἐκθέσεως τοῦ Ἐπιφανίου, ἀπολέσασα δὲ τοῦτο πρὸ τῆς συντάξεως τῆς πα-
ρισινῆς ἀναγραφῆς ἦτοι πρὸ τοῦ ἔτους 733. Ἐπ' αὐτοῦ δὲν δύναται ἴσως νὰ λεχθῆ τι ἐπὶ πλέον ἀσφαλές.

2. Μετὰ τὰς γενικὰς ταύτας παρατηρήσεις ἔρχομαι ἤδη νὰ ἐξετάσω τὰ κατὰ τὴν γένεσιν τῆς «τάξεως» τῶν 34 παλαιῶν αυτοκεφάλων ἀρχιεπισκο-
πῶν. Ἡ μὴ ὑπαρξίς «τακτικῶν» διὰ τὴν «τάξιν προκαθηδρίας» τῆς παλαιο-
τέρας ἐποχῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ ἡ ἀπουσία πολλῶν αυτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων

¹) Αὐτόθι σελίς 352. Gerland ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 12.

²) Ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 356.

³) Ungedruckte und ungenügend κλπ. σελ. 536, 542. Gerland ἐνθ' ἀνωτέρω. Τὴν ἀναγραφὴν τοῦ Ἐπιφανίου, ἀκολουθοῦν αἱ ἀναγραφαὶ τοῦ 9ου αἰῶνος (No-
titia 8, 9, καὶ Βασιλείου). Ὡς πρωτόθρονος φέρεται ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Λέοντος ὡς καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 3 καὶ 10 τακτικά.

κατὰ τὰς συνόδους ἀφ' ἑτέρου ἀποτελοῦσι σπουδαῖα ἐμπόδια διὰ τὴν ἀσφαλῆ
στηρίξιν τῆς θεωρίας περὶ ἱστορικῆς γενέσεως τῆς σειράς τῶν αυτοκεφάλων
ἀρχιεπισκοπῶν. Ἡ ἀπόδειξις τῆς στηρίζεται ἐπὶ ἐμμέσων ἢ μᾶλλον ἀρηγι-
κῶν ἀποδείξεων. Ἰδοὺ δὲ ἀκριβῶς περὶ τίνος πρόκειται. Αἱ μεγαλύτερα¹
τῶν δυσχερειῶν ἐμφανίζονται κυρίως ἐν τῇ σειράᾳ ἐκείνων τῶν αυτοκεφάλων,
αἵτινες ἐνῶ φέρονται ἐν τῇ «τάξει» ἐν ὑψηλῇ σχετικῶς θέσει (οὕτως: α, σ,
η, ι, ια, ιη, κγ, κδ, κς καὶ κη¹, ἐν τούτοις ἔχομεν εἰς πολὺ μεταγενεστέραν
ἐποχὴν μαρτυρίαν περὶ τοῦ αυτοκεφάλου αὐτῶν. Πρὸς διασάφησιν τούτου
ἂς λάβωμεν ἐν οἰονδήποτε παράδειγμα ἐκ τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων.

Ὁῦτο περὶ τῆς αυτοκεφάλου ἀρχιεπισκοπῆς Γερμίων, φερομένης ὡς 10ης
ἐν τῇ τάξει, ἔχομεν ἀσφαλῆ μαρτυρίαν μόλις τῷ 692 (Πενθέκτη) ἐν τούτοις
θεωροῦμεν ταύτην ὡς ἀρχιεπισκοπὴν ἀπὸ τοῦ 459. Ἐὰν λοιπὸν ἀπεδεικνύετο,
ὅτι ἀπὸ τοῦ 459 μέχρι τοῦ 692 ἔχομεν οἰανδήποτε μαρτυρίαν ἐν τῇ ὁποίᾳ
ἐκφέρεται ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Γερμίων ὡς ἀπλὴ ἐπισκοπὴ, τότε θὰ κατέπιπτεν
ἡ θεωρία τῶν Gelzer—Gerland. Τοιαύτην μαρτυρίαν ὅχι μόνον δὲν ἔχομεν,
ἀλλὰ τοῦναντίον γνωρίζομεν, ὅτι ἡ αυτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπὴ Γερμίων φέρεται
ὡς 10η ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος, ὡς δεκνύει ἡ λεγομένη «ἐκθεσις
τοῦ Ἐπιφανίου». Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὰς λοιπὰς ἀρχιεπισκοπὰς, τὰς
ὁποίας ἐσημείωσα ἀνωτέρω². Ἐπομένως δέον νὰ δεχθῶμεν τὴν θεωρίαν
ταύτην ὡς τὴν μόνην δυναμένην νὰ στηριχθῆ ἐπὶ τῶν πηγῶν, τὰς ὁποίας
ἔχομεν ὑπ' ὄψει. Μίαν γενικὴν παρατήρησιν θὰ ἠδυνάμεθα ἐναυθα νὰ προσ-
θέσωμεν. Ὅτι ἐν τῷ, κατὰ τὸν ἀνωτέρω ἐκτεθέντα τρόπον, καταρτισθέντι
καταλόγῳ τῶν αυτοκεφάλων, ἡ ἐπίδρασις τοῦ γεωγραφικοῦ παράγοντος εἶναι
μικρότερα ἢ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν μητροπόλεων, ὅπου αἱ νέαι μητροπόλεις
προσετίθεντο εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ἤδη παλαιὰν μητρόπολιν τῆς αὐτῆς ἐπαρ-
χίας. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ γεωγραφικοῦ τούτου παράγοντος ἐν τῇ «τάξει» τῆς
παρισινῆς ἀναγραφῆς δὲν εἶναι μεγάλη.

3. Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν γενικῶν τούτων παρατηρήσεων εἶναι ἀνάγκη
νὰ προσθέσω εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δύο λέξεις ἀφ' ἑνὸς μὲν περὶ τῆς ἐπιδρά-
σεως τοῦ γεωγραφικοπολιτικοῦ παράγοντος ἐπὶ τοῦ καταλόγου τῶν ἀρχιεπι-
σκοπῶν καὶ ἐν συναφείᾳ καὶ ἐπὶ τῶν μητροπόλεων³, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ πα-
ράσχω στατιστικὰς τινὰς πληροφορίας, ἐν πίνακι, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἴσως χρή-
σιμοι εἰς τὸ ἡμέτερον θέμα. Ἐκ μιᾶς προχείρου ἐξετάσεως τῶν μητροπόλεων
καὶ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν φαίνεται, ὅτι εἰς τὸν ἀ'. κατάλογον αἱ μητροπόλεις
τῶν πολιτικῶν Διοικήσεων τοῦ Πόντου καὶ τῆς Ἀσίας εὐρίσκονται σχεδόν

¹) Gerland ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 11.

²) Περὶ τῆς ἑξαριτικῆς περιπτώσεως εἰς ἣν ὑπάγεται ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Λεοντοπό-
λεως πρβλ. Gerland ἐνθ' ἀνωτ.

³) Εἰς τοῦτο ὠδηγήθη ἐξ ἀναλόγου παρατήρησεως τοῦ κ. Gerland, περὶ τῶν μη-
τροπόλεων (Byz. Neugr. Jahrbücher 1933. σελ. 217 ἐξ.).

ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τοὺς καταλόγους τοὺς συνταχθέντας πρὸ τοῦ 733. Μετὰ τὴν Καισαρείαν (Πόντου) ἡ ὁποία ὀφείλει τὴν ἀνύψωσίν της εἰς τοὺς Καππαδόκας¹, ἀκολουθεῖ ἡ Ἐφεσος τὸ κέντρον τοῦ Μικρασιατικοῦ Χριστιανισμοῦ, ἢ ἐν Ἀσίᾳ κατ' ἐξοχὴν πόλιν τοῦ Παύλου. Ἀκολουθεῖ ἡ ἀρχαία Ἡράκλεια τῆς Θράκης, ἢ Κύζικος καὶ αἱ Σάρδεις (Ἀσίας) καὶ ἔπονται 11 μητροπόλεις τῆς Ποντικῆς διοικήσεως (7-18) μὲ μίαν μόνον διακοπὴν διὰ τῆς παρεμβολῆς τῆς Σίδης τῆς Παμφυλίας. Ἀκολουθοῦν δὲ 7 κατὰ σειρὰν μητροπόλεις τῆς Διοικήσεως τῆς Ἀσίας κλπ. Ἡ ἐπίδρασις ὅμως τοῦ παράγοντος τούτου μεταγενεστέρως ἦτοι ἀπὸ τοῦ Λέοντος τοῦ Γ' (παρισινῶ τακτικοῦ) καὶ ἐφ' ἐξῆς μειοῦται ἀρκετά, ὡς δεικνύουν οἱ ἡμέτεροι πίνακες. Τούναντίον εἰς τὸν κατάλογον τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν, ὁ ὁποῖος προήλθεν ἱστορικῶς παρατηρεῖται μέχρι τοῦ 7ου αἰῶνος ὀλιγωτέρα ἐπίδρασις τοῦ γεωγραφικοπολιτικοῦ παράγοντος. Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχουν τρεις ἀρχιεπισκοπαὶ τῆς Θρακικῆς Διοικήσεως ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἀκολουθοῦν ἀρχιεπισκοπαὶ ἐξ ἄλλων διοικήσεων. Ποιὰ τις συνέχεια παρουσιάζεται ἐπίσης περὶ τὸ τέλος τοῦ παλαιοῦ καταλόγου (τοῦ Ἐπιφανίου), ἀλλὰ καὶ πάλιν αἱ παρεμβολαὶ εἶναι ἀρκεταί. Πάντως εἰς τὴν συγκροτήσιν τῆς Θρακικῆς Διοικήσεως παρουσιάζονται ἀπορία (πρὸς Gerland ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 10-11 στήλῃ 7). Τὰ αὐτὰ περίπου ἰσχύουν καὶ διὰ τὸ παρισινὸν τακτικόν, τοῦ Λέοντος Γ', ἀλλὰ μὲ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν, ὅτι καὶ εἰς τοῦτο παρουσιάζεται ἀκόμη περισσότερο ἐνισχυμένη ἡ Θράκη. Διαφωτιστικὸς διὰ τὰ ἀνωτέρω εἶναι ὁ κατωτέρω στατιστικὸς πίναξ, καταρτισθεὶς ὑπ' ἐμοῦ.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν μητροπόλεων καὶ ἀρχιεπισκοπῶν ἀπὸ τοῦ 5ου μέχρι τοῦ 8ου αἰῶνος κατὰ πολιτικὰς διοικήσεις.

Διοικήσεις	Ἀριθμὸς Μητροπόλεων 4/5 αἰῶνος	Ἀριθμὸς Ἀρχιεπισκοπῶν μέχρι 459	Ἀριθμὸς Μητροπόλεων ἀπὸ 451	Ἀριθμὸς Ἀρχιεπισκοπῶν μέχρι 520/36	Ἀριθμὸς Μητροπόλεων ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ	Ἀριθμὸς Ἀρχιεπισκοπῶν μέχρι 553	Ἀριθμὸς Ἀρχιεπισκοπῶν μέχρι Ἡρακλείου	Ἀριθ. Μητροπόλ. 7-8 αἰῶνος	Ἀριθ. Ἀρχιεπισκ.
Πόντου	12	3	14	4	16	5	6	14	6
Ἀσίας	11	4	11	6	12	7	8	13	7
Θράκης	5	<u>7</u>	5	<u>12</u>	5	14	15/16	5	<u>17</u>
Ἀνατολῆς	—	1	—	1	—	2	2	1	2
Ἰλλυρικοῦ	—	—	—	—	—	—	—	10	2
Ἰταλίας	—	—	—	—	—	—	—	3	2
Ἐκτὸς τῶν συνόρων	—	—	—	3	—	3	4	2	4
Μεσογείου	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Σύνολον	28	15	30	26	33	31		49	40

Ὁ ἀνωτέρω πίναξ εἶναι, νομίζω, ἀρκετὰ χαρακτηριστικὸς. Ἐν τῷ συνόλω του δεικνύει σχετικὴν σταθερότητα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν μητροπόλεων τῶν διοικήσεων. Αἱ αὐξομειώσεις εἶναι μικραὶ: π. χ. ὁ Πόντος εἶχεν ἐν ἀρχῇ τῆς ὑπ' ὄψιν περιόδου 12-14 μητροπόλεις, ἔφθασε 16 ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ διὰ τὰ ἐπανελέθη εἰς τὰς 14 κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα. Τὸ αὐτὸ περίπου ἰσχύει καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι ὑπῆρξεν κατ' ἀρχὰς μεγάλη δυσκολία διὰ τὴν δημιουργίαν νέων μητροπόλεων. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ πολιτικὴ διοίκησις δὲν ἦσαν διατεθειμέναι εὐμενῶς πρὸς τοῦτο. Τούναντίον παρατηρεῖται μεγάλη ἐλαστικότης εἰς τὸ ζήτημα τῆς συστάσεως νέων αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν, γεγονόςς τὸ ὁποῖον δὲν συνεπήγετο καὶ μεγάλην διοικητικὴν ἀνωμαλίαν καίτοι οἱ μητροπολίται τῶν περιφερειῶν δὲν θὰ ἦσαν πιθανῶς εὐμενῶς διατεθειμένοι εἰς τοῦτο. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σχεδὸν διπλασιάζεται (Πόντος ἀπὸ 3-6), ἀλλὰ πάντως μόλις ὑπερβαίνει τὸ ἡμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μητροπόλεων. Καὶ ἐδῶ ὑπάρχει μία ἀναλογία, μὲ μίαν ὅμως οὐσιώδη διαφορὰν, ὅτι τῶν κανόνων τούτων ἐξαίρεται ἡ Θράκη. Ἡ διοίκησις αὕτη εἶχε τὰς ὀλιγωτέρας τῶν μητροπόλεων, διότι ἦτο καὶ εἰς ἕκτασις ἀρκούντως μικρότερα τῶν ἄλλων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν αὐτῆς ἀπὸ 7 ἔφθασε 17, ἦτοι ὑπερεδιπλασιάσθη, ἐν σχέσει δὲ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μητροπόλεων, ὅστις παρέμενεν ἀπολύτως σταθερὸς, αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ ὑπερετριπλασιάσθησαν. Πιθανὴν ἐξηγήσιν τοῦ γεγονότος τούτου θεωρῶ τὴν ἐξῆς. Ποικίλαι αἰτίαι εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέδρασαν διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν ἐπισκοπῶν εἰς αὐτοκεφάλους ἀρχιεπισκοπάς. Ἡ γειννίασις τῆς Θράκης μὲ τὴν πρωτεύουσαν εἶχεν ὡς συνέπειαν, ὅτι εὐκόλως ἢ σχετικῇ πρὸς προαγωγὴν προσπάθεια ἐπετύγχανεν. Ἐπειτα δὲ ἰδιαίτεροι πολιτικοὶ λόγοι ἐνισχύσεως τῆς συχνὰ δοκιμαζομένης περιφερείας ταύτης ὡς καὶ ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν μητροπόλεων αὐτῆς ἐπέβαλλον τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ προσωπικοὶ πολλὰκις λόγοι, ἦτοι ἐκτίμησις πρὸς τὴν προσωπικότητα ἐνὸς ἐπισκόπου ἢ ὁ ἰδιαίτερος σύνδεσμος τῆς ἐπαρχίας πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος ἢ τὴν αὐλήν του εἶναι δυνατόν νὰ ἐπέδρασαν ἐπὶ τούτου. Τοῦτο θὰ εὖρω ἴσως ἄλλοτε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐρευνήσω ἐκ νέου.

§ 6. Αἱ μεταβολαὶ

1. Κατόπιν τούτου ἔρχομαι εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν μεταβολῶν, αἵτινες ἐπῆλθον εἰς τὴν «τάξιν» τῶν παλαιῶν ἀρχιεπισκοπῶν διὰ τῆς προσθήκης τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς Κάτω Ἰταλίας.

Ὁ κατάλογος τῶν αὐτοκεφάλων τῆς παρισινής ἀναγραφῆς παρουσιάζει ὀλιγωτέρας μεταβολὰς ἢ προσθήκας παρὰ ὁ τῶν μητροπολιτῶν. Αἱ μεταβολαὶ δὲ αὗται φέρουν κανονικωτέραν μορφήν. Τελευταία ἀρχιεπισκοπὴ φέρεται ἢ τῆς Σεβαστουπόλεως, ὡς δῆλα δὴ καὶ παρ' Ἐπιφανίῳ. Δύο κυρίως με-

ταβολὰς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν εἰς τὴν τάξιν τῶν παλαιῶν ἀρχιεπισκοπῶν 1) τὴν ἀνύψωσιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Εὐχαΐτων καὶ 2) τὴν ὑποθίβασιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Νικόψεως.

Περὶ τῆς αὐτοκεφάλου ἀρχιεπισκοπῆς Εὐχαΐτων ἐδημοσίευσεν τελευταίως ὁ σεβ. πρῶην Λεοντοπόλεως, ἱστορικὸν σημεῖωμα ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ, περὶ τοῦ λογίου «Μητροπολίτου Εὐχαΐτων Ἰωάννου» δημοσιευθεῖση ἐν τῷ ἐπὶ τῇ τριακονταπενταετηρίδι τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσοστόμου ἐκδοθέντι πανηγυρικῷ τόμῳ¹. Αἱ πληροφορίες, τὰς ὁποίας παρέχει ὁ σεβ. ἐν τῷ σημειώματι τούτῳ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὅλως ἐσφαλμένης βάσεως περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισινοῦ κώδικος. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Εὐχαΐτων ἦτο ἤδη ἀπὸ τοῦ β'. ἡμίσεος τοῦ βου αἰῶνος αὐτοκέφαλος, κατέχουσα τὴν 28ην θέσιν ἐν τῇ «τάξει» τῶν ἀρχιεπισκοπῶν. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 733 καὶ ἐφεξῆς προήχθη εἰς 7ην, γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ'. Οἰκ. Συνόδου, ἐν τοῖς ὁποίοις ὑπογράφει μετὰ τὸν ἀρχιεπίσκοπον Πατρῶν. Ἡ πιστοποίησις τοῦ γεγονότος τούτου ἐνέχει ἑξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν θέσιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ταύτης ἐν τοῖς ἐφεξῆς χρόνοις, ἐφ' ὅσον αἱ ἀναγραφαὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος φέρουσι καὶ πάλιν τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ταύτην ὡς 28ην ἢ 29ην, ἐνῶ τὸ τακτικὸν τοῦ Λέοντος ἀναγράφει ταύτην ὡς 51ην μητρόπολιν. Αἱ ἀναγραφαὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου, ὅσον-δήποτε πολῦτιμοι καὶ ἂν εἶναι διὰ τὰς πληροφορίες των περὶ τῶν νέων μητροπόλεων καὶ ἀρχιεπισκοπῶν, ἐν τοῖς ἀναγραφόμενοις ἱκανὰς δυσχερεῖας εἰς τὰ ζητήματα τῆς «τάξεως» αὐτῶν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ λεχθῆ ἐνταῦθα εἶναι, ὅτι ὁ γράφων ἔχει σχηματίσει τὴν πεποιθῆσιν ὅτι ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Εὐχαΐτων διετήρησε πιθανώτατα καθ' ὅλον τὸν 8ον καὶ 9ον αἰῶνα² ἐν τοῖς τακτικοῖς τὴν ὑψηλὴν θέσιν (πιθανῶς ὄχι τὴν αὐτὴν) ἣν ἐπέτιυγεν ἐπὶ Λέοντος τοῦ Γ'. ἐκ τῆς θέσεως δὲ ταύτης κανονικῶς προήχθη εἰς μητρόπολιν. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου θὰ γράψω διὰ μακρῶν εἰς τὸ β. τεῦχος³.

Αἱ αὐτοκέφαλοι Ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου αἱ εὑρισκόμεναι εἰς τὰς Ν. Δ. ἀκὰς τῆς Μαύρης Θαλάσσης φέρονται ἐν τῇ παρισινῇ ἀναγραφῇ, ἠδημέται κατὰ μίαν (4) ἢτοι τὴν ἀρχιεπισκοπὴν *Σουγδάων*, ἣν ἀγνοοῦσι μὲν οἱ συντάκται τῶν τακτικῶν τοῦ 9ου αἰῶνος, ἀναγράφουσι δὲ τὰ

¹) «Ἐναΐσιμα» Ἀθῆναι 1931 σελ. 405, ὑπόσημ. 2.
²) Πρβλ. τοὺς καταλόγους τῶν μητροπόλεων καὶ ἀρχιεπισκοπῶν τῶν Συνόδων ἐπὶ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου ἐν *Jahrbücher für Protest. Theologie* 1886, σελ. 531 ἔξ.
³) Ἐν τῇ ἀναγραφῇ ἐπαρχιῶν τινῶν φέρονται ἐσφαλμένως ἐν τῷ κώδικι αἱ ἐξῆς. Τὰ Εὐχαΐτα φέρονται ὡς ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀρμενίας Α' (πρβλ. Gerland 47-8) ἀντὶ Ἐλενοπόντου. Ἡ Κάρπαθος ἀντὶ εἰς τὴν Ἐπαρχίαν τῶν Νήσων ἀναγράφεται εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ὁποίας ὑπήγετο. 1894, σ. 581.

«τακτικὰ» τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ *Νικόψεως*, μία τῶν παλαιότερων ἀρχιεπισκοπῶν, ὑπεβιάσθη εἰς 35ην ἀπὸ 26ης. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐν μέρει ἐκ τῆς προσθήκης νέων τινῶν ἀρχιεπισκοπῶν.

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν παλαιῶν ἀρχιεπισκοπῶν παρατηρεῖται μικρὰ τις μεταλλαγή, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς *Σιλνθρίας* καταλαβούσης τὴν θέσιν τῆς Ἀρχιζιάλου, ἣτις ἐπίσης κατέλαβεν τὴν θέσιν τῆς πρώτης. Ἐπίσης σημαντικὴ εἶναι ἡ ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ἐπικράτησις τοῦ ὀνόματος Φυλαχθῆ ἢ Πυδαχθῆ διὰ τὴν Ἡρακλειούπολιν τῆς β'. Ἀρμενίας (πρβλ. Ἐπιφάνιον καὶ Τακτικὸν τοῦ Λέοντος).

Αἱ νέαι ἀρχιεπισκοπαὶ αἱ προστεθεῖσαι εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἀρχαίων εἶναι αἱ ἑξῆς:

Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζονται κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος μόνον 2 ἀρχιεπισκοπαὶ, ἡ τῶν Πατρῶν¹ καὶ ἡ τῆς Ἀρκαδίας, αἵτινες κατέλαβον τὰς θέσεις τῶν δύο παλαιῶν αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκοπῶν Ὀδυσσοῦ καὶ Τόμης, ἃς ὁ κώδιξ ἀναγράφει ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μητροπόλεων (μόνον εἰς τὸ β' μέρος). Ἐπομένως οὐδεμία μεταβολὴ ἐπῆλθεν εἰς τὴν «τάξιν». Ὁ προθιβασμὸς ὅμως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Εὐχαΐτων ἐπέφερε τὸν ὑποθιβασμὸν τῶν ἐπομένων ἀρχιεπισκοπῶν.

Περὶ τοῦ χρόνου τοῦ προθιβασμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς Πατρῶν εἰς ἀρχιεπισκοπὴν οὐδὲν ἀκριβῶς γνωρίζομεν. Πιθανώτατον εἶναι νὰ προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνώσεως. Ἄξιον ἴσως σημειώσεως εἶναι ἐπίσης, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος Πατρῶν ὑπογράφει ὡς γ' ἐπίσκοπος τῆς Κορίνθου ἐν τῇ ἐπιστολῇ, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ὁ τελευταῖος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα περὶ τῆς ἀποδοχῆς τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ' Οἰκ. Συνόδου².

Τὸ γεγονός τῆς ἀνυψώσεως τῶν Πατρῶν εἰς αὐτοκέφαλον καὶ δὴ εἰς τοιαύτην περιόπτου θέσιν ἐπιβεβαιοῦται ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' Οἰκ. Συνόδου³. Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης προήχθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου αἰῶνος εἰς μητρόπολιν⁴.

Ἡ Ἀρκαδία τῆς Πελοποννήσου εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς μητροπόλεως Κορίνθου ἀναγραφομένην ὡς ἐπισκοπὴν Κυπαρισσίας. Πρῶτος ὁ περιβόητος Fallmeyer ἐξέφρασε τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι τὴν Ἀρκαδίαν ἴδρυσαν ἀρκάδες φεύγοντες ἀπὸ τὴν χώραν των ἕνεκα τῶν

¹) Ἀξιοσημεῖωτος εἶναι ἡ διατήρησις τοῦ ὀνόματος Ἑλλὰς διὰ τὴν Ἐπαρχίαν τῆς Β. Δ. Πελοποννήσου, ἣς πρωτεύουσα ἦσαν αἱ Πάτριαι. Εἰς τὰς ἀναγραφὰς 6 καὶ 8 (ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος) ἡ ἐπαρχία ὀνομάζεται ὀρθῶς Ἀχαΐα.
²) Mansi VII, 612.
³) Mansi XXX, 145.
⁴) Parthey 1, 6 καὶ 8. *Zeitschrift für wiss. Theologie*. Τόμ. 35 σελ. 433.

ΚΑΤΑΧΗΜΙΑ

ἐπιδρομῶν τῶν Σλαύων. Τὴν γνώμην ταύτην ἐθεώρησεν ὡς πιθανὴν καὶ ὁ Gelzer (ἐνθ' ἄνωκ.). Περὶ τοῦ χρόνου τῆς μεταβολῆς ταύτης οὐδὲν γνωρίζομεν. Πιθανὸν εἶναι νὰ συνέβη τὸ γεγονός τοῦτο κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος, ὅτε καὶ αἱ εἰσβολαὶ τῶν Σλαύων κατέστησαν μᾶλλον ἔντονοι καὶ αἱ καταστροφαὶ μεγαλύτεραι. Οὕτω δύναται ἴσως νὰ ἐξηγηθῇ καὶ ἡ ἀναγραφὴ τῆς Κυπριασίας εἰς τὸ Β'. μέρος. Θεωρῶ δὲ τελειῶς ἀπίθανον τὴν γνώμην καθ' ἣν ἡ μεταβολὴ αὕτη συνέβη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος, διότι δὲν θὰ ἀνεγράφετο εἰς τὸ β'. μέρος τοῦ κώδικος ἡ Κυπριασία.

Αἱ αὐτοκέφαλοι ἀρχιεπισκοπαὶ τῆς Νοτίου Ἰταλίας, αἵτινες ὑπῆχθησαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν δύο, ἡ τῆς Κατάνης (71) καὶ ἡ τῆς Νικοπόλεως τῆς Καλαβρίας (171). Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κατάνης ὑπογράφει ἐπίσης μεταξὺ τῶν πρώτων ἐν τῇ σειρᾷ τῶν αὐτοκεφάλων τῶν μετασχόντων τῆς Ζ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου¹. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει προκειμένου περὶ τῆς Νικοπόλεως τῆς Καλαβρίας, ἥτις εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν εἰς μεταγενεστέρως ἀναγραφὰς (τακτικὸν Λέοντος) ἀναφερομένην Ἀγίαν Σευηρίναν (ἢ Ἀγία Σεβερῖνη), ὡς μᾶς πληροφοροεῖ ἐν τῷ γνωστῷ συγγράμματι τοῦ ὁ Νεῖλος Λοξαπατρῆς².

Μεταξὺ τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν Αἴνου καὶ Δριζιπάρων προσετέθησαν αἱ θρηκτικαὶ ἀρχιεπισκοπαὶ Χαριούπολεως καὶ Λέρκων. ἀλλὰ μὲ ἐσφαλμένην ἀναγραφὴν τῶν ἐπαρχιῶν³. Ἀμφότεραι δὲ ἀναγράφονται ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Ἐπιφανίου οὔτε ὡς ἐπισκοπαί. Εἶναι λοιπὸν πολὺ πιθανὸν νὰ ἐγένοντο ἐπισκοπαὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ζ' αἰῶνος, κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου νὰ προήχθησαν εἰς ἀρχιεπισκοπάς. Ἐκ τούτων ἡ πρώτη ἀναγράφεται ἐν τῇ παρισινῇ ἐγγραφῇ δις ἢτοι ὡς ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ὡς 8η ἐπισκοπὴ τῆς ἐπαρχίας Εὐρώπης, ἧς μητρόπολις ἦτο ἡ Ἡράκλεια. Ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς καὶ τὰς ἀναγραφὰς 3, 10 καὶ 13 φέρεται ὡς ἀπλῆ ἐπισκοπὴ⁴. Τὸ γεγονός τοῦτο ἠνάγκασε τὸν De Boor⁵ νὰ δεχθῇ, ὅτι ἡ Χαριούπολις οὐδέποτε ἐγένετο ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ἐπομένως ὅτι δέον νὰ θεωρησώμεν ὡς παρεμβολὴν τὴν ἀναγραφὴν τῆς εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀρχιεπισκοπῶν. Τοῦτο βεβαίως εἶναι καθαρὰ ὑπόθεσις ἐναντίον τῆς ὁποίας θὰ ἠδύτατο νὰ λεχθῶσι τὰ ἐξῆς. Διὰ ν' ἀποδεχθῶμεν τὴν παρεμβολὴν ταύτην δέον νὰ θεωρήσωμεν ἢ ὅτι ἦτο ἀναγεγραμμένη εἰς τὸ περιθώριον, ὅποτε ἔρω-

¹) Περὶ τῆς Σελευκίας τῆς Ἰσαυρίας, ἥτις φέρεται καὶ ὡς μητρόπολις προβλ. κεφάλαιον δευτέρον.

²) Parthey σελ. 293.

³) Ἡ Χαριούπολις ἀνήκεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Εὐρώπης καὶ ἡ Λέρκων εἰς τὴν τῆς Θράκης. De Boor ἐν Ζ. Κ. G.

⁴) Parthey σελ. 103 κλπ.

⁵) ἐνθ' ἀνωτέρω.

τάται διατί, ἢ ὅτι συντάκτης ἢ ἀντιγραφεὺς τις ἐθεώρησε καλὸν ν' ἀναγράψῃ ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας τὴν Χαριούπολιν ὡς 34ην ἀρχιεπισκοπὴν. Καὶ ἡ μὲν πρώτη σκέψις ὀδηγεῖ κυρίως εἰς τὴν ἐκδοχὴν, ὅτι ἦτο ἀναγεγραμμένη εἰς τὸ περιθώριον ἢ ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ὡς τοιαύτη παρελήφθη, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δεχθῶμεν, ὅτι εἰς τὸ περιθώριον τοῦ καταλόγου τῶν ἀρχιεπισκοπῶν θ' ἀνεγράφετο μία ἐπισκοπὴ, ἡ δὲ, δευτέρα ὀδηγεῖ εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι κάποιος ἐνδιαφερόμενος τὴν ἔθεσεν ὡς ἀρχιεπισκοπὴν καὶ δὴ ὡς 34ην. Τὸ δεύτερον τοῦτο ἀποκλείομεν, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἀπ' ἐνὸς μὲν τὰς διπλογραφίας, περὶ ὧν κατωτέρω, ἀπ' ἐτέρου δέ, ὅπερ καὶ σπουδαιότερον, τὸν ὅλον ἱστορικὸν χαρακτῆρα τῆς παρισινῆς ἀναγραφῆς. Τὸ πιθανώτερον καθ' ἡμᾶς εἶναι, ὅτι ἡ Χαριούπολις προήχθη εἰς αὐτοκέφαλον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος ἀπώλεσε δὲ τοῦτο πρὸ τῆς συγκροτήσεως τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς, διὰ λόγους ἀγνώστους.

Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Λέρκων ἐμφανίζεται τὸ πρῶτον ἐνταῦθα ὡς τοιαύτη, ἐξαφλουθεῖ δὲ κατὰ τοὺς ἀκολουθοῦντας χρόνους νὰ ἀναγράφεται ὡς ἀρχιεπισκοπὴ. Εἰς τὰς ἀναγραφὰς τοῦ 9ου καὶ 10ου αἰῶνος φέρεται ὡς ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐπαρχίαν Θράκης, ὅπερ εἶναι καὶ τὸ ὀρθότερον.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ λεχθέντων εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξετασθῶσιν ἀκόμη τρία τινά. Πρῶτον ποία εἶναι ἡ σχέση τῆς «τάξεως» τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν τοῦ ἡμετέρου χειρογράφου πρὸς τὴν ἐπικρατήσαν κατὰ τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τάξιν. Δεύτερον πῶς δύναται νὰ ἐξηγηθῶσι αἱ διπλαῖ ἀναγραφὰι μερικῶν ἐκ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν ὡς τοιούτων καὶ ταυτοχρόνως ὡς ἀπλῶν ἐπισκοπῶν καὶ τρίτον ἐὰν ὑπάρχουν καὶ ποιοὶ εἶναι οἱ παράγοντες οἱ συντελέσαντες εἰς τὴν κατάταξιν ἐκάστης ἀρχιεπισκοπῆς εἰς τὴν θέσιν ἀκριβῶς, ἣν βλέπομεν ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ παρισινοῦ κώδικος.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐξῆς: Οἱ διασωθέντες, ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν διαφόρων συνεδριῶν, κατάλογοι τῶν παρόντων καὶ τῶν ὑπογραφῶν τῶν ἱεραρχῶν τῶν μετασχόντων εἰς τὴν Ζ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον παρουσιάζουσιν ἀρκετὰς ἀποκλίσεις μεταξὺ των. Τὸ γεγονός τοῦτο δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς ἀταξίαν ἐπικρατήσαν κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν πρακτικῶν τούτων, ἐφ' ὅσον, ὡς εἶδομεν, ἔχομεν τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' συνεδρίας, τὰ ὁποία περιλαμβάνουσι πράγματι τὴν «τάξιν» τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου κατὰ τοὺς χρόνους τούτους.

Ἡ ἀκρίβεια τῆς «τάξεως» τῶν μητροπολιτῶν τῆς συνεδρίας ταύτης δέον ν' ἀποδοθῇ εἰς τὴν ἐκ μέρους τοῦ συντάκτου προσοχὴν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀκριβοῦς «τάξεως», ἥτις, ὡς εἶδομεν, συμφωνεῖ πλήρως πρὸς τὴν τοῦ τακτικοῦ τοῦ παρισινοῦ κώδικος. Προκειμένου ὅμως περὶ τῆς «τάξεως» τῶν ἀρχιεπισκοπῶν δὲν δύναται νὰ λεχθῇ τὸ αὐτό, εἰ καὶ αἱ σπουδαιότεραι τῶν νέων μεταβολῶν, τῶν ἐπελθουσῶν διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν μητροπόλεων καὶ

ἀρχιεπισκοπῶν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἐπικυροῦνται, ἐν τινι μέτρῳ, ὑπὸ τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς, ὅπου παρουσιάζονται καὶ νέαι τινὲς μεταβολαὶ ἐπελθοῦσαι διὰ τῆς προσθήκης νέων ἀρχιεπισκοπῶν. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐνέχει ἐξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορικότητα τῆς παρισινής ἀναγραφῆς. Ἀνεξαρτήτως ὁμοῦς τούτου δέον νὰ ἐξετασθῇ ἡ ἔκτασις τῶν ἀποκλίσεων τούτων, προκειμένου νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς. Ὁ Gelzer¹ εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐργασιῶν, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν, ἐπεχείρησε ν' ἀποκαταστήσῃ, κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβέστερον, τὸν κατάλογον τῶν ἀρχιεπισκοπῶν, κατὰ τὴν «τάξιν» αὐτῶν, τῶν ἀπαντωμένων ἐν ταῖς συνεδρίασις τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἡ σπουδαιότερα διαφορὰ ἢ ὑφισταμένη μεταξὺ τοῦ ἀνωτέρου καταλόγου καὶ τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισινοῦ κώδικος εἶναι ἡ ἐξῆς: Αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ Καρπάθου, Κότραδος, Ἡρακλειουπόλεως καὶ Δέρκων τίθενται μετὰ τὴν τῆς Σεβαστουπόλεως. Ἡ διαφορὰ αὕτη εἶναι ἐπισημάνθη, ἐὰν ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν τὰ ἐξῆς: Πρῶτον ὅτι δὲν ἐπεκράτησεν ἡ σχετικὴ τάξις κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν πρακτικῶν τῆς Συνόδου καὶ δεύτερον, ὅτι καθ' ὃν χρόνον προσεπάθει ὁ Gelzer ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς, δὲν εἶχε δημοσιεῦθῃ ὁ παρισινὸς κώδιξ. Εἰς τοὺς λόγους τούτους δέον νὰ προστεθῇ, ὅτι κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς συμπληρώσεως τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισινοῦ κώδικος μέχρι τῆς 7ης Οἰκουμενικῆς Συνόδου διαρρεῦσαν διάστημα, ἐπῆλθον ἱκαναὶ μεταβολαὶ περὶ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον πληροφοροῦμεθα ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Συνόδου. Περὶ τῶν μεταβολῶν τούτων θέλει γίνῃ ὁ προσήκων λόγος εἰς τὸ β' τεῦχος τοῦ παρόντος τόμου.

Πιστεύομεν λοιπόν, ὅτι ἐὰν ὁ Gelzer εἶχεν ὑπ' ὄψει ταῦτα καὶ ἰδίαν τὴν παρισινὴν ἀναγραφὴν (ἣτις ἀνευρέθη πέντε ἔτη ἀργότερα), ὡς καὶ τὰς ἀναγραφὰς τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος δὲν θὰ ἔθετε τὰς ἀνωτέρω μνημονευθείσας ἀρχιεπισκοπὰς μετὰ τὴν τῆς Σεβαστουπόλεως.

Ὡς πρὸς τὸ δεύτερον ζήτημα τῶν διπλογραφῶν, δὴλα δὴ τῆς ἀναγραφῆς μερικῶν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἀυτοκεφάλων ἀρχιεπισκοπῶν καὶ εἰς τὸ β' μέρος τῆς ἀναγραφῆς ὡς ἀπλῶν ἐπισκοπῶν παρατηροῦμεν ταῦτα.

Ὁ πρῶτος ἐκδότης Carl de Boor² παρατήρησεν, ὅτι αἱ ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσαι διπλογραφίαι περιορίζονται προκειμένου βεβαίως περὶ τῶν 34 παλαιῶν ἀρχιεπισκοπῶν, ἐπὶ μόνῃς τῆς Θρακικῆς διοικήσεως, διὰ τὴν σύνταξιν τῆς ὁποίας ἐδέχθη ἰδιαιτέραν πηγὴν. Ὁ Gelzer³ προσέθηκεν, ὅτι αἱ διπλογραφίαι ἐμφανίζονται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος, ἢς ἀμφότεραι αἱ ἀρχιεπισκοπαὶ ἀναγράφονται καὶ ὡς ἀπλαῖ ἐπισκοπαί.

Ἄς ἴδωμεν ἤδη τὰς διπλογραφίας ταύτας, αἱ ὁποῖαι εἶναι αἱ ἐξῆς. 1) Μα-

1) Jahrbücher für protest. Theologie 1886, σελ. 360.
 2) Zeitschrift für Kirchengeschichte, 1894 σελ. 581 ἐξ.
 3) Ἐν Zeitschrift für wissenschaftliche Theologie 35 (1892) σελ. 433.

ρωνείας, 2) Μαξιμιανουπόλεως, 3) Βερόης, 4) Ἀγγιάλου (ἣτις ἐσφαλμένως φέρεται ἐν τῷ β' μέρει τῆς ἀναγραφῆς ὡς Ἐπισκοπὴ Ἀγίου), 5) Χαριουπόλεως, 6) Μεσημβρίας καὶ 7) Ἰσως/ Αἶνον, ἅσασαι ἀνήκουσαι εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπαρχίας τῆς Θράκης. Ἰδιαιτέρας παρατηρήσεις περὶ τῶν ἀρχιεπισκοπῶν 1-5 δὲν ἔχω κάμει, ἀλλὰ μόνον περὶ τῶν δύο τελευταίων. Περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Μεσημβρίας, παρατηρεῖ ὁ De Boor, γνωρίζομεν, ὅτι φέρεται ὡς ἀπλῆ ἐπισκοπὴ εἰς ὅλα τὰ χειρόγραφα τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἐπιφανίου κατὰ δὲ τὴν Ζ' Οἰκ. Σύνοδον φέρεται ἐπίσης ὡς ἀπλῆ ἐπισκοπὴ. Τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἀληθές· ἀλλὰ τὸ δεύτερον δὲν εἶναι ἀκριβές. Προφανὲς ἐν προκειμένῳ εἶναι, ὅτι ὁ De Boor δὲν ἐπρόσεξεν ὅλα τὰ πρακτικὰ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς, ἐξ ὧν, ὡς εἶδομεν, ὁ Gelzer ἐξήγαγεν, ὅτι ἡ Μεσημβρία φέρεται ὡς ἀρχιεπισκοπὴ. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς θεωρῶ περιττὸν νὰ ἀναλύσω τὰ περαιτέρω συμπεράσματα τοῦ πρώτου. Ὡς πρὸς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Αἶνου παρατήρησεν ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς, ὅτι μεταξὺ τῶν ἐπισκοπῶν τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης φέρονται αἱ τῆς Δένου καὶ Τένου, ἀμφότεραι ἄγνωστοι ὡς καὶ ἡ περισσότερον ἀνιγματοδὴς Αἴμου. Πάντα τὰ ἀνωτέρω ὀνόματα ὁμοιάζουσι πρὸς τὸ τοπωνυμικὸν Αἶνος, τοῦ ὁποίου τὰ πρῶτα γράμματα φέρονται ὡς ἐφθαρμένα. Πιθανώτερον εἶναι ὅτι τὸ Αἶμον εἶναι παραφθορὰ τοῦ Αἶνον, ἐφ' ὅσον ὡς γνωστὸν τὰ γράμματα αὐτῶν ὁμοιάζουσι πολὺ εἰς τὴν βυζαντινὴν γραφὴν.

Ὡς πρὸς τὴν διπλὴν ἀναγραφὴν τῶν ἀρχιεπισκοπῶν Πατρῶν καὶ Ἀρκαδίας παρατηροῦμεν, ὅτι ἀμφότεραι φέρονται ὡς ἐπισκοπαὶ τῆς μητροπόλεως Κορίνθου, τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀρκαδίας ἀναγραφομένης ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυπαρισσία. Ἐξηγήσιν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων ἐπεξήτησε νὰ εὔρη ὁ De Boor¹ διὰ μακρῶν ἐξετάσεως τὰς διπλογραφίας. Ἡ ἱκανοποιητικώτερα κατ' αὐτὸν λύσις τοῦ ζητήματος δίδεται διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκτεθειμένης γνώμης, καθ' ἣν ὁ συντάκτης τῆς ἀναγραφῆς ταύτης ἐνῶ ἐρησιμοποίησε κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου τῶν ἀρχιεπισκοπῶν τὸν κατὰ πολὺ νεώτερον γνωστὸν πίνακα τοῦ Ἐπιφανίου (τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος) τοῦναντίον κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ β' μέρους, ἦτοι τῶν ἐπαρχιῶν, ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν πολὺ ἀρχαιότερον κατάλογον πιθανώτατα τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὅτε αἱ ἀνωτέρω ἀρχιεπισκοπαὶ ἦσαν ἀκόμη ἀπλαῖ ἐπισκοπαί.

Ἡ γνώμη αὕτη δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ διὰ δύο κυρίως λόγους, πρῶτον διότι εἶναι ἐσφαλμένη ἢ προϋπόθεσις αὐτῆς, καθ' ἣν ὁ συντάκτης τοῦ πρωτοτύπου τῆς παρισινής ἀναγραφῆς φαίνεται γνωρίζων τὴν λεγομένην «ἐκθεσιν» τοῦ Ἐπιφανίου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον, ὡς εἶδομεν, ἀποκλείουσι τὰ ὑπ' ὄψει κείμενα καὶ δεύτερον δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐν τοῖς Πατριαρχικοῖς ἀρχείοις ὑπῆρχεν ἡ ἀρχικὴ ἀναγραφὴ περὶ ἧς ἐγένετο ὁ προσ-

1) Ἐνθ' ἀνωτ.

ήκων λόγος ἐν τῷ α'. κεφαλαίῳ καὶ ἐν τῇ ὁποίᾳ πιθανώτατα δὲν εἶχον διαγραφῆ αἱ προαχθεῖσαι εἰς ἀρχιεπισκοπὰς ἐπισκοπαί, τὰς ὁποίας ἀντιγράφει ὁ συντάκτης τοῦ πρωτοτύπου τῆς παρισίνης ἀναγραφῆς. Τοῦναντίον ὁ συντάκτης τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἐπιφανίου ἐφρόντισε νὰ διαγράψῃ πάσας τὰς ἐπισκοπὰς τὰς προαχθεῖσας εἰς ἀρχιεπισκοπὰς πλὴν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Μεσημβρίας, ἣτις προφανῶς δὲν διεγράφη ἐξ ἀπροσεξίας¹. Ὅτι δὲ τὸ πρᾶγμα ἔχει πιθανώτατα οὕτως, ἀποδεικνύει καὶ ἡ ἐξέτασις τῶν ἀναγραφῶν τῶν ἀρχῶν τοῦ 9ου αἰῶνος, ἐνθα ἀπαντᾷ τὸ αὐτὸ φαινόμενον. Τὰ κοινὰ ταῦτα σφάλματα προέρχονται λοιπὸν ἐκ τῆς κοινῆς πηγῆς τῶν ἀναγραφῶν τοῦ 9ου αἰῶνος καὶ τοῦ παρισινοῦ κώδικος ἥτοι ἐκ τῆς «ἀρχικῆς ἀναγραφῆς».

Ὡς πρὸς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον ζήτημα, τῆς θέσεως δηλαδὴ, ἦν κατέλαβεν ἐκάστη ἀρχιεπισκοπὴ παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς. Διὰ τὰς πλείστας τῶν νέων ἀρχιεπισκοπῶν τῶν συμπεριληφθεισῶν ἐν τῇ ἀναγραφῇ τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου διὰ τῆς ἐνώσεως τοῦ Ἰλλυρικοῦ καὶ τῆς κάτω Ἰταλίας δὲν ἀνευρίσκομεν εἰδικωτέρους λόγους, δι' ὧν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν παραδείγματος χάριν διατὶ ὁ Πατρῶν² κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν καὶ οὐχὶ τὴν δευτέραν καὶ οὕτω καθεξῆς. Προκειμένου ὁμοῦς περὶ τῶν τελευταίων ἀρχιεπισκοπῶν τῶν συμπεριλαμβανομένων ἐντὸς τῶν παλαιῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου θὰ ἠδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι λόγοι γεωγραφικοὶ ἐπέδρασαν εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀρχιεπισκοπῶν Σουγδάων εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ζηκχίας, Χαριουπόλεως εἰς τὰς ἀρχιεπισκοπὰς τῆς ἐπαρχίας Θράκης καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς. Διὰ τὰς λοιπὰς ἀρχιεπισκοπὰς θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ λεχθῆ, ὅτι καὶ περὶ τῶν μητροπόλεων, ὅτι δηλαδὴ κατετάχθησαν εἰς αὐτὰς θέσεις εἰδομεν, διότι τοῦτο μόνον ἦτο δυνατόν. Ἐάν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰς μεταγενεστέρους εἰδήσεις, περὶ ὧν ἔγραψα ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ, περὶ ἐρίδων διὰ τὴν «τάξιν», θὰ ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ἡ ἀξίωσις περὶ καταλήψεως μιᾶς ἀνωτέρας θέσεως ἐν τῇ ἱεραρχικῇ τάξει θὰ συνήντα πάντοτε ἀντιρρήσεις ἐκ μερῶν τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ ἐπομένως ὅτι θὰ κατετάσseto ὁ ἐνδιαφερομένος τόσον ἡψηλὰ ὅσον αἱ περιστάσεις τὸ ἐπέτρεπον καὶ ἀναλόγως τῆς δυνάμεως τοῦ πολιτικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ προσώπου τοῦ ἐπεμβαίνοντος διὰ τὴν διαρρύθμισιν τῆς τάξεως.

¹) Τοῦτο εἶναι ἴσως εὐεξήγητον, ἐάν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ πρωτότυπον τῆς λεγομένης ἐκθέσεως τοῦ Ἐπιφανίου ἐγένετο εἰς χρόνους ἡμερωτέρους καὶ τὸ ἀντίγραφον τὸ ἐπιδοθὲν εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον ἦτο ἐπίσημον. Πρβλ. Gelzer, Ungedruckte σελ. 543.

²) Ἡ ἀνύψωσις τῶν Πατρῶν εἰς ἀρχιεπισκοπὴν καὶ μητρόπολιν ἴσως δύναται νὰ συνδεθῆ μὲ τὴν ἐν Βυζαντίῳ κρατοῦσαν ἰσχυρὰν παράδοσιν περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου ἐν Ἑλλάδι.

§ 5 Συμπληρωματικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῆς χρονολογήσεως καὶ τῆς ἀξίας τῆς παρισίνης ἀναγραφῆς.

Μετὰ τὴν ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐξέτασιν τοῦ παρισινοῦ κώδικος ὡς καὶ τὴν λεπτομερῆ, κατὰ τὸ δυνατόν, ἔρευναν τῶν προβλημάτων τῶν συνδεομένων πρὸς τὸ διὰ τῆς ἐπιγραφῆς καθοριζόμενον θέμα εἶναι ὀρθόν, νομίζω, νὰ ἐξετασθῆ ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ ὅ,τι πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ὅλου ζητήματος εἶναι ἀπαραίτητον καὶ τὸ ὁποῖον μεθοδολογικῶς ἀνήκει εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην παράγραφον. Τὰ ζητήματα δὲ τὰ ὁποῖα δέον νὰ μᾶς ἀπασχολήσωσιν ἐνταῦθα εἶναι δύο: πρῶτον ἡ συμπλήρωσις τῆς χρονολογήσεως τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισινοῦ κώδικος καὶ δεύτερον τὰ κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς παρισίνης ἀναγραφῆς. Τὰ ζητήματα ὁμοῦς ταῦτα συνδέονται κατὰ τὸ πλεῖστον μεταξὺ τῶν τῶσον, ὥστε διαίρεσις τούτων νὰ μὴ εἶναι δυνατή. Ἡ ἱστορικὴ ἀξία τῆς ἀναγραφῆς τοῦ παρισινοῦ κώδικος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς χρονολογικῆς αὐτοῦ θέσεως, ὡς θὰ δειχθῆ τοῦτο ἐν τοῖς ἐπομένοις.

Εἰς τὴν 2 παράγραφον τοῦ β' κεφαλαίου ἐξητάσαμεν τὰ κατὰ τὸ κατώτατον χρονικὸν ὄριον, πέραν τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τεθῆ ἡ σύνταξις τοῦ πρωτοτύπου τῆς παρισίνης ἀναγραφῆς καὶ εἶδομεν, ὅτι τὸ ἔτος 733 ἀποτελεῖ τὴν κατωτάτην ἀφετηρίαν τῆς ἡμετέρας χρονολογήσεως. Κατόπιν τούτου ἀπομένει πρὸς ἐξέτασιν τὸ ζήτημα περὶ τοῦ ἀνωτάτου χρονικοῦ ὁρίου πέραν τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δυνατόν, κατὰ τὸν γράφοντα, νὰ τεθῆ ἡ συμπλήρωσις τῆς συντάξεως τῆς ἀναγραφῆς ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς. Δύο λοιπὸν ζητήματα χρονολογικὰ τίθενται ἐνταῦθα πρὸς ἐξέτασιν¹. Τὸ πρῶτον τοῦ ἀνωτάτου χρονικοῦ ὁρίου καὶ δεύτερον τὸ περὶ τῆς χρονολογικῆς ἀξίας τῆς περιγραφῆς ὠρισμένων ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν.

Αἱ θεμελιώδεις σκέψεις ἐπὶ τῶν ὁποίων δέον νὰ στηριχθῆ τὸ ἀνώτατον χρονολογικὸν ὄριον τῆς συμπληρώσεως τῆς συντάξεως τῆς παρισίνης ἀναγραφῆς εἶναι κυρίως δύο. Πρῶτον ὁ ὅλος ἱστορικὸς χαρακτήρ τῆς ἀναγραφῆς, περὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπείσθη ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῆς ὅλης πραγματείας, καὶ δεύτερον αἱ γενικαὶ πληροφορίαι περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν κατὰ τὸ β' ἡμῖς τοῦ 8ου αἰῶνος.

Ὁ χαρακτήρ τῶν μαρτυριῶν τούτων εἶναι κυρίως ἐσωτερικός, ἐφ' ὅσον ἐλλείπουσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀκριβεῖς ἱστορικαὶ μαρτυρίαι καὶ ἀφ' ἑτέρου οἰαδῆποτα ἐπὶ τοῦ κώδικος χρονολογικαὶ σημειώσεις.

Ἐκ τοῦ ὅλου ἱστορικοῦ χαρακτήρος τῆς παρισίνης ἀναγραφῆς ὁ ὁποῖος στηρίζεται τοῦτο μὲν ἐπὶ τῆς μὴ ἀναγραφῆς ἐπαρχιῶν ἀπολεσθεισῶν (Μελιτινῆ—Ραβέννα κλπ.), τοῦτο δὲ ἐπὶ τῆς συμφωνίας πρὸς τὴν τάξιν τὴν ἐπι-

¹) Περὶ τῆς χρονολογίας τοῦ παρισινοῦ χειρογράφου πρβλ. τὴν πρώτην παράγραφον τοῦ α' κεφαλαίου

κρατούσαν κατά την Ζ' Οικουμενικήν Σύνοδον, ἔπεται, νομίζω, ὅτι ἡ συμπλήρωσις τῆς συντάξεως τοῦ πρωτοτύπου τῆς τάξεως ταύτης, δὲν δύναται νὰ τεθῆ εἰς χρόνους, καθ' οὓς αἱ ἐπαρχίαι ὑπέστησαν, ἕνεκα τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, ἱκανὴν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν, περὶ τῶν ὁποίων οὐδεμίαν ἄλλην σύγχρονον μαρτυρίαν ἔχομεν ἐκτὸς τῆς ἀναγραφῆς ταύτης. Τὸ γεγονός, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν ἀνωτέρω λέξεων ὑπαινισσόμεθα εἶναι αἱ μεγάλαι ἐπιδρομαὶ τῶν Σλαύων ἐναντίον τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας. Αἱ εἰσβολαὶ αὐταὶ ἀρξάμεναι ἐντατικώτερον πῶς ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος ἔλαβον τὴν εὐρυτάτην αὐτῶν ἔκτασιν κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος.

Ὅτι δὲ πρὸ τῆς χρονολογήσεως ταύτης ἡ Ἑλλάς παρὰ τὰς εἰσβολὰς τῶν βαρβάρων εὐρίσκετο εἰς τελείως διάφορον ἢ καλλίτεραν κατάστασιν ἐκείνης τὴν ὁποίαν περιέγραφεν ἡ φαντασία τοῦ διαβοήτου Fallmeyer, ἀποδεικνύει ἡ Ἐπανάστασις τῶν «Ἑλλαδικῶν» ἐναντίον τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, ἡ γενομένη κατὰ τὸ 727¹. Χώρα κατεστραμμένη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἐτοιμάσῃ θαλασσίαν ἐκστρατείαν. Τὸ ἀναγκαῖον λοιπὸν ἐκ τούτου συμπέρασμα εἶναι, ὅτι ὁ ἡμέτερος κῶδιξ διέσωσε τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν παρουσίαζεν ἡ Ἑλλάς κατὰ τὰ τέλη τοῦ 7ου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσω συντόμως, ὅτι ἀνωτέρω εἶπον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς μὴ ἀναγραφῆς τῆς Μονεμβασίας, ἣτις φέρεται ὡς ὑπάρχουσα ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 723 ὡς καὶ ἡ ἀναγραφὴ τῆς Ἀρκαδίας ὡς ἀρχιεπισκοπῆς μὲν ἐν τῷ α' μέρει, ὡς ἐπισκοπῆς δὲ ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα Κυπαρισσίας ἐν τῷ δευτέρῳ. Ἡ ἐπισκοπὴ Μονεμβασίας, εἶναι γνωστή, ὡς εἶδομεν, ἐν τῇ Ζ' Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ καὶ κατ' ἀκολουθίαν καὶ ἐκ τοῦ νόθου τμήματος τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς. Εἰς τὸ γεγονός τοῦτο δέον νὰ προστεθῆ, ὅτι ἀνωτέρω ἐλέχθη περὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν Σλαύων κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος ἢ κατὰ τὸ 746², ὅτε συνέβη καὶ ἡ πτώσις καὶ τοῦτο, διότι αἱ μεγάλαι αὐταὶ εἰσβολαὶ ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ τῆς Μονεμβασίας τόπων νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ ὄχυρόν τοῦτο μέρος, πιθανώτατα μετὰ τοῦ ἀπαισίου αὐτῶν. Διὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Ἀρκαδίας ἰσχύει ὅ,τι γενικῶς περὶ τῶν διπλογραφῶν ἐλέχθη.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπαρχίας τοῦ Β'. Ἰλλυρικῶν ἐλέχθησαν τὰ δέοντα εἰς τὸ οἰκείον μέρος. Σπουδαιοτάτη πρὸς τοῦτο εἶναι ἡ συμβολὴ τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς διὰ τὰς μεταβολὰς ἐν τῷ Ν. Αἴμῳ (Ἐπαρχία Θράκης) ὡς καὶ διὰ τὰς ἐν Μ. Ἀσίᾳ τοιαύτας, (ἰδίως ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Φρυγίας). Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν Σικελίαν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων νομίζω, ὅτι δύναται νὰ

¹) Z. w. Th. 1892 σελ. 430.

²) Αἱ περιφημοὶ λέξεις, τὰς ὁποίας μετεχειρίσθη Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἐποχῆς ταύτης εἶναι αἱ ἑξῆς. «Ἐσλαβώθη δὲ πᾶσα ἡ χώρα καὶ γέγονε βάρβαρος» (Περὶ θεμάτων 116) ἴσβλ. καὶ Θεοφάνους 422, 29.

γίνῃ ἀποδεκτὴ ἡ γνώμη περὶ καθορισμοῦ τοῦ ἀνωτάτου χρονικοῦ ὁρίου συμπληρώσεως τῆς ἀναγραφῆς τοῦ ἔτους 746¹. Διὰ τῆς ἐκθέσεως ταύτης καθίσταται ταυτοχρόνως δῆλον, ὅτι ὁ ἡμέτερος κῶδιξ κατὰ τὰ 9/10 ἐξεταζόμενος παρέχει τὴν πραγματικὴν εἰκόνα τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 8ου αἰῶνος ὡς καὶ τὴν «τιτίξιν», ἡ ὁποία ἐπεκράτησε καθ' ὅλον τὸν 8ον αἰῶνα καὶ πιθανὸν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 9ου, ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ τοῦ Οἴκ. Πατριαρχείου². Τὸ γεγονός δὲ τοῦτο εἶναι ἑξαιρετικῶς σημαντικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν Χωρῶν καθόλου καὶ ἰδίᾳ διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τῆς ἐποχῆς ταύτης, περὶ τῆς ὁποίας δυστυχῶς ἐλάχισται πληροφορίαι ὑπάρχουν. Ἐν τούτῳ δ' ἀκριβῶς ἔγκειται καὶ ἡ μεγάλη σημασία τῆς παρισινής ἀναγραφῆς.

ΑΘΗΝΑΝ

¹) Τοῦτο θὰ ἐξετασθῆ εἰς τὸ Β' τεῦχος τῆς παρούσης πραγματείας.

²) Ἐν προκειμένῳ συμφωνῶ πρὸς τὴν παλαιότεραν γνώμην τοῦ Gelzer (Zw. Th. 1892, σελ. 426, 429 καὶ 433) μὲ μίαν ὅμως διαφορὰν, ὅτι ἐνῶ ὁ Gelzer θεωρεῖ τὸ ἔτος 746 ὅτι ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα καὶ δὴ τὸ β' μέρος, ἡμεῖς θεωροῦμεν τὸ ἔτος τοῦτο, ὡς ἀφορῶν καὶ τὸ α' μέρος τοῦ Τακτικοῦ καὶ δὴ τὸν κατάλογον τῶν Ἀρχιεπισκοπῶν (ἐπομένως ἐπεκτείνω τὴν ἰσχύν τῆς χρονολογήσεως εἰς τὸν ὅλον Κώδικα), διότι μεταβολαὶ τινὲς ὀφείλονται, κατὰ τὴν γνώμην μου, εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Ε'. Τὸ ἔτος 723 (αὐτόθι σελ. 432 καὶ Ἐλευθερουδάκη Ἐγκυκλ. Λεξικὸν Α', 342) δὲν θεωροῦμεν ἐν προκειμένῳ χρήσιμον.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ἀναθεώρησις τῆς κριτικῆς ἐκδόσεως τῆς ἀναγραφῆς
τοῦ παρισινοῦ κώδικος 1555A (7°).

Σκοπὸς τῆς ἀναθεωρήσεως τῆς ὑπὸ τοῦ De Boor δημοσιευθείσης κριτικῆς ἐκδόσεως τῆς παρισινῆς ἀναγραφῆς, εἶναι οὐ μόνον ἡ ἀποκατάστασις, κατὰ τὸ δυνατόν, τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἐκκαθάρισις τούτου ἀπὸ τὰ κυριώτερα σφάλματα τῶν ἀντιγραφῶν καὶ τοῦ πρώτου συντάκτου τῆς ἀναγραφῆς ταύτης. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκτεθέντων κατέστη νομίζω φανερόν, ὅτι πολλὰ σφάλματα δέον ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ ἀρχικὸν κείμενον, τὸ ὁποῖον συνετάχθη προφανῶς ἐν βίᾳ. Ἡ ἀναθεώρησις λοιπὸν αὕτη ἔχει ὡς τελικὸν σκοπὸν νὰ παρουσιάσῃ, κατὰ τὸ δυνατόν, τὸ κείμενον καθαρὸν, ὡς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τοῦτο, ἐὰν ὁ πρώτος συντάκτης τῆς ἀναγραφῆς ἐπεμελεῖτο τῆς ἐκδόσεώς του ¹.

Εἰς τί συνίσταται ἡ ἀναθεώρησις; Πρῶτον ἀφηρέθησαν πᾶσαι αἱ ἀσφαλεῖς διπλογραφίαι ὡς καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ ἐκεῖναι, αἵτινες προφανῶς δὲν ἀνήκουν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς συντάξεως τῆς ἡμετέρας ἀναγραφῆς. Ἐπειτα ἀντικατεστάθησαν πολλὰ ἐσφαλμένα ὀνόματα, ἐφ' ὅσον παρουσίαζον ταῦτα καταφανῆ τὰ σφάλματα τῶν ἀντιγραφῶν ἢ τοῦ ἀρχικοῦ χειρογράφου. Τὸ αὐτὸ ἐγένετο καὶ μὲ τὰ ὀνόματα ὠρισμένων ἐπαρχιῶν. Ἐκτὸς τούτου ἐγένοντο δεχταὶ προσθήκαι τινὲς τοῦ Gelzer καὶ τοῦ De Boor, βασιζόμεναι ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν τῶν πρακτικῶν τῶν συνόδων. Τὸ αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ γράφων εἰς ἐλάχιστα σημεῖα. Αἱ διορθώσεις αὗται ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων τοῦ Ἐπιφανίου καὶ τῶν τακτικῶν τοῦ 9ου καὶ τοῦ 10ου αἰῶνος. Τὰς διπλογραφίας ὅμως καὶ τὰ σφάλματα ἔθεσα εἰς τὰς ὑποσημειώσεις, οὕτως ὥστε ὁ ἐνδιαφερόμενος θὰ εὔρη τὸ σχετικὸν ὕλικόν, τὸ ὁποῖον θὰ χρησιμοποίησιν προκειμένου νὰ κρίνῃ τὰς διορθώσεις ταύτας. Πρὸς τούτοις ἐθεώρησα πρέπον, ὅπως χρησιμοποίησω τοὺς ἀραβικοὺς ἀριθμοὺς διὰ τὴν ἀρίθμησιν μόνον τῶν πραγματικῶν ἐδρῶν, τὰς ὁποίας περιλαμβάνει ὁ ἡμέτερος κώδιξ καὶ ἐπομένως δὲν ἠρίθμησα ποσῶς τὰς μητροπόλεις τοῦ β' μέρους, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνας αἱ ὁποῖαι ἀναγράφονται μόνον εἰς αὐτό.

¹) Ἐννοεῖται βεβαίως, ὅτι ἡ ἐργασία αὕτη οὐδόλως ἀξιοί, ὅτι εὑρήκε καὶ τὸ φιλολογικῶς ὀρθότερον τῆς ὀρθογραφίας ὠρισμένων τοπωνυμικῶν. Ὁ εἰδικὸς θὰ εὔρη τὸ σχετικὸν ὕλικόν εἰς τὰς ὑποσημειώσεις. Ὅπου αἱ ἀμφιβολίαι τοῦ γράφοντος ἦσαν μεγαλύτεραι τοῦ δέοντος ἐτέθη ἐρωτηματικόν.

Ὡς πρὸς τὴν ἀρίθμησιν τῶν ἐπισκοπῶν μιᾶς ἐπαρχίας ἠκολούθησα τὸν ἐξῆς κανόνα. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπισκοπῶν πασῶν τῶν μητροπόλεων δὲν περιέλαβα τὴν μητρόπολιν, ὡς συμβαίνει εἰς πολλὰς ἐπαρχίας τῆς ὑπ' ὄψιν ἀναγραφῆς, ἀλλὰ μόνον τὸν πραγματικὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπ' αὐτὰς ἐπισκοπῶν. Ἐντεῦθεν ἤλλαξαν πολλαὶ ἀριθμήσεις.

Ὡς πρὸς τὴν «τάξιν» τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ β'. μέρους ἔπραξα τὸ ἐξῆς. Ἐπειδὴ ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ'. Οἰκουμ. Συνόδου συνάγεται, ὡς εἶδομεν, ἀσφαλῶς, ὅτι ἡ «τάξις», ἣτις πράγματι καθιερώθη ὑπὸ τῶν Ἰσαύρων εἶναι ἡ τοῦ α' μέρους, καὶ οὐχὶ τοῦ β', ἣτις φαίνεται προελθοῦσα πιθανώτατα ἐκ σφαλμάτων ἢ μεταθέσεως φύλλων, διὰ τοῦτο ἐθεώρησα ἐπιβεβλημένην τὴν μετάθεσιν τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὰς θέσεις τὰς καθοριζομένας ὑπὸ τοῦ α'. μέρους. Ὁ ἀριθμὸς τῆς ἐσφαλμένης τάξεως ἐτέθη εἰς τὰς ὑποσημειώσεις. Διὰ τὴν ὀλοκληρωτικὴν ἐφαρμογὴν τῆς «τάξεως» ταύτης ἐθεώρησα πρέπον ἐπίσης νὰ ἀναγράψω τὰς μητροπόλεις ἐκεῖνας, αἵτινες παρελείφθησαν ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως ἢ τοῦ συντάκτου, διότι ἐσπεροῦντο ἐπισκοπῶν. Ἐνταῦθα πρέπει ἴσως νὰ μνημονεῦθῃ, ὅτι ἡ εἰς τὸ α'. μέρος διαγραφὴ τῆς δις ἀναγραφομένης μητροπόλεως Μαρκιανουπόλεως ἐπέφερεν ἀλλαγὴν τῆς ἀριθμώσεως τῶν ἐπομένων μητροπόλεων.

Ἐκ τῆς ἀναθεωρήσεως ταύτης νομίζω, ὅτι δύναται νὰ προκύψουν 2 τακτικά, ἐξ ὧν τὸ μὲν 1ον θὰ ἠδύνατο ν' ἀποτελεσθῇ ἐκ τῶν 48 μητροπόλεων, 40 ἀρχιεπισκοπῶν καὶ τῶν 48 ἐπαρχιῶν τοῦ β'. μέρους, τὸ δὲ 2ον ἐκ τῶν 51 μητροπόλεων τοῦ β'. μέρους 39 ἀρχιεπισκοπῶν (ἀφαιρουμένης τῆς Σελευκείας) ὡς καὶ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ β'. μέρους.

Εἶναι περιττὸν ἴσως νὰ τονισθῇ, ὅτι αἱ σοφαὶ παρατηρήσεις τοῦ Gelzer καὶ πρὸ πάντων τοῦ De Boor ὑπῆρξαν ὁ πολῦτιμος ὁδηγὸς κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην.

Προκειμένου δὲ περὶ τῆς Ἑλλάδος ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὴν ἐξαιρετικῶς πικρὴν ἐργασίαν τοῦ διακεκριμένου καθηγητοῦ κ. Ν. Βέη¹⁾.

Διὰ τῆς ἀναθεωρήσεως ταύτης ἐλπίζω, ὅτι ἀπαλλάσσω τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν ἀπὸ πολλὰς δυσχερείας.

Σχήματα: [] = ἔξοβελιστέα
< > = Προσθηκαί.

¹⁾ Beiträge zur kirchliche Geographie Griechenlands in Mittelalter u. in neueren Zeit, ἐν «Oriens Christianus» 1914, σελ. 238-278. Τὰς πλείστας τῶν διορθώσεων τοῦ κ. Βέη ἀπέδεδῃν. Ἐπίσης ἐχρησιμοποίησα διὰ τινος τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Θεσσαλίας τὸ ἔργον τοῦ κ. Γ. Σωτηρίου (πρβλ. βιβλιογ.). Πολλὰ ὁμοίως τῶν ἐπισκοπῶν τῆς Ἑλλάδος γενικῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐρευνηθοῦν ἐκ νέου, διότι πολλὰ ὀνόματα εἶναι ἄγνωστα. Περὶ τούτων θ' ἀσχοληθῶ προσεχῶς. Ἐννοεῖται, ὅτι ὡς πρὸς τὴν ὀρθοτέραν φιλολογικὴν γραφὴν τῶν τοπωνυμιῶν δὲν δύναμαι νὰ ἰσχυρισθῶ, ὅτι εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλῆς. Ἡ ἀναθεώρησις ἀποβλέπει μᾶλλον εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς «τάξεως» καὶ τὴν ἐκκαθάρισιν ἐπὶ τῶν διπλογραφιῶν καὶ τῶν μεγάλων σφαλμάτων.

Τάξις προκαθηδρίας τῶν δσιωτάτων πατριαρχῶν, μητροπολιτῶν, καὶ αὐτοκεφάλων.

1. α'. Ὁ Ῥώμης
2. β' Ὁ Κωνσταντινουπόλεως
3. γ' Ὁ Ἀλεξανδρείας
4. δ' Ὁ Ἀντιοχείας
5. ε' Ὁ Ἱεροσολύμων

Μητροπολιταὶ ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως

6. α.	Ἐπαρχία Καππαδοκίας	Ὁ Καισαρείας
7. β.	Ἐπαρχία Ἀσίας	Ὁ Ἐφέσου
8. γ.	Ἐπαρχία Κύπρου	Ὁ Κωνσταντίας
9. δ.	Ἐπαρχία Εὐρώπης	Ὁ Ἡρακλείας Θράκης
10. ε.	Ἐπαρχία <Γαλατίας>	Ὁ Ἀγκύρων
11. ς.	Ἐπαρχία <Ἑλλησπόντου>	Ὁ Κυζίκου
12. ζ.	Ἐπαρχία Λυδίας	Ὁ Σάρδης
13. η.	Ἐπαρχία Βιθυνίας	Ὁ Νικομηδείας
14. θ.	Ἐπαρχία Κρήτης	Ὁ Γορτύνης
15. ι.	Ἐπαρχία Βιθυνίας	Ὁ Νικαίας
16. ια.	Ἐπαρχία Μακεδονίας	Ὁ Θεσσαλονίκης
17. ιβ.	Ἐπαρχία Βιθυνίας	Ὁ Χαλκηδόνος
18. ιγ.	Ἐπαρχία Παμφυλίας	Ὁ Σίδης
19. ιδ.	Ἐπαρχία <Σαρδηνίας>	Ὁ Σαρδηνίας
20. ιε.	Ἐπαρχία Ἠπείρου <Νέας>	Ὁ τοῦ Δυραχίου
21. ις.	Ἐπαρχία Καππαδοκῶν β'.	Ὁ Τυάνων
22. ιζ.	Ἐπαρχία Ἐλενοπόντου	Ὁ Ἀμασίας
23. ιη.	Ἐπαρχία Καππαδοκῶν β'.	Ὁ Μωκησῶν
24. ιθ.	Ἐπαρχία Παφλαγονίας	Ὁ Γαγγρῶν
25. κ.	Ἐπαρχία Ὀνωριάδος	Ὁ Κλαυδιουπόλεως
26. κα.	Ἐπαρχία Πόντου Πολεμονιακοῦ	Ὁ Νεοκαισαρείας
27. κβ.	Ἐπαρχία Γαλατίας β'.	Ὁ Πισινοῦντος
28. κγ.	Ἐπαρχία Λυκίας	Ὁ Μύρων
29. κδ.	Ἐπαρχία Φρυγίας Καπατιανῆς	Ὁ Λαοδικείας
30. κε.	Ἐπαρχία Φρυγίας Σαλουνταρίας	Ὁ Συνάδων
31. κς.	Ἐπαρχία Πισιδίας	Ὁ Ἀντιοχείας

¹⁾ Μητροπολιτῶν. 10. γαλατίας καὶ 11. Ἑλλησπόντου ἐλλείπουν ἐν τῷ κώδικι. 16. σαλωνίκης 17. χαλκηδῶν 19. ἐπαρχία σαρδηνίας, ὁ Καράλεως; 20. ἠπείρου α'. ὁ τοῦ δυραχίου. 22. ἀμασίας. 24. γαγγρῶν.

32. κζ'. 'Επαρχία Καρίας	'Ο Σταυρουπόλεως
33. κη'. 'Επαρχία Λυκαονίας	'Ο 'Ικονίου
34. κθ'. 'Επαρχία Παλαιᾶς 'Ηπείρου	'Ο Νικοπόλεως
35. λ'. 'Επαρχία Παμφυλίας	'Ο Πέργης
36. λα'. 'Επαρχία 'Αρμενίας β'.	'Ο Σεβαστείας
37. λβ'. 'Επαρχία Ροδόπης	'Ο <u>Τραϊανουπόλεως</u>
38. λγ'. 'Επαρχία Νήσων	'Ο Ρόδου
39. λδ'. 'Επαρχία Λαζικής	'Ο Φάσιδος
40. λε'. 'Επαρχία Αιμιμόντου	'Ο 'Αδριανουπόλεως
41. λς'. 'Επαρχία Φρυγίας Καπατιανής	'Ο 'Ιεραπόλεως
42. λζ'. 'Επαρχία <Γοθίας>	'Ο Δώρον
43. λη'. 'Επαρχία Σικελίας	'Ο Συρακουσῶν
44. λθ'. 'Επαρχία Καλαβρίας	'Ο τοῦ Ρηγίου
45. μ'. 'Επαρχία τῆς δευτέρας Θετταλίας	'Ο Λαρίσης
46. μα'. 'Επαρχία Θράκης	'Ο Φιλίππουπόλεως
47. μβ'. 'Επαρχία <Μακεδονίας>	'Ο Φιλίππων
48. μγ'. 'Επαρχία <Δακίας Μεσογείου>	'Ο Σαρδικής
49. μδ'. 'Επαρχία Αιμιμόντου	'Ο Μαρκιανουπόλεως
50. με'. 'Επαρχία Πελοποννήσου	'Ο Κορίνθου
51. μς'. 'Επαρχία 'Ελλάδος	'Ο 'Αθηνῶν
52. μζ'. 'Επαρχία 'Ηπείρου πρώτης	'Ο Κεφαλληνίας
53. μη'. 'Επαρχία Κεφαλίας (;)	'Ο Δαλματίας

Οἱ αὐτοκέφαλοι <ἀρχιεπίσκοποι>

54. α'. 'Επαρχία 'Ελλάδος	'Ο Πατρῶν
55. β'. 'Επαρχία Πελοποννήσου	'Ο 'Αρχαδίας
56. γ'. 'Επαρχία Εὐρώπης	'Ο Βιζύης
57. δ'. 'Επαρχία 'Ελενοπόντου	'Ο Εὐχαίτων
58. ε'. 'Επαρχία Παφλαγονίας	'Ο Πομπηίουπόλεως

32. γαροπόλεως 38. νησῶν 39. λαζικής—φασίδος 40. μιμόντου 41. ἱεραπόλεως 42. γοτειάς. Μετὰ τὴν 'Επαρχίαν Θράκης Φιλίππουπόλεως—ἀναγράφεται ὡς μβ' ὁ Μαρκιανουπόλεως, ὅστις σημειοῦται δις καὶ διὰ τοῦτο διεγράφη. Διὰ τῆς ἀναγραφῆς ταύτης ἢ «τάξις» τῶν ἐπαρχιῶν ἠλλαξεν ἀρίθμησιν. Οἱ ἀραβικοὶ ἀριθμοὶ ἐκ δεξιῶν δεικνύουσι τὴν σειράν, τὴν ὁποίαν νομίζω ὅτι θὰ εἶχον εἰς τὸ πρωτότυπον αἱ Μητροπόλεις. 47. μισοποταμίας. Ὡς μβ' φέρεται ἐν τῷ κώδικι ἢ «ἐπαρχία τῆς αὐτῆς (δηλαδὴ Θράκης) Μαρκιανουπόλεως», ἥτις εἶναι ἢ αὐτὴ πρὸς τὴν μδ' (διπλογραφία). 48. σαρδικής. 49. ἐμιμόντου. 50. 'Εν τῷ Κώδικι προηγείται (ἐσφαλμένως) ἢ μς τῆς με, ὡς δεικνύει τὸ β' μέρος. 53. δελματίας. 54. ὁ πάτρων. 56. βηζύης. 57. [ἀρμενίας α'] εὐχαίτωρ, ὑπὸ β' χειρὸς διορθοῦται εἰς εὐχαίτων. 58. παμπιουπόλεως.

59. ς'. 'Επαρχία 'Ασίας	'Ο Σμύρνης
60. ζ'. 'Επαρχία Σικελίας	'Ο Κατάνης
61. η'. 'Επαρχία 'Ισαυρίας	'Ο Λεοντουπόλεως
62. θ'. 'Επαρχία Ροδόπης	'Ο Μαρωνείας
63. ι'. 'Επαρχία Βιθυνίας	'Ο 'Απαμείας
64. ια'. 'Επαρχία Ροδόπης	'Ο <u>Μαξιμιανουπόλεως</u>
65. ιβ'. 'Επαρχία Γαλατίας β'.	'Ο Γερμίων
66. ιγ'. 'Επαρχία 'Ισαυρίας	'Ο Σελευκείας
67. ιδ'. 'Επαρχία Εὐρώπης	'Ο 'Αρκαδιουπόλεως
68. ιε'. 'Επαρχία Θράκης	'Ο Βερόης
69. ις'. 'Επαρχία Νήσων Λέσβου	'Ο Μυτιλήνης
70. ιζ'. 'Επαρχία Καλαβρίας	'Ο Νικοπόλεως
71. ιη'. 'Επαρχία 'Ελλησπόντου	'Ο τοῦ Παρίου
72. ιθ'. 'Επαρχία Καρίας	'Ο Μιλήτου
73. κ'. 'Επαρχία Θράκης	'Ο Νικοπόλεως τοῦ Βουλέρου
74. κα'. 'Επαρχία 'Ελλησπόντου	'Ο Προκονήσου
75. κβ'. 'Επαρχία Εὐρώπης	'Ο Σηλυβρίας
76. κγ'. 'Επαρχία Ροδόπης	'Ο 'Αγγιάλου
77. κδ'. 'Επαρχία <νήσου> Λέσβου	'Ο Μηθύμνης
78. κε'. 'Επαρχία Βιθυνίας	'Ο Κίου
79. κς'. 'Επαρχία Εὐρώπης	'Ο 'Απρου
80. κζ'. 'Επαρχία Ροδόπης	'Ο Κυψάλων
81. κη'. 'Επαρχία Ζηκχίας	'Ο Χερσῶνος
82. κθ'. 'Επαρχία τῆς αὐτῆς	'Ο Βοσπόρου
83. λ'. 'Επαρχία τῆς αὐτῆς	'Ο Σουγδάων
84. λα'. 'Επαρχία 'Ισαυρίας	'Ο Κοτράδων
85. λβ'. 'Επαρχία 'Ασίας	'Ο Καρπάθου
86. λγ'. 'Επαρχία Ροδόπης	'Ο Αἴνου
87. λδ'. 'Επαρχία <Εὐρώπης>;	'Ο <u>Χαριουπόλεως</u>
88. λε'. 'Επαρχία 'Αβασγίας	'Ο Νικόψεων
89. λς'. 'Επαρχία <Θράκης>	'Ο Λέρκων
90. λζ'. 'Επαρχία <Εὐρώπης>	'Ο Δοξουπάρων
91. λη'. 'Επαρχία Αιμιμόντου	'Ο Μεσημβρίας
92. λθ'. 'Επαρχία 'Αρμενίας	'Ο Πιδαχθῆς
93. μ'. 'Επαρχία 'Αβασγίας	'Ο Σεβαστουπόλεως

62. μαρωνείας. 63. ἀπομίας. 64. μαξιανουπόλεως. 65. γερμίων. 66. σελευκείας. 71. πάρου. 72. μηλίτου. 75. σελυμβρίας. 76. ἀχιλοῦ. 80. κυψάλων. 82. βοας οροῦ. 85. 'Ο Καρπαθοῦ. 87. ἐπαρχ. θράκης. 89. ἐπαρχ. εὐρώπης. 90. ἐπαρχ. μυσίας β'. 91. ἐμιμόντου — μισιμβρίας.

Οἱ ὑπὸ μητροπόλιτας <ἐπίσκοποι>*

α'. Ἐπαρχία Καππαδοκίας α'.	120. κα' ὁ Περγάμων
Καισάρεια μητρόπολις	121. κβ' ὁ Ἀνέον
ἔχει πόλεις ζ'	122. κγ' ὁ Πριήνης
94. α' ὁ τῶν Βασιλικῶν Θερωῶν	123. κδ' ὁ Ἀρχαδιονπόλεως
95. β' ὁ Νύσσης	124. κε' ὁ Διὸς Ἱεροῦ
96. γ' ὁ Θεοδοσιουπόλεως	125. κς' ὁ Νέας Αὐλῆς
97. δ' ὁ Καμουλιάνων	126. κζ' ὁ Αὐγαζῶν
98. ε' ὁ Κισκίσου	127. κη' ὁ Σιῶν
99. ς' ὁ Τριφυλίου	128. κθ' ὁ Κρολοφώνης
β'. Ἐπαρχία Ἀσίας	129. λ' ὁ Λεβέδου
Ἐφεσος μητρόπολις	130. λα' ὁ Τέου
ἔχει πόλεις <λζ'>	131. λβ' ὁ Ἐρυθρῶν
100. α' ὁ Τραλλέων	132. λγ' ὁ Κλαζομενῶν
101. β' ὁ Μαγνησίας <πρὸς Μαίαν-	133. λδ' ὁ Ἀτάνδρου
102. γ' ὁ Ὑπέπων	134. λε' ὁ Θεοδοσιουπόλεως
103. δ' ὁ Ἐλαίας	135. λς' ὁ Κύμης
104. ε' ὁ Ἀδραμιτίου	136. λζ' ὁ Παλαιουπόλεως*
105. στ' ὁ Ἄσσου	γ'. Κύπρος νῆσος ἔχει πόλεις <ιδ'>
106. ζ' ὁ Γαργαρωῶν	<Σαλαμίνη> μητρόπολις ἦτοι
107. η' ὁ Μασσαύρων	Κωνσταντία.
108. θ' ὁ Καλῆς	137. α' ὁ Πάφου
109. ι' ὁ Βριουλλῶν	138. β' ὁ Ταμασοῦ
110. ια' ὁ Πιττάνης	139. γ' ὁ Ἀρσινόης
111. ιβ' ὁ Μυρίνης	140. δ' ὁ Σόλου
112. ιγ' ὁ Φωκίας	141. ε' ὁ Λαπίθου
113. ιδ' ὁ Αὐρηλιουπόλεως	142. ς' ὁ Κυρηνίας
114. ιε' ὁ Νύσσης	143. ζ' ὁ Καρπάσου
115. ιστ' ὁ Μασχαιώμης;	144. η' ὁ Κύθρου
116. ιζ' ὁ Μητροπόλεως	145. θ' ὁ Λευκωσίας (;
117. ιη' ὁ Βαρέττων	146. ι' ὁ Κιτίου (ἢ Κίτης)
118. ιθ' ὁ Μαγνησίας τῆς ἀνηλίου	147. ια' ὁ Ἀμάθου
119. κ' ὁ Ἀνινάτων	148. ιβ' ὁ Νεαπόλεως

* Οἱ ὑπομητροπολ. πόλιτας. 100. α' ὁ μένδρων, πρόκειται περὶ τῆς Μαγνησίας πρὸς Μαίανδρον, ἥτις ἀκολουθεῖ. 104. ἀδραμιτίου. 105. ἄσσου; 106. γαργάρων ἢ γαργαρωῶν; 110. ὁ πιτονης. 113. ὁ αὐρηλιουπόλεως. 115. ὁ μασχαιώμης. 118. ὁ μαγνήσης. 119. ἀριμάτων. 122. πριήνης. 132. κλαζομενῶν. 133. Ἀτάνδρου; ** Ἐπονται αἱ ἐπισκοπαὶ θουατήρων (τῆς Λυδίας) καὶ λικαρνασοῦ (τῆς Καρίας). κυρήνη—κωνσταν. 138. ταμάσου. 141. λαπίθου. 142. κυρηνίας. 145. λεύκου ἢ Λευκωσίας, κατὰ Ἱεροκλέα 707.8. 146. κήτης.

149. ιγ' ὁ Κουρίου	173. γ' ὁ ὼκης
150. ιδ' ὁ Τριμηθούτων	174. δ' ὁ Βάρεως
δ'. Ἐπαρχίας Ἐυρώπης	175. ε' ὁ Ἀδριανοῦ Θερωῶν
Ἡράκλεια τῆς Θράκης	176. ς' ὁ Λαμψάκου
<μητρόπολις> ἔχει πόλεις <ιγ'>	177. ζ' ὁ Ἀβύδου
151. α' ὁ τοῦ Πανίου	178. η' ὁ Δαρδάνου
152. β' ὁ Καλλιπόλεως	179. θ' ὁ Ἰλίου
153. γ' ὁ Δαονίου	180. ι' ὁ Τρωάδος
154. δ' ὁ Τζωρούλλου	181. ια' ὁ Πιονίας
155. ε' ὁ Βρύσσης	182. ιβ' ὁ Μελιτουπόλεως
156. ς' ὁ Μέτρων	183. ιγ' ὁ <Ἀδραναίας>
157. ζ' ὁ Χαλκίδος	ζ' Ἐπαρχία Λυδίας
158. η' ὁ Μηδείας	Σάοδη μητρόπολις
159. θ' [ὁ Αἴμου];	ἔχει πόλεις <κς>
160. ι' ὁ Χερωνήσου	184. α' ὁ Φιλαδελφίας
161. ια' ὁ Κύλας	185. β' ὁ Τριπόλεως
162. ιβ' ὁ Ῥαιδεστοῦ	186. γ' ὁ <Θουατήρων>
163. ιγ' ὁ Λιζίκου	187. δ' ὁ Σέττων
ε'. Ἐπαρχία Γαλατίας α'. Ἄγκυρα	188. ε' ὁ Αὐρηλιουπόλεως
μητρόπολις ἔχει πόλεις <ζ'>	189. στ' ὁ Γόρδων
164. α' ὁ Ταβίας	190. ζ' ὁ Τραλλῆς
165. β' ὁ Ἰουλιουπόλεως	191. η' ὁ Σάλων
166. γ' ὁ Ἀσπώνης	192. θ' ὁ Σιλάνδρου
167. δ' ὁ Βηρινουπόλεως	193. ι' ὁ Μαιονίας
168. ε' ὁ Μνίζου	194. ια' ὁ Ἀπόλλωνος Ἱεροῦ
169. ς' ὁ Κίννης	195. ιβ' ὁ Ὀρκανίδος
170. ζ' ὁ Ἀναστασιουπόλεως	196. ιγ' ὁ Μουστίνης
ς'. Ἐπαρχία Ἑλλησπόντου	197. ιδ' ὁ Ἀκρασοῦ
ἔχει πόλεις <ιγ'>	198. ιε' ὁ Ἀπολλωνιάδος
Κύζικος μητρόπολις	199. ιστ' ὁ Ἀτταλίας
171. α' ὁ Γέρμης	200. ιζ' ὁ Βάγης
172. β' ὁ Ποιμανίου	201. ιη' ὁ Βαλάνδου

149. Κούρης ἢ Κόρης; 150. τριμηθούτων. 153. Ἀδονίου. 154. τοῦ ρούλου. 157. χαλκίδου. 159. ἢ αὐτοκέφαλος ἀρχιεπισκοπὴ Αἴνου; 162. Ἡεδέστου *γαλατία: πρώτη Ἄγκυρα. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ φέρονται ιβ' ἐνφ ἦσαν ζ'. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων 5 αἱ δύο ἐν τέλει, δὲν ἀναγράφονται, αἱ δὲ ἄλλα 3 συνεπληρώθησαν μετὰ τὰς ὑπ' ἀριθ. 172 καὶ ἐξῆς. 165. Ἰουλιουπόλεως. 166. ἀπόνης. 174. ἀβάρεως. 175. ἀδασθήρων 176. κυμαράκου. 178. δαρδάνου. 179. ἔλιου. 180. τρωάδος. 181. πιονίας. 182. μελίτου. 183. ἐλλείπει 186. ἀντὶ τῆς Λάμπης τῆς Κρήτης ἐτέθη ἡ Θουατήρων, ἥτις ἐσφαλμένως ἀνεγράφετο εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἱφάσου. 193. μεονίας. 194. ἀπολλώνιος. 197. κράσου. 200. βάγης. 201. βλάνδρου.

- 202. ιθ' ὁ Μεσοτυμόλου
- 203. κ' ὁ Ἱεροκαίσαρειάς
- 204. κα' ὁ Δάλδης(·)
- 205. κβ' ὁ <Στρατονικείας>
- 206. κγ' ὁ Κερασέων
- 207. κδ' ὁ Σατταλέων
- 208. κε' ὁ Γαβά[τ]λων
- 209. κστ' ὁ Ἐρμοκαπηλίας
 η' Ἐπαρχία Βιθυνίας
 ἔχει πόλεις <ια'>
 Νικομήδεια μητρόπολις
- 210. α' ὁ Προύσης
- 211. β' ὁ Πραινέτου
- 212. γ' ὁ Ἐλενουπόλεως
- 213. δ' ὁ Βασιλινουπόλεως
- 214. ε' ὁ τοῦ Δασκυλίου
- 215. στ' ὁ Ἀπολλωνιάδος
- 216. ζ' ὁ Νεοκαίσαρειάς <Ἀρίστης>
- 217. η' ὁ Ἀδριανῶν
- 218. θ' ὁ <Καίσαρειάς>
- 219. ι' ὁ Δαφνουσίας
- 220. ια' ὁ Γάλλου <ἦτοι Λόφων>
 θ' Ἐπαρχία Κρήτης νήσου
 ἔχει πόλεις <ια'>
 Γορτύνη μητρόπολις
- 221. α' ὁ Ἀρκαδίας
- 222. β' ὁ Κνωσοῦ
- 223. γ' ὁ Χερσονήσου
- 224. δ' ὁ Σιτ(ε)σίας
- 225. ε' ὁ Ἱερᾶς Πέτρας
- 226. στ' ὁ Σουβρίτου
- 227. ζ' ὁ Λάμπης
- 228. η' ὁ Καντάνου
- 229. θ' ὁ Κισ(σ)άμου
- 230. ι' ὁ Κυδωνίας
- 231. ια' ὁ Ἐλευθέρου
 ι' Ἐπαρχία Βιθυνίας
 ἔχει πόλεις <δ>*
 Νίκαια μητρόπολις
- 232. α' ὁ Μοδρίνης <ἦτοι> Μέλης
- 233. β' ὁ Λινόης
- 234. γ' ὁ Γορδουσέρβων
- 235. δ' ὁ τοῦ Στύλου
 ια' Ἐπαρχία Μακεδονίας
 ἔχει πόλεις <ιη'>
 Θεσσαλονίκη μητρόπολις
- 236. α' ὁ Διοκλητιανουπόλεως
- 237. β' ὁ Νίης
- 238. γ' ὁ Ἡρακλείας
- 239. δ' ὁ Κέλλης
- 240. ε' ὁ Ἐδέσης
- 241. στ' ὁ Κάστρον
- 242. ζ' ὁ Πέλλης
- 243. η' ὁ Εὐδοξειουπόλεως
- 244. θ' ὁ Ἀπολλωνίας
- 245. ι' ὁ Ἀπαλοῦ (·)
- 246. ια' ὁ Παρθικοπόλεως
- 247. ιβ' ὁ Καλλίκου
- 248. ιγ' ὁ Κυπέρου
- 249. ιδ' ὁ Σέρρας
- 250. ιε' ὁ Ἀμφιπόλεως
- 251. ιστ' ὁ Νεαπόλεως
- 252. ιζ' ὁ Δελέβου
- 253. ιη' ὁ Κίτρον

204. κλάδης. 205. ἔλλειπει. 206. κρασέων. 207. σατταλαίων. <ια> ἀντὶ <ιγ>, εἰς τοῦτο ἐτέθη ὁ ὀρθὸς ἀριθμὸς. 213. βασινουπόλεως. 214. διακυλίου. 216. Ἐν τῷ κώδικι ἐσφαλμένως φέρονται 2 ἐπισκοπαί. 218. ἔλλειπει. 220. ὡς 216. Θ. ὁ γορτύνης μητρο. 221. ὀρκαδίας. 222. κνώσου. 224. σιτίας. 225. γηρηπέτρας. 226. σουάριτος. 227. λάπης. 228. κατάνου * <δ> ἀντὶ <στ'>. 232. Μία ἀντὶ δύο. ια. πόλεις <ιη> ἀντὶ <ιθ>. σαλωνίκη. 246. παθηκοπόλεως. 250. Μετὰ τὴν Ἀμφιπόλεως ἀναγράφεται ἡ μητρόπολις Φιλίππων ὑπὸ τὸ ἐσφαλμένον ὄνομα φιλιπποπόλεως. 253. κήτρον. Ἡ ιβ'. προσετέθη ὑπὸ τοῦ ἀναθεωρητοῦ.

- <ιβ' Ἐπαρχία Βιθυνίας
 Χαλκηδὼν μητρόπολις>
- <ιγ' Ἐπαρχία Παμφυλίας
 ἔχει πόλεις <ιστ'>
 Σίδη μητρόπολις
- 254. α' ὁ Σέλης
- 255. β' ὁ Ἀσπένδου
- 256. γ' ὁ Ἐτέν(ν)ης
- 257. δ' ὁ Ὀρούνης
- 258. ε' ὁ Κάσσων
- 259. στ' ὁ Σεμνέων
- 260. ζ' ὁ Καραλλίων
- 261. η' ὁ Κορακισίου
- 262. θ' ὁ Συνέδρων
- 263. ι' ὁ Οὐαμάνδων
- 264. ια' ὁ <Ἰουστινιανουπόλεως>
- 265. ιβ' ὁ Ἰσθὸν
- 266. ιγ' ὁ Δαλισάνδρου
- 267. ιδ' ὁ Λύβρης
- 268. ιε' ὁ Καλυβράσου
- 269. ιστ' ὁ Μαναύγων
 <ιδ' Ἐπαρχία Σαροδηνίας
 Κάραλος (·) μητρόπολις>
- <ιε' Ἐπαρχία Ἡπείρου <Νέας>
 ἔχει πόλεις η'>
 Δυρράχιον μητρόπολις
- 270. α' ὁ Θάμνης
- 271. β' ὁ Σκάμης
- 272. γ' ὁ Λυκινίδου
- 273. δ' ὁ Ἀμανθίας
- 274. ε' ὁ Βούλης
- 275. στ' ὁ Ἀτράδου
- 276. ζ' ὁ Αὐλωνίας
- 277. η' ὁ Ἀκροκεραυνίας
 <ις' Ἐπαρχία Καππαδοκίας Β'
 ἔχει πόλεις γ'>
 Τύανα μητρόπολις
- 278. α' ὁ Κυβίστρον
- 279. β' ὁ Φαυστινουπόλεως
- 280. γ' ὁ Σασίμων
 <ιζ' Ἐπαρχία Ἐλενοπόντου
 ἔχει πόλεις ζ'>
 Ἀπάμεια μητρόπολις
- 281. α' ὁ Ἀμισοῦ
- 282. β' ὁ Σινώτης
- 283. γ' ὁ Ἰβόρων
- 284. δ' ὁ Ἀνδράπων
- 285. ε' ὁ Ζαλίχου ἦγον Λεοντοπό-
 λεως
- 286. στ' ὁ Ζήλων
- 287. ζ' ὁ Ἀκαλιμζήνων
 <ιη' Ἐπαρχία Καππαδοκίας
 ἔχει πόλεις δ'>
 Μωκισὸς μητρόπολις
- 288. α' ὁ Ναξιανζοῦ
- 289. β' ὁ Κολωνίας
- 290. γ' ὁ Παρνασοῦ
- 291. δ' ὁ Δωάρων *
 <ιθ' Ἐπαρχία Παφλαγονίας
 ἔχει πόλεις δ'>
 Γάγγρα μητρόπολις
- 292. α' ὁ Ἀμάστριδος
- 293. β' ὁ Ἴουνοπόλεως
- 294. γ' ὁ Δαδύβρων
- 295. δ' ὁ Σόρων

<ιγ> ἀντὶ <ιβ>. 254. σέρρης. 255. ἀσπέρδου. 277. ὁ ῥύνης. 259. σεμναιῶν ὁ. 260. καριλίων. 263. οὐαμάνδρων. 264. ὀτη ἰουλιανουπόλεως. 269. μαναῶν; <ιδ'> προσετέθη. ιε'. ἀντὶ <ιδ>. Νέας ἀντὶ <α'>. 272. λυκηνίδου. 273. ἀβανθίας. 274. βούλης. <ιστ> ἀντὶ <ιε>. Εἰς τὰς πλείστας τῶν ἀκολουθῶν ἐπαρχιῶν προσετέθη τὸ ἔχει πόλεις. ἢ τὸ ὅποιον ἔλλειπει. 279. φαστιανουπόλεως. <ιζ'> ἀντὶ <ιστ>. 281. ἰαμισοῦ. 283. ἐβόρων. 284. ἀδράπων. 286. ζίλων. <ιη'> ἀντὶ <κ>. 288. νανξιανζοῦ. 290. παρανάσου. * Ἀκολουθοῦν 3 ἐπισκοπαί ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἦτοι αἱ ὑπ' ἀρ. 488. καὶ 502. <ιθ> ἀντὶ <ιη>. 292. ἐτέθη πρώτη ἀντὶ βα. διότι ἦτο πρωτόθρονος καὶ ὀλίγον βραδύτερον προήχθη εἰς αὐτοκέφαλον. 293. ἰουνοπόλεως.

κ' > Ἐπαρχία Ὀνωριάδος <ἔχει πόλεις ε'>	318. ς' ὁ Ποδαλίας	
<u>Κλαυδιούπολις</u> μητρόπολις	319. ζ' ὁ Ὀρυνκίδων	
296. α' ὁ Ἡρωαλείας τοῦ Πόντου	320. η' ὁ Τάτων	
297. β' ὁ Προουσιάδος	321. θ' ὁ Ἀρνεών	
298. γ' ὁ Τίου	322. ι' ὁ Σιδύμων	
299. δ' ὁ Κρατίας	323. ια' ὁ Ζηνονπόλεως	
300. ε' ὁ Ἀδριανουπόλεως	324. ιβ' ὁ Ὀλύμπρανχος	
κα'. Ἐπαρχία Πόντου Πολεμω- νιακοῦ <ἔχει πόλεις δ'>	325. ιγ' ὁ Τλῶν	
<u>Νεοκαισάρεια</u> μητρόπολις	326. ιδ' ὁ Κορυδαλῶν	
301. α' ὁ Τραπεζοῦντων	327. ιε' ὁ Κάμνια	
302. β' ὁ Κερασούντων	328. ις' ὁ Ἀκρασοῦ (;)	
303. γ' ὁ Πολεμωνίου	329. ιζ' ὁ Ξάνθου	
304. δ' ὁ Κομάνων	330. ιη' ὁ Βούβου <ἦτοι> Σαφριανου- πόλεως	
κβ'. Ἐπαρχία Γαλατίας <β> <ἔχει πόλεις η'>	331. ιθ' ὁ Μαρκιάνης	
<u>Πισωῶς</u> μητρόπολις	332. κ' ὁ Ὑνούδων	
305. α' ὁ τοῦ Ἀμωρίου	333. κα' ὁ Χώματος	
306. β' ὁ Κλανέου	334. κβ' ὁ Κανδήρων	
307. γ' ὁ Εὔδοξιάδος	335. κγ' ὁ Φελλοῦ	
308. δ' ὁ Πετανίσσου	336. κδ' ὁ Ἀντιφέλλου	
309. ε' ὁ Τροκνάδων	337. κε' ὁ Φασηλίδος	
310. στ' ὁ Γερμοκολωνίας	338. κς' ὁ Ροδιαπόλεως	
311. ζ' ὁ Παλίας	339. κζ' ὁ Ἀκαλίσσου	
312. η' ὁ Ὀρκιστοῦ	340. κη' ὁ Λεβισσοῦ (;)	
κγ'. Ἐπαρχία Λυκίας <ἔχει πόλεις λη'>	341. κθ' ὁ Ἀκάνδων	
<u>Μύρα</u> μητρόπολις	342. λ' ὁ Παλαιωτῶν	
313. α' ὁ Μασταύρων	843. λα' ὁ Εὔδοκιάδος	
314. β' ὁ Τελμησοῦ	344. λβ' ὁ Πατάρων	
315. γ' ὁ Λιμύρων	345. λγ' ὁ Κομβῶν	
316. δ' ὁ Ἀράξης	346. λδ' ὁ Νήσων	
317. ε' ὁ Ἀπρίλλων	347. λε' ὁ Βαλθούρων	
	348. λς' ὁ Μηλοῖτων	
	349. λζ' ὁ Κυανέων	
	350. λη' ὁ Τραγαλασοῦ (;)	

<κ> ἀντι [ιθ]. 298. πίου; 310. γερμακολωνίας. 311. Σπαλίας; 312. ἐλλείπει. 314. τεμήσου. 316. ἀράξης. 317. ἀπρόλλων. 318. παδαλίας. 319. ὄρυνκίδων. 324. Ὀλύμπου; 327. Κανίου. 328. κράσου. 330. ὡς δύο ἐπισκοπαί, σαφριανπόλεως. 331. μαρκιανῆς. 332. ὑνούδων; 337. φασηλίδος (;). 339. ἀκαλίσσου. 340. λεμήσου ἢ λεμησοῦ. 341. Αὐκάνδων; 342. παλιωτῶν. 346. Νύσων; 348. μιλοίστων; 349. κυανέων.

κδ'. Ἐπαρχία Φρυγίας Καπα- τιανῆς * ἔχει πόλεις <κα'>	380. θ' ὁ Ὀτροῦ
<u>Λαοδικεα</u> μητρόπολις	381. ι' ὁ Σιμίνδου
351. α' ὁ Ἀκμωνίας	382. ια' ὁ Πολυπότου
352. β' ὁ Ἀππίας	383. ιβ' ὁ Φουτείας
353. γ' ὁ Πέλτων	384. ιγ' ὁ Ἐραπόλεως
354. δ' ὁ Ἰκρίδων	385. ιδ' ὁ Εὐκαρπίας
355. ε' ὁ Ἰλουζῶν	386. ιε' ὁ Λυσιάδος
356. ς' ὁ Διοκλείας	387. ις' ὁ Αὐγουστοπόλεως
357. ζ' ὁ Εὐμενεσίας	388. ιζ' ὁ Βρυζοῦ
358. η' ὁ Σεβαστῆς	389. ιη' ὁ Λυκάωνος
359. θ' ὁ Τιμενουθήρων	390. ιθ' ὁ Στεκτορίου
360. ι' ὁ Ἀγαθῆς κόμης	391. κ' ὁ Κινναβορίου
361. ια' ὁ Ἀλίων	392. κα' ὁ Δημητριουπόλεως
362. ιβ' ὁ Ἀρδίδων	393. κβ' ὁ Σκορδαπίας
363. ιγ' ὁ Ἀτανασ(σ)οῦ	394. κγ' ὁ Νικουπόλεως
364. ιδ' ὁ Τραπεζουπόλεως	395. κδ' ὁ Αἰρόκλων
365. ιε' ὁ Σιβλίου (;)	κς' Ἐπαρχία Πιυδίας <ἔχει πόλεις ιη'>
366. ις' ὁ Κολασσῶν	<u>Ἀντιόχεια</u> μητρόπολις
367. ιζ' ὁ Κιδισσοῦ	396. α' ὁ τοῦ Φιλομηλίου
368. ιη' ὁ Χαιρετάπων (;)	397. β' ὁ Σαγαλασοῦ
369. ιθ' ὁ Ἀριστείας	398. γ' ὁ Σοφρουπόλεως
370. κ' ὁ Ὀράκων	399. δ' ὁ Τυραίου
371. κα' ὁ Συναζοῦ	400. ε' ὁ Ἀπαμείας τῆς Κιτωτοῦ
κε'. Ἐπαρχία Φρυγίας Σαλουταρίας <ἔχει πόλεις κδ'>	401. ς' ὁ Βάρεως
<u>Σύναδα</u> μητρόπολις	402. ζ' ὁ Ἀδρανουπόλεως
372. α' ὁ Κοτναεῖου	403. η' ὁ Λιμένων
373. β' ὁ Δορυλαίου	404. θ' ὁ Νεαπόλεως
374. γ' ὁ Νακολίας	405. ι' ὁ Λαοδικείας τῆς κεκαυμένης
375. δ' ὁ Δοκιμίου	406. ια' ὁ <Σελευκείας τῆς σιδηρᾶς>
376. ε' ὁ τοῦ Μηδαίου	407. ιβ' ὁ <Ἀδάδων>
377. ς' ὁ Ἰψοῦ	408. ιγ' ὁ <Ζορζήλων>
378. ζ' ὁ Προμισσοῦ	409. ιδ' ὁ Τιμβριάδων
379. η' ὁ Μήρου	410. ιε' ὁ Τιμάνδου
	411. ις' ὁ Ἰουστινιανουπόλεως

* κδ'. καπατίας-ιβ. 351. ἀκμωνίας. 353. τέλων. 354. ἰκρίων. 360. κόμης. 363. τα-
νάσου. 365. βασιάλως. 366. κολάσσων. 367. κιδισσοῦ. 368. χαιρετόπων. 370. ὄρακων
371. σαναός; 372. κουτιάγιου. 373. δορυλέου. 374. ἀνακολίας. 376. μηδαίου; 378. ἀπρο-
μίσσου. 380. τροῦ. 381. Σιβίνδου; 391. Κινναβορίου; 393. σκορδαπίας; 396. φιλομη-
λίου. 399. τοῦ ῥαίου. 402. ἀδρανουπόλεως. 406-8. ἐλλείπει. 409. τιμαριάδων. 410.
τυμάνδρου.

412. ιζ' ὁ Μητροπόλεως	〈κη〉 Ἐπαρχία Λυκαονίας
413. ιη' ὁ Πάππων	〈ἔχει πόλεις ιε'〉
〈κζ'〉 Ἐπαρχία Καρίας	Ἰκόνιον μητρόπολις
〈ἔχει πόλεις κη'〉	
Στανρούπολις (μητρόπολις)	
414. α' ὁ Κιβύρας	442. α' ὁ Λύστρων
415. β' ὁ Ἐριζίων ἦτοι Τυράων	443. β' ὁ Οὔσαδων
416. γ' ὁ Ἡρακλείας Σαλβάκων	444. γ' ὁ Ἀμβλάδων
417. δ' ὁ Ἀπολλωνιάδος	445. δ' ὁ Οὔμαναδῶν
418. ε' ὁ Ἡρακλείας Λακύνμων	446. ε' ὁ Μισθίων
419. ς' ὁ Τάβων	447. ς' ὁ Λαράνδων
420. ζ' ὁ Λάρβων	448. ζ' ὁ Βαρέτης
421. η' ὁ Ἀντιοχείας τῆς Μαιάνδρου	449. η' ὁ Δέρβης
422. θ' ὁ Ταπάσων	450. θ' ὁ Ὑδης
423. ι' ὁ Νεαπόλεως	451. ι' ὁ Σανάτρων
424. ια' ὁ Ἀρπασσῶν	452. ια' ὁ Κάννου
425. ιβ' ὁ Ὀρθοσιάδος	453. ιβ' ὁ Βηρινουπόλεως
426. ιγ' ὁ Ἐνατετάρτης	454. ιγ' ὁ Γαλβανῶν
427. ιδ' ὁ Ἐλλαβιάνδων	455. ιδ' ὁ Ἰλίστρων
428. ιε' ὁ Στρατονικείας	456. ιε' ὁ Πέρτων
429. ις' ὁ Ἀλίνδων	〈κθ'〉 Ἐπαρχία Παλαιᾶς Ἡπειροῦ
430. ιζ' ὁ Μυλάσων	〈ἔχει πόλεις ς'〉
431. ιη' ὁ Ἀμαζῶνος	Νικόπολις μητρόπολις
432. ιθ' ὁ Ἰάσσου	457. α' ὁ Ἀδριανουπόλεως
433. κ' ὁ τοῦ Βαρβυλίου	458. β' ὁ Εὐροίας
434. κα' ὁ Ἀλικαρνασσοῦ	459. γ' ὁ Ἀγχιασμοῦ
435. κβ' ὁ Ὑλαρήμων	460. δ' ὁ Φωτικῆς
436. κγ' ὁ Κνίδου	461. ε' ὁ Βοθρωτοῦ
437. κδ' ὁ Μεταβῶν	462. ς' ὁ Δωδωνίας
438. κε' ὁ Μύνδου	λ' Ἐπαρχία Ἰσανρίας
439. κς' ὁ τοῦ Ἱεροῦ	〈ἔχει πόλεις κδ'〉
440. κζ' ὁ Κινδράμων	Σελεύκεια * μητρόπολις
441. κη' ὁ Κεράμου	463. α' ὁ Κελένδου
	464. β' ὁ Διοκαισαρείας
	465. γ' ὁ Ὀλβης

414. κηῶρας. 415. ἐριζωνίτου τυράων. 416. ἀλβάκης. 417. ἀπολλωνιάδων. 418. λακύνμων. 421. μενάνδρου. 424. ἀρπασσῶν. 425. ὀρθοδοσιάδος. 428. στρατονικείας. 431. μαζῶνων. 434. λιβαρνάσου. 435. ὑληρήμων ἴσως Λαρήμων. 437. καὶ 438. ἐλλείπουν. 441. ἔπεται ἡ ἐπισκοπὴ Σταδίας (ταδίας), ἧς εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν 436. 〈κη〉 ἀντὶ [κθ']. 443. συσάδων. 444. μαβλάδων. 450. Οὔδης. 451. σαμαρῶν ἢ Σανάτρων. 452. κανίου. 454. γαλμανῶν. Ὀλόκληρος ἡ ἐπαρχία καθ' ἀναγράφεται ἐσφαλμένως ὡς ιγ'. 457. ἀδριανουπόλεως. 458. εὐρόσου. 459. ἀγχιασμοῦ. 461. βαθυπότου. 462. δοδονίας. * σελεύκεια 463. κελεύδου. 464. ἦτοι προκάνης; ὡς 2 ἐπισκοπαί. 465. ἔλβης.

466. δ' ὁ Λάμων	496. ε' ὁ Κορυδιᾶλλον
467. ε' ὁ Κλαυδιουπόλεως	497. ια' ὁ Πελτινισσοῦ
468. ς' ὁ Δαλιανδοῦ	498. ιβ' ὁ Δικαταναῦρων
469. ζ' ὁ Σιέλης	499. ιγ' ὁ Ἀριασσοῦ
570. η' ὁ Φιλαδελφίας	500. ιδ' ὁ Πούγλων
271. θ' ὁ Εἰρηνουπόλεως	501. ιε' ὁ Ἀδριανῆς
372. ι' ὁ Σύκης	502. ις' ὁ Σανδίδων
473. ια' ὁ Θεοδοσιουπόλεως	503. ιζ' ὁ Βάβης
474. ιβ' ὁ Ἀντιοχείας	504. ιη' ὁ Συλλαίου
475. ιγ' ὁ Σελινοῦντος (;)	505. ιθ' ὁ Πεορβαίνων
476. ιδ' ὁ Λύστρας (;)	〈λβ' ἢ λα'〉 Ἐπαρχία Ἀρμενίας
477. ιε' ὁ Λαμοῦσας	Σεβάστεια μητρόπολις
478. ις' ὁ Μανοδολῶδας (;)	〈ἔχει πόλεις ε'〉
479. ιζ' ὁ Νεαπόλεως	506. α' ὁ Σεβαστουπόλεως
480. ιη' ὁ Μελόης	507. β' ὁ Νικοπόλεως
481. ιθ' ὁ Γερμανικίας	508. γ' ὁ Σατάλων
482. κ' ὁ Ἰαῦδου	509. δ' ὁ Κολωνίας
483. κα' ὁ Λομετιουπόλεως	510. ε' ὁ Βερίσσης
484. κβ' ὁ Λαβιζιάδων	λδ'. 〈ἢ λγ'〉 Ἐπαρχία Ῥοδόλης
485. κγ' ὁ Ζηνουπόλεως	〈ἔχει πόλεις ζ'〉
486. κδ' ὁ Μουσάδων	Τραϊανούπολις μητρόπολις
λα' ἢ λ' Ἐπαρχία Παμφυλίας	511. α' ὁ Πήρου
〈ἔχει πόλεις ιθ'〉	512. β' ὁ Ἀναστασιουπόλεως
Πέρογη μητρόπολις	513. γ' ὁ Πεορβέρου
487. α' ὁ Ἀτταλείας	514. δ' ὁ Σκοπέλου
488. β' ὁ Μαγύδου	515. ε' ὁ Τένου ἢ Δένου (;)
489. γ' ὁ Εὐδοξιάδος	516. ς' ὁ Παμφύλου
490. δ' ὁ Τελμησοῦ	517. ζ' ὁ Γαριάλων
491. ε' ὁ Ἰσίνδου	λγ'. 〈ἢ λδ'〉 Ἐπαρχία Νήσων
492. ς' ὁ Μαξιμιανουπόλεως	ἔχει πόλεις ια'.
493. ζ' ὁ Λαγίνων	Ῥόδος μητρόπολις
494. η' ὁ Παλαιουπόλεως	518. α' ὁ Σάμου
495. θ' ὁ Κρηνοῦ	519. β' ὁ Χίου

468. δαλιανδοῦ. 469. Σβίδης; 472. ὁ Ἀνεμόνης; 473. ἐλλείπει. 475. ὁ τελομβίου; 476. ὁ Κέστρας ἢ Ἡλιουσεβαστῆς; 478. ὁ Ἀδριασσοῦ. 482. ὁ Συβάλλον; 484. Λαυζιάδας. 486. ὁ Μουσβάδων; Ἡ ἐπαρχία λα' φέρεται ὡς λ' εἰς τὸ α' μέρος, ἐνῶ εἰς τὸ β' ἐσφαλμένως ὡς ιγ'. 487. ἀτταλίας. 488. μαγίδου. 490. τελμήσου. 495. κρήνου. 496. κωδορῶλων. 497. πελτιανίου. 498. δικαταναῦρων. 499. ἀριάσου. 500. φόγλων; 505. πεορβίων. 504. συλλέου. 511. πέρου. 515. φέρονται ὡς 2 ἐπισκοπαί, ἀμφότεροι ἀγνωστοί.

520. γ' ὁ Κώου
 521. δ' ὁ Ναξίας
 522. ε' ὁ Θήρας
 523. ς' ὁ Πάρου
 524. ζ' ὁ Λέρου
 525. η' ὁ Ἄνδρου
 526. θ' ὁ Μήλου
 527. ι' ὁ Πισσύνης
 528. ια' ὁ Τήνου
 <λε' > ἢ λδ'. Ἐπαρχία Λαζίκης
 <ἔχει πόλεις ε'. >
 Φάσις μητρόπολις
 529. α' ὁ Ῥοδοπόλεως
 530. β' ὁ Σαϊσίνου
 531. γ' ὁ Πέτρων
 532. δ' ὁ Ζιγανέων
 533. ε' ὁ Ῥίζου
 <λς'. > ἢ λε'. Ἐπαρχία Αἰμιμόντου *
 <ἔχει πόλεις ζ'. >
 Ἄδριανούπολις <μητρόπολις >
 534. α' ὁ Σωζοπόλεως
 535. β' ὁ Πλουτινοπόλεως
 536. γ' ὁ Τροϊδων **
 537. δ' ὁ Δεβέλτου
 538. ε' ὁ Νικαίας
 539. ς' ὁ Προβάτου
 540. ζ' ὁ Βουλγαροφύγου
 <λς'. > ἢ λς'. Ἐπαρχία Φρυγίας
 Καπατιανῆς ** <ἔχει πόλεις θ'. >
 Ἱεράπολις <μητρόπολις >
 541. α' ὁ Τιβεριουπόλεως
 542. β' ὁ Μετελλουπόλεως
 543. γ' ὁ Διονυσίουπόλεως
 544. δ' ὁ Ἀναστασιουπόλεως
 545. ε' ὁ Ἀγκυροσυναίου
 546. ς' ὁ Ἀττούδων
 547. ζ' ὁ Μοσύνων
 548. η' ὁ < Ἀζάνων >
 549. θ' ὁ Κάδους (ι)
 <λη'. Ἐπαρχία Μυσίας α'. >
 <ἔχει πόλεις ε'. >
 550. Ὀδυσσὸς μητρόπολις
 551. α' ὁ Ἀπιαρίας
 552. β' ὁ Δωροστόλου
 553. γ' ὁ Ἀβρίτου
 554. δ' ὁ Νικοπόλεως
 555. ε' ὁ Παλαισιήνης <ἢ Παλαστολοῦ >
 (λθ'. ἢ λς'.) Ἐπαρχία Γοιθίας
 <ἔχει πόλεις ζ'. >
 Ἀόρος μητρόπολις
 556. α' ὁ Χοτζήρων
 557. β' ὁ Ἀσθίλ
 558. γ' ὁ Χουάλης
 559. δ' ὁ Ὀνογούρων
 560. ε' ὁ Ῥετιγ
 561. ς' ὁ Οὔνων
 562. ζ' ὁ Ταμάταρχα
 <μ' ἢ λη'. > Ἐπαρχία Σικελίας
 <ἔχει πόλεις ιβ'. >
 Συρακοῦσαι μητρόπολις
 563. α' ὁ Λεοντίου
 564. β' ὁ Ταυρομενίας
 565. γ' ὁ Μεσίνης
 566. δ' ὁ Τυνδάρεως
 567. ε' ὁ Λίπαρις
 568. ς' ὁ Κεφαλουδίου

520. κόου 526. νίλου 527. πισσούης. 528. τείνου. λαζίκης φήσις. 530. σαισίρου. 531. πέρων. 532. ζιγανέων. * ἑμιμόντου. Διέγραψα τὰς ἀρχιεπισκοπὰς Μεσημβρίας καὶ Ἀγγιλίου (ἄχιλου). 536. τροϊδων. ** καπιτιανῆς Ἱεροπολ. 541. τιβεροπόλεως. 542. μελουπόλεως. 543. διονυσουπόλεως. 545. ἀγκυροσυναίου. 549. κάδους. Πρὸ τούτου διέγραψα ἰὸν συνάου, ὅστις ἀναγράφεται δις (No 371) <λη' > ἀντὶ <λς' > Μουσίας—β. 550. ὀδύσος. 552. δωροστόλου, Λάρας; 556. Χοτζήρων; 561. οὔνων. 562. τυμάταρχα. 563. λεοντίου; 566. τυναθάρεως.

569. ζ' ὁ Θέρμης
 570. η' ὁ Πανόρμου
 571. θ' ὁ Καρίνης
 572. ι' ὁ Λιλυθαίου
 573. ια' ὁ Τροχάλεως
 574. ιβ' ὁ Μελίτης
 <μα'. ἢ λθ'. > Ἐπαρχία Καλαβρίας
 <ἔχει πόλεις θ'. >
 Ῥήγιον μητρόπολις
 575. α' ὁ Κυριακῆς
 576. β' ὁ Σκνλακίου
 577. γ' ὁ Βοθράτου
 578. δ' ὁ Κροτόνης
 579. ε' ὁ Ἀμανθείας
 580. ς' ὁ Τούρις
 581. ζ' ὁ Βιβόνων
 582. η' ὁ Νικοτέρων
 583. θ' ὁ Ταυριανῆς
 <μβ'. > Ἐπαρχία Σκνθίας παραθαλασσίας Πόντου <ἔχει πόλεις ιδ'. >
 584. Τόμη μητρόπολις
 585. α' ὁ Ἀναξιουπόλεως
 586. β' ὁ Καπηδάου
 587. γ' ὁ Βιπαίνου
 588. δ' ὁ Κούπρου
 589. ε' ὁ Νικομηδέου
 590. ς' ὁ Δέσου
 591. ζ' ὁ Σαλσοβίας
 592. η' <δ'. > Ἀλμυρίου
 593. θ' ὁ Τροπαίου
 594. ι' ὁ Ζελδίπας
 595. ια' ὁ Διονυσουπόλεως
 596. ιβ' ὁ Καλάτου
 597. ιγ' <δ'. > Ἰστρίου
 598. ιδ' ὁ Κωνσταντιανῶν
 μγ'. <ἢ μ'. > Ἐπαρχία δευτέρης Θεσσαλίας
 <ἔχει πόλεις ιη'. >
 Ἀάρισσα μητρόπολις
 599. α' ὁ Δίου *
 600. β' ὁ Δημητριάδος
 601. γ' ὁ Ἐχιναίου (ι)
 602. δ' ὁ Θηβῶν **
 603. ε' ὁ Λαμίας
 604. ς' ὁ Σαλτουμηόνης
 605. ζ' ὁ Καισαρείας
 606. η' ὁ Σαλτουβόργης
 607. θ' ὁ Φαρσάλων
 608. ι' ὁ Μητροπόλεως
 609. ια' ὁ Γομφέας
 610. ιβ' ὁ Τρίκης
 611. ιγ' ὁ Ὑπάτης
 612. ιδ' ὁ Διοκλητιανουπόλεως
 613. ιε' ὁ Πύκτου
 614. ις' ὁ τῆς νήσου τῆς Σκιαθου
 615. ις' ὁ τῆς νήσου τῶν Σκοπέλων
 616. ιη' ὁ Πεπαρήθου νήσου
 <μδ'. ἢ μα'. > Ἐπαρχία Θράκης
 <ἔχει πόλεις ζ'. >
 Φιλιπούπολις μητρόπολις
 617. α' ὁ Διοκλητιανουπόλεως
 618. β' ὁ Σεβαστουπόλεως
 619. γ' ὁ Διοσπόλεως
 620. δ' ὁ Μαρκέλας
 621. ε' <δ'. > Λιθοπροσώπου

572. λυλβόου. (μα') ἢ ὡς ἐν τῷ α' μέρει λθ' ἀντὶ τοῦ ἐσφαλμένου μ'. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μετὰ τὰ ἐπόμενα. καλαβρίας. 575. κυριακῆς. 578. κροτονήσου; 583. ταυριανῆς. <μβ' > ἀντὶ [μα'], δὲν ἀναγράφεται ἐν τῷ α'. 585. Ἀξιουπόλεως; 592. ἄλμυρίου. 595. διονυσουπόλεως. 598. κωνσταντιανῶν. μ' ἐν τῷ α' μέρει, θετταλίας. 599. ὁ διός, πρβλ. Γ. Σωτηρίου. 600. διμητριάδος. 601. σκινέως. 602. γκέβας (Θήβας); Τὴν διόρθωσιν ἔλαβον ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Γ. Σωτηρίου: Αἱ Χριστιανικαὶ Θῆβαι τῆς Θεσσαλίας κλπ. Ἀθῆναι 1931. σελ. 5 ἔξ. 611. ὁ ὑπατίας (δπλ. Ν. Πατρῶν, Γ. Σωτηρίου ἐνθ' ἀνωτέρω σελίς 186). 613. πύκτος. 615. ὁ τῆς νήσου Ἐσσαρίστου. μδ' ἢ (ὡς ἐν α'). μα' ἀντὶ μβ' φιλιπούπολις 617. διοκλητιανουπόλεως.

622. ζ' ὁ Δεκαστέρων
 623. ζ' ὁ Λεβέδου
 <με' ἢ μβ'> Ἐπαρχία Μακεδονίας>
 Φίλιπποι μητρόπολις>
 <μς' ἢ μγ'> Ἐπαρχία Δακίας Μεσογειῶν
 Σαρδική μητρόπολις>
 <μζ' ἢ μδ'> Ἐπαρχία Αἰμυμόντου
 ἔχει πόλεις δ'.>
 Μαρκιανούπολις μητρόπολις
 624. α' ὁ Τραμαρισκῶν
 625. β' <δ> Νόβων
 626. γ' ὁ <Ζεκεδέπων>
 627. δ' ὁ Σκαρίας
 <μη' ἢ με'> Ἐπαρχία Πελοποννήσου
 ἔχει πόλεις λβ'>
 Κόρινθος μητρόπολις
 628. α' ὁ Αἰγίου
 629. β' ὁ Αἰγείρων
 630. γ' ὁ Σικιῶν
 631. δ' <δ> Κεγχρεῶν
 632. ε' ὁ Πυλαύρας
 633. ζ' ὁ Μεθάνων
 634. ζ' ὁ Τροϊζήνων
 635. η' ὁ <Ὠλένης (>)>
 636. θ' ὁ <Ναυπλίας>
 637. ι' ὁ Ἄργους
 638. ια' ὁ Λακεδαίμονος
 639. ιβ' ὁ Ἄκρεῶν
 640. ιγ' ὁ Ἄσωποῦ
 641. ιδ' ὁ Βόας
 642. ιε' ὁ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς *
 643. ις' ὁ Αἰγίνης *
 644. ιζ' ὁ Κυθηρίας Νήσου
 645. ιη' ὁ Πητυούσης νήσου *
 646. ιθ' ὁ Βύρας
 647. κ' ὁ Κλήτου
 648. κα' ὁ Φλίου
 649. κβ' ὁ Ἐλις
 650. κγ' <δ> Ναυπάκτου;>
 651. κδ' ὁ Συλλέου <Πύλου;>
 652. κε' ὁ Θαλούσης
 653. κς' <δ> Μαντινείας>
 654. κζ' ὁ Φιαλίας
 655. κη' ὁ Ἀσίνης
 656. κθ' ὁ <Κορωνίας>
 657. λ' ὁ <Μεσσήνης>
 658. λα' ὁ Μεγαλοπόλεως
 659. λβ' ὁ Τεγέας
 <μθ' ἢ μστ'> Ἐπαρχία Ἑλλάδος
 ἔχει πόλεις λη'>
 Ἀθῆναι <ι> μητρόπολις
 660. α' ὁ Κίθνου
 661. β' ὁ Κέας
 662. γ' ὁ Σαλαμίνης
 663. δ' ὁ Μυκόνου
 664. ε' ὁ <Τανάγρας>
 665. ς' ὁ <Σκύρου>
 666. ζ' ὁ Αἰδηψοῦ

623. λέβεδου. Αἱ ἐπόμεναι δύο μητροπόλεις δὲν ἀναγράφονται ἐν τῷ β' μέρει. μαρκιανούπολις. 624. τραμαρισκῶν; Τὰ ἀκολουθοῦντα ὀνόματα τῶν ἐπισκοπῶν ἐμφανίζονται ἐν πολλοῖς παραμορφωμένα. 628. ἰδίου. 629. ἐδίρας. 630 ὁ Νέας Σικυῶνος; 632. ὁ ἐπίδωμπος (Ἐπιδαύρου). 633. μαθηάνας. 634. τρυζέμας. Ἀκολουθοῦν διπλογραφία, ἀριθ. 632 καὶ 636. προσθήκη τοῦ Gelzer. 635. σελικίου. πρβλ. ἔργον Γ. Σωτηρίου (κατωτέρω σελίς 186). Προέκρινα τοῦ κ. Βέη. 637. 638. λακεδίου. 639. ἀκπέας. 640. ἀσώπου. 642. Ἐπιδαύρων. 643. γενασσησου. 644. κυθηρᾶς * ἀκολουθεῖ ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ Πατρῶν, ἥτις διεγράφη. 649. Ἥλιδος. 651. ὁ Πύλου; διορθώσεις κ. Ν. Βέη. Ἀκολουθοῦν: ἡ Κυπαρισσίας, ἥτις φέρεται καὶ ὡς ἀρχιεπισκοπὴ ὡς καὶ ἡ 653. 652. θαελοῦσης. 653. μοθόνης (διορθώσεις κ. Ν. Βέη). 655. ασίνης. 656. κύδνας. 657. μοσσίνης. 658. μεδάλας. 659. τεδέας. 660. Κύδνας 661. κεοῦ. 662. βαλιαμίνης. 663. μύκων. 664. λιτνάδας (κῶδιξ) προέκρινα τὴν διορθώσιν κ. Βέη (ἐνθ' ἄνωτ. σελίς 241). 666. ἐδέψου.

667. η' ὁ Πορθμοῦ
 668. θ' ὁ Καρύστου (>)
 669. ι' ὁ Θερμοπυλῶν
 670. ια' ὁ Σκαρφείας
 671. ιβ' ὁ Ἐλατίας
 672. ιγ' ὁ Ἀβαίας
 673. ιδ' ὁ Ὀπούντος
 674. ιε' ὁ Ἀναστασίας
 675. ις' ὁ Βουλεμίτου
 676. ιζ' ὁ Ἀντιέδου
 677. ιη' ὁ Θηβῶν
 678. ιθ' ὁ Δρυμίας
 679. κ' ὁ Ἰττου
 680. κα' ὁ Χαίρωνείας
 681. κβ' ὁ Κορωνείας
 682. κγ' <δ> Αὐλῶνος>
 683. κδ' <δ> Εὐρυπίας>
 684. κε' ὁ Θηβήπου
 685. κς' ὁ Λιβαδίας
 686. κζ' ὁ Πλαταιῶν
 687. κη' <δ> Ἐλευσίνος>
 688. κθ' ὁ Διαυλείας
 689. λ' ὁ Ἀμφίσσης
 690. λα' ὁ Δελφῶν
 691. λβ' ὁ Ἀμβροσίας
 692. λγ' ὁ Ἀντικίρων
 693. λδ' ὁ Στίπης
 694. λε' ὁ Θεσπιῶν
 695. λς' ὁ Αἰγιοσθένων
 696. λζ' ὁ Πηγῶν
 697. λη' ὁ Μεγάρων
 <ιυ'> ἢ μς' Ἐπαρχία Ἡπείρου α'
 ἔχει πόλεις γ'>
 Κεφαλληνία μητρόπολις
 698. α' ὁ Κερκυραίων
 699. β' ὁ Ζακύνθου
 700. γ' ὁ <Λευκάδος>;
 <να' ἢ μη'> Ἐπαρχία Κεφαλίας
 Δαλματία μητρόπολις> *

667. πορτίνου. 668. Καποῖας. 670. σκαρφείας. 673. ὄπης 675. βομελίτου. 676. Ἀνθηδών; 677. θιβαΐδου. 680. κηρονίας. 681. κοπονίας. 682. ὄλας ἢ ὄλης. καὶ 683 (Ν. Βέη) 684. Τιθώρας; Ὁμοίως καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἐπισκοπὰς Ἡπείρου κλπ. 686. πλατείας. 687. τσελίνης, κ. Ν. Βέη σελ. 243). 688. δαύμας. 689 ἀμφισίας προσηγεῖται ταύτης ἢ 697. (διπλογραφία). 692. ἀμπισύρας. 694. θησάβας 695. ἐδοσθήρας. 696. πάδου. 697. μεδάρας. 698. κερκυρίων. Ἀκολουθοῦν αἱ ὑπ' ἀριθ. 634, ὁ μονοβασίας, 643. 656. ὁ ὠραίου. 700. κατ' εἰκασίαν τοῦ γράφοντος. Ἀκολουθεῖ τὸ ἐξῆς σημεῖωμα, τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπαρχίαν Γορθείας (λθ') καὶ οὐχὶ λζ' (ὡς ἐν τῷ κώδικι) Ἐπαρχίας Γορθείας α' ὁ Χοτζίρων, σύνεγγυς Φούλων καὶ τοῦ Χαρασίου ἐν ᾧ λέγεται τὸ μάβρον ναιρῶν β' ὁ Ἀστὴλ ἐν ᾧ λέγεται ὁ Ἀστὴλ ὁ ποταμὸς τῆς Χαζαρίας, ἐστὶν δὲ κάστρον». Περί τῶν Χριστιανικῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος, πρβλ. Γ. Σωτηρίου ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 198 καὶ 194.

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ : Ἐπειδὴ ἡ μελέτη αὕτη ἐμφανίζεται αὐτοτελῶς, ὡς διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ, ἐπιβάλλεται, νομίζω, ἢ ἐν τέλει συγκέντρωσις τῶν πορισμάτων αὐτῆς. Ἡ ἐκθεσις ὅμως τούτων δεόν να εἶναι σύντομος καὶ να ἀναφέρεται εἰς τὰ κύριώτερα ἀποτελέσματα τῆς διὰ τοῦ τεύχους τούτου ἐγκαινιολομένης προσπάθειας.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐν πρώτοις δεόν να τονισθῆ εἶναι, ὅτι ἡ μελέτη αὕτη, ἐν συνόλῳ ἐξεταζομένη, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην παρ' ἡμῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου συστηματικὴν ἔρευναν. Καὶ συντόμους μὲν περὶ τῶν «τακτικῶν» ἐκθέσεις ἔχομεν ἑλληνιστὶ τινάς, ἐξ ὧν ἡ ἡμετέρα δημοσιευθεῖσα εἰς τὸν 22ον τόμον τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας σελ. (756—757) ἀποτελεῖ ἐπίσης τὴν μόνην ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς τῶν πηγῶν γνώσεως στηριζομένην πραγματεῖαν. Μετὰ τὰ γενικὰ ταῦτα ἔρχομαι εἰς τὰ ἐπὶ μέρους (πρβλ. καὶ τὰ ἐν σελίδι 8 λεγόμενα).

Διὰ τῆς ἐρεῦνης ταύτης νομίζω, ὅτι ἐπιτυγχάνονται τὰ ἑξῆς: 1ον) διὰ τῆς συγκριτικῆς ἐξετάσεως τῶν «τακτικῶν» με κέντρον τὴν ἀναγραφὴν τοῦ παρισινοῦ κώδικος ἐκτίθεται σαφῶς τοῦτο μὲν ἡ δρθὴ αὐτοῦ χρονολόγησις (733—746) τοῦτο δὲ ἡ ἀσφαλῆς ἐκτίμησις τῆς θέσεως καὶ ἀξίας τῶν «τακτικῶν» τοῦ 9ου αἰῶνος. 2ον) Διὰ τῆς ἐν ἰδιαιτέρα παραγράφῳ ἐρεῦνης τοῦ ζητήματος τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ὡς τρίτης Μητροπόλεως ὑπὸ τὸ Οἶκ. Πατριαρχεῖον ἐπιτυγχάνεται ἡ πιθανωτέρα, καθ' ἡμᾶς, ἐξήγησις τούτου, διὰ τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἡμετέρας γνώμης, ὅτι ἡ αὐτοκέφαλ' Ἐκκλησία τῆς Κύπρου ὑπετάγη σιωπηρῶς ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα. 3ον) Καθορίζεται ἀσφαλέστερον τὸ περιεχόμενον πολλῶν ἐπαρχιῶν ὡς καὶ ἡ θέσις μητροπόλεων τινῶν. 4ον) Ἀρκετὰ πορίσματα νέας ἐξέγουνται ἐπίσης ἐν ταῖς γενικαῖς παρατηρήσεσι τῆς § 5 τοῦ γ' κεφαλαίου. Τὰ πλεῖστα ἐκεῖ εἶναι καθ' ὀλοκληρίαν ἡμετέρα. 5ον) Ἀμφισβητουμένων τινῶν Μητροπόλεων τὴν ὑπαρξιν, κατὰ τοὺς ὑπ' ὄψει χρόνους, καθιστᾶ δυνατὴν ἱστορικῶς. 6ον) Διὰ τῆς ἐκ νέου ἐρεῦνης τῶν γενικῶν ζητημάτων τῶν ἀναγραφῶν ἐπιτυγχάνεται ἡ διόρθωσις τῆς περὶ τῶν πηγῶν θεωρίας τοῦ Gerland. 7ον) Καθορίζεται ἡ πιθανὴ «τάξις» τῶν Μητροπόλεων τοῦ Ἀνατολικοῦ Ἰλλυρικῶν πρὸ τοῦ 733 καὶ 8ον) διὰ τῆς νέας ἀναθεωρήσεως τοῦ «τακτικοῦ» τοῦ παρισινοῦ κώδικος ἐπιτυγχάνεται ἡ ἀσφαλῆς τούτου χρησιμοποίησις κατὰ τὴν ἔρευναν τῶν ἐπὶ μέρους ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν. (πρβλ. τὰ ἀπὸ τῆς σελίδος 87 καὶ ἑξῆς λεγόμενα). Ἐν τέλει δὲ διὰ τῆς ἐρεῦνης ταύτης, ἄς μοι ἐπιτραπῆ να νομίζω, ὅτι διορθοῦνται ἀρκετὰ σφάλματα ἡμετέρων καὶ ξένων.

Περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐπιτευγμάτων τούτων θὰ κρίνη ἡ περαιτέρω ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῶν «τακτικῶν» ἐπιστημονικὴ συζήτησις¹⁾.

¹⁾ Ὁ ἀλφαβητικὸς πίναξ θέλει προστεθῆ εἰς τὸ τέλος τοῦ ὅλου ἔργου, ἤτοι τοῦ Βου τόμου.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

1. Ὁ Θεσμός καὶ ὁ Καταρτισμός τῆς Συνόδου ἐν τῇ Αὐτοκεφαλῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος. Ἱεροσόλυμα 1929. σελ. 80.
 2. Εἶναι ὁ Κομμουνισμὸς Θερησκεία; «Ἀνάπλασις» 1929.
 3. Ἀνέκδοτος Κατήχησις Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου. «Ἐκκλ. Φάρος» Ἀλεξάνδρεια 1930.
 4. Ἐκκλησιαστικά «Τακτικά» Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδεία. Τόμ. ΚΒ' σελ. 756—757.
 5. Αἱ Μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἴκου Πατριαρχεῖου καὶ ἡ «τάξις» αὐτῶν. Τομ. Α'. Τεύχος α'. Ἀθήναι 1934.
- Πλεῖστα ἄρθρα εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας.

ὑπὸ ἐκτύπωσιν :

7. Ἡ Ἐθνικιστικὴ Γερμανία Ἐκκλησιαστικῶς. Ἀθήναι 1934.
8. Zur Frage nach der Einstellung der Kirche im Problem der Gesellschaftlichen Ordnung Genf. 1934.

TEXTE UND FORSCHUNGEN ZUR BYZANTINISCH - NEUGRIECHISCHEN PHILOLOGIE

Zwanglose Beihefte der

„BYZANTINISCH - NEUGRIECHISCHEN JAHRBÜCHER“
herausgegeben von

Prof. Dr. NIKOS A. BEES (Βέης)

Erschienen:

Nr. 1: NIKOS A. BEES, *Die Inschriftenaufzeichnung des Kodex Sinaiticus Graecus 508 (976) und die Maria-Spilaeotissa-Kloster-Kirche bei Sille (Lykaonien).*

Mit Exkursen zur Geschichte der Seldschukiden - Türken. 90 S. 8°. Preis für Deutschland 7 RM.

Nr. 4: NIKOS A. BEES, *Der französisch-mittelgriechische Ritterroman „Imberios und Margarona“ und die Gründungssage des Daphniklosters bei Athen.* 108 S. 8°.

Preis 14 schweizerische Fr.

Nr. 5: Prof. Dr. G. P. ANAGNOSTOPOULOS, *Tsakonische Grammatik, mit einem Geleitwort von Prof. Dr. EDUARD SCHWYZER.* Zürich, 84 S. 8°.

Preis für Deutschland 8 RM.

Nr. 6: A. HADZOPULOS, *Die Flüchtlingsfrage in Griechenland. Eine wissenschaftliche Behandlung des grossen historisch-wirtschaftlichen Siedlungsproblems.*

Preis für Deutschland 6 RM.

Nr. 7: ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Μ. ΑΔΜΙΤΤΡΙΟΥ, *Οι εξοπατάκοιλοι ἄρχοντες τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλεως ἑσθίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.* 60 S. 8°.

Preis für Deutschland 2,80 RM.

Nr. 8: O. SCHISSEL v. FLESCHENBERG, *Marinos von Neapolis und die neuplatonischen Tugendgrade.* 130 S. 8°.

Preis für Deutschland 8 RM.

Nr. 9: ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΖΑΝΘΟΥΔΑΙΟΥ, *Ἐρωφίη Γεωργίου Χορτάτζη (1600).* 168 S. 8°.

Preis für Deutschland 8 RM.

Nr. 10: AD. MAIDHOF, *Neugriechische Rückwanderer aus den romanischen Sprachen unter Einschluss des Lateinischen.*

Preis für Deutschland 6 RM.

Nr. 11: JOHANN LIST, *Das Antoniusleben des hl. Athanasius d. Gr. Eine literarische Studie zu den Anfängen der byzantinischen Hagiographie.* 63 S. 8°.

Preis für Deutschland 6 RM.

Bald erscheinen zwei weitere Nummern der „*Texte und Forschungen zur Byzantinisch - Neugriechischen Philologie*“:

2. *Byzantinische Siegelbeschreibungen nebst einer Einführung in die Siegellehre und -Forschung des griechischen Mittelalters.* Von NIKOS A. BEES (Βέης).

3. *Unedierte Schriftstücke aus der Kanzlei des Johannes Apokaukos, des Metropoliten von Naupaktos (in Actolien), herausgegeben mit Einleitung u. Kommentar v. NIKOS A. BEES (Βέης).*

80